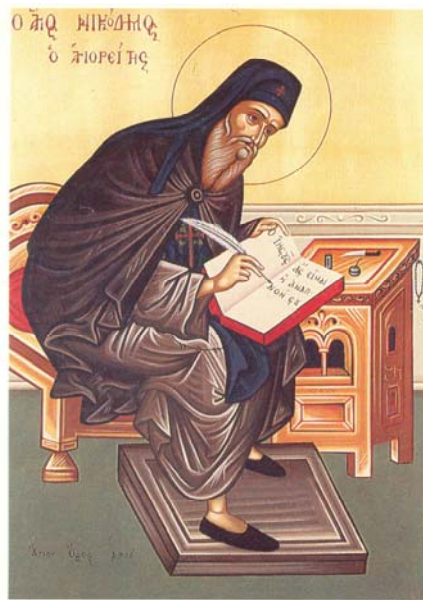

ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

**Η ΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΝΙΚΟΔΗΜΟ ΑΓΙΟΡΕΪΤΗ**

Ό Όσ. Νικόδημος ό Άγιορείτης.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Υποβληθεΐσα στό τμήμα Ποιμαντικής καΐ Κοινωνικής Θεολογίας τής Θεολογικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Σύμβουλος Καθηγητής : Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

**Η ΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΝΙΚΟΔΗΜΟ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗ**

ΑΓΓΕΛΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

**Η ΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΝΙΚΟΔΗΜΟ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Υποβληθεῖσα στό τμήμα Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Σύμβουλος Καθηγητής : Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

Εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς
Ὁρθοδόξους κληρικούς, μοναχοὺς
καὶ λαϊκοὺς, πού, Χάριτι Θεοῦ,
ἀντιστέκονται σθεναρῶς στήν
ἐκκοσμίκευση καί τήν παναίρεση
τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καί βιώνουν,
διατηροῦν καί μεταλαμπαδεύουν τήν
πατερική, δογματική, λειτουργική,
ἀσκητική, ἡσυχαστική, νηπτική καί
ιεροκανονική παράδοση καί θεολογία τῆς
Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς,
Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στά πλαίσια της εκπόνησης διπλωματικής εργασίας στό μεταπτυχιακό τμήμα σπουδών του τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ., επιλέξαμε νά διαπραγματευθοῦμε τό θέμα «*Ἡ αἴρεση τοῦ Παπισμοῦ κατά τόν Ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη*».

Ἡ συγγραφή τῆς παραπάνω εργασίας ἦταν πολύ δύσκολη. Ἀπαιτοῦσε κατ'ἀρχήν μιὰ καλή οικονομική κατάσταση γιά τήν ἀγορά τῶν ἔργων τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου. Ἐπειτα, ἀπαιτοῦσε πολύ κόπο καί χρόνο τόσο γιά τήν μελέτη τῶν ἔργων καί τήν ἀποδελτίωση τῶν σχετικῶν μέ τήν ἐργασία ἀναφορῶν, οἱ ὁποῖες βρίσκονται διάσπαρτες μέσα στά ἔργα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου, ὅσο καί γιά τή δομή, σύνταξη καί συγγραφή τῆς εργασίας. Ἡ κούραση αὐξανόταν καί λόγω τῆς συχνῆς μεταβάσεώς μας ἀπό τόν τόπο καταγωγῆς μας, τά Φάρσαλα, στήν Θεσσαλονίκη, γιά τόν ἔλεγχο τῆς πορείας τῆς εργασίας. Τέλος, ἀρκετές δυσκολίες συναντήσαμε καί στήν εὔρεση τῶν ἀκριβῶν παραπομπῶν τῶν χωρίων καί ἔργων τῶν ἁγίων Πατέρων, πού χρησιμοποιεῖ ὁ Ὁσιος, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες παρατίθενται ἀπό τόν Ὁσιο Νικόδημο ἀνακρίβεις καί ἐλλειπεῖς. Βέβαια αὐτό δικαιολογεῖται ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ ἅγιος Πατήρ δέν γράφει ἐπιστημονικό ἔργο. Ἐντούτοις, ὅλος αὐτός ὁ κόπος δέν πῆγε χαμένος, λόγω τῆς προσωπικῆς μας ὀφελείας τόσο τῆς πνευματικῆς ὅσο καί τῆς ἐπιστημονικῆς.

Ἀπό τήν θέση αὐτή θά θέλαμε νά ἐκφράσουμε τίς θερμότερες καί ἐκ βάθους καρδίας εὐχαριστίες μας τόσο στούς Πατέρες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ὅσο καί στόν σύμβουλο καθηγητή μας πρωτοπρεσβύτερο πατέρα Θεόδωρο Ζήση γιά τήν ἀμέριστη συμπαράσταση, τήν ἐνθάρρυνση, τίς συμβουλές, τίς διορθώσεις, τήν ἀγάπη καί τήν προσευχή τους. Πραγματικά μᾶς συμπεριφέρθηκαν σάν Πατέρες μέ τήν ἔννοια τῆς λέξεως.

Τά ἔργα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τά προμηθευθήκαμε ἀπό τίς ἐκδόσεις τῆς Ὁρθόδοξης Κυψέλης, τοῦ Βασιλείου Ρηγόπουλου, τοῦ Ἀστέρος καί τοῦ Νεκταρίου Παναγόπουλου, ἐνῶ τά πρακτικά τῶν συνεδρίων περί τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου ἀπό τήν Ἱερά Μονή Ὁσίου Νικοδήμου Γουμενίσσης καί τήν ἐταιρεία Κυκλαδικῶν σπουδῶν, πού ἐδρεύει στήν Ἀθήνα.

Βιβλιογραφία ἀντλήσαμε ἀπό τήν βιβλιοθήκη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. καί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὅρους.

Τέλος, δοξάζουμε καί εὐχαριστοῦμε τόν Ἅγιο Τριαδικό Θεό, πού μᾶς ἀξίωσε νά ἀσχοληθοῦμε καί νά ἐντρυφήσουμε σέ ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα θεολογικά ἀναστήματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, τόν Ὁσιο καί Θεοφόρο Πατέρα ἡμῶν Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη τόν Νάξιο, τοῦ ὁποῖου ἐκζητοῦμε ταπεινῶς τίς πρεσβεῖες του πρός Κύριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πίναξ βραχυγραφιῶν.....	7
Εἰσαγωγή.....	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄ ΑΙΡΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

1.1. Ἐννοιολογικό περιεχόμενο.....	13
1.2. Αἰτίες ἐμφάνισης.....	15
1.3. Διάκριση αἵρέσεως, σχίσματος καί παρασυναγωγῆς.....	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄ ΟΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΙΣΜΟΥ

2.1. Περὶ τοῦ ὄρου Καθολικῆ Ἐκκλησίας.....	29
2.2. Περὶ βαπτίσματος.....	31
2.3. Περὶ Filioque.....	41
2.4. Περὶ ἱερωσύνης καί μυστηρίων.....	59
2.5. Περὶ Πάσχα.....	59
2.6. Περὶ πρεσβείων τιμῆς Ῥώμης καί Κωνσταντινούπολης.....	62
2.7. Περὶ κοσμικῆς καί πνευματικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα.....	66
2.8. Περὶ Πάπα ὡς ἐσχάτου κριτοῦ τῆς Ἐκκλησίας.....	67
2.9. Περὶ αὐθεντίας Παπῶν.....	68
2.10. Περὶ μοναρχικοῦ ἀξιώματος, ἐκκλητοῦ καί ἀναμαρτησίας Πάπα.....	69
2.11. Περὶ Πάπα ὡς ἄκρου Ἀρχιερέως.....	76
2.12. Περὶ τιτουλαρίων Ἐπισκόπων.....	76
2.13. Περὶ ἀγαμίας κλήρου.....	77
2.14. Περὶ ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης κληρικῶν.....	79
2.15. Περὶ παπαλήθρας.....	81
2.16. Περὶ ἀγιογραφίας, εἰκόνων καί ἀγαλμάτων.....	82
2.17. Περὶ Σταυροῦ.....	86
2.18. Περὶ νηστείας Σαββάτου.....	87
2.19. Περὶ γάμου Ὀρθοδόξου καί Λατίνου.....	93
2.20. Περὶ γονυκλισίας καί συχνῆς θείας Κοινωνίας.....	94
2.21. Περὶ διπλῆς Θείας Λειτουργίας.....	96
2.22. Περὶ ἀζύμων.....	97
2.23. Περὶ ζέοντος.....	99
2.24. Περὶ τρόπου Θείας Κοινωνίας.....	100
2.25. Περὶ Κυριακῶν λόγων.....	100
2.26. Περὶ ἀκροβυστίας Κυρίου.....	101
2.27. Περὶ τῆς ἤδη γενομένης ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν καί τῶν κακῶν.....	102
2.28. Περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.....	102
2.29. Περὶ Ἁγίων.....	103
2.30. Περὶ τοῦ Ὁσίου Μελετίου τοῦ Γαλησιώτου.....	104
Ἐπίλογος.....	111
Περίληψη.....	117
Βιβλιογραφικός πίναξ.....	120

ΠΙΝΑΞ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ

- ΒΕΠΕΣ Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, Ἀθήναι 1954 ε.
- CSEL Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum, hg. Wiener Akademie, Wien 1866 ff.
- ΕΠΕ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας
- ΘΗΕ Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία
- PG J. P. Migne (Hg.), Patrologiae cursus completus, series greaca, Paris 1857 – 1866, 161 Bde., Ἑλληνική Πατρολογία
- PL J. P. Migne (Hg.), Patrologiae cursus completus, series latina, Paris 1844 – 1855, 221 Bde., davon 4 Bde. Indices
- PO Patrologia orientalis, hg. *R. Graffin/F. Nau*, Paris 1907 ff

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέ τήν Χάρη τοῦ ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καί τήν συμπαράσταση καί ἐποπτεία τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου πρωτοπρεσβυτέρου καί καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. πατρός Θεοδώρου Ζήση, γράψαμε ὅσο καλύτερα ἐπέτρεψε ὁ Κύριος τήν παροῦσα θεολογική ἐργασία, πού ἔχει ὡς τίτλο «*Ἡ αἵρεση τοῦ Παπισμοῦ κατά τόν ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη*». Ἐπειδή εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημη καί δημόσια ἐργασία μας στήν θεολογική μας πορεία καί διακονία, γι'αὐτό παρακαλοῦμε πολύ τούς ἀναγνώστες καί κριτές αὐτῆς τῆς ἐργασίας νά εἶναι ἐπιεικεῖς καί νά δείξουν κατανόηση στίς ἀτέλειες, ἀσάφειες καί λοιπές ἀδυναμίες μας ἐπιστημονικές καί θεολογικές.

Ἐπιλέξαμε τό συγκεκριμένο θέμα ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἐπικαιρότητός του. Πρῶτον, ἐπιλέξαμε τήν αἵρεση τοῦ Παπισμοῦ, ἐπειδή αὐτός, ὅπως ἄλλοτε στό παρελθόν, ἀλλά πολύ περισσότερο τώρα στίς ἡμέρες μας, ἀπειλεῖ τήν Ὁρθοδοξία μας καί ἔχει μπλέξει στά δίχτυα του πολλούς κληρικούς, μοναχούς καί λαϊκούς ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ὑπάρχουν, βέβαια καί φωτεινές ἐξαιρέσεις στόν κανόνα αὐτό. Σέ κάθε ἐποχή ὁ ἅγιος Τριαδικός Θεός ἀναδεικνύει κάποιον ἅγιο ἢ κάποιους ἁγίους, οἱ ὁποῖοι τελικά ἐπικρατοῦν, ὅπως π.χ. ὁ ἅγιος Ἐθανάσιος Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Μέγας Φώτιος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κ.ἄ. Ἐπειδή, λοιπόν, λαμβάνουν χώρα γεγονότα, τά ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀπροκάλυπτη προώθηση τοῦ αἰρετικοῦ διαχριστιανικοῦ καί διαθρησκειακοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἀκόμη καί ἀπό πλευρᾶς Ὁρθοδόξων, καί τά ὁποῖα ἀνησύχησαν, ἔθλιψαν καί λύπησαν ὅλους τούς ἐνσυνειδήτους Ὁρθοδόξους Χριστιανούς, γι'αὐτό προβήκαμε στήν ἐξέταση τῆς αἰρέσεως τοῦ Παπισμοῦ, σύμφωνα μέ τήν διδασκαλία τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός Νικοδήμου, γιά νά ἀποδείξουμε ὅτι ἡ αἵρεση τοῦ Παπισμοῦ καί ὁ ἴδιος ὁ αἰρετικός Πάπας ἀποτελοῦν τήν πλήρη διαστροφή τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας καί αὐτοῦ τοῦ πανσέπτου καί παναγίου προσώπου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί νά συμβουλευομε ἀδελφικά τούς Ὁρθόδοξους νά ἔχουν τόν νοῦ τους νά μήν ἀκολουθοῦν, νά μήν μολυνθοῦν, ἀλλά καί νά ἐλέγχουν αὐστηρά τούς λύκους τούς βαρεῖς, πού δέν φεῖδονται τοῦ ποιμνίου.

Δεύτερον, ἐπιλέξαμε τόν Ὅσιο καί Θεοφόρο Πατέρα Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη, λόγῳ τῆς συγχρονικότητάς του (ἤκμασε τόν 18^ο αἰῶ.), τῆς αὐστηρότητάς του ἀπέναντι στίς αἰρέσεις, τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῆς γλώσσας, στήν ὁποία εἶναι γραμμένα τά ἔργα του, καί τῆς ἐμπειρικῆς του θεολογίας ὡς ἁγιορείτου μοναχοῦ. Ἐπίσης, ὁ Ὅσιος, μαζί μέ τούς πρωταγωνιστές τῆς φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης ἅγιο Μακάριο Νοταρᾶ καί ἅγιο Ἐθανάσιο Πάριο, τόνωσε καί ἐνίσχυσε τήν παιδεία τῶν ὑπόδουλων ὀρθοδόξων λαῶν καί συνέβαλε στήν διατήρηση τῆς αὐτοσυνειδησίας τους ἀπέναντι στούς Ὀθωμανούς καί τούς δυτικούς μισσιοναρίους, πού ἀσκοῦσαν προσηλυτισμό. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποφεύχθηκε ὁ ἐξισλαμισμός καί ὁ ἐκλατινισμός τους. Ἀκόμη, ὁ Ὅσιος ἔχει τεράστια καί ἐντυπωσιακή ἐκπαιδευτική καί συγγραφική δραστηριότητα, ἀφοῦ

ἐξέδωσε καὶ ἐρμήνευσε τὴν Ἁγία Γραφή, τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, βίους καὶ ἀκολουθίες ἁγίων, ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ. Σημαντικό, ἐπίσης, εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ὅσιος ἐχημάτισε ἀλείπτῃ πολλῶν Νεομαρτύρων. Τέλος, ἀποτελεῖ τὴν συμπύκνωση τῆς θεολογίας τῶν προγενεστέρων ἁγίων Πατέρων καὶ διατηρεῖ καὶ ἀνανεώνει τὴν θεολογία τῶν Καππαδοκῶν καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ ἀπέναντι στὸν τότε λεγόμενο Γαλλικό καὶ νεοελληνικό διαφωτισμό ἢ μᾶλλον σκοταδισμό¹. Σήμερα, μετὰ ἀπὸ διακόσια (200) χρόνια, φαίνεται ὅτι τὸ ὄραμα τοῦ ἀθέου διαφωτισμοῦ ἔγινε πραγματικότητα μέ σκοπὸ τὴν παγκοσμιοποίηση καὶ τὴν νέα τάξη πραγμάτων. Γι'αὐτό, ἐμεῖς οἱ νεοέλληνες καὶ συνειδητοποιημένοι Εὐρωπαῖοι πρέπει νὰ στηρίξουμε μιὰ ἀντιπαγκοσμιοποίηση, βασισμένη στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία τῆς φιλοκαλικῆς ἀναγεννήσεως καὶ κολλυβαδικῆς κινήσεως, μέ ἐπικεφαλεῖς τοὺς ὁσίους Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη, Ἀθανάσιο τὸν Πάριο, Μακάριο Νοταρᾶ Ἐπίσκοπο Κορίνθου καὶ Νικηφόρο τὸν Χίο.

Ἡ ἔρευνα σχετικὰ μέ τὸν Ὅσιο Νικόδημο μποροῦμε νὰ ποῦμε εἶναι πλούσια. Μέχρι αὐτὴ τὴν στιγμή ἔχουν γίνει ἕνα συμπόσιο καὶ δύο ἐπιστημονικὰ συνέδρια. Τὸ συμπόσιο ἔγινε στὴν Νάξο ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν τὸν Ἰούλιο τοῦ 1993². Τὸ πρῶτο ἐπιστημονικὸ συνέδριο ἔγινε στὴν Γουμένισσα ἀπὸ τὸ Ἱερό Κοινόβιο Ὀσίου Νικοδήμου τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1999, τὸ ὁποῖο ἐξέδωσε τὰ πρακτικὰ σέ δύο τόμους³ καὶ τὸ δεύτερο στὴν Ἀθήνα πάλι ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν, ἡ ὁποία ἐξέδωσε σέ δύο τόμους τὰ πρακτικὰ καὶ τοῦ συμποσίου καὶ τοῦ συνεδρίου⁴. Ἐπίσης καὶ ἄλλοι ἔχουν γράψει, ὅπως ὁ μακαριστός λόγιος μοναχὸς Θεόκλητος Διονυσιάτης δύο ἔργα: *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του*⁵ καὶ *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης καὶ ἡ Νεονικολαϊτικὴ Σχολή*⁶, ὁ πρωτοπρεσβύτερος καθηγητὴς τοῦ Α.Π.Θ. π. Θεόδωρος Ζήσης τὸ ἔργο του *Κολλυβαδικά, Ὅσιος Νικόδημος Ἁγιορείτης, Ὅσιος Ἀθανάσιος Πάριος*⁷, ὁ π. Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης τὸ ἔργο του *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος καὶ τὸ λειτουργικὸ του ἔργο*⁸. Τέλος, καὶ ἡ Ἱερά Κοινότης Ἁγίου Ὁρους ἔχει ἐκδώσει ἀνακοίνωση μέ τίτλο *Ἀναίρεσις τῶν πεπλανημένων θέσεων τοῦ κ. Χρήστου Γιανναρᾶ περί τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου* στίς 13 / 27 Μαρτίου 1993. Ἐντούτοις, ἔλειπε ἕνα συγκεκριμένο ἔργο, πού νὰ ἀναφέρεται εἰδικὰ στίς θέσεις τοῦ Ὀσίου Νικοδήμου περί τοῦ Παπισμοῦ, ἂν καὶ πολλοὶ χρησιμοποίησαν καὶ χρησιμοποιοῦν αὐτές τίς θέσεις του σέ διάφορα ἔργα τους. Μέ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἐργασία μας αὐτὴ παραθέτουμε καθ'ὄλοκληρίαν τὴν διδασκαλία τοῦ θεοφόρου πατρός

¹ Σχ.βλ. ΠΡΩΤΟΠΡ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ, «Τὸ κίνημα...».

² Σχ.βλ. *Πρακτικὰ συμποσίου...*

³ Σχ.βλ. *Πρακτικὰ Α' ἐπιστημονικοῦ...*

⁴ Σχ.βλ. *Πρακτικὰ ἐπιστημονικοῦ...*

⁵ Σχ.βλ. ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος...*

⁶ Σχ.βλ. ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος...*

⁷ Σχ.βλ. ΠΡΩΤΟΠΡ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ, *Κολλυβαδικά...*

⁸ Σχ.βλ. ΠΡΩΤΟΠΡ. ΚΩΝ/ΝΟΣ ΚΑΡΑΪΣΑΡΙΔΗΣ, *Ὁ Ὅσιος Νικόδημος...*

συγκεντρωμένη και όχι διάσπαρτη, όπως βρίσκεται και στα έργα του Ὁσίου Νικοδήμου, αλλά και στα έργα άλλων.

Ἔτσι, λοιπόν, ἡ παρούσα ἐργασία ἀποτελεῖται ἀπό δύο κεφάλαια. Στό μὲν πρῶτο ἐξετάζεται τό ἐννοιολογικό περιεχόμενο τῶν ὄρων αἵρεση καί αἰρετικοί, οἱ αἰτίες ἐμφανίσεως τῆς αἵρέσεως καί ἡ σχέση της μέ τό σχίσμα καί τήν παρασυναγωγή. Στό δέ δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οἱ αἵρέσεις καί πλάνες τοῦ Παπισμοῦ, ὅσες βέβαια μνημονεύει ὁ Ὁσιος Νικόδημος, ὅπως θά δοῦμε στό εἰδικό κεφάλαιο.

Στήν ἐργασία μας αὐτή χρησιμοποίησαμε τήν ἀποδεικτική μέθοδο δομῆς τοῦ κειμένου καί ὄχι τήν συλλογιστική μέθοδο. Τί σημαίνει ἀποδεικτική μέθοδος; Σημαίνει ὅτι ἡ μελέτη βασίζεται στίς γνώμες καί ἀποφάσεις τῶν ἁγίων Πατέρων, τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν ἱερῶν Κανόνων, πού εἶναι θεόπνευστες καί θεανθρωποκεντρικές καί ὄχι ἀνθρωποκεντρικές, ἐνῶ ἡ συλλογιστική μέθοδος εἶναι βασισμένη στόν ἀνθρώπινο λογισμό καί ἀπόφαση τοῦ ἐκάστοτε συγγραφέα, πού εἶναι ἐπισφαλής καί ἀβέβαιος γιά τήν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών του. Ἡ συλλογιστική μέθοδος ἐφαρμοζόταν καί ἐφαρμόζεται καί σήμερα ἀπό τούς φιλοσόφους, τούς πολιτικούς, τούς ἱστορικούς καί καμμιά φορά ἀπό τούς φιλοσοφοῦντες θεολόγους. Σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τίς ἡσυχαστικές συνόδους τῶν ἐτῶν 1341, 1347, 1351 μ.Χ., (σημειωτέον ὅτι ἡ Σύνοδος τοῦ 1351 θεωρεῖται ἀπό ἀρκετούς ἀνεπισήμως ὡς ἡ Θ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος¹) πού συνεκλήθησαν ἐναντίον τῶν λατινοφρόνων Βαρλαάμ Καλαβροῦ, Δημητρίου Κυδώνη, Νικηφόρου Γρηγοῦ καί Γεωργίου Λαπίθη, ἡ ὀρθόδοξη μέθοδος συγγραφῆς κειμένων τῆς θεολογίας εἶναι ἡ ἀποδεικτική μέθοδος καί ὄχι ἡ συλλογιστική. Διότι, ἡ ἀποδεικτική μέθοδος βασίζεται στήν θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν ἁγίων Πατέρων καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐνῶ ἡ συλλογιστική μέθοδος βασίζεται μόνο στό ἀνθρώπινο, μή μεταμορφωμένο ἀπό τήν ἄκτιστη θεία χάρη, μυαλό καί διάνοια.

Χρησιμοποίησαμε, ἐπίσης, κατά τό πλεῖστον, καί τήν ἱστορικοθεολογική μέθοδο, ἀκολουθώντας κατά πόδας τόν Ὁσιο Νικόδημο καί τούς λοιπούς ἁγίους

¹ Σχ.βλ. ΠΡΩΤΟΠΡ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, *Δογματική...Α΄*, σ. 43 καί ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΗΜΑΤΗΣ, «Εἶναι αἵρεση...», σσ. 236-237. Στό σημεῖο αὐτό θά θέλαμε νά τονίσουμε ὅτι σήμερα πρέπει νά γίνουν ἀποδεκτές τόσο ἡ ἐν τῇ Ἁγία Σοφία ἁγία Σύνοδος, πού συγκροτήθηκε ἐπί Μεγάλου Φωτίου τό 879 μ.Χ., ὡς ἡ Η΄ (8^η) Οἰκουμενική Σύνοδος, ὅσο καί ἡ σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπί ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τό 1351 μ.Χ. ὡς ἡ Θ΄ (9^η) Οἰκουμενική Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὐτό προτείνει μέ σεβασμό καί τιμῆ ὁ μακαριστός πατήρ Ἰωάννης Ρωμανίδης, ἕνας ἀπό τούς πῖο σωστούς ὀρθοδόξους θεολόγους τοῦ 20^{ου} καί 21^{ου} αἰῶνος. Καί αὐτό γιατί αὐτές κατεδίκασαν τίς πάμπολλες αἵρέσεις τοῦ Παπισμοῦ. Τότε θά ἔχουν οἰκουμενικό κῦρος καί αὐθεντία οἱ ἀποφάσεις τους κατά τοῦ Παπισμοῦ. Ὡς τώρα παραδεχόμασθε ὡς Οἰκουμενικές ἐπτά Συνόδους. Ἄν μέ σύμφωνη συνοδική ἀπόφαση ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποφασισθεῖ νά ἔχουμε ἀκόμη δύο Συνόδους ὡς Οἰκουμενικές, θά μπορούσαμε τότε νά εἴμασθε σέ θέση ἰσχύος δογματικῆς κατά τῆς παναιρέσεως τοῦ Παπισμοῦ. Ἐνῶ τώρα λένε οἱ οἰκουμενιστές καί λατινόφρονες ὅτι, ἐπειδή δέν ἔχουν οἰκουμενική δύναμη αὐτές οἱ δύο Σύνοδοι, προχωροῦμε τώρα σέ διάλογο, ἀναγνωρίζοντας ὡς «ἀδελφῆ Ἐκκλησία» τόν Παπισμό.

Πατέρες και ἐκκλησιαστικούς ἄνδρες στήν ἐκθεση τῶν ἀπόψεών τους, πού εἶναι καί ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐφαρμόζει τήν ἀκρίβεια καί τήν οἰκονομία στήν ποιμαντική διακονία της γιά τήν σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων διαχρονικά, ἀλλά ἰδιαίτερα γιά τήν σωτηρία τῶν αἰρετικῶν. Αὐτό τό πράξαμε, ἐπειδή ἀκόμη δέν μᾶς ἐπιτρέπεται νά θεολογήσουμε, λόγω τῶν παθῶν μας, τῆς φιλαυτίας, τοῦ ἐγωισμοῦ καί τῆς αὐτοπροβολῆς, πού, δυστυχῶς, βασανίζουν καί ταλαιπωροῦν ὅλη μας τήν ζωή, πρακτική καί θεωρητική.

Χρησιμοποίησαμε, ἀκόμη, ὅλες τίς φάσεις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, πάντοτε, ὅμως, μέ τόν παραδοσιακό τονισμό τῶν λέξεων, ἀλλά καί τήν θεολογική γλώσσα. Μέ τόν τρόπο αὐτό καταδεικνύουμε ὅτι ὅλες οἱ φάσεις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἀπό τά ἀρχαῖα μέχρι καί τά νεοελληνικά, εἶναι ζωντανές μέσα στήν μητρική ἀγκάλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μέσω τῆς ἐργασίας μας αὐτῆς εὐελπιστοῦμε νά φανερώσουμε τήν διαχρονικότητα, τήν ἐπικαιρότητα καί ὀρθοδοξότητα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Θέλουμε νά ἀναδείξουμε τόν Ὁσιο Νικόδημο συνεχιστή, ἀνακεφαλαιωτή καί διαπρύσιο κήρυκα τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας, δογματικῆς, πνευματικότητος καί καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ Ὁσιος Νικόδημος μπορεῖ νά εἶναι καί προσιτός ὀρθόδοξος θεολόγος καί παρηγορητής τῆς Εὐρωπαϊκῆς καί Ἀμερικανικῆς ψυχοσυνθέσεως.

Ἐν κατακλείδι, θά θέλαμε νά ζητήσουμε συγγνώμη ἀπό ὅλους πού τολμοῦμε νά γράψουμε, ἐνῶ δέν εἴμασθε οὔτε ἅγιοι οὔτε βιωματικοί θεολόγοι, μέ τήν ἔννοια πού ἡ ἁγία Ἐκκλησία μας ἀπέδωσε αὐτόν τόν ὑψιστο τίτλο στούς τρεῖς μεγάλους Θεολόγους· τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο καί τόν ὄσιο Συμεών τόν νέο Θεολόγο. Εἴμασθε ἀπλῶς ἕνας ἀκαδημαϊκός θεολόγος, πτυχιούχος τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέει περίπου τά ἐξῆς· Πρώτα νά ἁγιασθεῖς καί μετά νά ἀγιάσεις ἄλλους· πρώτα νά φωτισθεῖς καί μετά νά φωτίσεις ἄλλους· πρώτα νά σωθεῖς καί μετά νά σώσεις ἄλλους· πρώτα νά ἀρπάξεις τίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἀπό τόν διάβολο καί μετά νά τίς παραδώσεις στόν Θεό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΑΙΡΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

1.1. Ἐννοιολογικό περιεχόμενο

Ἡ συνείδηση τῆς Εκκλησίας κατανόησε πάντοτε τόσο τὴν αἵρεση καὶ τοὺς αἰρετικούς ὅσο καὶ τὸ σχίσμα καὶ τοὺς σχισματικούς ὡς μέσα, μέ τὰ ὁποῖα ἐπιχειρεῖ ὁ διάβολος νὰ διαμερίσει τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ μέ σκοπὸ τὴν ματαίωση τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. «*Τὰς τῶν αἰρετικῶν ζιζανίων ἐπισποράς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὁ παμπόνηρος καταβαλὼν καὶ ταύτας ὀρῶν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ἐκτεμνομένας προῤῥίζους, ἐφ' ἑτέραν ἤλθε μεθοδείας ὁδόν, τῇ τῶν σχισματικῶν μανίᾳ τὸ Χριστοῦ Σῶμα μερίζειν ἐπιχειρῶν*»¹.

Ὁ Μ. Βασίλειος στὸν Α' κανόνα τοῦ ὀρίζει ὡς ἐξῆς τὴν αἵρεση καὶ τοὺς αἰρετικούς: «*Αἰρέσεις (ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ) τοὺς παντελῶς ἀπερρηγμένους καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους*». Ἐρμηνεύει ὁ Ὅσιος Νικόδημος αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ ὡς ἐξῆς: «*Αἰρετικοὶ δὲ ὀνομάζονται ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ διαφορὰ παρευθὺς καὶ ἀμέσως εἶναι περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, ἦτοι οἱ κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὰ δόγματα χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ παντελῶς ἀπομεμακρυσμένοι*». Οἱ ἅγιοι Πατέρες θεωροῦν τοὺς αἰρετικούς, πού ἐπιμένουν στὴν αἵρεσή τους, ὡς «*ἀκαθάρτους*», «*ἀντιπάλους Χριστοῦ*», «*ἱερόσυλους καὶ ἁμαρτωλούς*», «*ἀντικειμένους (τῷ Χριστῷ) τούτέστι πολεμίους καὶ ἀντιχρίστους*», «*οὓς ὁ Κύριος πολεμίους καὶ ἀντιπάλους λέγει ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις*»², «*νεκρούς*»³, «*ἐχθρούς τῆς ἀληθείας*»⁴. Προσθέτει, ἐπίσης, ὁ Ὅσιος Νικόδημος καὶ τὴν μαρτυρία διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ θέματος. Κατὰ τὸν Γεώργιο Σχολάριο, αἰρετικός εἶναι κάθε ἕνας, πού κατ' εὐθείαν ἢ πλαγίως πλανᾶται σχετικά μέ κάποιο ἀπὸ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως. Σύμφωνα μέ τοὺς πολιτικούς νόμους, αἰρετικός εἶναι αὐτός, πού παρεκκλίνει ἔστω καὶ σέ κάτι μικρὸ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πίστη, ὁ ὁποῖος, πλέον, ὑπόκειται στοὺς νόμους τῶν αἰρετικῶν. Ὁ Ὅσιος Ταράσιος λέγει ὅτι «*τό ἐπὶ δόγμασιν εἴτε μικροῖς εἴτε μεγάλαις ἁμαρτάνειν, ταυτόν ἐστὶ ἐξ ἀμφοτέρων γάρ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἀθετεῖται*». Τέλος, ὁ ἱερός Φώτιος προσθέτει ὅτι «*καὶ γάρ ἐστὶν ὄντως τὰ κοινὰ πᾶσιν ἅπαντα φυλάττειν ἐπάναγκες καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὰ περὶ πίστεως. Ἐνθα καὶ τὸ παρεκκλῖναι μικρόν, ἁμαρτεῖν ἐστὶν ἁμαρτίαν τὴν πρὸς θάνατον*»⁵.

Ἡ αἵρεση χαρακτηρίζεται ὡς «*πλάνη*» καὶ «*φραυλότης*», ἡ ὁποία φέρνει τὸν ὄλεθρο⁶, ὡς «*στρεβλότης*»⁷, ὡς «*ἐλεεινὴ πλάνη*», στὴν ὁποία «*κατεδέθησαν*» οἱ αἰρετικοί⁸, ὡς «*μεμιασμένη κοινωνία*»⁹ καὶ ὡς «*ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα*», ἡ ὁποία «*μίασμα γέγονε τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ τῶν χριστιανοκατηγόρων*

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, γ' ΑΒ', σ. 357.

² Ὁ. π., Κανὼν Καρχηδόνας, σ. 368.

³ Ὁ. π., Ἀγίου Ἀθανασίου λθ' ἑορταστικὴ ἐπιστολή, σ. 583.

⁴ Ὁ. π., Α' Κανὼν τῆς ΣΤ', σ. 217.

⁵ Ὁ. π., σσ. 587-588.

⁶ Ὁ. π., νζ' Καρθαγ., σ. 491.

⁷ Ὁ. π., Κανὼν Καρχηδ., σσ. 368-369.

⁸ Ὁ. π., ξστ' Καρθαγ., σσ. 495-496.

⁹ Ὁ. π., ξθ' Καρθαγ., σ. 498.

αἵρεσις»¹. Ἡ αἵρεση «ἐγκαταλείπουσα» ἀμέσως ἢ ἐμμέσως «τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τόν Υἱόν τοῦ Θεοῦ» καταντᾷ «κεκρυμμένη εἰδωλολατρεία»² καί ἀθεΐα καί γι' αὐτό αὐτός, πού τήν ἀκολουθεῖ «τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου, ὡς ἀλλότριος ἐξωσθείσθω καί ἐκπιπέτω»³. Καί ὁ πρωτοκορυφαῖος Ἀπόστολος Πέτρος κάνει λόγο γιά «αἵρέσεις ἀπωλείας»⁴. Ἡ αἵρεση ὀνομάζεται καί ἀδικία, διότι ἀδικεῖ καί παραβαίνει τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται στίς ἅγιες Γραφές. Ὁ μισθός καί ἡ πληρωμή, πού ἀνταποδίδει αὐτή σ' αὐτούς, πού τήν ἀκολουθοῦν, εἶναι ἡ φθορά, μέ τήν ὁποία αὐτοί καταφθείρονται ἀπό τίς ἡδονές⁵. Ἡ αἵρεση εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἁμαρτία. Λέγει καί ὁ Μέγας Βαρσανούφιος στήν χ' (600^η) ἀπόκρισή του γιά τίς αἵρέσεις ὅτι εἶναι δόγματα τῶν ἐλλήνων, ματαιολογίες ἀνθρώπων, πού νομίζουν ὅτι κάτι εἶναι, καί ρήματα ἀργῶν ἀνθρώπων. Τίς αἵρέσεις τίς γέννησε ἡ πλάνη. Μποροῦμε νά τίς ἀναγνωρίσουμε ἀπό τούς καρπούς τους, πού εἶναι ἡ φυσίωση, ἡ ἐξουδένωση, ἡ χαύνωση, ἡ ἀμέλεια, τό πρόσκομμα, ἡ ἀλλοτρίωση τοῦ νόμου ἢ καλύτερα τοῦ νομοθέτου Θεοῦ. Εἶναι οἰκητήριο δαιμόνων καί τοῦ ἄρχοντός τους διαβόλου. Δέν φέρνουν στό φῶς, ἀλλά στό σκότος. Δέν προτρέπουν σέ φόβο Θεοῦ, ἀλλά στήν κατά διάβολον προκοπή. Δέν γλυτώνουν ἀπό τόν βόρβορο, ἀλλά καταποντίζουν σ' αὐτόν. Αὐτές εἶναι τά ζιζάνια, πού ἔσπειρε ὁ ἐχθρός στόν ἀγρό τοῦ οἰκοδεσπότη. Αὐτές εἶναι τά ἀγκάθια, πού φύτρωσαν στήν καταραμένη ὑπό τοῦ Δεσπότη Θεοῦ γῆ. Εἶναι ψεῦδος, σκότος, πλάνη, ἀλλοτρίωση Θεοῦ⁶.

Οἱ αἵρέσεις, ὅπως καί τά ἄλλα ἔργα τῆς σαρκός, ὅπως τά ἀπαριθμεῖ ὁ θεῖος Παῦλος στήν πρός Γαλάτας ἐπιστολή⁷, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι δέν εἶναι ἔργα καί ἀποτελέσματα τοῦ σώματος ἢ τῆς ψυχῆς, ἀλλά τῆς διεφθαρμένης καί γεώδους προαιρέσεως τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, ἂν αὐτά τά ἁμαρτήματα ἦταν φυσικά καί συστατικά τοῦ σώματος, πῶς μπορούν νά μᾶς στεροῦν τήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καί νά μᾶς κολάζουν; Ἡ κόλαση καί οἱ στέφανοι δέν δίδονται γιά τά φυσικά καί ἀδιάβλητα πάθη τοῦ σώματος, ἀλλά γιά τά προαιρετικά ἁμαρτήματα καί τίς ἀρετές. Γιατί, ἂν τά πάθη καί τά ἁμαρτήματα ἦταν καθ' ἑαυτά τῆς φύσεως καί ὄχι τῆς κακῆς προαιρέσεως, δέν θά ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος «οἱ πράσσοντες αὐτά», ἀλλά οἱ πάσχοντες. Γιατί, τό νά πράττει κάτι ὁ ἄνθρωπος, φανερώνει προαίρεση, ἐπειδή ὅ,τι κι ἂν πράττει, μέ προαίρεση τό πράττει. Καλῶς ἔβαλε ὁ Ἀπόστολος τίς αἵρέσεις, τονίζει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ὕστερα ἀπό τίς ἐριθειές, δηλαδή τίς ἐπίπονες φιλονεικίες, καί διχοστασίες, γιατί

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, ἰστ' Ζ', σ. 335.

² Ὁ. π., λε' Λαοδ., σ. 433.

³ Ὁ. π., α' ΣΤ', σ. 218.

⁴ Β' Πέτρ. 2, 1.

⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τάς ἐπτά...*, σ. 392.

⁶ Τοῦ ἰδίου, *Βίβλος...*, σσ. 283-284.

⁷ Γαλ. 5, 19-21. «Φανερά δέ ἐστί τά ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἐχθραί, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθειάι, διχοστασίαι, αἵρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καί τά ὅμοια τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθώς καί προεῖπον, ὅτι οἱ ταῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν».

κάθε αίρεση γεννᾶται ἀπὸ τὴν φιλονεικία, μέ τό νά θέλει κάθε φιλόνεικος νά στήσει τό δικό του κακό θέλημα καί γιά νά τό στήσει, συνιστᾶ τὴν αίρεση, ἢ ὁποῖα ἐκβάλλει τόν αίρετικό ἀπὸ τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ¹.

Ὁ οὐρανοβάμων θεῖος Παῦλος λέει πρὸς τοὺς Κορινθίους: «δεῖ καί αίρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι»². Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δέν ἐννοεῖ ἐδῶ τίς αίρέσεις τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀλλά τίς αίρέσεις τῶν σχισμάτων καί τίς φιλονεικίες, πού γίνονταν στοὺς Κορινθίους γιά τίς κοινές τράπεζες. Λέει δηλαδή ὅτι ἐνδέχεται νά ὑπάρχουν σχίσματα καί φιλονεικίες στοὺς Κορινθίους, ἢ καί ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά μὴν ὀρθοδοοῦν καί νά εἶναι ὁμόφρονες ὅλοι οἱ Κορίνθιοι στήν ὑπόθεση τῶν κοινῶν τραπεζῶν, ἐπειδή εἶναι ἄνθρωποι μέ ἀσθενῆ φύση. Πιστεύει ὁ Ἀπόστολος ὅτι εἶναι ἀληθινά, ὅσα κατηγοροῦσαν τοὺς Κορινθίους γιατί, ἐπαληθεύεται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο «ἀνάγκη ἐστὶν εἰσελθεῖν τὰ σκάνδαλα»³, δηλαδή εἶναι ἀνάγκη νά ἔλθουν τὰ σκάνδαλα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἐπειδή, λοιπόν, βρίσκονται στὸν κόσμος καί κακοὶ ἄνθρωποι, εἶναι ἀνάγκη νά προέλθουν καί τὰ σκάνδαλα ἀπὸ αὐτούς⁴.

Κάθε πλάνη καί αίρεση, κάθε παράβαση τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καί κάθε κακία καί ἁμαρτία, πού γίνεται φανερά, λέγεται καί εἶναι σκάνδαλο, γιατί εἶναι ἐναντίον τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καί γιατί αὐτό ἢ κρημνίζει καί τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, πού τό ἀκοῦνε καί τό βλέπουν, στήν ἴδια ἁμαρτία διὰ τῆς μιμήσεως ἢ τό λιγότερο τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ τὸν ὀρθὸ δρόμο τῆς εὐσεβείας καί τῆς ἐναρέτου ζωῆς καί τοὺς κάνει νά γίνονται ψυχροὶ καί χλιαροὶ στή θεοσέβεια καί στήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ⁵.

1.2. Αἰτίες ἐμφανίσεως

Οἱ αἰτίες τῶν αίρέσεων εἶναι ἡ ἔλλειψη ἐνότητος μεταξύ τῶν Χριστιανῶν, ἡ ἀθέτηση τῆς διδασχῆς τῶν Ἀποστόλων καί ἡ δουλεία τῶν παθῶν καί τῆς κοιλίας, δηλαδή ἡ γαστριμαργία καί ἡ κοιλιόδοουλα.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος παρακαλεῖ τοὺς ἀδελφούς Ρωμαίους «σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καί τὰ σκάνδαλα παρά τὴν διδασχῆν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθατε, ποιοῦντας». Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τό χωρίο αὐτό λέει ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, σάν ἱκέτης καί παρακαλεστής, συμβουλεύει τοὺς Ρωμαίους νά περιεργάζονται μέ πολλή ἀκρίβεια αὐτούς, πού προκαλοῦν διχοστασίες καί σκάνδαλα. Μᾶς τονίζει μέ ἔμφαση ὅτι πρῶτον ὁ Ἀπόστολος ἔβαλε τίς διχοστασίες, δηλαδή τὰ σχίσματα καί μετὰ τὰ σκάνδαλα, δηλαδή τίς αίρέσεις, γιατί ὅσο καιρό οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης ἦταν ἐνωμένοι μεταξύ τους σάν ἓνα σῶμα, δέν μπορούσαν νά εἰσχωρήσουν ἐκεῖ τὰ σκάνδαλα. Ὅταν, ὅμως, ἐξέλειπε ἡ ἐνότητα, τότε παρεισέφρυσαν τὰ σκάνδαλα. Τὰ σκάνδαλα αὐτὰ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ'... Β'*, σσ. 335-336.

² Α' Κορ. 11, 19.

³ Ματθ. 18, 7.

⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ'... Α'*, σ. 556.

⁵ Τοῦ ἰδίου, *Χρηστοθήθεια...*, σ. 235.

διδασχὴ τῶν ᾽Αποστόλων, πού ἔμαθαν οἱ Ῥωμαῖοι. Καί καταλήγει ὁ ᾽Όσιος, φανερόνοντας τὴν αἰτία προέλευσης τῶν σχισμάτων καὶ τῶν σκανδάλων, πού εἶναι ἡ ἀθέτηση τῆς διδασχῆς τῶν ᾽Αποστόλων. Ὄταν κάποιος βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν διδασχὴ τῶν ᾽Αποστόλων, τότε μπαίνουν καὶ ἀκολουθοῦν οἱ διχοστασίες καὶ τὰ σκάνδαλα, δηλαδή τὰ σχίσματα καὶ οἱ αἱρέσεις. Καί πὼς βγαίνει κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν διδασχὴ τῶν ᾽Αποστόλων; Μᾶς τό φανερόνει στὸν ἀμέσως ἐπόμενο στίχο ὁ ᾽Απόστολος, λέγοντας: «Οἱ τοιοῦτοι (δηλ. οἱ ποιοῦντες τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα) τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ»¹. Καί συμπεραίνει ὁ ᾽Όσιος Νικόδημος ὅτι ὅλες οἱ αἱρέσεις γεννῶνται ἀπὸ τὴν δουλεία τῶν παθῶν καὶ τῆς κοιλίας, δηλαδή τὴν γαστριμαργία καὶ τὴν κοιλιόδουλεία². Αὐτούς, ἄλλωστε, τούς γαστριμάργους καὶ κοιλιόδουλους αἰρετικούς κατηγορεῖ ὁ ᾽Απόστολος Παῦλος καὶ σέ ἄλλα σημεῖα τῶν ἐπιστολῶν του, ὅπως στήν πρὸς Φιλιπησίους «ὧν ὁ Θεός κοιλία» καὶ στήν πρὸς Τίτον «κακά θηρία, γαστέρες ἀργαί»³.

Ἄλλη αἰτία τῶν αἱρέσεων εἶναι ὁ **παραγκωνισμός** τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ ὡς **θεμελίου λίθου**.

Πρὸς τούς Κορινθίους, πού ταραζόνταν ἀπὸ τὰ σχίσματα, ὁ ᾽Απόστολος τῶν ἐθνῶν συμβουλεύει: «θεμέλιον γάρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρά τόν κείμενον, ὅς ἐστίν Ἰησοῦς Χριστός»⁴. Δηλαδή, κανένας ἀρχιτέκτων καὶ πρωτομάστορας, ἂν θέλει νά εἶναι σοφός πρωτομάστορας, δέν μπορεῖ νά βάλει ἄλλο θεμέλιο ἐκτός ἀπὸ τόν Χριστό. Γιατί, ὅταν κάποιος δέν εἶναι σοφός πρωτομάστορας, τότε βάζει ἄλλο θεμέλιο. Ἀπὸ αὐτό, ὅμως, ἀκολουθοῦν οἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα⁵.

Ἐτέρα αἰτία τῶν αἱρέσεων εἶναι ἡ **παράβαση** τῶν **νόμων** τῆς φύσεως, πού διόρισε ὁ Θεός. Αὐτό ἐμποδίζεται ὡς σημάδι αὐθαδείας, ἡ ὁποῖα βλάπτει πολύ τὰ ἐκκλησιαστικά. Γιατί, ἀπὸ αὐτό φύτρωσαν καὶ οἱ αἱρέσεις, ἐπειδή κάθε ἕνας παραβαίνει τὰ νόμιμα⁶.

Μιά ἀπὸ τίς κύριες αἰτίες τῶν αἱρέσεων εἶναι ἡ **φιλαρχία** καὶ ἡ **κενοδοξία**. Αὐτό φανερόνει ὁ Νάξιος μοναχός ἐρμηνεύοντας τό «ἀλλά διά τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις»⁷ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς. Λέει, λοιπόν, ὅτι ὁ ᾽Απόστολος Παῦλος, ἀφοῦ σήκωσε ἀπὸ τό μέσον τόν ζυγὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου, τώρα ἐπιφορτίζει στοὺς Γαλάτες τόν ζυγὸ τῆς ἀγάπης, πού εἶναι ἐλαφρότερος καὶ δυνατότερος ἀπὸ τόν ζυγὸ τοῦ νόμου. Φανερόνει ὅτι οἱ πλάνοι μπῆκαν μέσα στοὺς Γαλάτες ἀπὸ τὴν φιλαρχία καὶ τὴν κενοδοξία τους. Γιατί, ἡ φιλαρχία εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ρίζα ὅλων τῶν αἱρέσεων. Ἐπειδή, λοιπόν, ἡ φιλαρχία ἔσχισε καὶ χώρισε

¹ Ῥωμ. 16, 17-18.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ΙΔ΄... Α΄, σσ. 355-356.

³ Φιλίπ. 3, 19 καὶ Τίτ. 1, 12.

⁴ Α΄ Κορ. 3, 11.

⁵ ᾽Ό. π., σ. 407.

⁶ ᾽Ό. π., σ. 546.

⁷ Γαλ. 5, 13.

τούς Γαλάτες μεταξύ τους, γι'αυτό στό ἐξῆς ἄς δουλεύουν καί ἄς ὑποτάσσονται ὁ ἕνας στόν ἄλλον διά μέσου τῆς ἀγάπης¹.

Ἄλλη αἰτία τῶν αἱρέσεων εἶναι οἱ **σφαλεροί λογισμοί** καί οἱ **παραδόσεις** τῶν **ἀνθρώπων**. Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τό «*βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διά τῆς φιλοσοφίας καί κενῆς ἀπάτης, κατά τήν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων*»², μᾶς καλεῖ νά προσέξουμε ὅτι ἡ ἀπάτη καί οἱ αἱρέσεις γεννῶνται, ἐπειδή μπαίνουν μεταξύ τῶν πραγμάτων τῆς πίστεως καί τῶν λόγων τῶν Γραφῶν οἱ σφαλεροί λογισμοί καί οἱ παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων. Μᾶς πληροφορεῖ, ἐπίσης, ὅτι οἱ αἱρέσεις ὀνομάζονται αἱρέσεις, γιατί εἶναι δόξες καί γνώμες ἀνθρώπων. Ἐναντιότως, ἡ πίστη τῶν Χριστιανῶν δέν εἶναι δόξα καί γνώμη ἀνθρώπινη, γι'αυτό καί δέν μπορεῖ νά ὀνομασθεῖ αἵρεση³.

Σύμφωνα μέ τήν μαρτυρία τοῦ Θεοφυλάκτου καί τοῦ Οἰκουμενίου, πού μᾶς παραθέτει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, οἱ τότε Χριστιανοί (καί οἱ σημερινοί), μέ τό νά ἦταν φίλαρχοι καί ὑπερηφανευόμενοι στήν σοφία τοῦ κόσμου, γι'αυτό κήρυτταν στούς ἄλλους, ἀπό τόν φθόνον, πού εἶχαν στούς ἐναρέτους καί ἀληθεῖς διδασκάλους. Γι'αυτό καί ἔσμιγαν μέσα στά θεῖα καί πολλά ἀνθρώπινα, ὥστε μέ τά καινούρια λόγια τους νά ἐλύσουν στήν ὑπόληψή τους τούς ἀκροατές. Ἀπό αὐτά ἀκολούθησαν νά γίνουν καί οἱ αἱρέσεις. Γι'αυτό καί ὁ θεῖος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφότης⁴ διδάσκει γιά τόν φθόνον καί τίς μάταιες φιλονεικίες καί λέει ὅτι οἱ διδασκαλίες, πού γίνονται ἀπό φθόνον, δέν προέρχονται ἀπό τήν θεῖα σοφία, ἀλλά ἀπό τήν δαιμονική⁵. Γι'αυτό καί ὁ Τερτυλλιανός καί ὁ Εἰρηναῖος ὀνόμασαν τούς φιλοσόφους πατέρες τῶν μετά ταῦτα γενομένων αἰρετικῶν⁶.

Ἐπόμενη αἰτία τῶν αἱρέσεων εἶναι ἡ **ἐλλειψη ἀγάπης**. Γι'αυτό ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συμβουλεύει τόν Ἀπόστολο Τιμόθεο: «*τό δέ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστίν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας*»⁷. Ἐξηγώντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος λέει ὅτι ὁ Ἀπόστολος νουθετεῖ τόν μαθητή του Τιμόθεο νά παραγγέλλει στό ποίμνιό του νά μή λένε ἄλλες διδασκαλίες. Αὐτό θά ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νά ἐμφυτευθεῖ στήν καρδιά τους ἡ ἀρετή τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀφανίζει κάθε κακόδοξο καί διεφθαρμένο δόγμα. Γιατί ἐκεῖ, πού δέν βρίσκεται ἡ ἀγάπη, βρίσκεται ὁ φθόνος. Ἀπό τόν φθόνον γεννᾶται ἡ φιλαρχία καί ἡ φιλοδοξία. Ἀπό τήν φιλαρχία γεννᾶται ἡ διδασκαλία στρεβλῶν καί σκολιῶν λόγων, ἡ ὁποία

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Ἐρμηνεία εἰς τάς ΙΔ'... Β', σ. 330.

² Κολ. 2, 8.

³ Ὁ. π., σ. 667.

⁴ Ιακ. 3, 13-16. «*Τίς σοφός καί ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; Δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τά ἔργα αὐτοῦ ἐν πραΰτητι σοφίας. Εἰ δέ ζῆλον πικρόν ἔχετε καί ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μή κατακαυχᾶσθε καί ψεύδεσθε κατά τῆς ἀληθείας. Οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. Ὅπου γάρ ζῆλος καί ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καί πᾶν φαῦλον πρᾶγμα*».

⁵ Τοῦ ἰδίου, Ἐρμηνεία εἰς τάς ἐπτὰ..., σ. 119.

⁶ Τοῦ ἰδίου, Ἐρμηνεία εἰς τάς ΙΔ'... Α', σ. 413.

⁷ Α' Τιμ. 1, 5.

προξενεί τίς αἰρέσεις. Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁμως, ὅταν ἐμφυτευθεῖ ἡ εἰλικρινῆς ἀγάπη μέ καθαρά, ἄδολη καί ἀνυπόκριτη καρδιά, τότε ὅλα αὐτά ἀναιροῦνται¹.

Κύρια αἰτία τῆς ἐμφανίσεως τῶν αἰρέσεων εἶναι ἡ οἴηση. Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τό πρῶτο ἀντίφωνο τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ Δ΄ ἤχου, δηλαδή τό «ἐκ νεότητός μου πολλά πολεμεῖ με πάθη...», φανερώνει ὅτι ἕνα ἀπό τά πάθη, πού πολεμεῖ καί τυρρανεῖ τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν νεότητά του, τήν παιδική του ἡλικία, εἶναι ἡ οἴηση, πού βλαστάνει ἀμέσως ἀπό τήν πικρά ρίζα τῆς φιλαυτίας. Παραθέτει στή συνέχεια τά λόγια τοῦ Ἰωσήφ Βρυέννιου περί τῆς οἴησεως: «Οὐδέν οὕτω ψυχὴν ἐπαίρει καί ραδίως ἀπόλλυσιν, ὡς οἴησις προκοπῆς· τοῦτο παρασυναγωγὴν πᾶσαν ἔτεκε· τοῦτο πᾶσαν αἴρεσιν εἰσήγαγεν, ὅτι τό ἀπατᾶσθαι αὐτόν ὑφ' ἑαυτοῦ, πάντων ἐστὶ χαλεπώτατον. Ὅταν δέ μηδέν μικρόν ἀπῆ, ἀεὶ δέ πάρεστιν ὁ ἐξαπατήσων (ἦτοι ὁ ἑαυτός μας) πῶς οὐ δεινόν;»².

Ὁ Ὅσιος παρομοιάζει τήν **ὑπερηφάνεια** μέ τήν μωρία τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ὅπως ἡ μωρία τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀπέδιδε τά μεγάλα ἔργα, πού ὄνειρευόταν, στήν δύναμή του καί τήν μεγαλοπρέπεια τῆς δόξης του, «ἦν ἐγὼ ὑποκόμησα ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος μου εἰς τιμὴν τῆς δόξης μου»³, ἔτσι καί ἡ ὑπερηφάνεια φθάνει σέ τόση ἀγνωσία τούς ἄνθρώπους, πού φρονοῦν θεωρητικῶς ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ καλοῦ, πού ἔχουν, καί δέν λογαριάζουν πῶς κάθε καλό τούς δόθηκε ἀπό τόν Θεό ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαγχνίας Του. Τό φρόνημά τους, ὁμως, αὐτό καταντᾶ μιὰ ἐωσφορική αἴρεση. Τό ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἁμαρτία καί ἡ κυριώτερη αἰτία τῆς αἰρέσεως τό διαπιστώνει κανεὶς, κατά τον Ὅσιο, ἂν ρίξει ἕνα βλέμμα στόν χριστιανικό κόσμον τῆς Εὐρώπης καί δεῖ σέ ὅλα σχεδόν τά μέρη τόσες καί τόσο διάφορες θρησκείες καί αἰρέσεις, οἱ ὁποῖες ἢ μία μέ τήν ἄλλη δαγκώνονται, καθὼς δαγκώνονται τά φίδια. Παραπέμποντάς μας στόν ἱερό Αὐγουστῖνο, μᾶς γνωστοποιεῖ ὅτι, μολονότι οἱ φαρμακερές αὐτές αἰρέσεις καί θρησκείες εἶναι τόσο πολλές στόν ἀριθμό, ὁμως ὅλες μαζί εἶναι γέννημα μιᾶς καί τῆς αὐτῆς κατηραμένης μητρός, δηλαδή τῆς ὑπερηφανείας. Ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἱστορίας δέν θά βρεῖ κανεὶς ἄλλο ἀληθέστερο καί κυριώτερο αἴτιον τῆς ἀθεΐας, τῆς πολυθεΐας καί ὅλων τῶν ἄλλων αἰρέσεων καί αἰρετικῶν διδασκάλων τοῦ Ἄδου ἐκτός ἀπό τό πείσμα τῆς ὑπερηφανείας τους. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς θέλησαν νά δείξουν ὅτι βρῆκαν κάτι καινούριον οἱ κενοὶ καί ὑψώθηκαν κατά τῆς Ἐκκλησίας καί κατ' αὐτῆς τῆς θείας μεγαλειότητος. Τό ἴδιον θέλησαν νά κάνουν καί οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὅσο γιγαντιαῖοι ἦταν στό σῶμα τόσο πυγμαῖοι ἦταν στό νοῦ, καί οἱ ὁποῖοι, κινούμενοι ἀπό τήν ὑπερηφάνεια, θέλησαν νά οἰκοδομήσουν πύργον ὡς τόν οὐρανόν, γιά νά βάλουν μιὰ ἐπιγραφή πάνω στά ἄστρα καί νά ἀφήσουν τό ὄνομά τους στους μεταγενεστέρους. Νά, λοιπόν, μᾶς προειδοποιεῖ ὁ Ὅσιος, σέ τί γκρεμούς μπορεῖ νά φέρει ἡ ὑπερηφάνεια τόν ἄνθρωπον. Γιατί, πρῶτα γεμίζει τήν ψυχὴν του ἀπό ἀκαθαρσίες καί πάθη, καί δεῦτερον τοῦ βάζει ἀμφιβολίες στήν πίστη, μέσῳ τῶν ὁποίων ἀρχίζει νά

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ΄... Γ΄, σσ. 150-151.

² Τοῦ ἴδιου, Νέα..., σσ. 150-151.

³ Δαν. 4, 27.

ἀμφιβάλλει ἀκόμη καί γι'αὐτά τὰ πρῶτα καί θεμελιώδη δόγματα τῆς πίστεως καί τόν ὁδηγεῖ τελικά στό νά νομίζει σάν μῦθο τόν Ἄδη καί τόν παράδεισο¹.

Ἡ ἀργία εἶναι ἀκόμη μία αἰτία τῆς αἵρεσης, κατά τόν Ὅσιο. Ὁ Θεός φυσικά ἐποίησε τόν ἄνθρωπο γιά νά ἐργάζεται. «Ἔλαβε Κύριος ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε καί ἔθετο αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι αὐτόν καί φυλάσσειν»². Δέν τόν ἔκανε γιά νά κάθεται ἀργός καί ὀκνηρός. Γιατί, ἡ μέν ἐργασία τῶν χειρῶν κάνει τό σῶμα δυνατό, στερεό καί ὑγιεινό, ἡ δε ἀργία καί ὀκνηρία, ἐκτός τοῦ ὅτι κάνει τό σῶμα ἀδύνατο, μαλθακό καί νοσῶδες, εἶναι πάντοτε ἐνωμένη μέ τήν πονηρία, καθῶς τό δήλωσε ὁ Κύριος, λέγοντας: «*πονηρὲ δουλε καί ὀκνηρὲ*»³. Τίς περισσότερες κακίες καί αἵρέσεις, πού βρίσκονται στόν κόσμο, ἡ ἀργία τίς γέννησε. Γι'αὐτό εἶχε δίκαιο ὁ Σειράχ, πού εἶπε «*πολλήν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία*»⁴. Αὐτό βλέπουμε πῶς ἀληθεύει ἐμπράκτως καί ὀφθαλμοφανῶς, γιατί ἐκεῖνοι μέν, πού ἐργάζονται καί δουλεύουν ἐργόχειρο, ἔχουν λιγότερα πάθη καί πονηρίες, ἐκεῖνοι δέ, πού κάθονται ἀργοί καί χωρίς ἐργόχειρο, ἔχουν πάντοτε περισσότερα πάθη, ἐπιθυμίες καί πονηρίες. Γι'αὐτό λέει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον: «*ἐπιθυμῖαι, ὀκνηρόν ἀποκτείνουσιν· οὐ γάρ προαιροῦνται αἱ χεῖρες αὐτοῦ ποιεῖν τι*» καί πάλι «*ὁδοί ἀέργων ἐστρωμένα ἀκάνθαις*»⁵.

Ἡ ἀμάθεια καί ἡ ἀγνωσία τῶν Γραφῶν εἶναι πολύ σημαντικός παράγοντας, πού συμβάλλει στήν ἐμφάνιση τῶν αἵρέσεων. Ἀπό τήν ἀμάθεια καί ἀγνωσία τῶν Γραφῶν ἀκολουθοῦν πολλά προσκόμματα, τὰ ὅποια συντόμως διηγεῖται ὁ χρυσοῦς ρήτωρ τῆς Ἐκκλησίας: «*Καί γάρ ἐντεῦθεν τὰ μύρια ἐφύη κακά ἀπό τῆς τῶν Γραφῶν ἀγνοίας· ἐντεῦθεν ἡ πολλή τῶν αἵρέσεων ἐβλάστησε λύμη· ἐντεῦθεν οἱ ἡμελημένοι βίοι· ἐντεῦθεν οἱ ἀκερδεῖς πόνοι· ὥσπερ γάρ οἱ τοῦ φωτός ἐστερημένοι τούτου, οὐκ ἂν ὀρθά βαδίσειαν· οὕτως οἱ πρός τήν ἀκτίνα τῶν θείων μὴ βλέποντες Γραφῶν, πολλά ἀναγκάζονται καί συνεχῶς ἀμαρτάνειν, ἅτε δὴ σκότει χαλεπωτάτῳ βαδίζοντες*»⁶.

Γεννητικό τῆς αἵρέσεως εἶναι καί ἡ ἀδιαφορία. Ὁ Μέγας Βασίλειος στόν ἡ Κανόνα του εὐχεται νά μήν βρεθεῖ στους ἑπισκόπους του ἡ ἀδιαφορία, ἐξαιτίας τοῦ μεγίστου κακοῦ, πού προξενεῖ, ὅπου καί ἂν βρίσκεται. Γιατί, ἐκεῖνος, πού κάνει τό κακό καί γνωρίζει ὅτι κάνει κακό, ὑπάρχει ἐλπίδα ὅτι κάποτε θά κάνει ἀποχή τοῦ κακοῦ καί θά διορθωθεῖ. Ἐκεῖνος, ὅμως, πού κάνει τό κακό καί δέν γνωρίζει ὅτι κάνει κακό, αὐτός ποτέ δέν θά ἀφήσει τό κακό καί ποτέ δέν θά μετανοήσει. Γι'αὐτό μᾶς παραγγέλει καί ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἀφοῦ μάθαμε ἀπό τόν Μέγα Βασίλειο πόσο κακό εἶναι ἡ ἀδιαφορία, νά τήν ἐξοστρακίσουμε ἀπό πάνω μας. Γιατί, αὐτή εἶναι τελείως ἀλλότρια τῆς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν· αὐτή ἔφερε τὰ πράγματα ἄνω κάτω καί γέννησε ὅλα σχεδόν τὰ κακά· τήν ἀθεοφοβία, τήν ἀνευλάβεια, τήν ψυχρότητα στά θεία καί τήν καταφρόνηση στήν ἐργασία τῶν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πνευματικά...*, σσ. 381-383.

² Γέν. 2, 15.

³ Ματθ. 25, 26.

⁴ Σοφ. Σειρ. 33, 32.

⁵ Παροιμ. 21, 25 καί 15, 20. Σχ.βλ. ὁ. π., σ. 191.

⁶ Τοῦ ἰδίου, *Συμβουλευτικόν...*, σ. 234.

ζωοποιῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Πολλοί σέ κάθε πράγμα προβάλλουν τόν ἐξῆς θεοκατάρατο λόγο: «*Καί τί εἶναι αὐτό; καί τί εἶναι ἐκεῖνο; Αὐτό δέν εἶναι τίποτε, ἐκεῖνο δέν εἶναι τίποτε*». Κατακλείοντας ὁ Ὅσιος τονίζει ὅτι ἀπό τήν ἀδιαφορία ἔπασαν καί πέφτουν πολλοί σέ αἵρεση καί ἄθεϊα. Γι'αὐτό καί ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης σοφώτατα λέει: «*Τό γάρ λέγειν οὐδέν παρά τούτων τήν κακίαν ἐπεισκωμάσαι τῷ βίῳ πεποίηκεν*»¹.

Ἡ αἵρεση προέρχεται, κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, καί ἀπό τίς **εὐτραπελίες**, τούς **χορατάδες** καί τά **γέλια**. Λέγει σχετικά ὁ Ὅσιος ὅτι, ἐάν κάποιος ἀπό τούς ἀδελφούς, παρακινούμενος ἀπό τόν διάβολο καί τήν κακή συνήθεια, ξεγελασθεῖ καμμία φορά νά λαλήσει εὐτραπελίες καί χορατάδες ἢ νά γελάσει, πολύ τόν παρακαλεῖ ἐν Κυρίῳ ὁ Ὅσιος, νά μήν πεῖ ἐκεῖνον τόν θεομίσητο καί καταραμένο λόγο τάχα γιά νά παρηγορεῖ τόν λογισμό του «καί τί εἶναι, ἄν χοράτευσα; Τί κακό ἔκανα, ἄν γέλασα;», διότι αὐτός ὁ λόγος εἶναι τοῦ διαβόλου καί δέν δείχνει ὅτι θέλει νά ὁμολογήσει πώς σφάλει, ἀλλά καταφρονεῖ ὅλα τά κακά καί γιατί ἀπό αὐτόν τόν λόγο, ὅλοι οἱ σημερινοί αἵρετικοί καί ἄθεοι ἔπασαν στίς αἱρέσεις καί τίς ἄθεϊες. Ἀλλά, ἄν ἐξ ἀπροσεξίας κάποτε χορατεύσει ἢ γελάσει κάποιος, νά μετανοεῖ πρῶτον στόν Θεό καί νά ζητᾶ συγχώρηση γι'αὐτά τά ἁμαρτήματα καί μάλιστα ὅταν πάει νά κοιμηθεῖ².

Ὁ Μέγας Βαρσανούφιος στήν χδ' (604¹) ἀπόκρισή του μᾶς ἀποκαλύπτει πώς φθάνουν **μερικοί στό σημεῖο νά λαλοῦν καινά δόγματα**. Ἐξηγεῖ ὅτι μερικοί, νομίζοντας πώς εἶναι διδάσκαλοι ἀφ'ἑαυτοῦ τους ἢ ἀναγκαζόμενοι ἀπό τούς ἀνθρώπους νά γίνουν διδάσκαλοι, πρόκοψαν πολύ καί περισσότερο ἀπό τούς διδασκάλους τους καί ἔφτιαξαν καινά δόγματα. Ταυτόχρονα, ὅμως, ἔμειναν πιστοί στίς παραδόσεις καί τά μαθήματα τῶν διδασκάλων τους, τά ὁποῖα, ὅμως, δέν ἦταν ὀρθά. Ἀφοῦ πρόκοψαν καί ἔγιναν πνευματικοί διδάσκαλοι, δέν παρακάλεσαν τόν Θεό γιά τούς διδασκάλους τους, ἄν δηλαδή αὐτά, πού εἶπαν, εἶναι ἐπικυρωμένα καί ἀπό τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, ἀλλά, ἔχοντας τούς ἑαυτούς τους ὡς σοφούς καί γνωστικούς, δέν διέκριναν τούς λόγους τους. Ἐτσι, λοιπόν, ἀναμίχθηκαν οἱ

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 641.

² Τοῦ ἴδιου, *Χρηστοθήθεια...*, σ. 143. Στό σημεῖο αὐτό θά θέλαμε νά διευκρινίσουμε ὅτι ὁ Ὅσιος Νικόδημος, μιλώντας σχετικά μέ τίς εὐτραπελίες, τούς χορατάδες καί τά γέλια ὡς μία ἀπό τίς αἰτίες ἐμφανίσεως τῆς αἵρεσης, χρησιμοποιοῖ τήν ἀκρίβεια, πού εἶναι ἡ ἀπαρέγκλιτη τήρηση καί ἐφαρμογή τῶν ἐντολῶν καί τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Στό θέμα, ὅμως, αὐτό ὑπάρχει καί ἡ οἰκονομία, δηλαδή ἡ πρόσκαιρη παρέγκλιση τῆς ἀκρίβειας τῆς Ἐκκλησίας. Φέρνουμε ὡς παράδειγμα τόν Μέγα Ἀντώνιο, ἀρχηγό τοῦ μοναχισμοῦ, καί τόν σύγχρονό μας ὄσιο Γέροντα Παῖσιο τόν Καππαδόκη καί Ἁγιορείτη, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν ἀστεῖα καί χαριτωμένες διδαχές, χωρίς νά ἐμπνέονται ἀπό τόν διάβολο, ἀλλά ἤθελαν μέ αὐτόν τόν τρόπο νά παιδαγωγήσουν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τά πνευματικά τους τέκνα καί νά νουθετήσουν πατρικά ἐμᾶς τούς ὑπολοίπους ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ἀκόμη καί οἱ διά Χριστόν σαλοὶ ἄγιοι ἔλεγαν εὐτράπελα καί γελοῦσαν. Βέβαια, σέ καμμία περίπτωση αὐτοὶ δέν μᾶς ὀδήγησαν στήν αἵρεση, ἀλλά καί οὔτε ἐμπνέονταν ἀπό τόν διάβολο. Ἐν κατακλείδι, δέν ὑφίσταται καμμία ἀντίφαση, ἐπειδή ὁ μέν Ὅσιος Νικόδημος χρησιμοποιοῖ τήν ἀκρίβεια τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δέ Μέγας Ἀντώνιος, γέροντας Παῖσιος καί οἱ διά Χριστόν σαλοὶ ἄγιοι χρησιμοποιοῦν τήν οἰκονομία καί τήν συγκατάβαση. Ἀκρίβεια καί οἰκονομία εἶναι τά δύο κουπιά, μέ τά ὁποῖα κυβαρνᾶται τό σκάφος τῆς Ἐκκλησίας.

διδασκαλίες τῶν διδασκάλων τους μέ τίς διδασκαλίες τους καί πότε δίδασκαν ἀπό τήν διδασκαλία, πού ἔμαθαν, πότε ἀπό τήν εὐφυΐα τοῦ μυαλοῦ τους. Ὡς ἐτσι, αὐτοί οἱ λόγοι γράφτηκαν στό ὄνομά τους. Ἐφοῦ πρόκοψαν καί βελτιώθηκαν περισσότερο, πῆραν καί ἀπό ἄλλους, ἀλλά καί ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα τούς ἀποκαλύφθηκε κάτι. Καί δίδαξαν ἀπό τά μαθήματα τῶν διδασκάλων τους, χωρίς νά διακρίνουν, ἄν οἱ λόγοι τους εἶναι ἀληθινοί, ὅπως ὄφειλαν νά πληροφορηθοῦν ἀπό τόν Θεό μέ τήν δέηση καί τήν προσευχή. Ὡς ἐτσι, ἀναμίχθηκαν οἱ διδασκαλίες καί ἐπειδή εἰπώθηκαν ἀπ' αὐτούς γράφτηκαν στό ὄνομά τους. Ὡς ἐτσι, λοιπόν, ἀκούσουμε κάποιον ἀπ' αὐτούς νά ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτά, πού λέει, τά ἄκουσε ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα, αὐτό εἶναι πληροφορία καί ὀφείλουμε νά τόν πιστεύσουμε. Ὡς ἐτσι, ὁμως, διδάσκει τά λόγια του, δέν θά τόν ἀκούσουμε νά λέει αὐτό. Γιατί, αὐτά δέν προέρχονται ἀπό πληροφορία, ἀλλά ἀπό τά μαθήματα τῶν πρώτων διδασκάλων του. Ὡς ἐτσι, προσέχοντας στή γνώση καί τή σοφία τους, δέν ρώτησε τόν Θεό γι' αὐτά, ἄν εἶναι ἀληθινά¹.

Ὁ διάβολος πλανᾷ τούς ἀνθρώπους διά τῆς φαντασίας. Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο ἡ φαντασία καί ἡ ἐνθύμηση δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά μιᾷ τύπωση ὅλων ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, πού εἶδαμε, ἀκούσαμε, μυρίσαμε, γευθήκαμε καί πιάσαμε. Ἡ φαντασία καί ἡ ἐνθύμηση εἶναι μιᾷ ἐσωτερική κοινή αἴσθηση, ἡ ὁποία φαντάζεται καί ἐνθυμεῖται καθαρά ὅλα ὅσα οἱ πέντε ἐξωτερικές αἰσθήσεις μας πρόφθασαν νά αἰσθανθοῦν. Ἡ φαντασία εἶναι μιᾷ δύναμη τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία δέν ἔχει τήν ἐπιτηδειότητα νά ἐνωθεῖ μέ τόν Θεό ἐξαιτίας τῶν ἐλαττωμάτων της². Ὁχι μόνο τόν Ἄδამ, ἀλλά καί τούς περισσότερους ἀνθρώπους, πού κρήνισε σέ ἁμαρτίες καί πλάνες καί τούς παρέσυρε σέ ἄλογες προλήψεις, σέ ἄτοπες αἱρέσεις καί διεφθαρμένα δόγματα, ὅλους τούς πλάνησε διά τῆς φαντασίας. Ὁ διάβολος ἔχει μεγάλη συγγένεια καί οἰκειώση μέ τήν φαντασία καί σχεδόν ἀπό ὅλες τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς αὐτήν ἔχει ὡς τό πιό ἐπιτήδειο ὄργανο γιά νά πλανᾷ τούς ἀνθρώπους καί νά ἐνεργεῖ τά πάθη καί τίς κακίες του. ἔχει μεγάλη οἰκειώση μέ αὐτήν, γιατί καί αὐτός κτίσθηκε ἀπό τόν Θεό ὡς ἀπλοῦς, ἀσημάτιστος καί ἀφάνταστος νοῦς, ὅπως καί οἱ ὑπόλοιποι θεῖοι ἄγγελοι. Μετά, ὁμως, ἀγάπησε τά σχήματα καί τήν φαντασία καί, ἀφοῦ φαντάσθηκε νά θέσει τόν θρόνο του ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ καί νά γίνεῖ ὁμοιος μέ τόν Ὑψιστο, ἀπό ἄγγελος φωτεινός ἔγινε διάβολος σκοτεινός. Γι' αὐτό ὁ κρυφιομύστης Διονύσιος εἶπε: «*Τί ἐν δαίμοσι κακόν; θυμός ἄλογος ἄνους ἐπιθυμία καί φαντασία προπετής*»³. Καί ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης: «*Νόες γάρ ὄντες ποτέ καί αὐτοί (οἱ δαίμονες δηλαδή) καί τῆς αὐλίας ἐκείνης καί λεπτότητος ἐκπεσόντες, ὑλικήν τινα παχύτητα ἕκαστος κέκτηται*»⁴. Ὁ διάβολος ἔχει ὄργανο τήν φαντασία, ἐπειδή καί τόν Ἄδამ διά τῆς φαντασίας πλάνησε, βάζοντας στό νοῦ του φαντασία ἰσοθεΐας. Ὁ νοῦς τοῦ Ἄδამ πρό τῆς παρακοῆς δέν εἶχε τό

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Βίβλος...*, σσ. 287.

² Τοῦ ἰδίου, *Ἄροατος...*, σσ. 110-112.

³ Σχ.βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περί θεῶν...*, κεφ. δ', §23^η, σσ. 136³⁻⁴.

⁴ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κεφάλαια...*, PG 150, 1288 A.

φανταστικό, καθώς λέει ο θεοφόρος Μάξιμος: «Ούτε τῇ σαρκί κατ'ἀρχάς συνεκτίσθη ἡ ἡδονή καί ἡ ὀδύνη· οὔτε τῇ ψυχῇ ἡ λήθη καί ἡ ἄγνοια· οὔτε τῶ νῶ τό τυποῦσθαι καί μετατυποῦσθαι τοῖς εἶδεσι τῶν γεγονότων· τούτων γάρ ἡ παράβασις ἐξῆρε τήν γένεσιν. Ὁ τοίνυν τῆς σαρκός ἐξελών τήν ἡδονήν καί τήν ὀδύνην, τήν πρακτικὴν ἀρετὴν κατώρθωσεν, ὁ δέ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίσας τήν λήθην καί τήν ἄγνοιαν, τήν φυσικὴν διήνυσεν εὐπρεπῶς θεωρίαν· ὁ δέ τόν νοῦν, τῶν πολλῶν ἀπολύσας τύπων, τήν θεολογικὴν ἐκτήσατο μυσταγωγίαν». Ὁ νοῦς τοῦ προπάτορος δέν τυπωνόταν διὰ τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία, σάν μεσότειχο ἀνάμεσα στό νοῦ καί τά νοητά, διατειχίζει τόν νοῦ καί δέν τόν ἀφήνει νά εἰσέρχεται στούς ἀπλουστάτους καί ἀφάνταστους λόγους τῶν ὄντων. Λέει καί πάλι ὁ θεῖος Μάξιμος: «Λεπίδες γάρ εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐπικείμεναι τῶ διορατικῶ τῆς ψυχῆς καί ἀπείργουσαι τήν πρός τόν ἀκραιφνή τῆς ἀληθείας λόγον διάβασιν, αἱ τῶν ὀρωμένων κατ'αἰσθησιν προσπαθεῖς θεωρίαι»¹. Ἀλλά ἀμέσως καί ἀφαντάστως ὁ Ἄδάμ εἰσερχόταν στούς νοητούς λόγους. Γι'αὐτό καί ὁ νέος Ἄδάμ, ὁ Κύριός μας, δέν προσέλαβε τήν φαντασία, κατά τούς ἱερούς θεολόγους, καί συγκεκριμένα κατά τόν Γεώργιο Κορέσιο, ὁ ὁποῖος στό θεολογικό του μαρτυρεῖ: «Ἦξιούτο μισθοῦ ὁ Κύριος, οὐ διὰ τῆς μακαρίας ὀράσεως καί ἐπιστήμης καί τοῦ ἐξ αὐτῆς τικτομένου ἔρωτος· ἀλλά διὰ τῆς θεόθεν αὐτῶ ἐγκεχυμένης ἐπιστήμης, αἰεὶ ἐν τῶ Χριστῶ ἐνεργούσης αὐθαιρέτως, καί μηδενί διακωλυομένης, ἢ ὑπνω, ἢ αἰτία ἑτέρα, ὡς συμβαίνει τῶ νοῖ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἅτε τοῦ τοῦ Χριστοῦ νοῦ τῶν φαντασμάτων μὴ ἐξηρητημένου, ἅπερ διατείχισμα γίνεται πρός τό διαδῦναι τοῖς αὔλοις λόγοις τῶν νοητῶν»².

Οἱ θεῖοι Πατέρες ἀποκαλοῦν τόν διάβολο παντομίμητο καί ἀρχαῖο ζωγράφο. Ὁ δέ θεοφόρος Μάξιμος λέει ὅτι οἱ δαίμονες ὄχι μόνο τούς ξύπνιους πλανοῦν διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλά καί τούς κοιμωμένους³. Τήν φαντασία οἱ θεῖοι Πατέρες, ὅπως ὁ ἅγιος Κάλλιστος⁴, ὀνομάζουν γέφυρα δαιμόνων⁵, διὰ μέσου τῆς ὁποίας, διαπερνώντας οἱ φονικοί δαίμονες, σμίγουν μέ τήν ψυχή καί ἔτσι τήν κάνουν κατοικητήριο αἰσχυρῶν, πονηρῶν καί βλασφημῶν λογισμῶν καί ὄλων τῶν ἀκαθάρτων παθῶν, ψυχικῶν καί σωματικῶν.

Ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς φαντασίας ἦταν τό νά γεμίσει τήν θεολογία ἀπό ψευδῆ καί διεφθαρμένα δόγματα. Γιατί, πολλοί, καί παλαιοί καί νεώτεροι, θέλοντας νά θεωρήσουν καί νά μιλήσουν περί Θεοῦ καί περί τῶν ἀπλῶν, ἀσχηματίστων καί ἀφαντάστων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, πού δουλεύει ἡ ἀνώτατη δύναμη τῆς ψυχῆς, δηλαδή ὁ νοῦς, προτοῦ ἀκόμη νά καθαρῶν τόν νοῦ τους ἀπό τά ἐμπαθῆ σχήματα καί τίς εἰκόνες τῆς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀντί γιά ἀλήθεια βρῆκαν ψεῦδος. Καί τό μεγαλύτερο κακό εἶναι ὅτι τό ψεῦδος αὐτό, τό ἐναγκαλίσθησαν καί τό κρατοῦν δυνατά σάν

¹ Σχ.βλ. ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περί θεολογίας...*, κεφ. 75^ο, σ. 546⁶⁻⁹.

² Σχ.βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΡΕΣΙΟΣ, *Ἐν ταῖς ἀπορίαις...*

³ Σχ.βλ. ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια περί ἀγάπης...*, κεφ. 85^ο, σσ. 252-255.

⁴ Σχ.βλ. ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί φαντασίας...*, κεφ. 64^ο, σ. 370⁸.

⁵ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συμβουλευτικόν...*, σσ. 156-159.

ἀληθινό καί ὄντως ὄν καί ἀντί γιά θεολόγοι φάνηκαν φαντασιολόγοι, παραδοθέντες εἰς ἀδόκιμον νοῦν, κατά τόν Ἀπόστολο¹.

Τέλος, παγία θέση τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι χαρακτηριστικό ἰδίωμα τῶν αἰρετικῶν εἶναι τό νά μένουν στήν αἵρεση μέ πεισμονή. Γι'αὐτό εἶπε καί ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος· «ἄν καί σφάλλω σέ κάτι, δέν εἶμαι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καί αἰρετικός»².

Χαρακτηριστικότερο εἶναι καί τό περιστατικό πού γράφεται στό Γεροντικό³ γιά τόν ὄσιο Ἀγάθωνα, ἡ μνήμη τοῦ ὁποίου τελεῖται κάθε χρόνο στίς 8 Ἰανουαρίου. Ἀκούγοντας κάποιοι ὅτι ὁ ὄσιος ἔχει μεγάλη διάκριση, θέλησαν νά τόν δοκιμάσουν ἄν ὀργίζεται· γι'αὐτό τοῦ εἶπαν· «Ἐσύ εἶσαι ὁ Ἀγάθων; Ἀκούμε ὅτι εἶσαι πόρνος καί ὑπερήφανος». Ὁ δέ ὄσιος εἶπε· «Ναί, ἔτσι ἔχει ἡ ἀλήθεια». Πάλι τοῦ εἶπαν· «Ἐσύ εἶσαι ὁ Ἀγάθων ὁ φλύαρος καί κατάλαλος;». Ὁ ὄσιος ἀποκρίθηκε· «Ναί, ἐγώ εἶμαι». Τοῦ εἶπαν πάλι· «Ἐσύ εἶσαι ὁ Ἀγάθων ὁ αἰρετικός;». Ὁ ὄσιος ἀποκρίθηκε· «Δέν εἶμαι αἰρετικός». Ἐκεῖνοι τόν παρακάλεσαν λέγοντας· «Γιατί τίς μέν ἄλλες ὕβρεις τίς δέχθηκες, αὐτή δέ δέν τήν βάσταξες;». Ἀποκρίθηκε ὁ γέροντας· «Ἐκεῖνες μέν τίς δέχθηκα, διότι εἶναι ὄφελος στήν ψυχή μου, ἡ δέ λέξι «αἰρετικός» σημαίνει χωρισμό ἀπό τόν Θεό καί γι'αὐτό δέν τήν δέχθηκα». Οἱ δέ, ἀφοῦ ἄκουσαν, θαύμασαν τήν διάκρισή του⁴.

Ἀπό τά παραπάνω βγαίνει ἀβίαστα τό γενικό συμπέρασμα καί τό καθολικό ἀξίωμα ὅτι τά πονηρά καί διεφθαρμένα δόγματα γεννοῦν πονηρό καί διεφθαρμένο βίο, καθώς καί ἀντιστρόφως ὁ πονηρός καί διεφθαρμένος βίος γεννᾷ πονηρά καί διεφθαρμένα δόγματα. Ὑπάρχει ἄρρηκτη σχέση μεταξύ **δόγματος καί βίου, δόγματος καί ἠθους** ἢ, ὅπως λέγεται στήν θεολογική γλῶσσα, **Ὁρθοδοξίας καί ὀρθοπραξίας**. Τό ἴδιο κακό εἶναι τά πονηρά δόγματα καί ἡ πονηρά ζωή καί ἀντιστρόφως ἡ πονηρά ζωή καί τά πονηρά δόγματα. Γιατί, τό ἕνα εἶναι γεννητικό τοῦ ἄλλου καί ὅποιος ἔχει τό ἕνα, καταντᾷ καί στό ἄλλο. Αὐτό, βεβαίως, τό ἀξίωμα μαρτυρεῖται ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τήν ὅλη Ἱερά Παράδοση.

Σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ Ὁσίου στό χωρίο «τόν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγματι καταργήσας»⁵, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος **δόγματα** ὀνομάζει τήν εἰς Χριστόν πίστη, ἡ ὁποία συνίσταται διά μέσου τῶν περί Θεοῦ δογμάτων ἢ δόγματα ὀνομάζει τίς ἀποφασιστικές παραγγελίες τοῦ Κυρίου, ὅπως τό «ἐγώ δέ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶσαι ὄλω», ἢ τό «ἐγώ δέ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ» ἢ τό «ἐγώ δέ λέγω ὑμῖν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν»⁶. Κατά τόν Θεοδώριτο, «δόγματα τήν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐκάλεσεν ἐπειδὴ ἐν τῇ αἵρέσει τῆς γνώμης κεῖται τῆς τελειότητος ἢ κατόρθωσις. Ὁ δυνάμενος γάρ φησί χωρεῖν χωρεῖτω»⁷. Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὁσιος τόν θ' ἀναβαθμό τοῦ Δ' ἠχου καί συγκεκριμένα τήν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἀόρατος...*, σσ. 113-114.

² Τοῦ ἰδίου, *Συναξαριστής...ΣΤ'*, σ. 52.

³ Σχ.βλ. ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟΣ, σ. 326.

⁴ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής...Γ'*, σσ. 49-50.

⁵ Ἐφ. 2, 15.

⁶ Ματθ. 5, 34, 39, 44.

⁷ Τοῦ ἰδίου, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἸΔ'...Β'*, σσ. 399-400.

φράση «*πατρῶα δόγματα*», λέει ὅτι αὐτά εἶναι τὰ ἀπόρρητα δόγματα τοῦ Πατρός, δηλαδή οἱ ὀρθές δόξες καί ὑπολήψεις περί Θεοῦ καί οἱ μυστηριώδεις κρίσεις, ψήφοι, βουλές, ἀποφάσεις καί ὀρισμοί τοῦ Πατρός. Εἶναι οἱ ὑψηλές θεωρίες καί οἱ θεοπρεπεῖς ὑπολήψεις. Παραθέτει ὁ Ὅσιος καί τήν γνώμη τοῦ Βαρίνου, ὁ ὁποῖος λέει ὅτι «*δόγμα ἐστὶ πρόσταγμα ἢ εὐσεβές ἀληθείας κράτος καί ὄντως οὕτως ἔχον ἢ ζητήσεως ἀψευδῆς διάγνωσις*»¹. Τά περί Χριστοῦ δόγματα εἶναι οἱ ρίζες τῆς εὐσεβείας, οἱ θεμέλιοι τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτά εἶναι θεμέλια καί ρίζα τῆς εἰς Χριστόν πίστεως.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέει: «*Καί καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα*»². Ἐπειδὴ δὲν δοκίμασαν (οἱ Ἕλληνες) νά γνωρίσουν καί νά πιστεύσουν στὸν Θεό, ἐξαιτίας τῆς ἀγνωσίας καί ἀπιστίας αὐτῆς ἐποίησαν τὰ μὴ καθήκοντα καί ἔζησαν μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ κάθε ἁμαρτία. Τό ἴδιο νόημα συναντοῦμε καί στήν πρὸς Ἐφεσίους, ὅπου ὁ θεῖος Παῦλος λέει: «*οἵτινες (ἐθνικοί) ἀπηλγηκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ*»³, τονίζοντας ὅτι ἡ ἀκάθαρτος ζωὴ εἶναι αἰτία καί τῶν πονηρῶν δογμάτων καί προξενεῖ ἀγνωσία κάθε καλοῦ καί ἀρετῆς. Γι' αὐτό εἶπε ὁ μακάριος Θεοδώριτος: «*Υπόβαθρα τῆς παρανομίας γεγένηται ἡ ἀσέβεια*», καί ὁ Θεολόγος Γρηγόριος στὶς δίστιχες ἠρωελεγείες γνώμες του: «*Ἴσον ἐμοὶ κακὸν ἐστὶ, Βίος καὶ Μῦθος ἀλιξός. Ὅπότερόν κ' ἔχοις καὶ θατέροιο τύχοις*»⁴.

Αὐτό συμπεραίνεται καί πάλι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τὸν Ἀπόστολο Τιμόθεο: «*Καί τί ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται*»⁵. Σύμφωνα μέ τὸν Ὅσιο ὅλα τὰ πάθη λαμβάνουν τήν εἴσοδο καί τήν ἀρχή τους ἀπὸ τὰ πονηρά καί διεφθαρμένα δόγματα, ἐπειδὴ αὐτά εἶναι ἐνάντια μέ τὰ ὀρθά καί ὑγιή δόγματα τοῦ Εὐαγγελίου⁶. Πιο κάτω λέει «*ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπώσαμένοι περί τὴν πίστιν ἐναυάγησαν*»⁷. Κάποιοι μέ τό νά ἔχασαν τήν ἀγαθὴ συνείδηση, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκατηγόρητη ζωὴ, ἀκολούθως ἔχασαν καί τὴν πίστη. Γιατί, ὅταν ἡ ζωὴ εἶναι ἀκάθαρτος καί διεστραμμένη, γεννῶνται ἀπὸ αὐτὴν καί δόγματα διεστραμμένα. Γιατί, ἐκεῖνοι, πού ζοῦν ζωὴ ἀκάθαρτη καί ἁμαρτωλὴ, γιὰ νά μὴν βασανίζονται ἀπὸ τὸν φόβο τῆς μελλούσης κολάσεως, πείθουν τὸν ἑαυτό τους, ὅτι ὅλα τὰ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ψέμματα καί ἔτσι ναυαγοῦν οἱ ἄθλιοι καί χάνουν τὴν πίστη. Ἀλλά καί ὁποῖος ἀποβάλλει τὴν ἀπλή πίστη καὶ ἀφήνει τό πᾶν στοὺς δικούς του συλλογισμούς καὶ αὐτὸς παρομοίως ναυαγεῖ καὶ караβοτσακίζεται στὰ δόγματα τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ, ἡ μὲν πίστη εἶναι λιμένας ἡσυχος καὶ ἀκλυδώνιστος, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ τὸν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέα...*, σσ. 187, 276.

² Ρωμ. 1, 28.

³ Ἐφ. 4, 19.

⁴ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Δίστιχες...* καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ'... Α'*, σσ. 81-82.

⁵ Α' Τιμ. 1, 10.

⁶ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ'... Γ'*, σ. 155.

⁷ Α' Τιμ. 1, 19.

νοῦ σέ γαλήνη καί ἡρεμία. Οἱ δέ συλλογισμοί καί οἱ συζητήσεις εἶναι κύματα, τά ὅποια πότε μέν ἐδῶ πότε δέ ἐκεῖ συναρπάζουν τόν νοῦ, σάν σέ ἐλεεινό ναυάγιο, καί τελικά ἤ τόν κτυποῦν σέ πέτρες καί σφάλματα ἤ τελείως τόν πνίγουν μέ τήν ἀσέβεια καί ἀπώλεια. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέει: «ὅταν ἡ ὁ βίος ἀπεγνωσμένος καί δόγμα τίκεται τοιοῦτον· καί ἐστίν ἰδεῖν πολλούς ἐκ τούτου καταπεσόντας εἰς βυθόν κακῶν καί εἰς ἑλλητισμόν ἐκτραπένας»¹. Καί συμπληρώνοντας ὁ σοφός Θεοδώριτος λέει: «ὑπόβαθρα πολλάκις ἀσεβείας ὁ διεφθαρμένος γίνεται βίος καί τινες τοῦ συνειδότος τήν κατηγορίαν οὐ φέροντες, ἠρνήθησαν καί τήν καθόλου πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καί εἰμαρμένη καί μοίρας τά καθ'ἑαυτούς ἀνέθεσαν· συζεῦχθαι γάρ προσήκει τῇ πίστει καί τόν ἐπαινούμενον βίον· συνείδησιν δέ ἀγαθήν, τήν σωφροσύνη καί δικαιοσύνη κεκοσμημένην λέγει ζωήν»².

Τά πονηρά δόγματα, κατά τον Ὅσιο, προέρχονται καί ἀπό τήν κακή χρήση τῆς ἀπό τῶν πολέμων ἐλευθερίας καί ἡσυχίας, ἡ ὁποία γίνεται σέ πολλούς Χριστιανούς ὑπόθεση τρυφῆς καί σαρκικῆς ἁμαρτίας, ἀπό τά ὅποια πάλι γεννῶνται τά πονηρά δόγματα. Ἐπίσης, τά πονηρά δόγματα γεννῶνται καί ἀπό τά ζητήματα καί τίς λογομαχίες, γιατί τότε φιλονεικοῦμε, βλασφημοῦμε καί ὑπονοοῦμε γιά τόν Θεό ἐκεῖνα τά νοήματα, πού δέν πρέπει. «Ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστίν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπό τῆς πίστεως»³, νουθετεῖ ὁ Ἀπόστολος τόν μαθητή του Τιμόθεο. Γιατί, ἡ φιλαργυρία τυφλώνει τόν νοῦ καί δέν τόν ἀφήνει νά δεῖ τήν στράτα τῆς ἀληθείας. Ὁ φιλάργυρος δέν μπορεῖ νά πιστεύσει στό Εὐαγγέλιο, τό ὁποῖο νομοθετεῖ τήν πτωχεία. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ κακή καί πονηρά ζωή, γεννᾷ πονηρά δόγματα καί κάνει τούς ἀνθρώπους ἀπίστους⁴. Τά πονηρά δόγματα καί τόν διεφθαρμένο βίον ὀνομάζει, κατά τόν Θεοδώριτο, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «ρίζα πικρίας»⁵.

Ἐν κατακλειδί, ὁ Ὅσιος Νικόδημος νουθετεῖ τούς Χριστιανούς νά ἔχουν στερεότητα στήν πίστη. Ἡ ἀπόκτηση, ὅμως, αὐτῆς τῆς στερεότητος ἔχει χρεία τῆς ἀναλόγου χριστιανικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία θά εἶναι ἀκόλουθη αὐτῆς τῆς πίστεως, δηλαδή συντροφιασμένη μέ καλά ἔργα. Διότι, καθώς ἡ ὀρθή καί Ἁγία πίστη γεννᾷ καί στερεώνει τήν ἁγία ζωή, ἔτσι ἀντιστρόφως καί ἡ ἁγία ζωή γεννᾷ καί στερεώνει τήν Ἁγία πίστη. Τό ἕνα εἶναι συστατικό τοῦ ἄλλου, κατά τόν θεῖο Χρυσόστομο. Ἐμπράκτως βλέπουμε, σημειώνει ὁ Ὅσιος, ὅτι ὅσοι ἀρνοῦνται τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ ἤ πέφτουν σέ πονηρά δόγματα, αὐτοί εἶναι προηγουμένως διεφθαρμένοι ἀπό μιά πονηρά, ἐμπαθῆ καί διεστραμμένη ζωή. Ἐάν οἱ Χριστιανοί ἔχουν τέτοια ζωή, ὄχι μόνο θά φυλάξουν τήν ὀρθόδοξη πίστη, ὄχι μόνο δέν θά γίνουν αἵτιοι νά βλασφημοῦν οἱ ἀσεβεῖς τό Ἅγιο ὄνομα καί τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ, γιά τό ὁποῖο παραπονοῦμενος ὁ Θεός λέει «δι' ὑμᾶς διά παντός τό ὄνομα

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία ε'...*, σ. 202¹⁹⁻²¹.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τάς ΙΔ'...Γ'*, σσ. 167-168.

³ Α' Τιμ. 6, 10.

⁴ Ὁ. π., σσ. 173, 261, 267.

⁵ Ἐβρ. 12, 15.

μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν»¹, ἀλλά καί τούς ἀλλοπίστους θά παρακινήσουν νά ἐπιστρέψουν σ' αὐτή, βλέποντας τό φῶς τῶν καλῶν ἔργων τους, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος· «οὕτω λαμψάτω τό φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἰδῶσιν ὑμῶν τά καλά ἔργα καί δοξάσωσι τόν πατέρα ὑμῶν τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»². Ἐπιπροσθέτως, θά τούς ἀναγκάζουν νά τούς ἐπαινοῦν καί νά λένε ὅτι ἀληθῶς ὁ λαός αὐτός τῶν Χριστιανῶν εἶναι εὐλογημένος ἀπό τόν Θεό· «πᾶς ὁ ὄρων αὐτούς, ἐπιγνώσεται αὐτούς, ὅτι αὐτοί εἰσι σπέρμα εὐλογημένον ὑπό Θεοῦ»³.

1.3. Διάκρισις αἵρέσεως, σχίσματος καί παρασυναγωγῆς

Ἄλλο εἶναι ἡ αἵρεση, ἄλλο τό σχίσμα καί ἄλλο ἡ παρασυναγωγή.

Ὅπως ἀναφέραμε πῶς πάνω, κατά τόν Μέγα Βασίλειο, «αἵρέσεις (ὠνόμασαν οἱ παλαιοί) τοὺς παντελῶς ἀπερρηγμένους καί κατ' αὐτήν τήν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους». Κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, «αἵρετικοί δέ ὀνομάζονται ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ διαφορά παρευθὺς καί ἀμέσως εἶναι περί τῆς εἰς Θεόν πίστεως, ἦτοι οἱ κατὰ τήν πίστιν καί τά δόγματα χωρισμένοι ἀπό τοὺς Ὀρθοδόξους καί παντελῶς ἀπομεμακρυσμένοι».

Κατά τόν Μέγα Βασίλειο, «σχίσματα (ὠνόμασαν οἱ παλαιοί) τοὺς δι' αἰτίας τινάς ἐκκλησιαστικάς καί ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας». Κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, «σχισματικοί δέ ὀνομάζονται ἐκεῖνοι ὅπου διαφέρονται πρὸς τήν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὅχι διὰ δόγματα πίστεως, ἀλλὰ διὰ κάποια ζητήματα ἐκκλησιαστικά καί εὐκολοϊάτρευτα».

Κατά τόν ἱερό Αὐγουστῖνο⁴, τόν ὁποῖο ἐπικαλεῖται ὁ Ὅσιος Νικόδημος, οἱ σχισματικοί εἶναι σχισματοαιρετικοί, γιατί δέν ὑπάρχει κανένα σχίσμα, τό ὁποῖο νά μὴν ἀναπλάσει πρότερον αἵρεση, ὥστε νά χωρισθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Τό σχίσμα, πού διαμένει κακῶς, γίνεται αἵρεση ἢ καταφέρεται σέ αἵρεση, ἂν καί τούς σχισματικούς κυρίως, δέν τούς κάνει σχισματικούς ἢ διαφορετικὴ πίστη, ἀλλὰ «ἡ διαρρήχθεισα τῆς κοινωνίας συντροφία».

Ὁ Μέγας Βασίλειος στὸν Α' κανόνα του ὀρίζει ὡς ἐξῆς τὴν παρασυναγωγή: «Παρασυναγωγὰς δέ (ὠνόμασαν οἱ παλαιοί), τὰς συνάξεις τὰς παρά τῶν ἀνυποτάκτων Πρεσβυτέρων ἢ Ἐπισκόπων καί παρά τῶν ἀπαιδευτῶν λαῶν γινομένας· Οἷον, εἴτις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἀπεσχέθη τῆς λειτουργίας καί μὴ ὑπέκυψε τοῖς Κανόσιν, ἀλλ' ἐαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καί τὴν λειτουργίαν καί συναπῆλθον τούτῳ τινές, καταλιπόντες τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν». Ἐρμηνεύει ὁ Ὅσιος Νικόδημος αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ ὡς ἐξῆς: «Παρασυνάγωγοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἀνυπότακτοι Ἱερεῖς καὶ Ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι μὲ τό νά ἔπασαν σέ σφάλματα, καθαιρέθησαν μὲν ἀπὸ τὴν Ἱερωσύνη κανονικῶς, μὴ

¹ Ἦσ. 52, 5.

² Ματθ. 5, 16.

³ Ἦσ. 61, 9. Σχ.βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ - ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΧΙΟΥ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟ-ΡΕΙΤΗΣ - ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΡΙΟΣ, *Συναξαριστής...*, σ. 25.

⁴ Σχ.βλ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, 101^η Ἐπιστολή, PL 32-47.

θέλωντας, ὁμως, νά ὑποταχθοῦν στούς Ἱερούς Κανόνες αὐθεντικῶς, αὐτοί ἀπό μόνοι τους κηρύχθηκαν ἄθῶοι καί ἐνήργησαν τά τῆς Ἱερωσύνης καί Ἱερωσύνης κατ'ἰδίαν. Μαζί δέ μέ αὐτούς συνηκολούθησαν καί ἄλλοι, ἔχοντας ἀποστατήσει ἀπό τήν Καθολική Ἐκκλησία».

Ἡ παρασυναγωγή εἶναι μιά μορφή, ἓνα εἶδος σχίσματος, χωρίς, ὁμως, αἵρεση, ἄν καί αὐτό κακῶς διηρημένον καί διαμένον μεταγίνεται σέ αἵρεση. Γι'αὐτό καί ὁ στ' Κανὼν τῆς Β' μαζί μέ τούς αἰρετικούς συναριθμεῖ αὐτούς, πού ἔχουν ὑγιᾶ πίστη, εἶναι, ὁμως, χωρισμένοι καί συνάγονται κατ'ἰδίαν σέ φατρίες κατὰ τῶν Κανονικῶν Ἐπισκόπων.

Οἱ παρασυνάγωγοι ἐνώνονται πάλι μέ τήν Ἐκκλησία μόνο μέ ἀξιόλογη μετάνοια καί ἐπιστροφή καί οἱ Ἱερεῖς καί Κληρικοί τους, πού ἐπιστρέφουν, γίνονται δεκτοί καί ἀποκαθίστανται στήν ἴδια τάξη καί βαθμό, πού ἦταν πρίν.

Τέλος, οἱ αἰρετικοί διαφέρουν ἀπό τούς ἀπίστους, γιατί οἱ μέν αἰρετικοί δέν φρονοῦν ὀρθῶς τά τῶν χριστιανῶν, οἱ δέ ἄπιστοι δέν δέχονται τελείως τήν ἔνσαρκο οἰκονομία τοῦ Θεοῦ Λόγου¹.

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 587-588 καί *Ἑρμηνεῖα εἰς τάς ΙΔ'...Γ'*, σ. 645.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄
ΟΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΟΥ
ΠΑΠΙΣΜΟΥ

2.1. Περί τοῦ ὄρου Καθολικῆ Ἐκκλησίας

Ἀρχίζουμε τήν παρουσίαση τῶν αἱρέσεων τοῦ Παπισμοῦ, ξεκαθαρίζοντας τήν ἔννοια τοῦ θεολογικοῦ καί συνάμα ἐκκλησιολογικοῦ ὄρου *Καθολικῆ Ἐκκλησίας*. Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο, *Καθολικῆ Ἐκκλησία* εἶναι αὐτή, πού βρίσκεται σέ ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου, τῆς ὁποίας τό σῶμα συμπληρώνεται ἀπό ὅλες τίς κατά μέρος τοῦ κόσμου Ἐκκλησίες καί ἔχει κεφαλή τόν Χριστό¹. Ὁ θεολογικός αὐτός ὄρος, *Καθολικῆ Ἐκκλησία*, ἀπαντᾶται συχνά στά κείμενα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου καί ἀναφέρεται στήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ἐννοεῖ ὅτι *Καθολικῆ Ἐκκλησία* εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί ὄχι ἡ παναίρεση τοῦ Παπισμοῦ, ἡ ὁποία κακῶς ὀνομάζεται «Ρωμαιοκαθολικῆ Ἐκκλησία». Οἱ Παπικοί ἰσχυρίζονται πῶς αὐτοί εἶναι «Καθολικοί», ἐπειδή «καθολικά», δηλαδή γεωγραφικά, ἔχουν ἐξαπλωθεῖ σέ ὅλο τόν κόσμο. Ἀπό αὐτῆς τῆς πλευρᾶς δέν εἶναι μόνο ὁ Παπισμός «Καθολικῆ Ἐκκλησία», ἀλλά καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐπειδή ἡ Ὁρθόδοξη πίστη εἶναι κατεσπαρμένη παντοῦ καί ὑπάρχουν Ὁρθόδοξοι σέ ὅλο τόν κόσμο. Κυρίως, ὅμως, ἡ ἔννοια τῆς καθολικότητας δέν εἶναι γεωγραφική οὔτε τοπική, ἀλλά πνευματική. Καθολικός εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατέχει καθ' ὀλοκληρίαν καί ὀλόκληρη τήν πίστη. Ὅποιος ἔχει ἀφαιρέσει ἢ προσθέσει δέν εἶναι καθολικός, δέν κατέχει ὀλόκληρη τήν πίστη. Οἱ Παπικοί καί ὄλοι οἱ ἄλλοι αἱρετικοί ἔχουν ἀφαιρέσει καί προσθέσει τοῦ κόσμου τίς πλάνες καί αἱρέσεις. Πῶς μποροῦν αὐτοί νά ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι συνέχεια τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας; Δέν εἶναι Ὁρθόδοξοι, οὔτε καν Χριστιανοί.

Σύμφωνα μέ τόν ὁμότιμο καθηγητή τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. κ. Γεώργιο Μαντζαρίδη, «ἡ ἔννοια τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας διατυπώνεται γιά πρώτη φορά στήν *Πρός Σμυρναίους* ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας. Τό σχετικό κείμενο σημειώνει: «Ὅπου ἄν φανῆ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τό πλῆθος ἔστω ὡσπερ ὅπου ἄν ᾗ ὁ Χριστός Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικῆ Ἐκκλησία»². Ἀνάμεσα στόν Χριστό καί τούς πιστούς τοποθετεῖται ὁ ἐπίσκοπος. Ὁ ὀρατός ἐπίσκοπος εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀοράτου ἐπισκόπου Χριστοῦ. Οἱ πιστοί ἀναφέρονται στόν ἐπίσκοπο καί ὁ ἐπίσκοπος στόν Χριστό. Ὁ Χριστός, ὡς κεφαλή τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, βρίσκεται μαζί μέ τούς πιστούς, ἔχοντας ὡς σύμβολο παρουσίας του τόν ἐπίσκοπο. Μέ τήν προϋπόθεση βέβαια ὅτι ὁ ἐπίσκοπος εἶναι κατά πάντα ὀρθόδοξος καί ὄχι αἱρετικός ἢ φιλαίρετικός, γιατί τότε ὁ ἐπίσκοπος δέν εἶναι σύμβολο παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, κάθε συγκεκριμένη τοπική Ἐκκλησία παρουσιάζεται ὡς φανέρωση τῆς μίας «καθολικῆς Ἐκκλησίας». Αὐτό ὑποδηλώνεται γλωσσικά ἤδη στήν *Καὶνὴ Διαθήκη* μέ τίς φράσεις «ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἢ οὔσα» ἢ «ἡ παροικοῦσα» σέ κάποιο τόπο. Σέ κάθε περίπτωση δηλαδή πρόκειται γιά τήν μία καί ἀδιαίρετη Ἐκκλησία, πού φανερόνεται σέ κάποιο τόπο. Ἡ πληρέστερη, ὅμως, διατύπωση ἐμφανίζεται ἀπό τό δεύτερο αἶώνα.

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ'... Α'*, σ. 592.

² Σχ.βλ. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρός Σμυρναίους* 8, 2.

Χαρακτηριστικό για τό θέμα αὐτό εἶναι τό προοίμιο τοῦ *Μαρτυρίου* τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, πού γράφει: «*Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Σμύρναν, τῆ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τῆ παροικούση ἐν Φιλομηλίῳ καί πάσαις ταῖς κατά πάντα τόπον τῆς ἁγίας καί καθολικῆς Ἐκκλησίας παροικίαις...*». Ἐδῶ οἱ ἐπιμέρους τοπικές Ἐκκλησίες χαρακτηρίζονται ὡς παροικίες τῆς ἐνιαίας «καθολικῆς Ἐκκλησίας». Γίνεται σαφές ὅτι κάθε τοπική Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς φανέρωση τῆς «καθολικῆς Ἐκκλησίας» σέ κάποιο συγκεκριμένο τόπο. Γι'αὐτό ἡ τοπική Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὡς «καθολική Ἐκκλησία», ἐνῶ ὅλες μαζί οἱ τοπικές Ἐκκλησίες ἀποτελοῦν τήν «κατά τήν οἰκουμένην καθολικήν Ἐκκλησίαν»¹.

Στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἡ καθολικότητα συνδέεται στενά μέ τήν οἰκουμενικότητα, χωρίς ὅμως καί νά συμπίπτει ἀπόλυτα μέ αὐτήν. Ἡ καθολικότητα ἔχει πρωτίστως θεολογικό νόημα. Δέν ἀφορά μόνο τήν οἰκουμενικότητα ἢ παγκοσμιότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἐπιπλέον τήν ἀκεραιότητα τῆς δογματικῆς τῆς διδασκαλίας, τήν ἀναφορά τῆς σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους καί τήν πληρότητα τοῦ ἁγιαστικοῦ ἔργου καί τῶν χαρισμάτων τῆς. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ἀναφερόμενος στήν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρεῖ: «*Καθολική μὲν οὖν καλεῖται (ἡ Ἐκκλησία) διὰ τό κατά πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπό περάτων γῆς ἕως περάτων· καί διὰ τό διδάσκειν καθολικῶς καί ἀνελλιπῶς ἅπαντα τά εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα, περί τε ὄρατῶν καί ἀόρατων πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καί ἐπιγείων· καί διὰ τό πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καί ἀρχομένων, λογίων τε καί ἰδιωτῶν· καί διὰ τό καθολικῶς ἰατρεύειν μὲν καί θεραπεύειν ἅπαν τό τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος, τῶν διά ψυχῆς καί σώματος ἐπιτελουμένων· κεκτηῖσθαι δέ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε καί λόγοις καί πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν*»².

Ἐν κατακλειδί, στήν συνείδηση τοῦ θεοφόρου πατρός Νικοδήμου *Καθολική Ἐκκλησία* εἶναι ἡ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ὄχι ἡ παναίρεση τοῦ Παπισμοῦ καί καθολικοί εἴμασθε οἱ Ὁρθόδοξοι καί ὄχι οἱ παναιρετικοί Παπικοί. Ἐπίσης, ὅταν ὁ Ὅσιος χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο Δυτική ἢ Ρωμαίικη ἢ Φράγγικη Ἐκκλησία ἀναφέρεται στήν Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης πρὶν τό σχίσμα, γιατί μετὰ ἀπό αὐτό δέν τήν ἀναγνωρίζει ὡς Ἐκκλησία.

¹ Σχ.βλ. *Μαρτύριον...* 16, 2 καί 8, 1.

² Σχ.βλ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατήχησις* 18, 23, PG 33, 1044 AB καί ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, *Κοινωνιολογία...*, σσ. 219-221.

2.2. Περί βαπτίσματος

Ἐναντιώσοντας στή συνέχεια τήν θεολογία τοῦ βαπτίσματος καί βασιζόμενος ὁ Ὅσιος Νικόδημος στόν μστ' Ἀποστολικό Κανόνα, ὑποστηρίζει ὅτι τό βάπτισμα τῶν Λατίνων εἶναι ψευδώνυμο βάπτισμα καί γι' αὐτό οὔτε κατά τόν λόγο τῆς ἀκριβείας εἶναι δεκτό, οὔτε κατά τόν λόγο τῆς οἰκονομίας.

Δέν εἶναι δεκτό κατά τόν λόγο τῆς ἀκριβείας, α'. γιατί εἶναι αἰρετικοί. Ὅτι δέ οἱ Λατῖνοι εἶναι αἰρετικοί, δέν εἶναι κἀμμία ἀνάγκη ἐπί τοῦ παρόντος νά τό ἀποδείξουμε, λέει ὁ Ὅσιος. Γιατί, αὐτό τό τόσο μῖσος καί ἡ τόση ἀποστροφή, πού ἔχουμε ἤδη τόσους αἰῶνες πρός αὐτούς, εἶναι μιά φανερή ἀπόδειξη ὅτι τούς βδελυττόμασθε ὡς αἰρετικούς, ὅ,τι λογῆς δηλαδή καί τούς Ἀρειανούς, τούς Σαββελιανούς καί τούς πνευματομάχους Μακεδονιανούς. Μά καί ἂν κάποιος ἀγαπᾷ νά καταλάβει καί ἀπό βιβλία τίς αἱρέσεις τους, τόν παραπέμπει ὁ Ὅσιος στά βιβλία τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Δοσιθέου τοῦ παπομάστιγος μέ τίς σοφώτατες ἀναιρέσεις τους. Ἐπίσης, ἰκανή εἶδηση μπορεῖ νά λάβει καί ἀπό τό βιβλιάριο τοῦ σοφοῦ Μηνιάτου, πού ἐπιγράφεται «Πέτρα σκανδάλου»¹. Ἀρκοῦν δέ ὅσα παρηρησία εἶπε περί αὐτῶν ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἐφέσου στήν 25^η συνέλευση τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου· «*ἡμεῖς δι' οὐδέν ἄλλο ἀπεσχίσθημεν τῶν Λατίνων, ἀλλ' ἤ ὅτι εἰσίν, οὐ μόνον σχισματικοί, ἀλλά καί αἰρετικοί*». Γι' αὐτό καί δέν πρέπει καθόλου νά ἐνωθοῦμε μ' αὐτούς. Ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Σίλβεστρος ἔλεγε· «*Ἡ τῶν Λατίνων διαφορά, αἵρεσις ἐστίν, καί οὕτως εἶχον αὐτήν οἱ πρό ἡμῶν*». ὄντας, λοιπόν, ὁμολογούμενο, πώς οἱ Λατῖνοι εἶναι παμπάλαιοι αἰρετικοί, ἐν πρώτοις εὐθύς ἀπό αὐτό εἶναι ἀβάπτιστοι, κατά τόν Μέγα Βασίλειο καί τούς πρό αὐτόν ἁγίους, Κυπριανό καί Φιρμιλιανό. Γιατί, ἀφοῦ ἔγιναν λαϊκοί μέ τό νά ἀποκόπηκαν ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, δέν ἔχουν πλέον τήν Χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μέ τήν ὁποία οἱ ὀρθόδοξοι Ἱερεῖς τελειώνουν τά μυστήρια. Αὐτό τό ἐπιχείρημα εἶναι τόσο ἰσχυρό καί ἀναντίρρητο, ὅσο ἰσχυροί καί ἀναντίρρητοι εἶναι οἱ Κανόνες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καί τοῦ ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἀφοῦ ἔλαβαν μάλιστα καί τό κῦρος ἀπό τήν ἁγία καί Οἰκουμενική ΣΤ' σύνοδο.

β'. Οἱ Λατῖνοι εἶναι ἀβάπτιστοι, γιατί δέν φυλάττουν τίς τρεῖς καταδύσεις στόν βαπτίζόμενο, καθῶς ἄνωθεν παρέλαβε ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπό τούς ἁγίους Ἀποστόλους. Οἱ προγενέστεροι Λατῖνοι, ἀφοῦ καινοτόμησαν πρῶτοι τό Ἀποστολικό βάπτισμα, μεταχειρίζονταν ἐπίχυση, δηλαδή ἔχυναν λίγο νερό στήν κορυφή τοῦ παιδιοῦ, τό ὁποῖο ἐνεργεῖται ἀκόμη καί τώρα σέ κάποιους τόπους. Οἱ δέ περισσότεροι ρίχνουν τρεῖς φορές λίγες ρανίδες νεροῦ στό μέτωπο τοῦ βρέφους μέ μιά δέσμη ἀπό τρίχες χοίρου. Σέ ἄλλους τόπους, καθῶς ἀνήγγειλε στόν Ὅσιο κάποιος, πού πῆγε ἐκεῖ καί ἐπέστρεψε, ἀφοῦ βουτήσουν λίγο βαμβάκι στό νερό (καθένας ξέρεי πόσο νερό μπορεῖ νά σηκώσει τό βαμβάκι), χρίουν μ' αὐτό τό παιδί καί τό βαπτίζουν. Λοιπόν, οἱ Λατῖνοι εἶναι ἀβάπτιστοι, ἐπειδή δέν κάνουν τίς τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, κατά τήν Ἀποστολική παράδοση. Περί τοῦ πόσο

¹ Σχ.βλ. ΗΛΙΑΣ ΜΗΝΙΑΤΗΣ, *Πέτρα...*

ἀναγκαῖες καί ἀπαραίτητες εἶναι στήν τελείωση τοῦ βαπτίσματος αὐτές οἱ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, ὅποιος ἀγαπᾷ, συμβουλεύει ὁ Ὅσιος, ἄς ἀναγνώσει τό ἐγχειρίδιο τοῦ πολυμαθεστάτου καί σοφωτάτου Εὐστρατίου τοῦ Ἀργέντου¹.

Ἄν, ὅμως, κάποιος ἀπό τούς Λατίνους ἢ τούς Λατινόφρονες, προβάλλει τίς τρεῖς ἐπικλήσεις τῆς ἁγίας Τριάδος, δέν πρέπει νά ξεχνᾷ αὐτά, πού λέει ὁ ἱερός Φιρμιλιανός² καί ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ὅτι δηλαδή εἶναι ἀργά καί ἀνενέργητα τά ὑπέρθεα ἐκεῖνα ὀνόματα, ὅταν προφέρονται ἀπό τά στόματα τῶν αἰρετικῶν. Γιατί, ἄν δέν εἶναι ἔτσι, βεβαιότατα πρέπει νά πιστεύσουμε ὅτι καί τά κακογραῖδια κάνουν θαύματα, μέ τό νά ἐπάδουν τά θεῖα ὀνόματα. Ἀφοῦ, λοιπόν, οἱ Λατῖνοι καί ὡς αἰρετικοί δέν μποροῦν νά τελειώσουν βάπτισμα, ἐπειδή ἔχασαν τήν τελεταρχική Χάρη, καί κοντά σ'αὐτό ἀνέτρεψαν ἀκόμη τό Ἀποστολικό βάπτισμα τῶν τριῶν καταδύσεων, ἄς στοχασθοῦν ἐκεῖνοι, πού δέχονται τό ῥάντισμα τῶν Λατίνων, τί ἔχουν νά ἀποκριθοῦν στήν ἀθθεντία τῶν μστ' καί μζ' Ἀποστολικῶν Κανόνων.

Γνωρίζει ὁ Ὅσιος Νικόδημος τί προβάλλουν οἱ ἄμισθοι δεφένσορες τοῦ Λατινικοῦ ψευδοβαπτίσματος. Προβάλλουν ὅτι μέ μῦρο συνείθισε ἡ Ἐκκλησία μας νά δέχεται αὐτούς, πού ἐπιστρέφουν ἀπό τούς Λατίνους καί βρίσκεται καί κᾶποια διατύπωση, πού διαλαμβάνει τί λογιῆς νά τούς δεχόμαστε. Καί σ'αὐτά ἀπλᾷ καί δίκαια ἀποκρίνεται ὁ Ὅσιος Νικόδημος τά ἐξῆς ὀφθάνει, πού ὁμολογεῖς, πώς τούς δέχεται μέ μῦρο. Λοιπόν, εἶναι αἰρετικοί. Γιατί τούς δέχεται μέ μῦρο, ἄν δέν ἦταν αἰρετικοί; Ἀφοῦ, λοιπόν, εἶναι ὁμολογουμένως αἰρετικοί, δέν εἶναι δυνατό ἡ ὀρθόδοξη καί Ἀποστολική Ἐκκλησία ἐπίτηδες νά ἀθετεῖ τούς Ἀποστολικούς καί συνοδικούς Κανόνες. Ἀλλά, καθῶς φαίνεται καί εἶναι πρέπον νά πιστεύσουμε, ἡ Ἐκκλησία θέλησε νά μεταχειρισθεῖ κᾶποια μεγάλη οἰκονομία στους Λατίνους, ἔχοντας ὡς παράδειγμα στόν σκοπό τῆς τῆν μεγάλη ἐκεῖνη καί ἁγία Β' Οἰκουμενική Σύνοδο. Γιατί, ἡ Β' σύνοδος οἰκονόμησε καί δέχθηκε τό βάπτισμα τῶν Ἀρειανῶν καί Μακεδονιανῶν, ἔχοντας ὡς σκοπό καί ἐλπίδα τήν ἐπιστροφή καί ἐπίγνωσή τους καί γιά νά μήν γίνουν ἀγριώτεροι θῆρες κατά τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδή καί τό πλῆθος ἦταν ὑπέρολυ καί δυνατοί κατά τά ἐξω πράγματα. Καί πέτυχαν καί τοῦ σκοποῦ καί τῆς ἐλπίδας. Διότι, μέ αὐτή τήν οἰκονομία καί ἡμερώτεροι ἔγιναν ἐκεῖνοι πρὸς τούς ὀρθοδόξους καί τόσο ἐπέστρεψαν πρὸς τήν εὐσέβεια, ὥστε σέ λίγα χρόνια ἡ τελείως ἐξέλιπαν ἢ ἔμειναν πολύ λίγοι. Οἰκονόμησαν, λοιπόν, ὁμοίως καί οἱ πρό ἡμῶν καί δέχθηκαν τό βάπτισμα τῶν Λατίνων, κατά τόν δεύτερο μάλιστα τρόπο, γιατί τότε ὁ παπισμός ἤκμαζε καί εἶχε στά χέρια του ὅλες τίς δυνάμεις τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης, τό δέ δικό μας βασίλειο ἔπνεε τά λοίσθια. Γι'αὐτό ἦταν ἀνάγκη, ἄν δέν γίνονταν αὐτή ἡ οἰκονομία, νά ἐξεγείρει ὁ Πάπας τά Λατινικά γένη κατά τῶν Ἀνατολικῶν, νά αἰχμαλωτίζουν, νά φονεύουν καί ἄλλα μύρια δεινά νά κάνουν σ'αὐτούς. Ἀλλά τώρα, πού δέν μποροῦν νά μᾶς κάνουν τέτοια κακά, μέ τό νά ἐπέστησε σ'ἐμᾶς ἡ θεία πρόνοια τέτοιο φύλακα, πού κατέβαλε σέ τέλος τήν ὀφρῦ καί αὐτῶν τῶν

¹ Σχ.βλ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *Ραντισμοῦ...*

² Σχ.βλ. ΦΙΡΜΙΛΙΑΝΟΣ, *Ἐπιστολή...*

ἀγερῶχων, τώρα, λοιπόν, πού τίποτε δέν ἰσχύει ἐναντίον μας ἢ λύσσα τοῦ παπισμοῦ, τί χρειάζεται πλέον ἡ οἰκονομία; Γιατί, ἡ οἰκονομία ἔχει μέτρα καί ὅρια καί δέν εἶναι παντοτινή καί ἀόριστη. Γι'αὐτό λέει καί ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας: «*Ὁ κατ'οἰκονομίαν ποιῶν τι, οὐχ ὡς ἀπλῶς καλόν τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ'ὡς πρός καιρόν χρειῶδες*»¹. Καί ὁ Θεολόγος Γρηγόριος στό ἐγκώμιο στόν Μέγα Ἰωάννη Ἀθανάσιο λέει: «*ἴκανῶς οἰκονομήσωμεν, μήτε τό ἀλλότριον προσλαμβάνοντες καί τό ἡμέτερον φθείροντες, ὅ κακῶν ὄντως ἐστίν οἰκονόμων*»². Τό ἴδιο λέει καί ὁ Ὅσιος Νικόδημος. Βέβαια, κακή οἰκονομία εἶναι αὐτή, ὅταν διά μέσου αὐτῆς οὔτε τούς Λατίνους μπορούμε νά ἐπιστρέψουμε, καί ἐμεῖς παραβαίνουμε τήν ἀκρίβεια τῶν ἱερῶν Κανόνων καί δεχόμεσθε τό ψευδοβάπτισμα τῶν αἰρετικῶν. «*Οἰκονομητέον γάρ ἔνθα μή παρανομητέον*», λέει ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Ὅτι δέ οἰκονομικῶς ἔγινε ἐκεῖνη ἡ διατύπωση, εἶναι φανερό ἀπό τό ὅτι ἕως τότε οἱ Ἰησοῦς Ἀνατολικοί βάπτιζαν τούς Δυτικούς, πού ἐπέστρεφαν, καθώς αὐτό μαρτυρεῖ ἡ ἐν Λατερανῶ τῆς Ῥώμης τοπική σύνοδος, πού ἔγινε τό 1215^ο ἔτος ἀπό Χριστοῦ. Λέει στόν δ' Κανόνα της ὅτι οἱ Ἰησοῦς Ἀνατολικοί δέν λειτουργοῦν ἐκεῖ, ὅπου πρότερον λειτούργησε Δυτικός, ἄν δέν ἔκαναν πρῶτον ἀγιασμό γιά καθαρισμό. Καί ἔπειτα λέει ὅτι οἱ Ἰησοῦς Ἀνατολικοί ἀνεβάπτιζαν καί αὐτούς, πού προσέρχονταν στήν ἀνατολική Ἐκκλησία, ἐπειδή δηλαδή δέν εἶχαν βάπτισμα ἅγιο καί Ἀποστολικό³. Ὅταν, λοιπόν, ἕως τότε, κατά τήν μαρτυρία τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, οἱ Ἰησοῦς Ἀνατολικοί τούς βάπτιζαν, εἶναι φανερό ὅτι ἀπό μεγάλη οἰκονομία ὕστερα μεταχειρίσθηκαν τόν τρόπο τοῦ Μῦρου, ἐπειδή δέν συνέφερε στήν ἐσχάτη ἀσθένεια τοῦ γένους μας νά ἐξάψουν ἐπιπλέον τήν μαγία τοῦ παπισμοῦ καί ἐπειδή ἦταν πολὺς ὁ Λατινικός βρασμός ἐξαιτίας τῆς καταργήσεως καί ἀκυρώσεως ὅσων κακῶς ἔγιναν στήν Φλωρεντία. Ἄρα, ἀφοῦ παρήλθε ἡ οἰκονομία, ἡ ἀκρίβεια καί οἱ Ἀποστολικοί Κανόνες πρέπει νά ἔχουν τόν τόπο τους.

Κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, δέν λέμε ὅτι ἀναβαπτίζουμε τούς Λατίνους, ἀλλά ὅτι τούς βαπτίζουμε, ἐπειδή τό βάπτισμά τους ψεύδεται τό ὄνομά του καί δέν εἶναι καθόλου βάπτισμα, ἀλλά ράντισμα μόνο ψιλό⁴.

Στή συνέχεια μᾶς παρουσιάζει ὁ Ὅσιος τήν θεολογία τοῦ Βαπτίσματος. Λέει ὅτι εἶναι ἀναντίρρητο δόγμα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεώς μας ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στάθηκε ἕνα ἀναγκαῖο μέσο γιά τήν σωτηρία ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί γιά τήν καταλλαγή τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό. Γιατί, χωρίς αὐτόν δέν ἦταν δυνατόν νά συμφιλιωθεῖ πότε ὁ ἀνθρώπος μέ τόν Θεό, ἀλλά ἦταν ἀνάγκη νά μένει ἀδιάλλακτος ἐχθρός του στοὺς αἰῶνες. Αὐτό δηλώνοντας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἔλεγε: «*Ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διά τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ*»⁵. Γιά νά ἐνεργεῖται, λοιπόν, πάντοτε ἡ μνήμη τῆς

¹ Σχ.βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Τοῦ ἁγίου Παύλου...*, PG 124, 1013 B.

² Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος κα'...*

³ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σ. 824.

⁴ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 55-58.

⁵ Ρωμ. 5, 10.

ἀρρήτου αὐτῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ γιὰ νὰ ἐνεργεῖται στό ἐξῆς πάντοτε ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, πού προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατο, τόσο ὁ Κύριος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας μας, πού ὑπέμεινε τὸν θάνατο στὴν σάρκα Του, ὅσο καὶ οἱ θεσπέσιοι Μαθητές Του καὶ ὅλοι οἱ θεοφόροι Πατέρες διέταξαν νὰ γίνεταί ἀναγκαιῶς καὶ ἀπαραιτήτως ὁ τύπος καὶ ἡ εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ θανάτου σέ κάθε μυστήριο καὶ σέ κάθε ἱεροπραξία καὶ ἀγιστεία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀλλά κατ'ἐξοχὴν ὁ τύπος τοῦ Δεσποτικοῦ θανάτου ἐνεργεῖται στό μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος μέ τίς τρεῖς καταδύσεις, πού τελοῦνται σ'αὐτό. Κατ'ἐξοχὴν λέει ὁ Ὅσιος, ἐπειδὴ σέ ὅλα τὰ ἄλλα ὁ τύπος τοῦ Κυριακοῦ θανάτου γίνεται ἐκτός τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλά στό ἅγιο Βάπτισμα ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ στὸν ἑαυτό του τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου· δηλαδή ὁ ἴδιος ὁ βαπτιζόμενος τυπικῶς ἀποθνήσκει καὶ συνθάπτεται μέ τὸν Χριστό στό ὕδωρ τοῦ Βαπτίσματος. Μάρτυς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πού λέει· «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον»¹. Γιὰ νὰ γίνεταί, λοιπόν, σ'ἐμᾶς τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τριήμερου ταφῆς του, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ γίνονται οἱ τρεῖς καταδύσεις.

Περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῶν καταδύσεων καὶ ἡ παράδοση τῶν Πατέρων εἶναι σύμφωνη μέ τὴν θεία Γραφή καὶ τοὺς Κανόνες τῶν Ἀποστόλων. Γιατί, ὁ σύγχρονος τῶν Ἀποστόλων καὶ κρυφιομύστης ἅγιος Διονύσιος μέ τὴν συνηθισμένη του μεγαλόδοξη φράση θεηγορεῖ τὰ ἐξῆς· «*Τὸν οὖν ἱερώς βαπτιζόμενον ἢ συμβολικὴ διδασκαλία μυσταγωγεῖ, ταῖς ἐν τῷ ὕδατι τρισὶ καταδύσεσι, τὸν θεαρχικόν τῆς τριμερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ τοῦ ζωοδότου μιμεῖσθαι θάνατον*». Καὶ πάλι· «*Οἰκείως ἢ δι' ὕδατος ὀλικὴ κάλυψις εἰς τὴν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ τῆς ταφῆς ἀειδοῦς εἰκόνα παρείληπται*». Καὶ ἄλλου· «*τρὶς μὲν οὖν αὐτὸν (τὸν κατηχούμενον δηλ.) ὁ Ἱεράρχης βαπτίζει ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι, τὴν τριττὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν*». Καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων στίς κατηχήσεις του αἰνίττεται διὰ συμβόλου τὴν τριήμερη ταφή τοῦ Χριστοῦ· «*Καθάπερ γάρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς ἐποίησεν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναδύσει, τὴν πρώτῃν ἐμιμείσθε τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ γῇ ἡμέραν, ἐν δὲ τῇ καταδύσει, τὴν νύκτα*»². Καὶ πάλι· «*Ὡσπερ ὁ Ἰησοῦς τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναλαβὼν ἀπέθανεν, ἵνα θανατώσας τὴν ἁμαρτίαν, ἀναστήσῃ σε ἐν δικαιοσύνῃ, οὕτω καὶ σύ καταβάς εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τρόπον τινὰ συνταφεῖς ὡσπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐγείρεσαι ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν. Καὶ αὐθις ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Βαπτίσματος ἐχειραγωγείσθε Κολυμβήθραν, ὡς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνήμα*». Καὶ πάλι· «*Ὡσπερ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ λουσάμενος ποταμῷ καὶ τῶν φώτων τῆς Θεότητος μεταδούς τοῖς ὕδασι, ἀνέβαινεν ἐκ τούτων καὶ Πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησις οὐσιώδης αὐτῷ ἐγένετο, τῷ ὁμοίῳ ἐπαναπαυομένου τοῦ ὁμοίου, οὕτω καὶ ἡμῖν ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς Κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων, ἐδόθη χρίσμα τὸ ἀντίτυπον, οὗ ἐχρίσθη*

¹ Ρωμ. 6, 9.

² Σχ.βλ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατηχήσεις*, σ. 602.

Χριστός»¹. Ὁ Μέγας Ἰωάννης Ἀθανάσιος, ὁ πολύτλας, ἐρμηνεύοντας τὸ ἀποστολικὸ «σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ»², λέει· «Σύμφυτοι γεγόναμεν, δηλαδή μέτοχοι, ὥσπερ τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν ταφέν ἐν τῇ γῆ, ἔφυσε σωτηρίαν τῷ κόσμῳ, οὕτω καὶ τὸ ἡμῶν σῶμα ταφέν ἐν τῷ Βαπτίσματι ἔφυσε δικαιοσύνην ἡμῖν αὐτοῖς. Τὸ δὲ ὁμοίωμα οὕτως ἔχει. Ὡσπερ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Βαπτίσματι θνήσκοντες ἀνιστάμεθα. Τὸ γὰρ καταδύσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ Κολυμβήθρα τρίτον καὶ ἀναδύσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ»³. Κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειο· «Ἐν τρισὶ οὖν καταδύσεσι καὶ ἰσαριθμοῖς ταῖς ἐπικλήσεσι, τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος τελειοῦται, ἵνα καὶ ὁ τοῦ θανάτου τύπος ἐξεικονισθῇ καὶ τῇ παραδόσει τῆς θεογνωσίας τὰς ψυχὰς φωτισθῶμεν οἱ βαπτιζόμενοι». Καὶ ἄλλοῦ· «ἐν οἷδαμεν τὸ σωτήριον Βάπτισμα, ἐπειδὴ εἰς ἐστὶν ὁ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος καὶ μία ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, ὧν τύπος ἐστὶ τὸ Βάπτισμα». Καὶ πάλι· «Πῶς οὖν κατορθοῦμεν τὴν εἰς ἄδου κατάβασιν; Μιμούμενοι τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ. Οἶονεὶ γὰρ ἐνθάπτεται ἐν τῷ ὕδατι τῶν βαπτιζομένων τὰ σώματα». Καὶ πῶς κατω· «Τὸ μὲν οὖν ὕδωρ, τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, τὸ δὲ πνεῦμα, τὴν ζωοποιὸν ἐνίησι δύναμιν»⁴. Ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης στὸν κατηχητικὸ τοῦ λόγου λέει· «Ἡ δὲ εἰς τὸ ὕδωρ κάθοδος καὶ τὸ τρίτον ἐν αὐτῷ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἕτερον ἐμπεριέχει μυστήριον... Καὶ αὐθις, ὁ τοίνυν Θεὸς ἡμῶν καὶ Σωτὴρ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρῶν, τὸ τέταρτον ὑπῆλθε στοιχεῖον τὴν γῆν, ἡμεῖς δὲ Βάπτισμα παραλαμβάνοντες εἰς μίμησιν τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου καὶ καθηγεμόνος ἡμῶν, εἰς μὲν οὐ θαπτόμεθα, ἐπὶ δὲ τὸ συγγενὲς τῆς γῆς στοιχεῖον τὸ ὕδωρ ἐρχόμενοι, ἐκεῖνον ἑαυτοῦς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ Σωτὴρ τῇ γῆ, καὶ τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τριήμερον ἑαυτοῖς τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν»⁵. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει· «Τίς ὁ λόγος τοῦ Βαπτίσματος; θεῖα τελεῖται ἐν αὐτῷ σύμβολα, τάφος καὶ νέκρωσις, καὶ ἀνάστασις καὶ ζωὴ, καὶ ταῦτα ὁμοῦ γίνεται πάντα. Καθάπερ γὰρ ἐν τινὶ τάφῳ τῷ ὕδατι καταδύοντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται καὶ καταδύς κάτω κρύπτεται ὅλος καθάπαξ, εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἀνεισι πάλιν»⁶. Πῶς κατω· «Καὶ τὸ βαπτίζεσθαι καὶ τὸ καταδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν, τῆς εἰς ἄδου καταβάσεως ἐστὶ σύμβολον καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου. Δι' ὅ καὶ τάφον τὸ Βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ, λέγων· Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ Βαπτίσματος»⁷. Καὶ πάλι· «Ὅπερ ἐστὶν ἡ μήτρα τῷ ἐμβρύῳ, τοῦτο τῷ πιστῷ τὸ ὕδωρ. Ἐν γὰρ τῷ ὕδατι διαπλάττεται καὶ μορφοῦται»⁸. Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης ὁ

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατηχήσεις*, σ. 608.

² Ρωμ. 6, 5.

³ Σχ.βλ. Μ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Περὶ σαββάτων...*, σσ. 134-135.

⁴ Σχ.βλ. Μ.ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Περὶ Ἁγίου...*, σσ. 368¹⁵⁻¹⁷, 370^{3-5, 13-15, 20-23}.

⁵ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Λόγος...*

⁶ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 25^η...*, σσ. 120²⁸ – 122³.

⁷ Τοῦ ἰδίου, *Λόγος Μ'...*, σ. 646¹⁹⁻²³.

⁸ Ὁ. π.

Δαμασκηνός λέει: «Διά τῶν τριῶν καταδύσεων, τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς τοῦ Κυρίου ταφῆς σημαίνει τό Βάπτισμα»¹.

Ὁ Ὅσιος Νικόδημος δέν φέρνει μαρτυρίες μόνο ἀπό τούς δικούς μας παλαιούς πατέρες γιά τήν σύσταση τῆς ἀναγκαιότητος τῶν καταδύσεων στό Βάπτισμα, ἀλλά καί ἀπό τούς Λατίνους, ὅπως τόν σοφό ἄνδρα καί θεολόγο τῶν Λατίνων Κορδέριο², ὁ ὁποῖος στόν λόγο του περί Βαπτίσματος ἀνατρέπει τήν πονηρή γνώμη τοῦ Θωμᾶ Ἀκυνάτου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἀδιάφορο πᾶν ἄνθρωπος τό νά γίνει τό Βάπτισμα μέ τίς τρεῖς καταδύσεις ἢ νά μή γίνει, καί ἀποφασίζει νά φυλάττονται ἀπαραλλάκτως οἱ τρεῖς ἀναδύσεις καί καταδύσεις, κατά τήν διάταξη τοῦ Βαπτίσματος τῆς Ἀνατολικῆς μας Ἐκκλησίας. Ἀλλά καί αὐτό τό ὄνομα τῶν κολυμβηθῶν, μέσα στίς ὁποῖες βαπτίζονταν καί κολυμποῦσαν οἱ βαπτιζόμενοι, μπορεῖ ἀπό μόνο του νά παραστήσει τήν ἀνάγκη τῶν καταδύσεων, χωρίς ἄλλες πολλές ἀποδείξεις. Γι'αὐτό καί στίς Διαταγές τῶν Ἀποστόλων γράφεται: «Εἰς τό ὕδωρ κατεβαίνει ὁ βαπτιζόμενος»³. Καί πάλι: «Ἔστι τοίνυν τό μέν Βάπτισμα εἰς τόν θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον· τό δέ ὕδωρ, ἀντί τῆς ταφῆς· τό ἔλαιον, ἀντί τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἡ σφραγίς, ἀντί τοῦ Σταυροῦ. Τό μῦρον, βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας... Ἡ κατάδυσις, τό συναποθανεῖν. Ἡ ἀνάδυσις, τό συναναστῆναι»⁴. Γι'αὐτό ἦταν καί εἶναι μέχρι σήμερα συνήθεια νά βαπτίζονται οἱ κατηχούμενοι κατά τήν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς αὐτό δηλώνουν οἱ Ἀποστολικές διαταγές⁵ καί ὁ μετ' ἑαυτῶν Κανόνας τῆς ἐν Λαοδικείᾳ⁶. Ὁ λόγος εἶναι, διότι ἡ νύκτα αὐτή αὐτή τοῦ Μεγάλου Σαββάτου εἶναι μέσον τῆς ταφῆς καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, κατά τόν Βαλσαμῶνα καί τόν Ζωναρά, τῶν ὁποίων τύπος εἶναι οἱ καταδύσεις καί ἀναδύσεις τοῦ Βαπτίσματος. Δηλαδή γιά νά μή συνθάπτεται καί συνανίσταται ὁ βαπτιζόμενος μέ τόν Χριστό μόνο κατά τίς καταδύσεις καί ἀναδύσεις τοῦ Βαπτίσματος, ἀλλά καί κατά τόν ἴδιο καιρό. Στό λεξικό τοῦ Φραντζίσκου Πιβάτου εἶναι γραμμένο ὅτι ὁ ἅγιος Ὅθων βάπτισε μέ τρεῖς καταδύσεις. Φοβούμενος δέ μήπως οἱ Λατῖνοι, ἐπειδή ἀθέτησαν τούς Ἀποστολικούς θεσμούς, πού διατάχθηκαν γιά τό Βάπτισμα, τούς προξενήσουν ὑβρη, πρόσταξε νά κατασκευασθοῦν κολυμβήθρες ἀπό μάρμαρα καί νά στερεωθοῦν μέσα στίς Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες νά ἐξέχουν ἀπό τήν γῆ ἕως ἕνα γόνατο, γιά νά μποροῦν νά καταδύονται σ'αὐτές μέ εὐρυχωρία τά βαπτιζόμενα νήπια. Γι'αὐτό καί στήν Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Μάρκου στή Βενετία βρίσκεται μέχρι σήμερα μιᾶ τέτοια Κολυμβήθρα πρὸς κατασχύνη τῶν Παπιστῶν. Ἀλλ'ὅμως καί ὁ Πάπας Πελάγιος συμφώνως ἀποφαίνεται ὅτι ἀναγκαίως χρειάζονται οἱ τρεῖς καταδύσεις στό ἅγιο Βάπτισμα.

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἔκδοσις..., σ. 344.

² Σχ.βλ. ΚΟΡΔΕΡΙΟΣ, Λόγος...

³ Σχ.βλ. Διαταγαί..., 7^ο βιβλίο, κεφ. 45^ο, σ. 136²¹.

⁴ Ὁ. π., 3^ο βιβλίο, κεφ. 17^ο, σ. 67¹⁶⁻²¹.

⁵ Ὁ. π., 5^ο βιβλίο, κεφ. 19^ο, σ. 90-91.

⁶ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Πηδάλιον, σ. 436.

Ἐπὶ τὰς ἀπάντων, λοιπόν, πού εἰπώθησαν, βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι, ἐπειδή οἱ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις εἶναι ἀναγκαῖες στό βάπτισμα, γιά νά εἰκονισθεῖ μέσῳ αὐτῶν ὁ τριμερονύκτιος θάνατος, ἡ ταφή καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Σωτῆρος, μέ τά ὁποῖα δίδεται ἡ σωτηρία, ἡ ἄφεση καί ἡ καταλλαγή ἀπό τόν Θεό στούς ἀνθρώπους, ἄρα τό **Λατινικό ῥάντισμα**, ὄντας ἔρημο τῶν καταδύσεων καί ἀναδύσεων, ἀκολούθως εἶναι ἔρημο καί τοῦ τύπου τοῦ τριμερονυκτίου θανάτου, τῆς ταφῆς καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἀπό τά παραπάνω εἶναι φανερό καί ὁμολογούμενο ὅτι εἶναι ἔρημο καί κάθε Χάριτος, ἁγιασμοῦ καί ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. Ἄν, ὅμως, οἱ Λατῖνοι ἀνθίστανται, λέγοντας ὅτι τό ῥάντισμά τους μέ τίς ἐπικλήσεις τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι παρεκτικό ἁγιασμοῦ καί Χάριτος, ἄς μάθουν ὅτι τό Βάπτισμα δέν τελειώνεται μόνο μέ τίς ἐπικλήσεις τῆς ἁγίας Τριάδος, ἀλλά ἀναγκαίως χρειάζεται καί τόν τύπο τοῦ θανάτου, τῆς ταφῆς καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἐπειδή δέν σώζει τόν βαπτιζόμενο μόνο ἡ πίστη στήν Τριάδα, ἀλλά μαζί μ'αὐτή ἀναγκαῖα εἶναι καί ἡ πίστη στόν θάνατο τοῦ Μεσσία καί ἔτσι καί μέ τά δύο γίνεται μέτοχος τῆς σωτηρίας καί τῆς μακαριότητος. Στό σημεῖο αὐτό ὁ Ὅσιος Νικόδημος ἐπαναλαμβάνει τό τοῦ Μεγάλου Βασιλείου « *Ἐν τρισί γάρ καταδύσεσι καί ἰσαριθμοῖς ταῖς ἐπικλήσεσι, τό μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελιοῦται, ἵνα καί ὁ τοῦ θανάτου τύπος ἐξεικονισθῇ καί τῇ παραδόσει τῆς θεογνωσίας τὰς ψυχὰς φωτισθῶμεν οἱ βαπτιζόμενοι*».

Σημειώνει ὁ Ὅσιος ὅτι, καθὼς λέμε ὅτι τό βάπτισμα τῶν Λατίνων εἶναι αἰρετικό καί ἄδεκτο, ἔτσι πρέπει καί ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι νά προσέχουμε καλῶς στό δικό μας βάπτισμα νά μήν γίνεται μέσα σέ λεκάνες καί σκαφίδια, μέσα στά ὁποῖα μόλις λίγο μέρος τῶν ποδιῶν τῶν βαπτιζομένων παιδιῶν βουτᾶται. Πολλές φορές μάλιστα περιτρέπονται τά σκαφίδια καί χύνεται τό ἁγίασμα. Γι'αὐτό, ἂν ἐλέγχουμε τούς Λατίνους, ἐπειδή ἀθέτησαν τό Ἀποστολικό Βάπτισμα, πρέπει ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐμεῖς νά ἔχουμε τό δικό μας ἀκίνδυνο καί ἀνεπίληπτο. Καί γι'αὐτό καί γιά ὅλα τά ἄλλα ἡ φροντίδα καί τό χρέος ἔγκειται στούς ποιμένες τῶν ψυχῶν. Ὁ μὲν Ὅσιος ἐνημερώνει, οἱ δέ ποιμένες ὠφείλουν νά φροντίζουν, ἐπειδή θά δώσουν λόγο.

Προσθέτει, ἐπίσης, ὁ Ὅσιος ὅτι, κατά τόν μέγα τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριο¹, ὁ Κύριος, ἀφοῦ προῦπέδειξε σ'ἐμᾶς τούς πιστούς νά τελοῦμε τήν εἰς ἄδου κάθοδο καί ἀνάβαση μέ τό βάπτισμά Του, ἔπειτα τό παρέδωσε γιά σωτηρία. Ἐπειδή τό ὀρθόδοξο βάπτισμα δέν εἶναι τύπος μόνο τῆς ταφῆς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος καί οἱ ἄλλοι Πατέρες, ἀλλά ἀκόμη καί τῆς εἰς ἄδου καταβάσεως τῆς ψυχῆς Του, ὅπως εἶπε ἀνωτέρω ὁ Μέγας Βασίλειος καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὥστε, κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, μέ τόν τύπο μὲν τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ, νά θεωρηθῆ τό σῶμα τοῦ βαπτιζομένου, μέ τόν τύπο δέ τῆς εἰς ἄδου καταβάσεως, νά θεωρηθῆ ἡ ψυχὴ του, καθὼς τά σπέρματα καί τά φυτά, ἂν δέν φυτευθοῦν βαθέως στήν γῆ, ἀλλά μείνουν πάνω στήν ἐπιφάνεια, δέν μποροῦν νά βλαστήσουν καί νά καρποφορήσουν, ἀλλά ἡ ξηραίνονται ἢ

¹ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Ὀμιλία ξ'...*

καταπατοῦνται ἢ διαρπάζονται ἀπό τά πετεινά, ἔτσι καί οἱ δυστυχεῖς Λατῖνοι, ἐπειδή δέν γίνονται σύμφυτοι, κατά τόν Ἐπίσκοπο, δηλαδή δέν συμφυτεύονται μαζί μέ τόν Χριστό, σάν φυτά στό Βάπτισμα – γιατί αὐτό δηλώνει τό «σύμφυτοι» κατά τόν Μέγα Βασίλειο, ὁ ὁποῖος λέει: «*Συνταφέντες τῷ Χριστῷ, οὐ νεκρότητος φθοράν ἐκδεχόμεθα, ταφήν δέ, καί ὡσπερ φυτεῖαν σπερμάτων μιμούμεθα*». Καί πάλι: «*Συμφυτευθέντες ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου, πάντως συνεγειρόμεθα. Τῆς γάρ φυτείας τό ἀκολούθως σημαινόμενον τοιοῦτον*»¹. Καί μάλιστα γιατί καί ὁ Κύριος μέ τό φυτό καί σπέρμα τοῦ σίτου παρομοίασε τόν ἑαυτό Του καί τήν ταφή Του μέ τό φύτεμα τοῦ σίτου, λέγοντας: «*Ἐάν ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τήν γῆν ἀποθάνῃ (δηλαδή φυτευθῆ καί ἐνταφιασθῆ) πολύν καρπὸν φέρει*»² - ἐπειδή, λοιπόν, κατά τόν Ἐπίσκοπο Νικόδημο, οἱ Λατῖνοι δέν συμφυτεύονται μέ τόν διφυῆ κόκκο, τόν Χριστό, στό ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, γι' αὐτό οὔτε τό σῶμα τους θεουργεῖται, οὔτε ἡ ψυχή καί δέν μποροῦν νά βλαστήσουν σωτηρία, ἀλλά ξηραίνονται καί ἀπολλύονται³.

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ἐπίσκοπος Νικόδημος τόν ζ' Κανόνα τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου, σημειώνει ὅτι αὐτός ὁ Κανόνας ἀφεύκτως, ἀπαραιτήτως καί κατά πᾶσαν ἀνάγκη βαπτίζει καί τούς Λατίνους, ἐπειδή δέν εἶναι βαπτισμένοι οὔτε σέ μία κατάδυση. Γιατί, ἂν βαπτίζει αὐτούς, πού εἶναι βαπτισμένοι σέ μία, πόσο μᾶλλον βαπτίζει αὐτούς, πού δέν εἶναι βαπτισμένοι σέ κάμμία. Προσθέτει ὅτι καθὼς αὕτη ἡ Σύνοδος διορίζει νά μυρώνονται οἱ Ναυατιανοί, πού ἐπιστρέφουν, ἐπειδή ἦταν ἀμύρωτοι, ἔτσι καί ἡ Σύνοδος τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ἀνατολικῶν βαπτίζει τούς Λατίνους, πού ἐπιστρέφουν, ἐπειδή εἶναι ἀβάπτιστοι⁴.

Ὁ Ἐπίσκοπος Νικόδημος ἀποδεικνύει ὅτι τό βάπτισμα ὅλων τῶν αἰρετικῶν εἶναι ἀσεβές καί βλάσφημο καί δέν ἔχει κάμμία κοινωνία πρός τό βάπτισμα τῶν ὀρθοδόξων, παραθέτοντας τήν μαρτυρία τοῦ Εὐσεβίου⁵, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο ἕνας, πού βαπτίσθηκε ἀπό τούς αἰρετικούς, βλέποντας ἔπειτα πῶς βαπτίζονται οἱ ὀρθόδοξοι, ἔκλαιγε καί δέν εἶχε παρηγοριά, ἀλλά ἐπιπτε στά πόδια τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, παρακαλώντας τον νά τόν βαπτίσει μέ τό ὀρθόδοξο βάπτισμα, λέγοντας ὅτι τό βάπτισμα, πού ἔλαβε, ἦταν γεμάτο ἀπό βλασφημίες καί δέν ἔχει καθόλου κοινωνία μέ τό ὀρθόδοξο. Ἀπό αὐτό καταλαβαίνουμε ὅτι καί οἱ αἰρετικοί καί οἱ Λατῖνοι, προσερχόμενοι στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, αὐτοὶ ἀπό μόνοι τους πρέπει νά ζητοῦν νά βαπτισθῶν καί ὄχι νά παρακινῶνται ἀπό τούς ὀρθοδόξους⁶.

Σχολιάζοντας ὁ Ἐπίσκοπος Νικόδημος τόν α' Κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἀναφέρει ὅτι, ἂν οἱ σχισματικοί Καθαροί, Ἐγκρατίτες, Ἀποτακτίτες καί Ὑδροπαραστάτες κρίθηκαν ἀπό τόν μέγαλο Πατέρα Βασίλειο ἄξιοι νά

¹ Σχ.βλ. Μ.ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Θ' ὁμιλία προτρεπτική...*

² Ἰω. 12, 24.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 63-65.

⁴ Ὁ. π., σσ. 164-165.

⁵ Σχ.βλ. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἐκκλησιαστική...*, 7^ο βιβλίο, κεφ. 9^ο, σσ. 20-23.

⁶ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 305.

βαπτίζονται, ἐπειδὴ παραχάραξαν τὴν συνήθεια στό βάπτισμα, πόσο μᾶλλον πρέπει νά βαπτίζονται οἱ Λατῖνοι, πού παραχάραξαν καί παντελῶς διέφθειραν τὴν παράδοση τοῦ βαπτίσματος καί οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν ὄχι μόνο σχισματικοί, ἀλλά καί φανεροί αἰρετικοί¹.

Ἡ μακαριστός λόγιος καί ἀγωνιστής ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης παραθέτει γράμμα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου πρὸς τὸν πατριάρχη Γρηγόριο τὸν Ε΄, πού ἐφησύχαζε τότε στὴν Ἱερά Μονὴ Ἰβήρων, σχετικά μέ τὴν ἐπιθυμία Λατίνου μοναχοῦ νά γίνει Ὁρθόδοξος, τό ὅποιο ἔχει ὡς ἐξῆς: *«Παναγιώτατε, Θειότατε καί προσκυνητέ μου Αὐθέντα καί Δέσποτα καί Οἰκουμενικέ Πατριάρχα. Ὁ τοῦ παρόντος διακομιστής, καταγόμενος ἐκ τῆς Οὐγγαρίας καί βαπτισμένος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καταβαπτισμένος ὢν καί μεμολυσμένος τῷ τῶν Λατίνων μολύσματι, προσέρχεται δι' ἐμοῦ τῇ Παναγίᾳ Ὑμῶν Κορυφῇ, ζητῶν θερμῶς, ὅπως βαπτισθῇ τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὀρθοδόξῳ βαπτίσματι. Παρακαλοῦμεν οὖν αὐτός καί ἐγὼ τὴν χριστομίμητον καί ἀποστολικὴν καρδίαν ὑμῶν, ἵνα διὰ διστίχου σας ἐπιταγῆς ἀποστείλητε τὸν ῥηθέντα ἀμόναχον καί ἀμύητον μοναχόν, πρὸς τὸν τῇ τοῦ Παντοκράτορος Μονῇ Βλάχον Παπα-Γρηγόριον τὸν πνευματικόν, ἵνα ἐκεῖνος ὡς ὁμογενῆς καί ὁμόγλωστος μῆση καί ἀναγεννήση αὐτόν διὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς βαπτίσματος, ὅπως καί αὐτός καί ἐγὼ ἐκτενέστερον δεώμεθα τοῦ Θεοῦ, ἵνα μετὰ τῶν ἄλλων σωτηριωδῶν καταθυμιῶν καί πλοός αἰσίου ἀπολαύση καί πρὸς τὸν Οἰκουμενικόν Αὐτῆς θρόνον κατευοδωθείη καί δράση τοῦ ἀγαθοῦ μιμήματα εἰς κοινήν παντός τοῦ χριστεπωνύμου λαοῦ ὠφέλειαν. Ἡς καί τὰς εὐχὰς ἐξαιτούμενος, μένω κηρυττόμενος. Ἐλάχιστος ὑμῶν δούλος, Νικόδημος»².*

Συμπερασματικά ὁ Ὁσιος Νικόδημος, ἀκολουθώντας τούς προγενεστέρους ἀγίους Πατέρας καί ὡς λάτρης τῆς ἀκριβείας, κατ' ἀκρίβειαν δέν δέχεται παντελῶς τό βάπτισμα ὁποιαδήποτε αἰρετικῶν ὡς ἔγκυρο. Οἱ αἰρετικοί δέν ἔχουν βάπτισμα, διότι δέν ἔχουν Ἱερωσύνη καί δέν φυλάττουν τό εἶδος, τὴν ὕλη καί τὸν τύπο τοῦ βαπτίσματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς τριπλῆς καταδύσεως γιὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ Μυστηρίου ἀνταποκρίνεται στὴν δογματικὴ του φύση. Κατὰ τὸν Ὁσιο Νικόδημο, δέν πρόκειται περὶ ἀπλοῦ συμβολισμοῦ, ἀλλὰ περὶ πραγματικότητας, διότι *«αὐτός ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, ὁ ἄνθρωπος. Τοῦτέστιν αὐτός ὁ βαπτιζόμενος ἀποθνήσκει καί συνθάπτεται τῷ Χριστῷ τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος»*. Χωρὶς τίς καταδύσεις εἶναι *«ἀδύνατον νά γένηται εἰς ἡμᾶς τό ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καί τῆς τριήμερου ταφῆς»*. Τό ὀρθόδοξο βάπτισμα εἶναι, ὅμως, συνάμα τύπος καί τῆς *«εἰς Ἰδοῦ καταβάσεως τῆς ψυχῆς»* τοῦ Κυρίου. Ἐτσι, *«διὰ μὲν τοῦ τύπου τοῦ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ»* θεουργεῖται τό σῶμα τοῦ βαπτιζομένου, *«διὰ δέ τοῦ τύπου τῆς εἰς Ἰδοῦ καταβάσεως»* θεοῦται ἡ ψυχὴ του. Ἐτσι συνοψίζει τὴν σχετικὴ πατερικὴ διδασκαλία ὁ Ὁσιος Νικόδημος. Ἀλλά καί ἂν ἀκόμη γίνεται σωστά ἀπὸ τούς αἰρετικούς ἡ ἐπίκληση

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 589.

² Σχ.βλ. ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, *Ἅγιος Νικόδημος...*, σ. 286.

τῆς Ἁγίας Τριάδος καί ἡ τέλεση τοῦ βαπτίσματος, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ὅσιος, «ἀργά καί ἀνενέργητα τά ὑπέρθεα ἐκεῖνα ὀνόματα, προφερόμενα ἀπό τῶν αἵρετικῶν τά στόματα»¹. Γι' αὐτόν τό βάπτισμα τῶν αἵρετικῶν χαρακτηρίζεται ὡς μόλυσμα.

Ἀπό τά παραπάνω εἶναι πασιφανές ὅτι στήν συνείδηση τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ὁ Λατινισμός ἢ Παπισμός εἶναι μισητή καί βλάσφημη αἴρεση καί ὅτι τό βάπτισμά τους εἶναι μόλυσμα καί ὅσοι βαπτίζονται σ' αὐτό εἶναι μεμολυσμένοι.

Ἐπομένως, σφάλει ὁ κ. Γεώργιος Καχριμάνης, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι «...ἡ παρά τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας παλαιόθεν τηρουμένη πρᾶξις δέχεται τό ἀντίθετον. Δι' ὃ δέν χαρακτηρίζει τούς ὀπαδούς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς αἵρετικούς, ἀλλ' ὡς σχισματικούς, καίτοι ὑφίστανται παρ' αὐτῆ καί δογματικά τινες διαφοραί πρὸς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅπως τό *filioque*, τό *καθατήριον κ.λ.π.*»².

Βέβαια, στήν ἐποχή μας, ὅπου ἡ παναίρεση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καλπάζει, οἱ «ὀρθόδοξοι» Οἰκουμενιστές πατριάρχες, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, κληρικοί καί θεολόγοι ἔχουν φτάσει στήν ἔσχατη πτώση νά μὴν ἀποκαλοῦν τούς Παπικούς οὔτε αἵρετικούς οὔτε σχισματικούς, ἀλλά ἀδελφούς ἄλλου δόγματος³, μένοντας πάντοτε «πιστοί» στό προδοτικό κείμενο τοῦ Balamand τοῦ Λιβάνου τό 1993⁴.

Μέσα σ' αὐτό τό οἰκουμενιστικό κλίμα «τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως «κατ' ἀκρίβειαν» μέχρι μέν τοῦ 1756 ἀνεγνώριζε τό κῦρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Ρωσική Ἐκκλησία «ἀπό δέ τοῦ 1666-67 μέχρι καί τῆς σήμερον «κατ' ἀκρίβειαν» ἀναγνωρίζει τό κῦρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν». Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μέ ἐγκύκλιο τήν 29^η-10-1903 «πρὸς τούς εὐλαβεστάτους ἐφημερίους τῶν ἀνά τήν διασποράν Ὁρθόδοξων ἑλληνικῶν παροικιῶν», οἱ ὁποῖες τότε ὑπάγονταν στήν δικαιοδοσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφήνει στήν διακριτική ἐξουσία τοῦ ἀρμοδίου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου νά καταφεύγει στήν «ἐκκλησιαστική οἰκονομία» καί νά δέχεται τούς ἑτεροδόξους μόνο διά χρίσεως μέ Ἅγιο Μῦρο. Κατά τό γράμμα μάλιστα τῆς ἐγκυκλίου ἦταν δυνατόν νά γίνουν στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία «κατ' οἰκονομίαν» δεκτοί, ἐφ' ὅσον ἡ βάπτισή τους θά ἦταν «ἀνέφικτος», «διά τῆς χρίσεως τοῦ Ἁγίου Μύρου» καί ἐκεῖνοι ἀπό τούς ἑτεροδόξους, γιά τούς ὁποίους ἡ ΣΤ' Οἰκουμενική Σύνοδος ὄριζε βάπτισμα ἀπό τήν ἀρχή. Στήν καθ' αὐτή περιφέρεια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπό τό 1932 εἰσήχθη μιᾶ διάκριση, ὅσον ἀφορᾶ αὐτούς, πού προέρχονται ἀπό τήν Δυτική Ἐκκλησία. Μέ τήν ἀπό 22-9-1932 ἐγκύκλιο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνιστᾶται ἡ «παρά τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν καί ἐντολῆ

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 56, 63 ἔ. καί ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, *Ὁμολογῶ...*

² Σχ.βλ. Γ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ, «Αἵρεσις», ΘΗΕ 1 (1090) 1962.

³ Σχ. βλ. ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ, «Οὔτε αἴρεση...».

⁴ Τοῦ ἴδιου, *Ὀνία...*, σσ. 148-186.

αὐτῶν παρά τῶν εὐλαβεστάτων ἑφημερίων» χρησιμοποίηση εἰδικοῦ τεύχους ἱερῶν Ἀκολουθιῶν «ὅπως καί ἐν τούτῳ μετά τοῦ πνευματικῶς ἐπωφελοῦς καί χρησίμου ἐπικρατήσεως ὁμοιομορφία καί τάξις ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τελεταῖς, εἰς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι ὑμνουμένου Θεοῦ καί πρὸς οἰκοδομήν καί ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν». Στὴν Ἀκολουθία κανένας λόγος δέν γίνεται γιὰ βάπτισμα ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ μόνο γιὰ χρίση τοῦ ἐπιστρέφοντος μετὰ Ἁγιο Μῦρο καί δὴ «εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ, τὰ ὦτα, τὸν πώγωνα, τὰς χεῖρας, τὸ στήθος καί τὰ γόνατα»¹.

Τέλος, σημειώνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι, κατὰ τὸν Συμεῶν Θεσσαλονίκης², οἱ ἀνάδοχοι πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι καί ποτέ ἄπιστοι ἢ αἵρετικοί. Γι' αὐτὸ καί ὁ Βαλσαμών σφοδρῶς ἐμποδίζει νὰ γίνονται ἀνάδοχοι τῶν ὀρθοδόξων παιδιῶν Λατῖνοι ἢ Ἀρμένιοι ἢ Νεστοριανοί ἢ ἄλλοι τέτοιοι. Αὐτοί, πού συγχωροῦν νὰ γίνεαι αὐτὸ, πρέπει νὰ γίνονται ἀκοινώνητοι, ἐπειδὴ συκοινώνησαν μετὰ τοὺς ἀκοινώνητους αἵρετικούς³.

2.3. Περὶ Filioque

Προχωρώντας ὁ μακάριος Νικόδημος στὴν ἀνάπτυξη τῆς Τριαδολογίας καί συγκεκριμένα σέ ὅτι ἀφορᾷ τὸ τρίτο πρόσωπο τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐπιχειρηματολογεῖ μετὰ τὸν ἐξῆς πρωτότυπο τρόπο.

Σύμφωνα μετὰ τὸν Ὅσιο Νικόδημο, ὁ Νεστόριος, ἂν καί ἔγινε κακόφρων καί βλάσφημος στό μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἐντούτοις δέν βλασφήμησε στὴν θεολογία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ὁμολογεῖ στό Σύμβολόν του· «*Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ τυχάνον οὐσίας, οὐχ Υἱόν, Θεόν δέ ὄντα τῆ οὐσία, ὡς ἐκείνης ὃν τῆς οὐσίας, ἧς περ ἐστὶν ὁ Θεός καί Πατήρ, ἐξ οὐπερ κατ'οὐσίαν ἐστὶ καὶ οὔτε Υἱόν νομίζομεν, οὔτε δι'Υἱοῦ τὴν ὑπαρξίν εἰληφώς*». Ὅτι ὁ Νεστόριος δέν βλασφήμησε περὶ τὴν θεολογία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι φανερό ἀπὸ δύο πράγματα· Α'. Ἐπειδὴ ἡ θεολογία περὶ Τριάδος εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν θεολογία περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ὅπως ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς θεολόγους, πῶς ἦταν δυνατόν ὁ θεῖος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας νὰ ἀγωνισθεῖ μὲν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως, νὰ σιωπήσει δέ περὶ τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸν καιρὸ πού, ὅπως εἶπε ὁ Χρυσολωρᾶς κατὰ τοῦ Δημητρίου Κυδώνη, «*ὁ βλασφημήσας εἰς τὸν Υἱόν, ἀφεθήσεται, ὁ δέ βλασφημήσας εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἀφεθήσεται*»⁴ καὶ τὸν καιρὸ πού, ὅπως εἶπε ὁ Μακάριος Ἀγκύρας στό 67^ο κεφάλαιον, τὸ ἀναγκαιότερον καὶ κατεπειγόν ἦταν νὰ ἐξακριβωθεῖ πρῶτον τὸ μυστήριον τῆς θεολογίας καὶ ἔπειτα τὸ τῆς οἰκονομίας; Γιατί, τὸ μὲν προηγεῖται, τὸ δέ ἀκολουθεῖ. Β'. Ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὄχι καλή, οὔτε ἐπαινετὴ μικροψυχία καὶ διαφορὰ, πού ἀκολούθησε μεταξύ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ τοῦ Μακαρίου Θεοδορήτου, ἡ ὁποία, ὅμως, ἔγινε κατ'οἰκονομίαν Θεοῦ, γιὰ νὰ

¹ Σχ.βλ. ΙΕΡΩΝ. ΚΟΤΣΩΝΗΣ, «Αἵρετικῶν βάπτισμα», ΘΗΕ 1 (1094-1095) 1962.

² Σχ.βλ. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περὶ ἀναδόχου...*, κεφ. 280, PG 155, 509 D.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 754.

⁴ Ματθ. 12, 31-33, Μαρκ. 3, 28-29, Λουκ. 12, 10.

ἀναδειχθεῖ φανερώτατα ἡ ἀληθὴ δόξα περί τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατί, στὸν θ' ἀναθεματισμό γράφοντας ὁ ἅγιος Κύριλλος ὅτι εἶναι ἴδιον τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ¹, τὸν ἀνατρέπει ὁ Θεοδώρητος, λέγοντας· «*Ἴδιον δέ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, εἰ μὲν ὡς ὁμοφυές καὶ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον συνομολογήσομεν καὶ ὡς εὐσεβῆ δεξόμεθα τὴν φωνήν· εἰ δ' ὡς ἐξ Υἱοῦ ἢ δι' Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον, ὡς βλάσφημον τοῦτο καὶ ὡς δυσσεβές ἀπορρίψομεν. Πιστεύομεν γάρ τῷ Κυρίῳ, λέγοντι, τὸ Πνεῦμα, ὃ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται*». Ἐφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ Θεοδώρητος, δέν ἐναντιώθηκε ὁ θεῖος Κύριλλος, ἀλλὰ ὡς ἀληθὴ τὰ δέχθηκε, ἐξήγησε δὲ μόνο μὲ ποιὸν τρόπο εἶπε τὸ Πνεῦμα ἴδιο τοῦ Υἱοῦ. Λέει, λοιπόν, στὴν ἀπολογία του, πού κάνει πρὸς τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Θεοδώρητου· «*Ἐκπορεύεται μὲν γάρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ἀλλ' οὐκ ἀλλότριον ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ*»². Τί εἶναι τὸ «οὐκ ἀλλότριον»; Αὐτὸς πάλι ὁ ἴδιος θεῖος Κύριλλος λευκότερον ἐρμηνεύει στὴν πρὸς Νεστόριο Συνοδικὴ ἐπιστολή, λέγοντας· «*Ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον*»³. Καὶ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Συμβόλου, λέει· «*Προχεῖται μὲν τὸ Πνεῦμα, ἥτοι ἐκπορεύεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει δι' Υἱοῦ*»⁴. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀντέγραψε αὐτὴν τὴν ἀπολογία ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια στὴν Ἀντιόχεια μὲ τὸν Παῦλο Ἐμμέσης, γράφει πρὸς τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας τὰ ἐξῆς· «*Τὰ νῦν ἀπεσταλμένα, τῇ Εὐαγγελικῇ εὐγενείᾳ καλλύνεται· Θεὸς γάρ τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν αὐτοῖς ἀναγορεύεται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐξ Υἱοῦ ἢ δι' Υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἴδιον δὲ τοῦ Υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον ὀνομαζόμενον*»⁵. Ἄρα, ἐπειδὴ ὀρθὰ φρονοῦσε ὁ Νεστόριος καὶ ὁ Θεοδώρητος στὴν Θεολογία τοῦ Πνεύματος, γι' αὐτὸ δέν τούς ἤλεγξε ὁ θεῖος Κύριλλος οὔτε πρό τοῦ νά διαλλαγοῦν μὲ τὸν Θεοδώρητο, οὔτε ὕστερα ἀφοῦ διαλέχθηκαν, ἀλλὰ οὔτε κάποιος ἄλλος ἐκτός ἀπὸ τὸν ἅγιο Κύριλλο, οὔτε καὶ ἡ ἴδια ἢ Γ' Σύνοδος τούς ἤλεγξε. Γι' αὐτὸ τόσο ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος⁶, ὅσο καὶ ὁ Νεῖλος Θεσσαλονίκης⁷ συμφώνως λένε ὅτι ἰσχυρότατο καὶ ἀκραιφνέστερο σημεῖο τῆς ὀρθοδοξίας ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν εἶναι τὸ νά γράψει μὲν ὁ Νεστόριος στό σύμβολό του ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ δι' Υἱοῦ ἔχει τὴν ὑπαρξιν, νά ἀποδεχθεῖ δὲ αὐτὸ ἡ Γ' Σύνοδος καὶ νά μὴν ἐναντιωθεῖ καθόλου σ' αὐτό.

Συκοφαντεῖ, λοιπόν, κατὰ τὸν Ὅσιο Νικόδημο, τὴν ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὁ μωρολόγος **Θωμᾶς Ἀκυνάτης**, ὀνομάζοντάς τὴν **Νεστοριανή**, ἐπειδὴ δογματίζει ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δέν ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς **βλασφημοῦν** οἱ

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐπιστολή XVII (17)..., PG 77, 121 B.

² Τοῦ ἴδιου, Ἀπολογητικός..., PG 76, 433 BC.

³ Τοῦ ἴδιου, Συνοδική..., PG 84, 565-573.

⁴ Τοῦ ἴδιου, Ἐρμηνεία..., PG 77, 316 D.

⁵ Σχ.βλ. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ ΚΥΡΟΥ, Ἐπιστολή πρὸς Ἰωάννην..., PG 83, 1484 BC.

⁶ Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, Τὰ εὐρεθέντα.

⁷ Σχ.βλ. ΝΕΙΛΟΣ ΚΑΒΑΣΙΑΣ, Περὶ τῆς διαστάσεως..., PG 149, 683-700.

Παπιστές. Γιατί, ἂν γι'αὐτό ἡ καθ'ἡμᾶς Ἐκκλησία εἶναι Νεστοριανή, τότε Νεστοριανός ἦταν καί ὁ θεῖος Κύριλλος, Νεστοριανή καί ἡ Γ' Σύνοδος καί ἡ καθ'ἑξῆς Ἐκκλησία, ἐπειδή δέχθηκαν παρομοίως αὐτό τό δόγμα, πού ἦταν καί εἶναι καθολική δόξα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλά, ἐπειδή ὁ θεῖος Κύριλλος, ὅπως καί ἡ Γ' Σύνοδος καί ἡ καθ'ἑξῆς Ἐκκλησία, δέν ἦταν Νεστοριανή, ἄρα οὔτε ἡ ἀνατολική Ἐκκλησία, ἐπειδή συμφωνεῖ μέ τόν ἅγιο Κύριλλο καί μέ ὅλη τήν Ἐκκλησία, εἶναι Νεστοριανή. Ἐάν καί οἱ Παπιστές λένε ὅτι τό σύμβολο τοῦ Νεστορίου κατακρίθηκε στήν Γ' καί Δ' Σύνοδο, ἀποκρίνεται ὁ Ὅσιος Νικόδημος, λέγοντας ὅτι νά κατακρίθηκε μόνο γιά τήν ἔνσαρκο οἰκονομία, ἀλλά ὄχι καί γιά τήν θεολογία τοῦ Πνεύματος. Γιατί, ὁ θεῖος Κύριλλος γράφει πρὸς τόν Εὐλόγιο ὅτι δέν πρέπει νά ἀποφεύγουμε καί νά παρατοῦμε ὅλα ὅσα λένε οἱ αἰρετικοί¹. Καί ὁ Μέγας Ἀθανάσιος γράφει ὅτι οἱ Ἀρειανοί μαζί μέ τά αἰρετικά φρονοῦσαν καί ὀρθά φρονήματα².

Ἡ Γ' Οἰκουμενική Σύνοδος μέ τόν ζ' Κανόνα της ἀναθεμάτισε ἐκείνους, πού θά τολμήσουν νά συνθέσουν ἄλλο Σύμβολο πίστεως. Ἡ αἰτία, γιά τήν ὁποία συνέβη αὐτό, κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου στήν ε' πράξη τῆς ἐν Φλωρεντία Συνόδου λέει ὅτι οἱ αἰρετικοί συνέθεσαν πάνω ἀπό τριάντα (30) Σύμβολα κατά τοῦ ὁμοουσίου, ἀπό τούς ὁποίους λαμβάνοντας τήν ἀφορμή καί ὁ δυσσεβῆς Νεστόριος, συνέθεσε δικό του Σύμβολο καί τό παρέδιδε στούς Ἕλληνες, τούς Ἰουδαίους καί τούς αἰρετικούς, πού προσέρχονταν στήν ὀρθόδοξη πίστη. Προβλέποντας, λοιπόν, ἡ Γ' Σύνοδος, μήπως ἀπό αὐτή τήν ἄδεια τοῦ νά συγγράφονται Σύμβολα, ἀκολουθήσει καινοτομία στήν ὀρθοδοξία, ἐμπόδισε τό νά συγγράφεται στό ἐξῆς ἄλλο Σύμβολο πίστεως, ἐκτός ἀπό τό Σύμβολο τῆς Α' καί Β' μαζί (γιατί ὡς ἕνα αὐτά λογίζονται) καί τό νά παραδίδεται στό κοινό. Δέν ἐμπόδισε, ὅμως, νά συγγράφεται ἄλλη πίστη ἀπλῶς, δηλαδή αἰρετικοῦ. Γιατί, αὐτό ἦταν καί πρὶν τήν Γ' πάντοτε ἐμποδισμένο, ὄχι μόνο ἀπό Συνόδους καί Ἐπισκόπους, ἀλλά καί ἀπό κάθε ὀρθόδοξο χριστιανό. Ἀλλά, ἄλλη πίστη, ἐκτός ἀπό τήν πίστη τῶν ἐν Νικαίᾳ, ἂν καί αὐτή εἶναι ὀρθόδοξη, δέν ἐμπόδισαν τούς αἰρετικούς ἀπό τό νά τήν ἐκθέσουν. Γιατί, ὅσα λέει ὁ νόμος καί ἡ Σύνοδος, τά λαλεῖ γι'αὐτούς, πού εἶναι στό νόμο. Ἀλλά, τούς ὀρθοδόξους χριστιανούς καί ὄχι τόν δεῖνα ἢ τόν δεῖνα, ἀλλά ὅλους μαζί γενικῶς, τόσο Συνόδους, ὅσο καί κάθε ἄλλον ἀπλῶς «μηδενί γαρ φησί ἐξιέναι». Τό δέ «μηδεῖς» εἶναι καθολικός καί γενικός προσδιορισμός. Φροντίζοντας ἡ Σύνοδος γιά τήν συντομία, δέν εἶπε προσδιορισμένως «μηδενί ἐξεῖναι ἑτέραν ἔκθεσιν πίστεως συντιθέναι», ἀλλ'αὐτό πού παρέλειψε νά πει στόν Κανόνα αὐτό, αὐτό ὁ Ἐξαρχός της, δηλαδή ἡ ἴδια ἡ Σύνοδος, ὁ θεῖος Κύριλλος διασαφηνίζει στήν ἐπιστολή του πρὸς τόν Ἐπίσκοπο Μελιτινῆς, λέγοντας: «*Ἡ μὲν ἁγία καί Οἰκουμενική Σύνοδος, ἡ κατὰ τήν Ἐφεσίαν πόλιν συνειλεγμένη, προενόησεν ἀναγκαίαν τοῦ μή δεῖν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ πίστεως ἔκθεσιν ἑτέραν εἰσκρίνεσθαι παρά γε τήν οὖσαν, ἣν*

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐπιστολή XXXVII (37)..., PG 77, 225 A.

² Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Δωδεκάβιβλος, σσ. 494-497 καί ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Πηδάλιον, σσ. 166-167.

*οί τρισμακάριστοι Πατέρες λαλήσαντες ὠρίσαντο*¹. Τό ὁποῖο θέλει νά πει ὅτι ὄχι μόνο δέν πρέπει νά συνθέσει κανεῖς ἄλλο ὀρθόδοξο Σύμβολο ἀπό τό τῆς Νικαίας, ἀλλά καθόλου δέν εἶναι συγχωρημένο νά προφέρει τό ἴδιο Σύμβολο μέ διαφορετική φράση, καθὼς καί ὁ θεῖος Μάρκος Ἐφέσου καί ὁ Βησσαρίων Νικαίας γενναιοτάτα αὐτό ἀπέδειξαν στήν κατά Φλωρεντία Σύνοδο. Ἀλλά τί λέω, ρωτάει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, μέ διαφορετική φράση; Δέν εἶναι συγχωρημένο νά ἀλλάξει κανεῖς ἀπό τό ἅγιο Σύμβολο, ὄχι μόνο μία λέξη, ἀλλά οὔτε μία μόνο συλλαβή. Ὅτι αὐτό εἶναι ἀληθές, μάρτυς εἶναι ὁ θεῖος Κύριλλος, δηλ. ὅλη ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος, γιατί ἦταν ὁ Ἐξαρχός της καί αὐτή μιλοῦσε μέ τό στόμα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Γράφοντας, λοιπόν, πρὸς τόν Ἰωάννη Ἀντιοχείας, λέει: «*Κατ'οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι παρά τινων ἀνεχόμεθα τὴν ὀρισθεῖσαν πίστιν, ἣτοι τό τῆς πίστεως Σύμβολον τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων κατά καιρούς συντεθέν. Οὔτε μὴν ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις, ἢ λέξιν ἀμειῖναι τῶν ἐγκειμένων ἐκεῖσε, ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβὴν*»². Ἄν δέν εἶναι συγχωρημένο νά μὴν ἀλλάξει κανεῖς καμμία συλλαβή, πολὺ περισσότερο οὔτε νά προσθέσει κάτι σ'αὐτό ἢ νά ἀφαιρέσει. Γι'αὐτό καί ὁ μὲν Πάπας Ἀγάθων στήν ΣΤ' Οἰκουμενική Σύνοδο γράφοντας πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων, ἔλεγε: «*Ἐν καὶ ἐξάαιρετον διαπαντός ἔχειν εὐχόμενοί τε καὶ πιστεύοντες, ἵνα μηδὲν παρά τὰ κανονικῶς ὀρισθέντα μειωθῆ, μηδ'ἐναλλαγῆ ἢ προστεθῆ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ῥήμασι καὶ νοήμασιν ἀπαράτρεπτα φυλαχθῆ*». Ἡ δὲ Ζ' Σύνοδος λέει: «*ἡμεῖς τοὺς θεσμούς τῶν Πατέρων φυλάττομεν, ἡμεῖς τοὺς προστιθέντας ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν*». Καί μήπως ἄλλα μὲν εἶπαν, ἄλλα δὲ ἔκαναν; Ὅχι, ἀλλά καί μέ τό ἔργο ἐμπράκτως βεβαίωσαν τοὺς οἰκείους λόγους, χωρὶς νά προσθέσουν κάτι ἢ νά ἀφαιρέσουν στό κοινὸ Σύμβολο ὅλες οἱ Σύνοδοι μετὰ τὴν Γ' καὶ παρ'ὄλο, πού ἦταν ἀνάγκη νά τό κάνουν. Γιατί, ἢ μὲν Γ', ἂν καὶ εἶχε ἀνάγκη νά προσθέσει σ'αὐτό αὐτὲς τίς ἀναγκαιότατες λέξεις, δηλαδή τὴν καθ'ὑπόστασιν ἔνωση καὶ τὴν Θεοτόκος, τόσο πρὸς παντελῆ ἀφανισμό τῆς αἵρέσεως τοῦ Νεστορίου, ὅσο καὶ πρὸς βεβαίωση τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, ἐντούτοις δέν τόλμησε νά ἀλλοιώσει τελείως τό ἱερό Σύμβολο, ἀλλά, ἀφοῦ ἔκανε ἴδιο ὄρο ἐξῶθεν, ἔβαλε σ'αὐτόν καὶ αὐτὲς τίς λέξεις. Ἡ δὲ Δ', ἂν καὶ ἦταν ἀνάγκη νά προσθέσει στό κοινὸ Σύμβολο τίς δύο φύσεις τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, ἐξαιτίας τῆς αἵρέσεως τῶν μονοφυσιτῶν, δέν τό ἔκανε. Ὅμοίως καὶ ἡ Ε' τό αἰώνιο τῆς κολάσεως· καὶ ἡ ΣΤ' τίς δύο ἐνέργειες· καὶ ἡ Ζ' τὴν προσκύνηση τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀναγκάσθηκαν νά προσθέσουν σ'αὐτό, ἐξαιτίας τῶν αἵρετικῶν, πού φρονοῦσαν τὰ ἀντίθετα· δέν τόλμησαν, ὅμως, νά τό κάνουν, ἀλλά ἀκαινοτόμητο τήρησαν τό κοινὸ Σύμβολο τῆς πίστεως. Καὶ παρ'ὄλο πού αὐτὲς οἱ φωνές δέν ἦταν προσθήκη τοῦ Συμβόλου κατά τὴν πίστη, ἀλλὰ ἀνάπτυξη τῶν συνεπτυγμένων στό Σύμβολο, προσθήκη δὲ μόνο κατά τίς λέξεις. Γιατί; Ἐπειδὴ εὐλαβοῦνταν καὶ τὴν σεβασμιότητα τοῦ Συμβόλου τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τόν ὄρο τῆς

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐπιστολὴ XL (40¹)..., PG 77, 189 A.

² Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολὴ XXXIV (34¹)..., PG 77, 180 D-181 A.

Γ', πού ἔθετε ὑπό ἀνάθεμα κάθε προσθήκη στό Σύμβολο, εἴτε κατά τήν πίστη, εἴτε κατά τίς λέξεις.

Αὐτήν τήν ἴδια σεβασμιότητα τοῦ Συμβόλου τῶν ἐν Νικαία καί αὐτόν τόν ὄρο τῆς Γ', κατά μίμηση τῶν ἱερῶν Συνόδων, ἔπρεπε νά εὐλαβηθεῖ καί ἡ Ἐκκλησία τῶν Δυτικῶν καί νά μὴν προσθέσει σ' αὐτό τήν παράνομη προσθήκη, τήν, καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἡ ὁποία μόνη ἦταν ἀρκετή νά σχίσει τοὺς Δυτικούς ἀπό τοὺς Ἀνατολικούς, νά διεγείρει μεταξύ τους ἀγριώτατο πόλεμο καί νά προξενήσει τά πολλῶν δακρύων ἄξια καί πανύστατα δεινά, ὅσα ἀναφέρουν ἀνάγραπτα οἱ ἱστορίες καί τά βιβλία. Στόν ἰσχυρισμό τῶν Δυτικῶν ὅτι, καθὼς ἡ Β' δέν ἀμάρτησε, ὅταν πρόσθεσε στό Σύμβολο τῆς Α', ἔτσι οὔτε καί ἡ Ἐκκλησία τῶν Δυτικῶν ἀμάρτησε, ἐπειδή συγχώρησε αὐτή τήν προσθήκη, ἀποκρίνεται ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἀποδεικνύοντας ὅτι αὐτή ἡ ὁμοιότητα εἶναι τελείως ἀνόμοια· γιατί, ἡ μὲν Β' Οἰκουμενική, ἔχοντας τό ἴδιο ἀξίωμα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, πρόσθεσε, κατά μὲν τόν καθ' αὐτό καί κυριώτερο λόγο, ἐπειδή δέν ἦταν ἐμποδισμένο ἀπό προηγούμενη Οἰκουμενική Σύνοδο τό νά προσθέσει κάποιος στό Σύμβολο (ἂν καί ἡ ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος, πού ἔγινε πρὶν τήν Β', ἐμπόδισε νά ἐκθέσει κάποιος ἄλλη πίστη ἐκτός ἀπό τήν ἐν Νικαία, παρ' ὅλ' αὐτό καί ἐπειδή ἦταν μερική καί τοπική καί γιατί αὐτό τό εἶπε γιά τοὺς Ἀρειανούς, πού ἐξέθεταν ἄλλη πίστη κατά τοῦ ὁμοουσίου καί ὄχι γιά ὀρθόδοξη Οἰκουμενική Σύνοδο, δέν ὤφειλε νά γίνει διδάσκαλος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, ἡ ὁποία ἔφερε τό πρόσωπο τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· ἐπειδή πάντα ἡ τοπική καί μερική Σύνοδος ἔπεται τῆς Οἰκουμενικῆς, ὄχι ὅμως καί τό ἀντίθετο)· κατά δεύτερο λόγο, καί ἐπειδή οἱ προσθήκες ἐκεῖνες, πού ἔκανε ἡ Β' στό Σύμβολο τῆς Α', ἦταν προσθήκες μόνο κατά τίς λέξεις, ὄχι ὅμως καί κατά τήν πίστη, ἀλλά περισσότερο ἀναπτύξεις τῶν συνεπτυγμένων. Καί ἀπό ποῦ αὐτό εἶναι φανερό; Ἀπό τίς Συνόδους, πού δέχθηκαν ὡς ἓνα τό Σύμβολο τῆς Α' καί Β', ὀνομάζοντάς το Σύμβολο μόνο τῆς ἐν Νικαία, ἀλλά καί τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει β', ἐπειδή τό Σύμβολο τῆς Β' ἐμπεριείχε ἀναπτυγμένα τά δόγματα, πού περιείχε συνεπτυγμένως τό Σύμβολο τῆς Α'. Ἡ Γ' στόν ζ' κανόνα της ὄρισε *«μηδενί ἐξεῖναι συντιθέναι ἑτέραν πίστιν παρά τήν ὀρισθειῖσαν παρά τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαία συναχθέντων πόλει»*. Καί ὁ θεῖος Κύριλλος τό ἴδιο λέει στήν ἐπιστολή πρὸς τόν Ἀντιοχείας¹. Ἀλλά καί ὁ Ἰωάννης Κωνσταντινουπόλεως καί ὁ Βιργίλιος Ῥώμης, γράφοντας πρὸς τόν Εὐτύχιο Κωνσταντινουπόλεως ἓνα καί τό αὐτό λένε. Καί στήν ε' συνέλευση τῆς ἐν Φλωρεντία γράφεται *«τῆς α' καί β' αὐται αἱ ἐκθέσεις τῆς πίστεως, ἧτοι τά Σύμβολα, μᾶλλον δέ τό Σύμβολον»*. Ὅτι δέ περισσότερο ἀνέπτυξαν παρά πρόσθεσαν οἱ Πατέρες τῆς Β' στό Σύμβολο τῆς Α', αὐτολεξεί πολλοί τό μαρτυροῦν. Ἡ ΣΤ' Οἰκουμενική γράφει στήν ἡδικτο *«οἱ ῥν' Πατέρες συμπνοία τοῦ Παναγίου Πνεύματος τό λεχθέν μέγα καί σεβάσμιον ἐφηρημήνευσαν Σύμβολον, τά περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι Θεός βεβαιώσαντες, δι' ὧν ἀνέπτυξαν ἐκτυπώτερον»*. Ὁ Ἰουστινιανός στήν Νεαρά πρὸς τόν Ἐπιφάνιο Κωνσταντινουπόλεως, λέει *«διά τό γραφικαῖς μαρτυρίαις τό αὐτό μάθημα (τό*

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐπιστολή XXXIV (34^η)..., PG 77, 180 D-181 A.

Σύμβολον δηλαδή τῶν ἐν Νικαίᾳ) οἱ εἰρημένοι ρν' ἅγιοι Πατέρες σαφηνίσαντες ἐτράνωσαν». Ἀλλά καί ὁ Θεολόγος Γρηγόριος στήν πρὸς Κληδόνιον ἐπιστολή, λέει· « Ἡμεῖς τῆς κατὰ Νικαίαν πίστεως οὐδέν προετιμήσαμεν πώποτε, ἀλλ' ἐκείνης ἐσμέν τῆς πίστεως, σὺν Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα, προσδιαρθροῦντες τὸ ἔλλειπῶς εἰρημένον ἐκείνοις περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹. Ἄν καὶ οἱ προσθήκες αὐτές τῆς Β' εἶναι κυρίως ἀναπτύξεις, ὅπως ἀποδείχθηκε, παρανομώτατα θά τολμοῦσε νά προσθέσει στό Σύμβολο καί αὐτές τίς ἀναπτύξεις, ἀνίσως κάποια προηγούμενη Οἰκουμενική Σύνοδος ἐμπόδιζε τήν ὁποιαδήποτε προσθήκη στό Σύμβολο μέ ἀνάθεμα, καθὼς τήν ἐμπόδισε ἡ Γ' Οἰκουμενική. Γι' αὐτό συμπεραίνεται ὅτι ἡ προσθήκη τῶν Δυτικῶν στό Σύμβολο εἶναι παρανομώτατη καί ὑπὸ ἀνάθεμα, ὄχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι προσθήκη ἐναντία στήν πίστη, πού κάνει τόν Υἱό αἰτιατοαῖτιο καί εἰσάγει δύο ἀρχές στήν Θεότητα καί πολλά ἄλλα ἄτοπα, ἀλλά καί γιατί, ἂν καί καθ' ὑπόθεση ἦταν ἀνάπτυξη, ὅπως θέλουν αὐτοί, καί προσθήκη μόνο κατὰ τίς λέξεις, δέν ἔπρεπε μέ κανένα τρόπο νά προστεθεῖ στό Σύμβολο, ἐξαιτίας τῶν ὄρων τόσο τῆς Γ', ὅσο καί τῶν καθ' ἑξῆς Οἰκουμενικῶν Συνόδων, πού προστάζουν νά φυλαχθεῖ τελειῶς ἀναλλοίωτο τὸ κοινὸ Σύμβολο καί πού θέτουν ὑπὸ ἀνάθεμα κάθε προσθήκη, πού θά γίνεῖ σ' αὐτό. Γι' αὐτό καί ὁ ἱερός Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, γράφοντας πρὸς τόν Διάκονο Νικόλαο, λέει· « Ἔστιν οὖν τὸ μέγιστον ἐκεῖνο σφάλμα καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος, ἐν ἄδου πεταύρῳ ποιοῦν συναντᾶν, ἢ ἐν τῷ τῆς πίστεως Συμβόλῳ καινοτομία» καί πάλι· «καὶ τοῖς Δυτικοῖς τοίνυν, εἴτε μὲν περὶ τὸ δόγμα διαμαρτάνεται τὴν πατρικὴν πίστιν σαλευῶν, οἷον δὴ ἐν τῷ Συμβόλῳ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προστιθέμενον, ἔνθα ὁ κίνδυνος μέγιστος, τοῦτο μὴ διορθώσεως ἀξιούμενον, ὁ συγχωρῶν ἀσυγχώρητος»². Ἀλλά καί ὁ Πέτρος Ἀντιοχείας κακῶν κάκιστον ὀνόμασε τὴν προσθήκη, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας, ἐπειδὴ ψαλλόταν κακῶς μέ τὸ Σύμβολο στήν Ἐκκλησία τῶν Ῥωμαίων καί δέν διορθωνόταν, ὁ Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως ἐξέβαλε ἀπὸ τὸ μνημόσυνο τόν Πάπα Σέργιο τόν δ' καί ἕκτοτε ἔγινε τὸ μέγα χάσμα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Δυτικῶν.

Συνεχίζει ὁ Ὅσιος Νικόδημος τὴν παράθεση μαρτυριῶν κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Filioque αὐτὴ τὴ φορά ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἰδίων τῶν Δυτικῶν. Ὁ Ἰωάννης Ῥώμης, ὁ ὁποῖος ἦταν παρὼν μέσῳ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πέτρου, Παύλου καί Εὐγενίου στήν Σύνοδο, πού συστάθηκε ἐπὶ βασιλείας Μακεδόνοιο τὸ 879 μ.Χ., καί δέχθηκε τὸν ὄρο της, πού ἔλεγε· «Εἴτις παρά τοῦτο τὸ ἱερόν Σύμβολον τολμῆση ἕτερον ἀναγράψαι ἢ προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν ἢ ὄρον ὀνομάσαι ἢ προσθήκην καὶ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδεδομένῳ ἡμῖν τοῦτο ποιῆσαι, κατάκριτος καὶ πάσης χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀλλότριος. Τὸ γάρ ἀφελεῖν ἢ προσθεῖναι ἀτελεῖ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα μέχρι σήμερον ἄνωθεν κατιοῦσαν ὁμολογίαν ἡμῶν δείκνυσι», κατέκρινε τὴν προσθήκη στό Σύμβολο, λέγοντας· «Πάλιν παραδηλοῦμεν τὴν αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τά σκάνδαλα μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἔχη πληροφορίαν εἰς ἡμᾶς ὡς οὐ μόνον, οὐ λέγομεν

¹ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, Ἐπιστολή..., σ. 194²⁰⁻²⁴.

² Σχ.βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Ἐπιστολή πρὸς διάκονον..., PG 123-126.

τοῦτο, ὅτι τό Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλά καί τούς πρῶτον θαρρήσαντας τῇ ἐαυτῶν ἀπονοία τοῦτο ποιῆσαι, παραβάτας τῶν θείων λόγων κρίνομεν καί μεταποιητάς τῆς Θεολογίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καί τῶν Πατέρων, οἳ συνοδικῶς συνελθόντες, παρέδωκαν τό ἅγιον Σύμβολον καί μετά τοῦ Ἰουδα αὐτούς τάττομεν». Ἀλλά καί πρὶν αὐτόν τόν Ἰωάννη ἢ Γ΄ Σύνοδος, πού συγκροτήθηκε στό Τολήτο (Τολέδο) ἐπὶ Ῥικάρδου Βασιλέως Ἰσπανίας τό 589 μ.Χ., πρόσταξε νά ἀναγινώσκειται τό ἅγιο Σύμβολο χωρίς τήν προσθήκη στήν Ἰσπανία καί τήν Γαλλία, ἀπαραλλάκτως καθὼς ὁ Ἰουστίνος ὁ πρῶτος Βασιλεὺς διέταξε νά ἀναγινώσκειται αὐτό πρὶν τήν Κυριακή εὐχή τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» σέ ὅλες τίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς τό 545 μ.Χ. Ὁ Ῥώμης Λέων ὁ Γ΄ στήν ἀρχή τοῦ θ΄ αἰῶνος, ὅταν ἔγινε ἡ ἐν Ἀκυῖσγράνοις Σύνοδος, στήν ὁποία ἀγωνίσθηκε γενναίως ὁ μοναχός Ἰωάννης ὁ Ἱεροσολυμίτης κατά τῆς προσθήκης στό Σύμβολο, ἀφοῦ ρωτήθηκε ἀπό τόν μέγα Κάρολο τί φρονεῖ γι' αὐτό, ὄχι μόνο ἀποκήρυξε τήν προσθήκη, ἀλλά καί ἐνέγκλυψε ὅλο τό ἅγιο Σύμβολο χωρίς τήν προσθήκη σέ δύο ἀργυρές πλάκες, μία στά ἑλληνικά καί μία στά λατινικά, τίς ὁποῖες ἀπέθεσε στά μνημεῖα τῶν ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου, θέτοντας ὑπό ἀνάθεμα ὅσους τολμήσουν νά προσθέσουν ἢ νά ἀφαιρέσουν ἀπό αὐτό, κατά τόν Καρδινάλιο Βαρώνιο καί τόν Ἰησουῖτη Πετάβιο. Ἀλλά καί στήν ἐν Φλωρεντία Σύνοδο, ἀπό τήν γ΄ μέχρι τήν ιζ΄ συνέλευση, οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες γενναϊότατα ἀπεσκοράκισαν αὐτή τήν κάκιστη προσθήκη.

Ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν μέχρι ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἀφοροῦν τό κοινό Σύμβολο τῆς πίστεως. Τό νά ἐκθέσει, ὅμως, κάποιος τήν πίστη του σέ ἴδια ὁμολογία (καί ἴδιο Σύμβολο), δέν ἐμποδίζεται, ἐπειδή ἀπ' ἀρχῆς καί μέχρι σήμερα οἱ Πατέρες ἔκαναν ἴδιες ὁμολογίες γι' αὐτά, πού πίστευαν, καί μάλιστα αὐτοί, πού ἐπέστρεφαν ἀπό αἴρεση καί πού ἦταν σέ ὑποψίες. Γι' αὐτό καί ὁ θεῖος Κύριλλος στήν ἐπιστολή πρὸς τόν Ἀκάκιο Μελιτινῆς ὑπεραπολογεῖται γιά κάποιους Ἐπισκόπους τῆς Φοινίκης, οἱ ὁποῖοι κατηγορήθηκαν, ἐπειδή ἔκαναν ἐκθεση ἰδίου Συμβόλου¹. Ἀλλά καί ὁ θεῖος Μάρκος ὁ Ἐφέσου στήν Φλωρεντία φαίνεται νά τό συγχωρεῖ. Αὐτά, ὅμως, τά ἴδια Σύμβολα, καθὼς λένε κάποιοι, πρέπει νά ἔχουν τίς ἐξῆς ἔξι προϋποθέσεις· Α΄. νά μὴν ἐκπίπτουν ἀπό τήν κοινή ὁμολογία, Β΄. νά μὴν ἐνοχλοῦν τό κοινό Σύμβολο, Γ΄. νά μὴν βαπτίζεται κανεὶς σ' αὐτά, Δ΄. νά μὴν προσφέρονται σ' αὐτούς, πού ἐπιστρέφουν ἀπό αἴρεση, Ε΄. νά μὴν δίδονται ὡς κοινή πίστη τά ἴδια μαθήματα καί ΣΤ΄. νά μὴν προσθέσει ἢ ἀφαιρέσει κανεὶς κάτι ἀπὸ τό κοινό Σύμβολο καί τό κάνει ἴδιο².

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τόν α΄ Κανόνα τῆς ΣΤ΄ Οἰκ. Συνόδου, παρατηρεῖ ὅτι κάποιοι λένε πὼς οἱ Ἀπόστολοι, ὅταν ἐπρόκειτο νά χωρισθοῦν καί νά πᾶνε στό κήρυγμα τό 44 μ.Χ., ἔκαναν μέγιστη καί ἀξιόλογη συνέλευση, στήν ὁποία συνέθεσαν καί Σύμβολο τῆς πίστεως. Σ' αὐτό φέρνουν μάρτυρες πολλοὺς Δυτικούς Πατέρες, ὅτι τό Σύμβολο αὐτό εἶναι τῶν Ἀποστόλων (καθὼς καί μερικοὶ ἀπὸ τούς καθ' ἡμᾶς νεωτέρους Θεολόγους φέρνουν μαρτυρίες ἀπὸ αὐτό σέ

¹ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐπιστολή XL (40¹)..., PG 77, 188 D.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Πηδάλιον, σσ. 173-176.

κάποιον από τούς θεολογικούς τους λόγους), τό όποιο ἴσως δηλώνει καί ἡ παραδοθεῖσα πίστη από τούς Ἀποστόλους, πού ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Κανόνας. Ἀλλά ἐπειδή ὁ ἀγιώτατος καί σοφώτατος Μᾶρκος Ἐφέσου ἀποκρίθηκε ἱκανῶς περί αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου στούς Λατίνους στήν Φλωρεντία, λέγοντας «*ἡμεῖς οὐδέ εἶδομεν Σύμβολον τῶν Ἀποστόλων*», ὅπως γράφει ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Σύλβεστρος, γι'αὐτό καί ἡ πίστη, πού παραδόθηκε ἀπό τούς Ἀποστόλους, ἐδῶ ἐννοεῖται ἢ ἡ περίληψη τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, πού παραδόθηκε ἀγράφως καί διά ζώσης φωνῆς ἀπό τούς Ἀποστόλους, ἢ ἡ πίστη, δηλαδή τά δόγματα τῆς πίστεως, πού συνάγονται ἀπό τά ἅγια Εὐαγγέλια καί τίς Ἀποστολικές Ἐπιστολές ἢ καί διαταγές¹.

Οἱ Λατῖνοι, σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο, κατηγοροῦν τήν ΣΤ' Οἰκουμενική Σύνοδο, ἐπειδή δέν ἀναφέρει τίς τοπικές Συνόδους, πού ἔγιναν στή Δύση, οὔτε τούς Κανόνες τους, τούς ὁποίους συνέλεξε ὁ Βαρθολομαῖος Καραντζάς καί πολλοί ἄλλοι πρὶν αὐτόν. Στή μομφή αὐτή ἀποκρίνεται ὁ Ὅσιος ὅτι ἡ Σύνοδος ἀπαρίθμησε μέν τούς Κανόνες ἐκείνους τῶν Συνόδων καί Πατέρων, ὅσοι ἦταν στή χρήση τῆς Ἐκκλησίας, συνεδέχθηκε δέ ταυτόχρονα καί τούς Κανόνες τῶν τοπικῶν Συνόδων τῆς Δύσεως, ὅσοι συμφωνοῦν μέ τούς Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν. Καθώς ἡ Ε' Οἰκουμενική δέχθηκε τά τοῦ Αὐγουστίνου καί Ἀμβροσίου τῶν Δυτικῶν, ὄχι ἀπλῶς, ἀλλά ὅσα ἐξέθεσαν περί τῆς ὀρθῆς πίστεως καί πρὸς ἔλεγχο τῶν αἰρετικῶν, ἔτσι κι ἐμεῖς δεχόμεσθε τά ὀρθά τῶν Συνόδων τῆς Δύσεως, ὄχι ὅμως ὅλα, ἐπειδή ὁ Ῥώμης θεσπίζει πολλά ἀλλόκοτα σ'αὐτές. Γι'αὐτό καί οἱ περισσότερες τοπικές Σύνοδοι στή Δύση ἔσφαλαν καί μάλιστα ἀπ'αὐτές προῆλθε ἡ προσθήκη στό Σύμβολο, τό πρῶτο καί ἔσχατο τῶν κακῶν καί τοῦ σχίσματος προκαταρκτικῶτα αἴτιο².

Στή συνέχεια γράφει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀγία Σοφία ἀγία Σύνοδος, πού συγκροτήθηκε ἐπὶ Μεγάλου Φωτίου τό 879 μ.Χ., (ἡ ὁποία ἔχει ἀνεπισήμως θεωρεῖται ἀπό ἀρκετούς ὡς ἡ Η' Οἰκουμενική Σύνοδος³), ὡς δίστομη ῥομφαία μπῆκε στίς καρδιές τῶν δυτικῶν, μέ τίς θαυμαστές καί λαμπρές ἐκβοήσεις της καί μέ τόν θεόπνευστο ὄρο, πού ἔκανε περί τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἀγίου Συμβόλου τῆς πίστεως, ὅτι καμμία ἄλλη Σύνοδος, ὅπως αὐτή, δέν λάλησε καί ἐρμήνευσε τά ἄτοπα, πού μποροῦν νά ἀκολουθήσουν ἀπό τήν ἀφαίρεση ἢ προσθήκη, πού γίνει στό ἅγιο Σύμβολο τῆς πίστεως. Γι'αὐτό καί κατά πολλούς τρόπους ἀγωνίζονται νά τήν ἀποδείξουν ψευδῆ μέ εἰκοσιεπτά (27) ἀντιθέσεις, τίς ὁποῖες προσφυέστατα λύει ὁ αἰοίδιμος Δοσίθεος⁴, ὅτι ποτέ δέν ἔγινε τέτοια Σύνοδος, ἀλλά τήν ἔπλασε, λένε, ὁ Μέγας Φώτιος. Σέ τόση θρασύτητα τούς φέρνει ἡ μανία τους, ἐξαιτίας τοῦ πικροῦ ἐλέγχου, πού τούς γίνεται ἀπ'αὐτή.

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 219 καί *Διαταγαί...*, 7^ο βιβλίο, κεφ. 42^ο, σ. 135.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 221.

³ Σχ.βλ. ΠΡΩΤΟΠΡ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, *Δογματική...Α'*, σσ. 314-338 καί *Κείμενα...*, σσ. 136-155. Ἐπίσης σχ.βλ. καί ὑποσημείωση 1 στή σ. 11.

⁴ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σ. 730.

Ἄλλά τό φῶς δέν κρύπτεται, ἐπειδή ἐκτός ἀπό τούς ἐξηγητές τῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι καί ἀρχαιότεροι, καί αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λατινόφων Βέκκος τήν ἀναφέρει καί συνέγραψε ἐκλογές ἀπό τά πρακτικά της. Μάλιστα δέ καί ἐξαιρέτως ὁ σοφώτατος διδάσκαλος καί θεολόγος Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος στόν λόγο περί Τριάδος¹ ἀναφέρει σέ πλάτος τά κατ'αὐτήν καί τέλος λέει ὅτι μέχρι τόν καιρό του σώζονταν τά πρακτικά της μέ τίς ιδιόχειρες ὑπογραφές Πέτρου, Παύλου καί Εὐγενίου τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Πάπα Ἰωάννου, δηλαδή λατινικά, στήν μεγάλη Ἐκκλησία. Μετά ἀπό αὐτόν, ὁ ἐν ἁγίοις Μάρκος Ἐφέσου στήν στ' συνέλευση τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου τήν συνέστησε ὡς ἀληθινή καί ἁγία Σύνοδος, ὥστε ἀπό τότε, δηλαδή ἀπό τόν καιρό τῆς Συνόδου μέχρι τῶρα, ἀναγινώσκεται στήν μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτσι: «*Ἄπαντα τά κατὰ τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν Φωτίου καί Ἰγνατίου γραφέντα ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα*». Ἀφοῦ ὁ Ἐφέσου εἶπε αὐτά, ὁ Καρδινάλης Ἰουλιανός, πού διαλεγόταν μέ τόν Ἐφέσου, ἐπιστομίσθηκε, χωρίς νά ἔχει κάτι νά ἀντιπεῖ. Τήν ὑπαρξή της μαρτυροῦν πολλοί καί ἀπό τούς Λατίνους, ὅπως ὁ Ἰβος Καρνοβίας καί ὁ μοναχός Γρατιανός. Ὅμως, μόνο οἱ ἐπιστολές τοῦ Πάπα Ἰωάννου ἀρκοῦν ἀντί ὅλων, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία ἐπιγράφεται πρὸς τόν ἁγιώτατο Φώτιο καί ἡ ἄλλη πρὸς τούς Αὐγούστους. Αὐτά, πού βόησε ἡ Σύνοδος αὐτή περί τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως στήν στ' καί ζ' πράξη της, εἶναι τά ἐξῆς: «*Τόν ἄνωθεν ἐκ Πατέρων καί μέχρις ἡμῶν κατεληλυθότα τῆς ἀκραιφνεστάτης τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὄρον καί διανοία καί γλώσση στέργομέν τε καί πᾶσι διαπρυσίῳ τῇ φωνῇ περιαγγέλομεν, οὐδέν ἀφαιροῦντες, οὐδέν προστιθέντες, οὐδέν ἀμείβοντες, οὐδέν κιβδηλεύοντες*». Καί πάλι: «*Εἴ τις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσας, τολμήσειεν, ὡς ἀνωτέρω λέλεκται, ἕτερον ἐκθέσθαι Σύμβολον καί ὄρον ὀνομάσαι ἢ προσθήκην ἢ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδεδομένῳ ἡμῖν παρά τῆς ἁγίας καί Οἴκουμενικῆς ἐν Νικαία τό πρῶτον μεγάλης Συνόδου ποιῆσαι, ἀνάθεμα ἔστω*»².

Ἀποσαφηνίζοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τό νόημα τοῦ ἐνάτου Ἄναβαθμοῦ τοῦ πλ.δ' ἤχου, «*Ἄγιῳ Πνεύματι θεολογία μονάς τρισαγία· ὁ Πατήρ γάρ ἄναρχος, ἐξ οὗ ἔφυ ὁ Υἱός ἀχρόνως· καί τό Πνεῦμα σύμμορφον, σύνθρονον, ἐκ Πατρός συνεκλάμψαν*», ἀναφέρει ὅτι μάθαμε ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα τήν θεολογία αὐτή, ὅτι ὁ μὲν Πατήρ εἶναι ἄναρχος κατ'αἰτίαν καί κατὰ χρόνον· ὁ δέ Υἱός ὅτι ἔφυ, δηλαδή γεννήθηκε ἐκ τοῦ Πατρός ἀχρόνως καί πρό πάσης ἀρχῆς χρόνων καί αἰώνων. Ἐφυ εἶπε ὁ μελωδός, γιά νά φανερώσει ὅτι ὁ Πατήρ εἶναι ρίζα καί αἰτία τοῦ Υἱοῦ, τό ὁποῖο δανείσθηκε ἀπό τόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη, πού λέει: «*Ὅτι μὲν ἐστὶ πηγαία Θεότης ὁ Πατήρ, ὁ δέ Υἱός καί τό Πνεῦμα τῆς θεογόνου Θεότητος, εἰ οὕτω χρή φᾶναι, βλαστοί θεόφυτοι καί οἶον ἄνθη καί ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων παρειλήφραμεν, ὅπως δέ ταῦτα ἐστίν, οὔτε εἰπεῖν, οὔτε ἐννοῆσαι δυνατόν*»³. Καί πάλι στό γ' κεφάλαιο περί μυστικῆς θεολογίας ὑψηγορεῖ: «*Ἐκ τοῦ αὐτοῦ καί ἀμεροῦς ἀγαθοῦ τά ἐγκάρδια τῆς ἀγαθότητος ἐξέφυ φῶτα καί τῆς ἐν*

¹ Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Λόγος Η'...*

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 362-363.

³ Σχ.βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περί θείων...*, κεφ. 2^ο, §7^η, σ. 74²²⁻²⁷.

αὐτῶ καί ἐν ἑαυτοῖς καί ἐν ἀλλήλοις συναϊδίου τῇ ἀναβλαστήσει μονῆς ἀπομεμένηκεν ἀνεκφοίτητα¹. Λέει καί ὁ θεολόγος Γρηγόριος μέ στίχους ἥρωικούς· «Εἴτινα δὴ περί παιδός (ἦτοι τοῦ Υἱοῦ) ἀκούοιμεν, ἢ ἀγαθοῖο,

Πνεύματος ἐνθείοισι λόγοις καί θειοφόροισιν,
Ἀνδράσιν, ὡς ρα, Θεοῖο τά δεύτερα Πατρός ἔχουσιν,
Ἵδε νοεῖν κέλομαί σε λόγους σοφίης βαθυκόλπους,
Ὡς εἰς ρίζαν ἄναρχον ἀνέρχεται, οὐ θεότητα,
Τέμνει ὄφρακεν οἶον (ἦτοι μόνον) ἔχεις κράτος οὐ πολύσεπτον»².

Ἄλλά καί ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας φωστήρ Κύριλλος στό σύγγραμμά του πρὸς Ἑρμείαν γράφει· «Ὡσπερ ἄν εἴτι τῶν εὐδομοτάτων ἀνθέων περί τῆς ἐξ αὐτοῦ διασκιδναμένης ὀδμῆς καί ταῖς τῶν περιεστώτων αἰσθήσεσιν ἐμπιπτούσης λέγοι, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, τὴν φυσικὴν οἰκειότητα κατασημῆνειεν ἄν, οὐτι πούτινος ἐν μεθέξει διηρημένην, ᾧ δέπη νοήσεις καί ἐφ' Υἱοῦ καί Πνεύματος»³. Μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος στὴ συνέχεια ὅτι δέν λένε οἱ θεολόγοι πὼς ὁ Πατήρ εἶναι ρίζα, κλάδος δέ ὁ Υἱός, καρπός δέ ἡ ἄνθος ἐκ τοῦ κλάδους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥστε ὁ μὲν Πατήρ νά εἶναι πρῶτος, ὁ δέ Υἱός δεύτερος, τὸ δέ Πνεῦμα τρίτον, καθὼς φρονοῦν οἱ Λατῖνοι· ἀλλὰ τὸν Πατέρα μὲν φανερόνουν ρίζα τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Πνεύματος· τὸν δέ Υἱό καί τὸ Πνεῦμα βλαστούς συναϊδίους μέ αὐτὴ τὴ ρίζα, δηλαδή μέ τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ εἶπε καί ὁ Μητροφάνης Σμύρνης στὸν γ' ἦχο τῶν Τριαδικῶν· «Στέλεχος διττόν ἐκ Πατρός ὡς ρίζης ἐβλάστησεν ὁ Υἱός καί Πνεῦμα τὸ εὐθές, οἱ συμφυεῖς βλαστοὶ καί θεόφυτοι καί ἄνθη συνάναρχα».

Ὅμοίως, συνεχίζει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, μάθαμε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα αὐτὴν τὴν θεολογία, δηλαδή ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι σύμμορφο, δηλαδή ἔχει τὴν ἴδια μορφή, δηλαδή φύση καί οὐσία μέ τὸν Πατέρα καί τὸν Υἱό· καί ὅτι εἶναι σύνθρονο, δηλαδή ἔχει τὸν ἴδιο θρόνο, δηλαδή τὴν ἴδια δόξα, τιμὴ καί θεότητα μέ τὸν Πατέρα καί τὸν Υἱό, ἐπειδὴ εἶναι ὁμοφυές καί ὁμοούσιο μ' αὐτούς· γιατί ὁ θρόνος δηλώνει τὴν ἰσότητα τῆς ἀξίας. Μάθαμε, ἐπίσης, ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκλάμπει μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα, δηλαδή ἐκπορεύεται μαζί μέ τὸν γεννηθέντα Υἱό ἐκ τοῦ Πατρός. Συνεκλάμπει εἶπε ὁ μελωδός, γιὰ νά φανερώσει ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὑπερούσιο φῶς, ὅπως εἶπε ἀνωτέρω ὁ Ἀρεοπαγίτης, καί ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός ὡς φῶς ἐκ φωτός, καθὼς καί ὁ Υἱός ὡς φῶς ἐκ φωτός γεννήθηκε ἐκ τοῦ Πατρός πρό πάντων τῶν αἰῶνων· ὁ Υἱός, λοιπόν, καί τὸ Πνεῦμα ταυτόχρονα καί τὰ δύο συνεξέλαμψαν ἐκ τοῦ Πατρός, ὅπως ἡ ἀκτῖνα καί τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου· ἀλλὰ ὄχι μέ ἓνα καί τὸν αὐτὸν τρόπο, ἀλλὰ μέ διαφορετικό· ὁ μὲν Υἱός ἐξέλαμψε γεννητῶς, τὸ δέ Πνεῦμα ἐξέλαμψε ἐκπορευτῶς· ἄλλος τρόπος ὑπάρξεως εἶναι ἡ γέννηση καί ἄλλος ἡ ἐκπόρευση, κατὰ τὸν ὅσιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό, πού λέει· «Ὅτι μὲν ἐστὶ διαφορὰ γεννήσεως καί ἐκπορεύσεως, μεμαθήκαμεν· τίς δέ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς, οὐδαμῶς· ἅμα δέ ἐστὶ καί ἡ τοῦ Υἱοῦ

¹ Σχ.βλ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περὶ μυστικῆς...*, κεφ. 3^ο, σσ. 482²⁰-484¹⁻³.

² Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος Γ'...*

³ Σχ.βλ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἑρμείαν*, PG 68-77.

ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησις καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις» καὶ πάλι «Εἰ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· ἄλλος τρόπος ὑπάρξεως οὗτος ἄληπτός τε καὶ ἄγνωστος»¹.

Λέει δὲ ὁ Κάλλιστος ὅτι κάποιοι (ἴσως ὁ Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος²) ὀνόμασαν τὴν συνέκλαμψη τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς συναΐδια ἔκφανση. Οὕτε δὲ ὁ Υἱός, πού ἐξέλαμψε γεννητῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς, συνήργησε στήν ἐκπορευτῶς ἔκλαμψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς· ἀλλὰ οὕτε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, πού ἐξέλαμψε ἐκπορευτῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς, συνήργησε στήν γεννητῶς ἔκλαμψη τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς· γιατί δέν εἶναι ἀτελής ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς πρόοδος τοῦ καθενός, ἀλλὰ τελείως καὶ ὑπερτελῶς καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ μὲν γεννᾶται, τὸ δὲ ἐκπορεύεται, ἂν καὶ οἱ Λατῖνοι, κακῶς φρονώντας, κάνουν τὴν γέννηση τοῦ Υἱοῦ συναΐτιο μέ τόν Πατέρα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Στὴν ἀνάκριση τοῦ κυροῦ Εὐγενίου περὶ τοῦ Νικηφόρου Βλεμμίδη γράφεται· «Ὅτι τὸ ἐκλάμπειν, ἀεὶ ἐν θεολογίᾳ παραστατικόν ἐστὶ τῆς ἀπαθούς καὶ ἀχρόνου ὑπάρξεως»³.

Κατὰ τόν Θεολόγο Γρηγόριο ὁ Υἱός λέγεται ἀρχὴ τῆς κτίσεως· «ἢ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή». Λέγεται, ὅμως, ἔτσι, κατὰ τόν Νικήτα, ἐπειδὴ ὁ Πατήρ εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν ὄντων, ὡς αἴτιος, ἀρχὴ δὲ καὶ ὁ Υἱός, ὡς συναΐτιος. Ἄρα, συνεπάγεται ὅτι ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ὀνομάζει προκαταρκτικὴ αἰτία τόν Υἱό, ὄχι ἐπὶ τῆς θεότητος, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς δημιουργίας, ὅταν λέει «ὁ Υἱός ἐστὶν ἡμῖν ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς ἢ προκαταρκτικὴ τῆς πάντων ποιήσεως» καὶ «ὅσα δὲ αἰτιατῶ, γεννητῶ, Υἱῶ, Λόγῳ, δυνάμει προκαταρκτικῇ, θελήσει, σοφία, τῷ Υἱῶ ἀρμόζει»⁴. Γι' αὐτὸ ἂς μᾶς ἀπαντήσουν οἱ Λατινόφρονες, οἱ ὅποιοι ἐκλαμβάνουν αὐτὴ τὴν λέξη ἐπὶ τῆς θεότητος⁵.

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τὸ τρίτο τροπάριο τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς, «τελειῶθε πάντες τῇ Θεαρχικωτάτῃ, ὅσοι λατρευταί τῆς Τριφεγγούς οὐσίας· ὑπερφυῶς τελεῖ γὰρ ὡς εὐργέτης, καὶ πυρσολαμπεῖ Χριστός εἰς σωτηρίαν, ὅλην πορίζων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος», ἀπορεῖ γιατί εἶπε ὁ Μελωδός ὅτι ὁ Χριστός ἔδωσε ὅλη τὴν Χάρη τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι δέν μποροῦν νὰ λάβουν ὅλη τὴν Χάρη καὶ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἄπειρος. Γι' αὐτὸ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουν κάποιο μέρος καὶ ρανίδα τῆς θείας Χάριτος, κατὰ τόν Χρυσορρήμονα, ὁ ὁποῖος, ἐρμηνεύοντας τὸ «ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου»⁶, λέει· «Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν (ἦτοι ἐν τῷ Χριστῷ) ὀλόκληρος, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων μικρόν τι καὶ ρανίς ἀπὸ τῆς χάριτος ἐκείνης· διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, Δίδωμι τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· τοῦτο

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἔκδοσις..., σ. 60.

² Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, Λόγος Θ'...

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Νέα..., σσ. 330-332.

⁴ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἔκδοσις..., σ. 82.

⁵ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 133.

⁶ Ψαλμ. 44, 3.

γοῦν καί ἐξέβη· πᾶσα γάρ ἡ οἰκουμένη σταγόνα ἐκ τοῦ Πνεύματος ἐδέξατο ἐκεῖνου καί ἡ σταγὼν αὕτη καί ἡ ρανίς τοῦ Πνεύματος τήν οἰκουμένην ἅπασαν ἐνέπλησε τῆς γνώσεως» καί πάλι· «Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐν τοσοῦτοις κλίμασι δεδομένη χάρις μέρος τι τῆς δωρεᾶς ἐστὶ καὶ ἀρραβὼν· δούς γάρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· οὐ γάρ δὴ ὁ Παράκλητος μερίζεται»¹.

Δέν δυσκολεύεται νά λύσει ὁ Ὅσιος Νικόδημος αὐτὴ τὴν ἀπορία, λέγοντας ὅτι ἴσως ὁ Μελωδός εἶπε ὅτι ὁ Χριστός ἔδωσε ὅλη τὴν Χάρη τοῦ Πνεύματος, παραβάλλοντας τὴν Χάρη, πού ὁ Ἴδιος ἔδωσε στὴν Πεντηκοστή, μέ τὴν Χάρη, πού ἔδωσε πρό τοῦ πάθους καί μετὰ τὴν ἀνάσταση. Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο· «*Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐδόθη μὲν πρῶτον (ἦτοι πρό τοῦ πάθους) ἀμυδρῶς· τὸ δὲ δευτέρον (ἦτοι μετὰ τὴν ἀνάστασιν) ἐκτυπώτερον· τὸ δὲ νῦν (ἦτοι ἐν τῇ Πεντηκοστῇ) τελεώτερον· οὐκέτι ἐνεργεῖα παρὸν ὡς τὸ πρότερον, οὐσιωδῶς δέ, ὡς ἂν εἴποι τις, συγγινόμενόν τε καὶ συμπολιτευόμενον*»². Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἡ Χάρις, πού δόθηκε πρὶν τὸ πάθος, ἦταν μερική, ὁμοίως καί ἡ μετὰ τὴν ἀνάσταση, γι' αὐτὸ εἶπε ὅτι ὁ Χριστός ἔδωσε ὅλη τὴν Χάρη σήμερα, ἀναφερόμενος στὸ πλῆθος τῆς καὶ τὴν ἀφθονη χύση. Σ' αὐτὴν ἀναφερόμενος καί ὁ Θεολόγος, εἶπε ὅτι οὐσιωδῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα συνεχινοῦταν καὶ συμπολιτευόταν. Ἄς προσέξουμε, συμβουλευεὶ ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ὅτι ὁ Θεολόγος δέν εἶπε Οὐσιωδῶς ἀπλῶς, ἀλλὰ κολαστικῶς καί διστακτικῶς «*ὡς ἂν εἴποι τις*» (δηλαδή καθὼς κάποιος θὰ ἔλεγε). Περί αὐτῆς τῆς φράσεως τοῦ Θεολόγου λέει ὁ Νικήτας· «*Τοῦτο δὲ εἶπε εἰς θεραπείαν τῆς Οὐσιωδῶς λέξεως, οὐκ ἀκριβῶς ρηθείσης δι' ἀπορίαν τῆς ἀκριβοῦς*».

Οἱ Λατίνοι, βρίσκοντας λαβὴ αὐτὴ τὴν λέξη τοῦ Θεολόγου «**Οὐσιωδῶς**», φρονοῦν ὅτι οἱ Ἄποστολοι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἔλαβαν ὄχι τὴν ἐνέργεια καὶ Χάρη τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τὴν οὐσία τοῦ Πνεύματος. Ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἀναφερόμενος σὲ δύο βασικὲς διακρίσεις τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας, α) τὴν **διάκριση κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου** καὶ β) τὴν **διάκριση ἀμεθέκτου οὐσίας καὶ μεθεκτῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ**, ἀποκρίνεται ὅτι κακῶς φρονοῦν· πρῶτον, διότι δέν εἶπε ὁ Θεολόγος ὅτι οἱ Ἄποστολοι μέθεξαν οὐσιωδῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτὸ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδυνατώτατον, γιατί ἡ οὐσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ εἶναι ἄκτιστη, ἄπειρη καὶ ἀπεριόριστη, ὁ δὲ νοῦς τῶν Ἀποστόλων μέ τὸ νά ἦταν κτιστός καὶ ἀκολουθῶς πεπερασμένος καὶ περιοριστός, γι' αὐτὸ ἦταν καὶ ἀδύνατο νά χωρήσει τὸ ἄπειρο καὶ ἀπεριόριστο Πνεῦμα. Καί ἂν ὁ νοῦς δέν μπορεῖ νά χωρέσει ὀλόκληρο ἓνα εἶδος ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδή ἢ τὴν σοφία ὀλόκληρη ἢ τὴν δύναμη ἢ τὴν ἀγαθότητα, ἀλλὰ μόνο μερικῶς, καὶ μετέχει σὲ μία ρανίδα τῆς, πῶς εἶναι τρόπος νά χωρέσει τὴν ἄπειρη οὐσία τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι αἰτία τῶν ἀπειρῶν ἐνεργειῶν;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι, κατὰ τοὺς Ἱερούς Θεολόγους, ὅπου εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ Χάρις τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ εἶναι

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τὸν μδ'...*, σσ. 18^{15-20,30}, 20¹⁻⁴.

² Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος μα'...*

παροῦσα ἀοράτως καί ἡ οὐσία τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κατά φύσιν πηγὴ καὶ αἰτία τῆς ἐνεργείας καὶ Χάριτος. Ἐκεῖ ὁμοίως εἶναι παροῦσα καί ἡ ὑπόσταση τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ ἡ μὲν ἐνέργεια καὶ Χάρις τοῦ Πνεύματος μετέχεται ἀπὸ τὰ κτίσματα καὶ μάλιστα τὰ λογικά, ὅταν εἶναι ἄξια, ἡ δὲ οὐσία τοῦ Πνεύματος μένει ἀόρατη καὶ ἀμέθεκτη. Γι'αὐτό εἶπε ὁ Μέγας Βασίλειος· «*Αἱ μὲν ἐνεργεῖαι τοῦ Πνεύματος πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος· ὁμοίως ἀμέθεκτος μένει καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ὑπόστασις*». Ἄρα, λοιπόν, καὶ ὅταν κατέβηκε τὴν Πεντηκοστή τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς Ἀποστόλους ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν, ἐκεῖ ἦταν παρὸν τὸ Πνεῦμα καθ'ὑπόστασιν καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια. Ἄλλὰ οἱ Ἀπόστολοι καθόλου δὲν μετεῖχαν στὴν οὐσία ἢ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πνεύματος, παρά μόνο στὴν ἐνέργεια καὶ τὴν Χάρη Του. Γι'αὐτό λέει καὶ ὁ Βρυέννιος· «*Τὸ ὄφθεν ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν Πνεῦμα οὐθ'ὑπόστασις, οὐτε φύσις, ἀλλ'ἐνέργεια Πνεύματος ἦν τὸ φαινόμενον ὀφθαλμοφανῶς· ἄτοπον τὴν θεῖαν φύσιν ἢ τὴν θεῖαν ὑπόστασιν ὀρατὴν εἶναι λέγειν· λείπεται δὲ ἐνεργεῖαν εἶναι μόνην*»¹.

Ἐπειτα ὁ Θεολόγος δὲν εἶπε ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐμεθέχθη οὐσιωδῶς, ἀλλὰ οὐσιωδῶς συνεγινόταν καὶ συμπολιτευόταν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους. Ἐπίσης, εἶπε τὸ Οὐσιωδῶς, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα φανερώθηκε στοὺς Ἀποστόλους σωματικῶς, δηλαδή ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἦταν σωματικῶς μ'αὐτούς. Γι'αὐτό καὶ ἀκολουθῶς λέει· «*Ἐπρεπε γὰρ Υἱοῦ σωματικῶς ἡμῖν ὁμιλήσαντος καὶ αὐτὸ φανῆναι σωματικῶς*». Νά, λοιπόν, ὁ λόγος καὶ ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἦταν παρὸν οὐσιωδῶς. Ἄλλὰ καὶ στὸν λόγο του περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ ἴδιος λέει· «*Ἐκήρυσσε φανερῶς ἡ Παλαιὰ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν ἀμυδρότερον· ἐφανέρωσεν ἡ Καινὴ τὸν Υἱὸν· ὑπέδειξε τοῦ Πνεύματος τὴν Θεότητα· ἐμπολιτεύεται νῦν τὸ Πνεῦμα, σαφεστέραν ἡμῖν παρέχων τὴν ἑαυτοῦ δῆλωσιν*»².

Στὸ σημεῖο αὐτό, γιὰ νὰ ἐκσυγχρονίσουμε τὸν λόγο μας καὶ γιὰ νὰ ἐνημερωθοῦμε γιὰ τίς τελευταῖες πρόσφατες ἐξελίξεις περὶ τῆς αἰρέσεως τοῦ Filioque στὸν Παπισμὸ, παραθέτουμε τὸ λίαν ἀποκαλυπτικὸ ἄρθρο γιὰ τὴν ἀλλοίωση τοῦ καθιερωμένου Συμβόλου τῆς Πίστεως ἀπὸ τὸν Παπισμὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου, πού δημοσίευσε ἡ ἐφημερίδα «*Ἐκκλησιαστικὴ Παρέμβαση*» τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2006 μὲ τίτλο «*Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ καθιερωμένου Συμβόλου τῆς Πίστεως*». Τὸ ἄρθρο αὐτὸ τὸ ἀντλήσαμε ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «*Ὁρθόδοξος Τύπος*» τῆς 1-12-2006 καὶ 8-12-2006. Τὸ ἄρθρο ἔχει ὡς ἐξῆς·

Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ Α' καὶ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καθόρισαν τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, πού ἀναφέρεται στὰ βασικὰ σημεῖα τῆς πίστεως γιὰ τὸν Τριαδικὸ Θεό, τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ. Καὶ μάλιστα ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μὲ τὸν

¹ Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Λόγος περὶ θείας...*

² Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος λα'...* καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐορτοδρόμιον...Γ'*, σσ. 186-189.

τρίτο (3) ὄρο της, τόν ὁποῖο ἔχει ἐπικυρώσει καί ἡ Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, ἀπαγορεύει κάθε ἀλλοίωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, μέ προσθαφαίρεση ἢ παραχάραξή του.

Τήν ἀκριβή ἔννοια τοῦ ὄρου αὐτοῦ καταγράφει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Πρόεδρος τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σέ ἐπιστολή του πρὸς τόν Ἀντιοχείας Ἰωάννη, ὅταν τοῦ γράφει μεταξύ τῶν ἄλλων ὅτι δέν ἐπιτρέπεται «ἢ λέξιν ἀμειῖναι τῶν ἐγκειμένων ἐκεῖσε (στό Σύμβολο τῆς Πίστεως) ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβήν». Καί σέ ἄλλη ἐπιστολή του πρὸς τόν Βερροίας Ἀκάκιον ἐπαναλαμβάνει τά ἴδια: «ὥστε καί πάντα ὁμολογεῖν τε καί πιστεύειν οὕτω καί διδάσκειν, μήτε προστεθέντος τινός, μήτε μήν ὑφημένου».

Παρά τίς σαφέστατες αὐτές ἀπαγορεύσεις οἱ Φράγκοι κατ'ἀρχάς καί στήν συνέχεια οἱ Λατῖνοι εἰσήγαγαν στό Σύμβολο τῆς Πίστεως τό Filioque, ὅτι δηλαδή τό Ἅγιον Πνεῦμα δέν ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ἀλλά ἐκ τοῦ Πατρός καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἔτσι, αὐτή ἡ εἰσαγωγή καί ὅλη ἡ θεολογία, πού συνδέεται μέ αὐτήν, εἶναι ἡ βασική δογματική διαφορά μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Παπικῶν.

Πάνω στό θέμα αὐτό ἐγράφησαν πολλές πραγματείες. Πέρα ἀπό τό θεολογικό μέρος τοῦ θέματος οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑποστήριζαν ὅτι ἦταν λάθος τῶν δυτικῶν νά προσθέσουν κάτι στό Σύμβολο, τό ὁποῖο ἐθέσπισαν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, πράγμα τό ὁποῖο δέν εἶχαν κανένα δικαίωμα νά πράξουν. Τόν ὄρο τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπικαλέσθηκε ὁ ἱερός Φώτιος κατά τῆς εἰσαγωγῆς στό Σύμβολο τῆς Πίστεως ἀπό τούς Φράγκους τοῦ Filioque, τό ἴδιο ἔπραξε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός στήν Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας καί πολλοί ἄλλοι ἅγιοι Πατέρες.

Τελευταῖα, σέ ἓνα μικρό βιβλιαράκι, πού ἐξέδωσε τό περιοδικό «30Days», μέ τίτλο «ὅποιος προσεύχεται σώζεται», καταγράφονται οἱ βασικές προσευχές μέ τίς ὁποῖες πρέπει νά προσεύχονται καθημερινά τά μέλη τῆς «Καθολικῆς Ἐκκλησίας», ἀλλά καί μερικά βασικά σημεῖα τῆς πίστεώς τους. Τό βιβλιαράκι αὐτό τό προλογίζει ὁ τότε Καρδινάλιος Joseph Ratziger (ὁ σημερινός Πάπας Βενέδικτος) μέ κείμενό του, πού ἔγραψε τήν 18^η Φεβρουαρίου 2005, λίγους μήνες πρὶν ἐκλεγεῖ Πάπας.

Στήν ἀρχή, μετά τό «εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», παρατίθεται τό Σύμβολο τῆς Πίστεως. Ὁμως, ὅπως μπορεῖ νά παρατηρήσει κανεῖς, δέν εἶναι τό Σύμβολο τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλά ἓνα συντετημημένο Σύμβολο, πού μπορεῖ νά ἀπαγγελθεῖ καί ἀπό ἄλλους ἑτεροδόξους Χριστιανούς. Ἐνῶ μέχρι τώρα ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ὑποστηρίζαμε ὅτι οἱ Παπικοί πρέπει νά ἀφαιρέσουν τό Filioque ἀπό τό Σύμβολο τῆς Πίστεως, τώρα στόν τύπο αὐτό τοῦ Συμβόλου ἀφαιρέθηκαν πολλές φράσεις καί προστέθηκαν ἄλλες.

Ὁ Σεβασμιώτατος παραθέτει αὐτό τό Σύμβολο τῆς Πίστεως, ὅπως παρατίθεται στό βιβλιαράκι καί στήν συνέχεια κάνει σχετικές ἐπισημάνσεις.

«Πιστεύω εἰς τόν Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα.

Ποιητήν οὐρανοῦ καί γῆς.

Καί εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν, τόν Υἱόν Του καί Κύριό μας.

*συλληφθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου
Μαρίας,*

παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα καί ταφέντα.

*Κατελθόντα εἰς τὸν ἄδη καί τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστάντα καί πάλιν ἐκ
νεκρῶν.*

*Ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καί καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ
Παντοκράτορος Θεοῦ Πατρός,*

ἀπὸ ὅπου θά ἔλθει νά κρίνει ζῶντες καί νεκρούς.

Πιστεῶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τὴν ἀγία Καθολικὴ Ἐκκλησία,

τὴν κοινωνία τῶν ἁγίων, τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν,

τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καί ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν».

Συγκρίνοντας τὸν τύπο αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως μέ τὸ καθιερωμένο Σύμβολο τῆς Πίστεως, ὅπως διατυπώθηκε ἀπὸ τίς Α΄ καί Β΄ Οἰκουμενικές Συνόδους, παρατηρεῖ ὁ Σεβασμιώτατος ὅτι ὑπάρχουν μεγάλες διαφορές, τίς ὁποῖες ἐντοπίζει.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο ἄρθρο, στό ὁποῖο γίνεται λόγος γιά τὸν Θεό-Πατέρα, ἀφαιρεῖται ἡ λέξη «ἕνα». Μέ αὐτὴ τὴν ἀπαλοιφή, δέν γίνεται λόγος γιά ἐνιαία οὐσία-φύση στόν Θεό.

Γιά τὸν Πατέρα ἀφαιροῦνται ἐπίσης οἱ ἐξῆς φράσεις: «*ὁρατῶν τε πάντων καί ἀορατῶν*» (ποιητὴν).

Γιά τὸν Υἱό, τὸ Δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀφαιρεῖται τὸ «*καί εἰς ἕνα Κύριον*», προστίθεται δέ ἡ φράση «*καί Κύριό μας*».

Ἐπίσης, ἀφαιροῦνται καί οἱ ἐξῆς φράσεις-ὄροι:

«*τόν Μονογενῆ*» (Υἱόν), «*τόν ἐκ τοῦ Πατρός γεννηθέντα πρό πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεόν ἀληθινόν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο*». «*Τόν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καί διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν*».

Τὸ «*σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα*», ἀντικαθίσταται μέ «*συλληφθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας*», δηλαδή ἀφαιρεῖται τὸ «*σαρκωθέντα*» καί τὸ «*ἐνανθρωπήσαντα*».

Ἀλλάζει ἡ σειρά τῶν λέξεων σχετικά μέ τὰ Πάθη, τὴν Σταύρωση καί τὴν Ταφή τοῦ Κυρίου, προστίθεται ἡ λέξη «*θανόντα*», προστίθεται ἡ φράση «*κατελθόντα εἰς τὸν ἄδη*», διαγράφεται ἡ φράση «*κατὰ τὰς Γραφάς*» (ἀναστάντα τῆ τρίτη ἡμέρα), προστίθεται ἡ φράση «*καί πάλιν ἐκ νεκρῶν*» (ἀναστάντα).

Προστίθενται οἱ λέξεις (ἐκ δεξιῶν τοῦ) «*Παντοκράτορος Θεοῦ*» (Πατρός).

Ἀφαιροῦνται οἱ φράσεις «*μετὰ δόξης*» (ἐρχόμενον) καί «*οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος*».

Γιά τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀφαιρεῖται τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ σχετικοῦ ὄρου: «*τό Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρός ἐκπορευόμενον, τὸ σύν Πατρί καί Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν*».

Γιά τὴν Ἐκκλησία ἀφαιροῦνται οἱ φράσεις: «*μίαν... καί ἀποστολικήν*».

Τό βάπτισμα δέν ἀναφέρεται καθόλου, ἀλλά μόνον ὁ σκοπός τοῦ βαπτίσματος (πιστεύω στήν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν).

Τό «*προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν*» γίνεται «*τήν ἀνάστασιν τοῦ σώματος*» (πιστεύω).

Τό προσδοκῶ «*ζωήν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*» γίνεται «*πιστεύω... (εἰς) ζωήν αἰῶνιον*».

Ἐπίσης, προστίθεται ἡ φράση «*πιστεύω... (εἰς) τήν κοινωνίαν τῶν ἁγίων*», πού δέν ὑπάρχει στό Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Γίνεται φανερό ὅτι ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως εἶναι διαφοροποιημένος ἀπό τό Σύμβολο τῆς Πίστεως, πού θεσπίσθηκε ἀπό τίς δύο πρῶτες Οἰκουμενικές Συνόδους καί ἔγινε ἀποδεκτό ἀπό τήν Ἐκκλησία, καί ἕνα τέτοιο Σύμβολο μπορεῖ νά γίνει ἀποδεκτό ἀπό πολλές χριστιανικές παρατάξεις. Ἐνδεχομένως μέ τόν τρόπο αὐτόν, μέ τέτοιες ἀλλαγές καί μειώσεις τῆς πίστεως ἐπιδιώκεται ἡ «ἔνωση». Ἐνα τέτοιο Σύμβολο, μέ τήν ἔγκριση μάλιστα τοῦ Πάπα, πού τότε ἦταν Καρδινάλιος καί Πρόεδρος τῆς σχετικῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως», δίνει κῦρος σέ τέτοιες δογματικές μεταρρυθμίσεις.

Σύμφωνα μέ τόν Πρωτοπρεσβύτερο π. Στέφανο Ἀβραμίδη, Γραμματέα τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Διορθοδόξων καί Διαχριστιανικῶν Σχέσεων τό σύντομο αὐτό κείμενο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως δέν εἶναι ἕνα νέο κείμενο, κατασκευασμένο προσφάτως, ἀλλά εἶναι τό χρησιμοποιούμενο κείμενο ἀπό τόν Δυτικό Χριστιανισμό ἀπό παλαιότερους χρόνους.

Κατά τόν Σεβασμιώτατο, ἔχει ἀπόλυτο δίκαιο γιά τήν ἐπισήμανση αὐτή, ὅμως, πέρα ἀπό τήν ἱστορική ἀνάλυση ἡ οὐσία τῶν παρατηρήσεων του δέν διαφοροποιεῖται.

Πράγματι, αὐτός ὁ τύπος τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, πού παρέθεσε ὁ Σεβασμιώτατος στήν ἀρχή καί χρησιμοποιεῖται ἀπό τούς Παπικούς δέν εἶναι πρόσφατο δημιούργημα, ἀλλά προέρχεται ἀπό τόν 6^ο ἢ 7^ο αἰῶνα καί ὅπως ἀναλύει ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής Ἰωάννης Καρμύρης θεωρήθηκε ἀπό τούς Λατίνους ὡς Ἀποστολικό Σύμβολο, χωρίς νά εἶναι.

Εἶναι γνωστόν ὅτι πρίν τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο οἱ κατά τόπους Ἐκκλησίες χρησιμοποιοῦσαν τύπους κειμένων ὡς βαπτιστήρια καί ὁμολογιακά Σύμβολα. Ὁ τύπος τοῦ Συμβόλου, πού βρῆκε ὁ Σεβασμιώτατος καταγεγραμμένο σέ προσευχητάριο τῶν «Καθολικῶν», εἶναι ἐξέλιξη καί συμπλήρωση τοῦ Βαπτιστηρίου Συμβόλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, τό ὁποῖο Βαπτιστήριο Σύμβολο, πιθανόν, προέρχεται ἀπό τό τέλος τοῦ β΄ αἰῶνος. Κατά τόν Ἰωάννη Καρμύρη, ὁ τελικός αὐτός τύπος ἐλκύει τήν καταγωγή του ἀπό τήν νοτιοδυτική Γαλλία καί καταρτίσθηκε κατά τόν 6^ο ἢ 7^ο αἰῶνα. Θεωρήθηκε ὡς γνήσιο Ἀποστολικό Σύμβολο καί στίς ἀρχές τοῦ 9^ο αἰῶνος εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη θέση στήν Δυτική Εὐρώπη καί χρησιμοποιοῦταν στήν λατρεία ἀντί τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἐπικράτηση αὐτή ὀφειλόταν στό ὅτι ἐθεωρεῖτο ἱερό κείμενο, πού συνετάγη ἀπό τούς Δώδεκα Ἀποστόλους καί μάλιστα, κάθε ἄρθρο του συνετάγη ἀπό κάθε ἕνα ἀπό τούς Ἀποστόλους.

Οἱ Ὀρθόδοξοι ἀγνοοῦσαν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ τύπου αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου καὶ χρησιμοποιοῦσαν τὸ γνωστὸ Σύμβολο, πού καταρτίσθηκε ἀπὸ τὶς Α΄ καὶ Β΄ Οἰκουμενικὲς Συνόδους, πού χαρακτηρίζεται ὡς Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Μάλιστα δέ, ὅταν οἱ Λατῖνοι, κατὰ τὴν ἑνωτικὴ Σύνοδο τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439) ἐπικαλέσθηκαν τὸ λεγόμενο Σύμβολο τῶν Ἀποστόλων, ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἐφέσου ὁ Εὐγενικός ἀπάντησε: «*Ἡμεῖς οὔτε ἔχομεν, οὔτε εἶδομεν σύμβολον τῶν Ἀποστόλων*». Ἐπίσης, ἡ γνησιότητα αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου ἀμφισβητήθηκε καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐπιστήμονες (Λατίνους καὶ Διαμαρτυρομένους) καὶ ἡ ἀντίληψη περὶ ἀποστολικῆς προελεύσεως τοῦ τύπου αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως θεωρεῖται ὡς μυθώδης.

Τὸ ἐρώτημα, ὅμως, πού παραμένει εἶναι: γιατί οἱ Λατῖνοι, μέ τὴν ἔγκριση τοῦ σημερινοῦ Πάπα, χρησιμοποιοῦν στό «προσευχητάριο» αὐτόν τόν τύπο τοῦ φερομένου ὡς ἀποστολικοῦ Συμβόλου, πού εἶναι συντομώτατο καὶ ὄχι τὸ Σύμβολο Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, πού εἶναι ὀλοκληρωμένο καὶ καθιερωμένο καὶ ὅπωςδήποτε ἀντικατέστησε ὅλα τὰ προηγούμενα Σύμβολα;

Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς Ἰωάννης Καρμίρης ὑποστηρίζει ὅτι τὸ φερόμενο ὡς Ἀποστολικὸ Σύμβολο, πού χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς Λατίνους «*ἐπεβλήθη ὡς βαπτιστήριον καὶ λειτουργικόν σύμβολον ἐν τῷ Φραγκικῷ κράτει διὰ τῶν ἐπιδιωκόντων λειτουργικὴν ὁμοιομορφίαν ἐν αὐτῷ Φράγκων ἡγεμόνων καὶ μάλιστα τοῦ Καρλομάγνου*».

Ἐπειτα, ὁ τύπος αὐτός τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως παρέμεινε ἐπὶ μακρόν στήν Δύση, μάλιστα δέ ἀπὸ τοὺς Λατίνους, παρέλαβαν αὐτόν τόν τύπο οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονεύονται ὁ Λούθηρος, ὁ Καλβίνος, ὁ Ζβίγγλιος καὶ ἄλλοι. Ἐπίσης, χρησιμοποιεῖται καὶ στήν «Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία», στήν ὁποία «*ἀναγινώσκεται δὶς τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν πρωϊνὴν καὶ τὴν ἑσπερινὴν ἀκολουθίαν, τὴν κατήχησιν, τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρισμᾶ*». Καὶ ὅπως σημειώνει καὶ πάλι ὁ Καθηγητὴς «*τό κῦρος τοῦ Ἀποστολικοῦ Συμβόλου ἐνισχύθη σημαντικῶς κατὰ τὰς τελευταίας τρεῖς δεκαετίαι, συνεπεῖα τῆς ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κινήσει τῶν Ἐκκλησιῶν προβολῆς αὐτοῦ ὡς ἑνωτικοῦ συμβόλου καὶ κρίκου μεταξύ τῶν διίσταμένων Ἐκκλησιῶν*».

Φαίνεται, λοιπόν, καθαρά ὅτι ἡ προβολὴ καὶ χρῆση ἀπὸ τὴν «Καθολικὴ Ἐκκλησία» τοῦ φερομένου ὡς Συμβόλου τῶν Ἀποστόλων, χωρὶς νὰ εἶναι, καὶ ἡ παραθεώρηση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, πού συνεκρότησαν οἱ Α΄ καὶ Β΄ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, γίνεται μέσα στήν οἰκουμενιστικὴ προοπτικὴ καὶ στήν ἑνωτικὴ προσπάθεια τῶν Λατίνων. Ἀλλά «ἑνωσι τῶν Ἐκκλησιῶν» χωρὶς ἐνότητα τῆς πίστεως, ὅπως διατυπώθηκε ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, εἶναι ψευδὴς καὶ ἀναποτελεσματικὴ. Δέν εἶναι δυνατόν νὰ παρακάπτονται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μέ δῆθεν «ἀποστολικά» σύμβολα, ὡσάν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀλλοίωσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ νὰ μὴ εἶναι ἡ γέφυρα, πού συνδέουν τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους μέ τὴν κάθε ἐποχὴ μας. Οἱ μινιμαλιστικὲς καὶ μαξιμαλιστικὲς ἀπόψεις, πού γίνονται σέ βάρος τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦν παραχάραξη τῆς ἀληθείας.

Πάντως ἄποψη-ὑποψία τοῦ Σεβασμιωτάτου εἶναι ὅτι οἱ Λατῖνοι χρησιμοποιοῦν τόν τύπο αὐτόν τοῦ Συμβόλου, πέραν τῆς οἰκουμενιστικῆς προοπτικῆς καί τῆς ἐνωτικῆς προσπάθειας καί γιά νά ἀμβλύνουν τίς ἐντυπώσεις, πού δημιουργοῦνται ἀπό τήν προσθήκη τοῦ Filioque, καί ἴσως νά ὑπονομεύσουν ὡς πρός τό σημεῖο αὐτό τίς ἀποφάσεις τῶν δύο πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐπίσης καί ἡ ἀνάγνωση ἀπό τοὺς Λατίνους ἐνίοτε τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως χωρίς τό Filioque, ὅπως ὑπεστήριξε διά πολλῶν παλαιότερα, γίνεται μόνον γιά ἱστορικούς λόγους, χωρίς οὐσιαστικά οἱ Λατῖνοι νά ἀποδεσμεύονται ἀπό τήν αἰρετική διδασκαλία τους περί ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

Θά πρέπει νά παρατηρηθεῖ, κατά τόν Σεβασμιώτατο, ὅτι ὡς πρός τήν δογματική ἀλήθεια τῆς πίστεως ἐπικράτησαν δύο ὅροι. Ὁ ἕνας εἶναι ὁ «μαξιμαλισμός» καί ἐννοεῖται ἡ προσπάθεια μερικῶν νά προσθέτουν νέες λέξεις καί ὅρους στό δόγμα, γιά νά ἐρμηνεύεται δῆθεν καλύτερα ἢ πίστη ἢ νά ἐπιδιώκεται μιά νέα εὐρύτερη ἐρμηνεία, καί ὁ ἄλλος εἶναι ὁ «μινιμαλισμός» καί μέ αὐτό ἐννοεῖται ἡ προσπάθεια ἄλλων νά ἀφαιροῦν λέξεις καί ὅρους καί νά σμικρύνουν τήν ὁρολογία. Καί στίς δύο περιπτώσεις ἱκανοποιοῦνται ὅλοι ἐκεῖνοι, πού θέλουν νά λέγονται Χριστιανοί, καί ἐκεῖνοι, πού ἔχουν διαφορετικές ἀντιλήψεις ἀπό τήν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων. Ἐπιδιώκεται, δηλαδή, ἡ κατά τό δυνατόν συνάντηση πολλῶν Χριστιανῶν ἀπό διάφορες ὁμολογίες, μέ ἕνα νέο Σύμβολο, πού θά καλύπτει ὅλες τίς δογματικές διαφορές. Αὐτό συνιστᾷ μιά χριστιανική παγκοσμιοποίηση, ἕνα χριστιανικό συγκρητισμό, πού εἶναι μιά ἀπό τίς ἀπαιτήσεις «τῆς Νέας Ἐποχῆς».

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ἐπιθυμεῖ ὁ Σεβασμιώτατος ὁ διάλογος μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν ἑτεροδόξων νά διακρίνεται ἀπό εὐκρίνεια καί σοβαρότητα. Ἡ προσθήκη τοῦ Filioque στό Σύμβολο τῆς Πίστεως εἶναι μαξιμαλισμός καί ἡ ἀφαίρεση τῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως γιά τά Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καί τήν ἐκκλησιαστική ζωή, γιά νά εἶναι συμβατά μέ τήν πίστη ὅλων, εἶναι «μινιμαλισμός». Καί οἱ δύο αὐτές περιπτώσεις εἶναι ἐκπτώσεις ἀπό τήν ἀποκεκαλυμμένη πίστη, ὅπως τήν παρέλαβαν οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀπό τόν Χριστό καί τήν διετύπωσαν σέ ὅρους οἱ ἅγιοι Πατέρες καί τήν διεφύλαξε ἡ Ἐκκλησία¹.

¹ Σχ.βλ. ΣΕΒΑΣΜ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΒΛΑΧΟΣ, «Ἡ ἀλλοίωσις...». Περὶ τοῦ Filioque σχ. βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Λόγοι...* καί ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗΣ, *Ἡ ἐκπόρευσις...*

2.4. Περί ἱερωσύνης καὶ μυστηρίων

Σχετικὰ μέ τήν ἐγκυρότητα τῆς ἱερωσύνης καί τῶν μυστηρίων τῶν Λατίνων, ὁ Ὅσιος Νικόδημος παραθέτει τήν γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος¹, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ἂν αἰρετικός ἱερεύς ἢ διάκονος βαπτισθεῖ (ἢ μυρωθεῖ), ἢ μέν προτέρα του ἱερωσύνη λογίζεται ὡς μιαιροσύνη καί ὡς μή οὐσα. Ἄν δέ μετά βρεθεῖ ἄξιος, γίνεται καί ἱερεύς καί Ἄρχιερεύς. Ἐπειδή, λοιπόν, κατά τόν ξη΄ Ἀποστολικό Κανόνα, οἱ αἰρετικοί δέν ἔχουν ἱερωσύνη, ἄρα καί αὐτά, πού ἱερουργοῦνται ἀπ’ αὐτούς, εἶναι κοινά καί ἄμοιρα ἁγιασμοῦ καί Χάριτος. Γι’ αὐτό ἀκολουθῶς καί τά ἄζυμα καί μυστήρια τῶν αἰρετικῶν Λατίνων εἶναι κοινά καί ὄχι ἅγια, κατά τόν μστ΄ Ἀποστολικό. Ἄν καί ὁ Δημήτριος ὁ Χωματεινός² καί ὁ Ἰωάννης Κίτρος στήν 12^η ἀπόκρισή του εἶπαν ὅτι δέν σφάλλουμε, ἂν νομίζουμε ἅγια τά ἱερουροῦμενα ἀπό τοὺς Λατίνους, αὐτό τό εἶπαν, ἐπειδή τότε γίνονταν δεκτοί ὡς βαπτισμένοι καί ἐπειδή ἀκόμη δέν εἶχαν ἀθετήσει τίς ἀναδύσεις καί καταδύσεις τοῦ βαπτίσματος. Ἀλλά καί αὐτοί, πού τά λένε αὐτά, πάλι προσθέτουν νά μήν μεταλαμβάνει κανεῖς ὀρθόδοξος ἀπ’ αὐτούς. Κατ’ αὐτόν τόν λόγο πρέπει νά νοηθεῖ καί ἐκεῖνο, πού γράφει καί ὁ Βρυέννιος³ περί αὐτῶν στήν πρὸς Νικήτα ἐπιστολή. Ἀλλά καί πρό 500 ἤδη χρόνων καί ἐπέκεινα οἱ Ἀνατολικοί ὡς κοινές εἶχαν τίς ἱεροπραξίες τῶν Δυτικῶν. Γι’ αὐτό καί ὅπου λειτουργοῦσαν οἱ Λατίνοι, πρῶτον ἔκαναν ἁγιασμό οἱ Ἀνατολικοί πρὸς καθαρισμό καί μετά λειτουργοῦσαν⁴.

2.5. Περί Πάσχα

Στή συνέχεια ὁ Ὅσιος Νικόδημος μᾶς παρουσιάζει τήν θέση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά τοὺς Λατίνους ὅσον ἀφορᾶ τό Πάσχα. Σχολιάζοντας τόν ζ΄ Ἀποστολικό Κανόνα *«Εἴτις Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος τήν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέρα πρό τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας μετά Ἰουδαίων ἐπιτελέσοι, καθαιρείσθω»*, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις λέει πὼς ἡ Α΄ ἁγία καί οἰκουμενική Σύνοδος συνεκρότησε καί ἐξέδωσε ἐξαίρετο καί τό καλύτερο Κανόνιο περί τῆς εὐρέσεως τοῦ Πάσχα, κατά τόν α΄ Κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, τό ὁποῖο, ὅμως, δέν βρίσκεται στοὺς κανόνες τῆς Α΄ Συνόδου, ἀλλά στά πρακτικά της, ὅπως λέει ὁ Βαλσαμῶν. Σώζεται ἤδη στόν Ματθαῖο Βλάσταρη, στά τυπωμένα ἅγια εὐαγγέλια καί σέ πολλά ἄλλα βιβλία. Ἀφήνοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τήν ἀκριβή γνώση αὐτοῦ τοῦ πασχαλίου νά τήν μάθουν ξεχωριστά καί καθ’ ἑαυτό οἱ δικοί μας πασχαλιολόγοι, ἀναφέρει μόνο ὅτι τέσσερα πράγματα ἀναγκαῖα ζητοῦνται γιά τό δικό μας Πάσχα. Πρῶτον, ὅτι τό Πάσχα πρέπει νά γίνεται πάντοτε ὕστερα ἀπό τήν ἰσημερία τῆς ἀνοιξέως. Δεύτερον, ὅτι δέν πρέπει

¹ Σχ.βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΛΣΑΜΩΝ, *Γιοῦρις*, ἀπόκρισις 30, PG 138, 378.

² Ο. π., PG 138, 320.

³ Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Ἐπιστολή...*, σ. 137.

⁴ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 90-92. Ἐπίσης σχ.βλ. ΙΕΡΟΜΟΝ.ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΤΡΙΚΑΜΗΝΑΣ, «Περί τοῦ Παπισμοῦ...».

νά γίνεται τήν ἴδια ἡμέρα μέ τό νομικό φάσκα τῶν Ἰουδαίων (αὐτά τά δύο διορίζονται ἀπό τόν παρόντα ζ' Ἀποστολικό Κανόνα). Τρίτον, ὅτι νά μήν γίνεται ἀπλῶς καί ἀορίστως ὕστερα ἀπό τήν ἰσημερία, ἀλλά ὕστερα ἀπό τήν πρώτη πανσέληνο τοῦ Μαρτίου, πού θά τύχει μετά τήν ἰσημερία, καί τέταρτον, ὅτι νά γίνεται τήν πρώτη Κυριακή, πού θά τύχει ὕστερα ἀπό τήν πανσέληνο (αὐτά τά δύο τά ἔχουμε ἐκ παραδόσεως καί ὄχι ἀπό κανόνα). Γιά νά φυλάττονται καί οἱ τέσσερες αὐτοί διορισμοί ἐξίσου σέ ὅλη τήν οἰκουμένη καί νά ἐορτάζουν οἱ Χριστιανοί τόν ἴδιο χρόνο καί τήν ἴδια ἡμέρα τό ἅγιο Πάσχα καί νά μήν χρειάζονται κάθε χρόνο ἀστρονόμους καί συνόδους, συνήρμωσαν οἱ θεόσοφοι Πατέρες τό κανόνιο περί τοῦ Πάσχα.

Σημειώνει ὁ Ὅσιος ὅτι, ἐξαιτίας τῆς ἀνωμαλίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης, δέν φυλάττεται πάντα ὁ τέταρτος διορισμός, ἀλλά κάποτε παραβαίνεται, ἐπειδή, κατά τόν Βλάσταρη, μετά ἀπό τριακόσια (300) ἔτη καί δύο (2) ἡμέρες μετά τήν πρώτη πανσέληνο, συμβαίνει νά γίνεται τό νομικό φάσκα τήν ἡμέρα τῆς Κυριακῆς. Αὐτές οἱ δύο ἡμέρες, πού περισσεύουν ἀπό αὐτή τήν ἀνωμαλία, προστιθέμενες, ὑπερβαίνουν κάποτε τήν πρώτη Κυριακή, πού τυχαίνει ὕστερα ἀπό τήν πανσέληνο τοῦ Μαρτίου, κατά τήν ὁποία Κυριακή τότε ἐορτάζουμε τά Βαΐα καί κατά τήν ἐρχομένη κάνουμε Πάσχα. Ἀπό τήν λίγη αὐτή παράβαση, δέν ἀκολουθεῖ καμία παρατροπή τῆς εὐσεβείας, οὔτε κάτι ἄτοπο ἢ ψυχικός κίνδυνος. Γι'αὐτό καί ὁ θεῖος Χρυσόστομος στόν λόγο του «εἰς τούς τά πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας» λέει· *«Χρόνων ἀκρίβειαν καί ἡμερῶν παρατήρησιν δέν ἠξεύρει ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Ἐπειδή ὅσαις φοραῖς τρώγει τόν ζωοποιόν ἄρτον τοῦτον καί τό ποτήριον τοῦτο πίνει, καταγγέλλει τόν θάνατον τοῦ Κυρίου καί Πάσχα ἐπιτελεῖ ἀλλ'ἐπειδή εἰς τήν πρώτην σύνοδον ἐσυνάχθησαν οἱ Πατέρες καί ἐδιώρισαν πότε νά γίνεται τό Πάσχα, τιμῶσα ἡ Ἐκκλησία πανταχοῦ τήν συμφωνίαν καί ἔνωσιν, ἐδέχθη τόν διορισμόν, ὅπου ἐκεῖνοι ἔκαμαν»*¹. Ἐπρεπε, λοιπόν, κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο, νά προτιμήσουν καί οἱ Λατῖνοι τήν συμφωνία καί ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας, περισσότερο ἀπό τήν παρατήρηση τῶν χρόνων (τῆς ἰσημερίας δηλαδή, πού κατέβηκε τώρα στίς 11 Μαρτίου, ἐνῶ τόν καιρό τῆς Α' Συνόδου ἦταν στίς 21 Μαρτίου) καί νά ἐορτάζουν τό Πάσχα μ'ἐμᾶς τούς Γραικούς καί ὄχι νά ἀτιμάζουν τούς τριακοσίους ἐκείνους θεοφόρους καί πνευματοφόρους Πατέρες, πού τό νομοθέτησαν, κατά θεῖο φωτισμό, νομίζοντάς τους ὡς ἀνοήτους καί ὑβρίζοντας τήν κοινή μητέρα ὅλων μας Ἐκκλησία, διότι (λέει ἀκολουθῶς ὁ χρυσοῦς ῥήτωρ) ἂν καί ἡ Ἐκκλησία ἔσφαλλε, βέβαια δέν θά κατορθωνόταν τόσο μεγάλο κακό ἀπό αὐτή τήν ἀκριβῆ φύλαξη τοῦ καιροῦ, ὅσο μεγάλο κακό θά προξενούνταν ἀπό αὐτή τήν διαίρεση καί τό σχίσμα ἀπό τήν καθολική Ἐκκλησία. Ἐπειδή λέει· *«δέν φροντίζει ὁ Θεός καί ἡ Ἐκκλησία διά τιαύτην παρατήρησιν τῶν χρόνων καί ἡμερῶν, πάρεξ διά μοναχήν τήν ὁμόνοιαν καί εἰρήνην»*.

Μᾶς παροτρύνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος νά προσέξουμε πῶς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὀνομάζει σχισματικούς τούς Λατίνους, ἐπειδή ἐκαινοτόμησαν τό

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος...*, PG 47-64.

πασχάλιό τους και Καλαντάριο, όχι επειδή αυτό δεν είναι ὀρθό, κατά τήν ἰσημερία – διότι βλέπουμε ὅτι ἡ ἰσημερία ἀληθῶς ἔμεινε πίσω 11 ἡμέρες – ἀλλά γιατί χωρίσθηκαν γι'αὐτό ἀπό'μᾶς, τό ὁποῖο εἶναι ἔγκλημα ἀσυγχώρητο, κατά τόν ἴδιο ἅγιο. Γιατί, λέει στόν ἴδιο λόγο, ὅτι τό νά νηστεύσει κανείς καί τό νά κάνει Πάσχα σ'αὐτόν τόν καιρό ἢ σ'ἐκεῖνον, μετά τήν 21^η Μαρτίου, ὑποθετικά, ὅπως κάνουμε ἐμεῖς οἱ Γραικοί, ἢ μετά τήν 11^η Μαρτίου, ὅπως κάνουν οἱ Λατῖνοι, αὐτό δεν εἶναι ἔγκλημα. *«Τό δέ νά σχίσῃ τινάς τήν Ἐκκλησίαν καί νά ἀντιστέκηται φιλονείκως καί νά κάμνῃ διχοστασίας καί διαιρέσεις καί νά χωρίζῃ τόν ἑαυτό του πάντοτε ἀπό τήν κοινήν σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο εἶναι ἀμάρτημα ἀσυγχώρητον καί κατηγορίας ἄξιον καί πολλήν ἔχει κόλασιν καί τιμωρίαν»*. Γιατί, ἄς γνωρίζουν ὅτι καί οἱ οἰκουμενικές σύνοδοι, πού ἔγιναν μετά τήν πρώτη, καί οἱ ὑπόλοιποι Πατέρες, ἔβλεπαν ναί καί αὐτοί, ὡς σοφοί πού ἦταν, πῶς κατέβηκε πολύ ἡ ἰσημερία· ἀλλ'ὁμως δεν θέλησαν νά τήν μεταθέσουν ἀπό τήν 21^η Μαρτίου, πού τήν βρῆκε ἡ Α' σύνοδος, προτιμώντας περισσότερο τήν συμφωνία καί ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τήν ἀκρίβεια τῆς ἰσημερίας, ἡ ὁποία δεν προξενεῖ, οὔτε στήν εὕρεση τοῦ δικοῦ μας Πάσχα καμμία σύγχυση, οὔτε βλάβη στήν εὐσέβεια, μάλιστα δέ προξενεῖ αὐτή ἡ ἀκρίβεια στούς Λατίνους δύο μεγάλες ἀτοπίες, τό νά ἐορτάζουν δηλαδή τό Πάσχα ἢ μαζί μέ τούς Ἰουδαίους, τό ὁποῖο εἶναι ἐναντίον στόν παρόντα ζ' Ἀποστολικό Κανόνα, ἢ πρίν τούς Ἰουδαίους.

Ὅτι δέ ὁ Θεός περισσότερο εὐαρεστεῖται στήν τάξη τοῦ πασχαλίου καί ἀπλῶς εἰπεῖν τοῦ καλανταρίου τοῦ δικοῦ μας, παρά στήν ἀκρίβεια τοῦ πασχαλίου καί καλανταρίου τῶν Λατίνων, εἶναι φανερό ἀπό τά θαύματα, πού ἔδειξε καί δείχνει ἔως τώρα γι'αὐτό. Διότι, στά μέρη τῆς Ἡλιουπόλεως τῆς Αἰγύπτου, ὅπου εἶναι οἱ δύο μεγάλες Πυραμίδες, ἐνεργεῖ ὁ Θεός κάθε χρόνο αὐτό τό παράδοξο· δηλαδή κατά τό ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Πέμπτης τῆς δικῆς μας (ὄχι τῶν Λατίνων), ξερνᾷ ἡ γῆ λείψανα καί κόκκαλα παλαιά ἀνθρώπινα, ἀπό τά ὁποῖα γεμίζει ἕνας εὐρύχωρος κάμπος, τά ὁποῖα στέκονται ἔως τήν Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως, καί τότε κρύβονται καί παντελῶς δεν φαίνονται, μέχρι νά ἔλθῃ πάλι ἡ Μεγάλη Πέμπτη. Αὐτό δεν εἶναι κἀνένας μῦθος, ἀλλά ἀληθινό καί βέβαιο, μαρτυρημένο ἀπό παλαιούς καί νέους ἱστορικούς, μάλιστα δέ ἀπό τόν Γεώργιο Κορέσσιο τόν Χιό καί ἀπό τόν ἀοίδιμο πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νεκτάριο¹, ὁ ὁποῖος τό διηγεῖται στόν ἀραβικό χρονογράφο, πού ἔγραψε, καί φαίνεται, ἀπ'ὅσα λέει παρακάτω, ὅτι τό εἶδε μέ τά μάτια του· (τά ἀνθρώπινα αὐτά κόκκαλα προμηνύουν τήν μέλλουσα ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ὅπως τά εἶδε καί ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ). Ἐπίσης, ὁ ρηθεῖς Κορέσσιος γράφει ὅτι ὁ Πασχασῖνος ἔγραφε πρὸς τόν Λέοντα ὅτι, ὅταν ἐόρταζαν κάποτε τό Πάσχα οἱ μέν ἀνατολικοί τήν 22^α Ἀπριλίου, οἱ δέ δυτικοί τήν 25^η Μαρτίου, μιά βρῦση, ἡ ὁποία προηγουμένως ἦταν ξηρά, γέμισε ἀπό νερό τήν 22^α Ἀπριλίου, δηλαδή στό δικό μας Πάσχα καί ὄχι τῶν Λατίνων. Τέλος, ὁ Δοσίθεος² στό ἰβ' βιβλίο του περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, διηγεῖται ὅτι

¹ Σχ.βλ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Ἀραβικός...*, σ. 266.

² Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος· περί τῶν ἐν...*, βιβλίο 12^ο, κεφ. 2^ο, §β', σσ. 105-106.

ευρισκόμενος κάποτε ὁ Ἱεροσολύμων Παῖσιος στό Βελλιγράδι, ἀκολούθησε ἕνα θαῦμα, βεβαιωτικό μέν τοῦ δικοῦ μας καλανταρίου, ἀναιρετικό δέ τοῦ τῶν Λατίνων· δηλαδή ἡ ζύμη, πού ζυμώθηκε ἀπό κάποια Λατίνα κατά τήν ἡμέρα τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, μεταβλήθηκε σέ πέτρα κίσσηρα¹.

Παρ' ὅλα τά ἀνωτέρω οἱ Οἰκουμενιστές προωθοῦν τά σχέδιά γιά κοινό συνεορτασμό τοῦ Πάσχα μέ τούς ἑτεροδόξους, ὅπως φαίνεται ἀπό τήν Ἐγκύκλιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τήν 26^η-5-1995².

2.6. Περὶ πρεσβείων τιμῆς ῥώμης καί Κωνσταντινουπόλεως

Σύμφωνα μέ τόν στ' Κανόνα τῆς Α' Οἰκ. Συνόδου, πρέπει νά φυλάττονται τά παλαιά ἔθνη τῶν τριῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Ἀλεξανδρείας μέν κυρίως καί κατά πρῶτο λόγο, τοῦ Ἀντιοχείας δέ, κατά δεύτερο λόγο, καί τοῦ ῥώμης συνεπυγμένως καί περιληπτικῶς, (περὶ δέ τοῦ Ἱεροσολύμων ἰδιαίτερος καί ξεχωριστά λέει ἡ παροῦσα Σύνοδος στόν ζ' Κανόνα τῆς καί περὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως λέει ἡ Β' Οἰκουμενική Σύνοδος στόν γ' Κανόνα τῆς), ὥστε ὁ μέν Πατριάρχης (τόν ὁποῖο Ἐπίσκοπο ὀνομάζει ἐδῶ, ἐπειδή δέν ἦταν ἀκόμη συνήθεια νά ὀνομάζεται κάποιος μέ τό ὄνομα τοῦ Πατριάρχου) τῆς Ἀλεξανδρείας νά ἔχει τήν ἐξουσία τῶν Ἐπισκόπων καί Μητροπολιτῶν τῆς Αἰγύπτου, Λιβύης καί Πενταπόλεως. Καθώς καί στόν Πατριάρχη ῥώμης ἐπικράτησε νά ἔχει τήν ἐξουσία καί προεδρία ὄλων τῶν ἑσπερίων Ἐπισκόπων καί Πατριαρχῶν.

Στό σημεῖο αὐτό ὁ Ὅσιος Νικόδημος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ ὀρμώμενοι ἀπό τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δέν ἐρμηνεύουν ὀρθῶς τόν παρόντα Κανόνα. Ὁ Πάπας Φίλιξ, ἔχοντας διαφορές πρός τόν Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο καί ἀφοῦ διέφθειρε τόν παρόντα Κανόνα, εἶπε ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος ῥώμης ἔχει τό κῦρος σέ κάθε σύνοδο, ὅπως θέλει ὁ παρών Κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Καί πρὶν ἀπό αὐτόν ὁ τοποτηρητής τοῦ Λέοντος Πασχασίνος ἀντεστραμμένως προέφερε αὐτόν τόν Κανόνα στήν Δ' Σύνοδο. Ὁ Ὅσιος, ὅμως, ἀπό αὐτά τά ῥήματα τοῦ Κανόνος βρίσκει ἀληθινό τό νόημα αὐτῆς τῆς Συνόδου. Λέει, λοιπόν, ὅτι, ἐπειδή ὁ Μελέτιος παρέτρεψε τά δίκαια τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἔδωσε αἰτία στήν σύνοδο αὐτή νά ἐκθέσουν τόν παρόντα Κανόνα καί νά διορίσουν ὄχι κάποιο νέο, ἀλλά μόνο νά ἐπικυρώσουν τίς τάξεις, πού σώζονταν ἀπό παλαιά συνήθεια, ὄχι μόνο στούς Πατριάρχες, ἀλλά καί στούς Μητροπολίτες καί ὄχι μόνο στίς χειροτονίες, τίς ὁποῖες ὁ Μελέτιος παρέτρεπε, ἀλλά καί σέ κάθε ἄλλο δικαίωμα, πού ἀνήκει στούς Πατριάρχες καί τούς Μητροπολίτες κατά τίς Ἐκκλησίες, πού ὑπόκεινται σ' αὐτούς. Ἀφοῦ, λοιπόν, ἔβαλε τά παραπάνω ὡς προϋποθέσεις, λέει ὁ Κανόνας: «*Τά ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω, τά ἐν Αἰγύπτῳ καί Λιβύῃ καί Πενταπόλει, ὥστε τόν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τήν ἐξουσίαν, ἐπειδή καί τῶ ἐν ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ τούτο σύνηθές ἐστι*». Ἐδῶ, σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο, πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἀντωνυμία «*τούτο*» δέν ἀναφέρεται σέ ἄλλο, παρά στό

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 8-9.

² Σχ.βλ. «Συνεορτασμόν...».

ἔθος, πού θά πεῖ Κοινότερο. Καθώς καί στόν Ἐπίσκοπο Ῥώμης ἐπικράτησε αὐτή ἡ συνήθεια. Ποιά συνήθεια; Τό νά ἔχει τήν ἐξουσία ὅλων αὐτῶν, πού ὑπόκεινται σ'αὐτόν. Καθώς ἔχει τήν ἴδια συνήθεια ὁ Ῥώμης μέ τόν Ἀλεξανδρείας, ἔτσι ἔχει καί τήν ἴδια ἐξουσία μ'ἐκεῖνον.¹ Ὅτι αὐτό εἶναι τό νόημα τοῦ Κανόνος, συμμαρτυρεῖ ἡ Ἀραβική μετάφραση αὐτῶν τῶν Κανόνων, δηλαδή ἡ Ἀλεξανδρινή ἐκδοση, ὁ Αἰγύπτιος Ἰωσήφ ὁ ἀρχαῖος ἐρμηνευτής τῶν Κανόνων αὐτῆς τῆς Συνόδου, ἡ μετάφραση τοῦ Διονυσίου τοῦ μικροῦ στό Λατινικό, ἡ ἐκδοση τοῦ Ἰσιδώρου Μερκάντορος καί τέλος ἡ μετάφραση τοῦ Ρουφίνου Πρεσβυτέρου Ἀκυληῖας. Ἐπειδή, λοιπόν, ἔτσι ἔχει τό ἀληθές καί ἡ διοίκηση τῆς Ῥώμης εἶναι περιορισμένη, ὅπως καί τοῦ Ἀλεξανδρείας, μάτην φαντάζονται οἱ Ῥωμαῖοι ἀπό αὐτόν τόν Κανόνα νά ἔχουν ἀπεριόριστη ἐξουσία σέ ὅλο τόν κόσμο. Σημειώνει, τέλος, ὁ Ὅσιος ὅτι ὁ παρών Κανόνας δέν ἀνακαίνισε τά πρεσβεῖα τῆς Ῥώμης, ἐπειδή ἦταν ἀκέραια.² Ἄν, ὅμως, δέν ἦταν τό ἴδιο, πού εἶπε περί τοῦ Ἀλεξανδρείας, θά ἔλεγε καί γιά τόν Ῥώμης¹.

Ὁ γ' Κανόνας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διορίζει ἰδιαίτερος περί τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καί λέει ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως νά ἔχει τά προνόμια τῆς τιμῆς μετά τόν Πάπα καί Πατριάρχη τῆς Ῥώμης, ἐπειδή καί αὐτή ἡ Κωνσταντινούπολις δηλαδή εἶναι καί ὀνομάζεται Νέα Ῥώμη. Ἡ πρόθεση «μετά» ἐδῶ δέν δηλώνει τό ὕστερο τοῦ χρόνου, καθώς λένε μερικοί μαζί μέ τόν Ἀριστηνό, ἀλλά οὔτε ὑποβιβασμό καί ἐλάττωση, καθώς λανθασμένα ἐρμηνεύει ὁ Ζωναράς (ἐπειδή μέ τό νά εἶναι μετά τόν Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλεξανδρείας, μετά τόν Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀντιοχείας καί μετά τόν Ἀντιοχείας ὁ Ἱεροσολύμων, κατά τόν λστ' τῆς ΣΤ', ὑπάρχουν τέσσερα εἶδη ὑποβιβασμοῦ τιμῆς καί ἀκολουθῶς πέντε διάφορες τιμές ἢ μία ἀνώτερη τῆς ἄλλης, τό ὁποῖο εἶναι ἐνάντιο σέ ὅλη τήν καθολική Ἐκκλησία καί δεκτό μόνο ἀπό τούς Λατίνους καί τούς Λατινόφρονες), ἀλλά δηλώνει ἰσότητα τιμῆς καί τάξης, κατά τήν ὁποία ὁ μέν εἶναι πρῶτος, ὁ δέ δεύτερος. Ἰσότητα μέν τιμῆς δηλώνει, ἐπειδή καί οἱ ἐν Χαλκηδόνι Πατέρες στόν κη' Κανόνα λένε ὅτι οἱ ρν' αὐτοί Ἐπίσκοποι ἔδωσαν τά ἴσα πρεσβεῖα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καί στήν νέα Ῥώμη καί οἱ ἐν Τρούλλῳ Πατέρες στόν λστ' Κανόνα λένε ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπολαμβάνει τά ἴσα πρεσβεῖα μέ τόν Ῥώμης. Τάξη δέ δηλώνει, ἐπειδή καί αὐτοί καί ἐκεῖνοι στούς Κανόνες τους λένε δεύτερο τόν Κωνσταντινουπόλεως μετά τόν Ῥώμης, ὄχι ὡς πρός τήν τιμή, ἀλλά ὡς πρός τήν τάξη τῆς τιμῆς. Γιατί, κατά τήν φύση τῶν πραγμάτων, εἶναι ἀδύνατο νά βρεθοῦν δύο ἴσα καί νά λέγονται πρῶτα καί δεύτερα μεταξύ τους χωρίς τάξη².

Ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος, ἀνανεώνοντας μέ τόν κη' Κανόνα τῆς τόν γ' τῆς Β', ἔδωσε στόν Κωνσταντινουπόλεως καί τά ἴσα προνόμια τῆς τιμῆς τοῦ Ῥώμης, τά ὁποῖα εἶναι οἱ χειροτονίες τῶν τριῶν διοικήσεων τῶν Μητροπολιτῶν Ἀσίας, Πόντου καί Θράκης, οἱ ὁποῖες ἐπικυρώθησαν καί μέ Κανόνα καί ὄχι μόνο μέ ἔθος, ἐπειδή εἶναι γύρω ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη. Γιατί, ὅπως ὁ Ῥώμης ἔχει τά πρεσβεῖα τιμῆς καί ἐξουσίας, δηλαδή τό Πατριαρχικό ἀξίωμα καί τό ἄρχεῖν τῆς

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 129-130.

² Ὁ. π., σσ. 157-158.

ἰδίας ἐνορίας τῶν Ἑσπερίων, ἔτσι καί ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὰ ἴδια πρεσβεῖα, δηλαδή τό Πατριαρχικό ἀξίωμα, καί τό ἄρχειν τῶν ἀνωτέρω Μητροπολιτῶν, ἐπειδή εἶναι ἀπό τήν ἴδια ἐνορία. Αὐτά εἶναι τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα, πού ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Κανόνας, στά ὁποῖα, καθῶς μεγαλύνεται ὁ Ῥώμης, ἔτσι μεγαλύνεται καί ὁ Κωνσταντινουπόλεως, χωρίς καμμία διαφορά, ἐκτός ἀπό τήν ἐξῆς: ὅτι ὁ μὲν Ῥώμης εἶναι πρῶτος ὡς πρὸς τήν τάξη, ὁ δέ Κωνσταντινουπόλεως δεύτερος ὡς πρὸς τήν τάξη. Αὐτά τὰ προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπεκύρωσαν καί ἐπεσφράγισαν ὄχι μόνο οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου, ἀλλά καί ὅλη ἡ Σύγκλητος τῶν ἀρχόντων, ἄν καί οἱ λεγάτοι τοῦ Πάπα, βλέποντας νά πλατύνονται τὰ ὄρια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, σχεδόν λειποθύμησαν, ἐναντιούμενοι σ'αὐτά. Γι'αὐτό προφανῶς ψεύδονται οἱ **παπολάτρες**, λέγοντας ὅτι τὰ **πρωτεῖα καί πρεσβεῖα τοῦ Ῥώμης** καί τό νά μεγαλύνεται στά ἐκκλησιαστικά πράγματα προσμαρτυροῦν σ'αὐτόν **εἰδικό προνόμιο ἐξουσίας** στήν καθόλου Ἐκκλησία, δηλαδή **μοναρχικό καί ἀναμάρτητο ἀξίωμα**. Ἄν τὰ πράγματα φανέρωναν κάτι τέτοιο, αὐτό ἔπρεπε νά ἔχει καί ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδή ὁ Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τοὺς Κανόνες, εἶναι ἴσο καί ἀπαράλλακτο μέτρο τῆς τιμῆς τῆς ἐξουσίας καί τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥώμης. Ἄλλά, ἀφοῦ ποτέ δέν ἔλαβε κάτι τέτοιο ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Κανόνες, ἄρα οὔτε ὁ Ῥώμης.

Ἄλλά οὔτε τὰ πρεσβεῖα τοῦ Ῥώμης εἶναι αὐτά, πού δόθηκαν ἀπό τό **θρυλλούμενο θέσπισμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τόν Σίλβεστρο Ῥώμης**, ὅπως αὐτοὶ λένε, δηλαδή τό νά περπατᾷ μέ τὰ παράσημα τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος, κατὰ μίμηση τοῦ βασιλέως, τό νά ἔχει στό κεφάλι του, ἀντί στεφάνου, ὑπέλαμπρο λῶρο, τό νά φορᾷ Βασιλικό ὠμοφόριο, πορφυρᾷ χλαμῦδα καί κόκκινο χιτῶνα, τό νά ἔχει τόν ἵππο του στρωμένο βασιλικῶς μέ ὅλα τὰ βασιλικά σημεῖα, τό νά κρατᾷ ὁ Βασιλεύς, σάν στρατῶρ, τό χαλινάρι τοῦ ἵππου του καί τό νά μεγαλύνεται ὁ Κληρὸς τῆς Ἐκκλησίας του, καθῶς καί ἡ Σύγκλητος, τόσο στά φορέματα, ὅσο καί στά ὑποδήματα καί στήν καββαλαρία. Δέν εἶναι αὐτές οἱ ἐξωτερικὲς λαμπρότητες καί περιφάνειες τὰ πρεσβεῖα καί ἀξιώματα, πού δόθηκαν ἀπό τοὺς Κανόνες στόν Ῥώμης, Α' γιατί, ἄν ἦταν, ἔπρεπε νά δοθοῦν παρομοίως καί ἴσως καί στόν Κωνσταντινουπόλεως καί Β' γιατί, κατὰ τόν ἰστ' τῆς Ζ' καί τόν κζ' τῆς ΣΤ', οἱ λαμπρές καί περιφανεῖς ἐσθῆτες καί κάθε βλακεία καί καλλωπισμός τοῦ σώματος εἶναι ἀλλότρια τῶν Κληρικῶν καί τῆς ἱερατικῆς τάξεως καί γιατί ὁ καπνώδης τύφος τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας πρέπει νά εἶναι μακρῶς ἀπό τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ, κατὰ τήν ἐπιστολή τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου πρὸς τόν Πάπα Κελεστῖνο. Ὁ πγ' ἀποστολικὸς καθαιρεῖ ἐκείνους, πού θέλουν νά ἔχουν καί Ῥωμαϊκὴ ἀρχή καί ἱερατικὴ διοίκηση. Καί ὁ Κύριος στά Εὐαγγέλια προστάζει νά φυλαγόμεσθε ἀπὸ ἐκείνους, πού θέλουν νά περπατοῦν ἐν στολαῖς. Γι'αὐτό, τό μάτην θρυλλούμενο θέσπισμα κρίνεται νόθο καί πεπλασμένο. Ἄν καθ'ὑπόθεσιν συγχωρήσουμε ὅτι εἶναι ἀληθές, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδή καί ἐναντιώνεται προφανῶς στοὺς ἱερούς Κανόνες, εἶναι ἀργό καί ἄκυρο. Οἱ πραγματικοὶ τύποι, πού ἐναντιώνονται στοὺς Κανόνες, εἶναι ἄκυροι. Πρεσβεῖα, λοιπόν, καί πρωτεῖα τοῦ Ῥώμης εἶναι τό νά ἔχει τήν ἐξουσία ὅλων τῶν Ἐπισκόπων καί Μητροπολιτῶν

στήν Διοίκηση τῆς Ῥώμης, ὥστε νά τούς χειροτονεῖ μαζί μέ τούς Ἐπισκόπους τῆς Διοικήσεως, καί τό νά εἶναι πρῶτος ὡς πρός τήν τάξη τῶν ὑπολοίπων Πατριαρχῶν. Αὐτά τά προνόμια τά ἔλαβε ὄχι ἐπειδή ἡ Ῥώμη εἶναι καθέδρα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὄχι ἐπειδή ὁ Ῥώμης εἶναι βικάριος τοῦ Χριστοῦ, καθώς ματαιολογοῦν οἱ Παπιστές, ἀλλά προκαταρκτικῶς μέν ἐπειδή ἡ Ῥώμη ἦταν τιμημένη μέ βασιλεία. Ὁ κη' Κανὼν τῆς Δ' λέει: «*Τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διά τό βασιλεύειν τήν πόλιν ἐκείνην, εἰκότως οἱ Πατέρες ἀποδεδώκασι τά πρεσβεῖα*». Ἐπομένως δέ καί γιά τό ἀρχαῖο ἔθος, πού ἀκολούθησε, καθώς ἦταν πρωτεύουσα πόλη ἡ Ῥώμη, ἔτσι νά εἶναι πρῶτος καί ὁ Ἐπίσκοπός της. Συνεπομένως δέ, ἐπειδή οἱ Κανόνες τοῦ ἔδωσαν αὐτό τό προνόμιο, καθώς παρομοίως τό ἴδιο προνόμιο δόθηκε στόν Κωνσταντινουπόλεως, γιατί ἡ Κωνσταντινούπολη στάθηκε Βασιλεύουσα καί νέα Ῥώμη, ἔγινε ἀρχαῖο ἔθος νά χειροτονεῖ τούς Ἐπισκόπους στήν Ἀσία, τόν Πόντο καί τήν Θράκη, καί ἐπειδή ἔγινε ἔθος, ἐξεδόθηκαν οἱ Κανόνες καί ἐπισφράγισαν τό ἀρχαῖο ἔθος¹.

Ἡ ὁστ' Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀνακαινίζει τόν γ' Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί τόν κη' τῆς Δ', πού ἀναφέρονται στά **προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως**, ὀρίζοντας ὅτι αὐτός νά ἀπολαμβάνει τά ἴσα καί τά αὐτά προνόμια μέ τόν Ῥώμης καί νά μεγαλύνεται στά Ἐκκλησιαστικά πράγματα παρομοίως καθώς ἐκεῖνος, δεύτερος ὑπάρχοντας κατά τάξιν μετά ἀπό ἐκεῖνον, τρίτος δέ ὁ Ἀλεξανδρείας, τέταρτος ὁ Ἀντιοχείας καί πέμπτος ὁ Ἱεροσολύμων μόνο κατά τήν τάξη τῆς προαριθμήσεως καί ἀριθμήσεως.

Παρατηρεῖ ὁ Ὅσιος ὅτι, ἐπειδή τά προνόμια τοῦ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἐπίφθονα, ἀθετήθηκαν ἀπό πολλούς κατά καιρούς, καί ἐπειδή εἶναι καί κανονικά, ἀνακαινίσθηκαν ἀπό πολλούς κατά διαφόρους καιρούς. Π.χ. ὁ Διόσκορος ἔταξε τόν Κωνσταντινουπόλεως πέμπτο, ἀθετώντας τόν γ' Κανόνα τῆς Β', ἀλλά πάλι τόν ἀνεκαίνισε ἡ Δ'. Ἐπειτα, ὁ τύραννος Βασιλίσκος τά ἀθέτησε μέ Χρυσόβουλλο, ἀλλά ὁ Ἰουστινιανός τά ἀνεκαίνισε, (ἂν καί ὁ ἴδιος ὁ Βασιλίσκος τά διόρθωσε μέ ἀντεγκύκλια γράμματα). Μετά, ὁ τύραννος Φωκάς ἔδωσε πρωτεῖο στόν Ῥώμης, (τό ὅποιο ἂν καί ὁ Ἡράκλειος ἀνέτρεψε), ἀλλά ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, ἔχοντας ἀξίωμα Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πάλι τά ἀνεκαίνισε. Δέν ἀμάρτησε ἡ Σύνοδος, κάνοντας αὐτό, ὅπως φλυαροῦν ἀπό φθόνο οἱ Παπιστές, γιατί δέν τό ἔκανε ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλά ἀκολουθώντας τίς πρό αὐτῆς Συνόδους².

Σχολιάζοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τόν α' Κανόνα τῆς ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ συνόδου, διευκρινίζει ὅτι τά προνόμια τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καί τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης, δηλαδή τό νά εἶναι πρῶτος ὡς πρός τήν τάξη τῆς τιμῆς ἀπό τούς ὑπόλοιπους τέσσερεις Πατριάρχες, ἴσχυαν τότε, ὅταν ἡ Ἐκκλησία τῶν Ῥωμαίων οὔτε ἔσφαλλε στήν πίστη, οὔτε εἶχε διαφορές μ' ἑμᾶς τούς Γραικοὺς. Τώρα, ὁμως, ἐμεῖς δέν ἔχουμε καμμία ἔνωση καί κοινωνία μ' αὐτήν, ἐξαιτίας τῶν αἰρετικῶν δογμάτων, στά ὅποια αὐτή ὑπέπεσε³.

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 207-208.

² Ὁ. π., σ. 252.

³ Ὁ. π., σ. 364.

2.7. Περί κοσμικής και πνευματικής εξουσίας Πάπα

Σύμφωνα μέ τόν πγ' Ἀποστολικό Κανόνα, οί Θεῖοι Ἀπόστολοι ἐμποδίζουν τούς ἱερωμένους νά διοικοῦν τά δημόσια πράγματα καί νά δέχονται κοσμικές φροντίδες. Γι'αὐτό λένε ὅτι ὅποιος Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος καταγίνεται σέ στρατεία, δηλαδή ὄχι σέ μεταχείριση ὄπλων καί πολέμων, ἀλλά σέ διοίκηση στρατιωτικῶν πραγμάτων, ὅπως διανομή στρατιωτικῶν σιτηρεσιῶν, ὑποδοχή αὐτῶν τῶν τροφῶν καί ἄλλες τέτοιες κυβερνήσεις, τίς ὁποῖες οἱ πολιτικοί ὀνομάζουν στρατεῖες ὅποιος, λοιπόν, καταγίνεται σέ τέτοια καί θέλει νά ἔχει καί τά δύο καί ἐξουσία Ῥωμαϊκή βασιλική καί διοίκηση ἱερατική καί Ἐκκλησιαστική, δηλαδή ἐξουσία ἐξωτερική καί ἐσωτερική, αὐτός, ἄν δέν παύσει ἀπό αὐτά, ἄς καθαίρεται, διότι τά πράγματα καί οἱ ἐξουσίες τοῦ Καίσαρος καί βασιλέως, στόν Καίσαρα πρέπει νά δίνονται, δηλαδή σέ ἀνθρώπους ἐξωτερικούς καί βασιλικούς. Τά δέ πράγματα καί οἱ ἐξουσίες τοῦ Θεοῦ, στόν Θεό παρομοίως πρέπει νά δίδονται, δηλαδή σέ ἀνθρώπους θεῖους καί ἐσωτερικούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Πρεσβύτεροι καί οἱ Διάκονοι.

Σημειώνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι ἡ ἐξουσία καί ἡ ἀρχή διαιρεῖται σέ δύο. Ἄλλη μέν εἶναι κοσμική, τήν ὁποία ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός στούς Βασιλεῖς καί τούς ἄρχοντες, ἄλλη δέ εἶναι πνευματική, τήν ὁποία ἐνεχείρισε ὁ Θεός στούς Ἀρχιερεῖς καί τούς οἰκονόμους τῶν ψυχῶν. Ἡ μία εἶναι ἐνάντια στήν ἄλλη. Γιατί, ἡ μέν εἶναι ἐπίγειος, ἡ δέ Οὐράνιος. Ἡ μέν φορεῖ μάχαιρα καί θανατώνει, ἡ δέ πρῶως συγχωρεῖ καί ζωοποιεῖ. Γι'αὐτό καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει: *«ἄλλοι ὄροι βασιλείας καί ἄλλοι ὄροι ἱερωσύνης. Ὁ βασιλεύς τά ἐνταῦθα πεπίστευται, ἐγὼ τά Οὐράνια (ἐγὼ ὅταν εἶπω, τόν ἱερέα λέγω) ὁ βασιλεύς σώματα ἐμπιστεύεται, ὁ δέ ἱερεύς ψυχήν. Ὁ βασιλεύς λοιπάδας χρημάτων ἀφήσιν, ὁ δέ ἱερεύς λοιπάδας ἀμαρτημάτων. Ἐκεῖνος ἀναγκάζει, οὗτος παρακαλεῖ. Ἐκεῖνος ὄπλα ἔχει αἰσθητά, οὗτος ὄπλα Πνευματικά»*¹. Τό ἴδιο ἄτοπο ἀκολουθεῖ ἀνίσως ἡ ὁ βασιλεύς τολμήσει νά ἐπιβαίνει τοῦ βήματος ἢ ὁ Ἀρχιερεύς νά βασιλεύει καί νά ζώννυται μάχαιρα, καθὼς τό ἔπαθε ὁ Δίκερος Γίγας τῆς Ῥώμης, ὁ Πάπας, ὁ ὁποῖος ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι ἐσωτερικός καί κατά πνεῦμα Ἀρχιερεύς, θέλει νά εἶναι ἐξωτερικός καί κατά σῶμα βασιλεύς νά εὐλογεῖ καί νά θανατώνει, νά κρατᾶ τήν ποιμαντική βακτηρία καί μάχαιρα τήν φονευτρία. Μίξις ἄμικτος καί τέρας ἀλλόκοτον! ἀναφωνεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος. Ἄς δεῖ, λοιπόν, ὅτι βρίσκεται παραβάτης τοῦ παρόντος πγ' Ἀποστολικοῦ Κανόνος καί ὑπόκειται σέ καθαίρεση, θέλοντας νά ἔχει καί τά δύο καί Ῥωμαϊκή ἀρχή καί ἱερατική διοίκηση. Χρησιμώτατα εἶναι τά λόγια τοῦ Ὁσίου Ἐπισκόπου Κουδρούβης πρὸς τόν Μεγάλο Κωνσταντῖνο: *«Σοί βασιλείαν ὁ Θεός ἐνεχείρισεν, ἡμῖν τά τῆς Ἐκκλησίας ἐπίστευσε καί ὡσπερ ὁ τήν σὴν ἀρχὴν ὑποκλέπτων, ἀντιλέγει τῷ διαταξαμένῳ Θεῷ, οὕτω φοβήθητι μή καί σύ τά τῆς Ἐκκλησίας εἰς σεαυτὸν ἔλκων, ὑπεύθυνος ἐγκλήματι μεγάλῳ γένη. Ἀπόδοτε, γέγραπται, τά τοῦ Καίσαρος Καίσαρι καί τά τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Οὐτε τοίνυν ἡμῖν ἄρχειν ἐπὶ τῆς γῆς ἔξεστι, (τί*

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος δ'...*, σ. 149, PG 47-64.

ἄν εἴποι πρὸς ταῦτα ὁ διαρχῶν Πάπας;) οὔτε σύ τοῦ θυμιᾶν ἐξουσίαν ἔχεις ὡ Βασιλεῦ»¹.

2.8. Περί Πάπα ὡς ἐσχάτου κριτῆ τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο τέσσερα εἶναι τά χαρακτηριστικά ἰδιώματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Πρῶτο ἰδίωμα ὅλων τῶν Οἰκουμενικῶν εἶναι τό νά συναθροίζονται μέ προσταγές, ὄχι τοῦ Πάπα ἢ τοῦ δεῖνος Πατριάρχου, ἀλλά μέ βασιλικές προσταγές. Δεύτερο, τό νά γίνεται συζήτηση περί πίστεως καί ἀκολουθῶς νά ἐκτίθεται ἀπόφαση καί ὄρος δογματικός σέ κάθε μία ἀπό τίς Οἰκουμενικές. Τρίτο, τό νά εἶναι ὅλα τά δόγματα καί οἱ Κανόνες, πού ἐκτίθενται ἀπ' αὐτές, ὀρθόδοξα, εὐσεβῆ καί σύμφωνα μέ τίς θεῖες Γραφές ἢ τίς προηγούμενες Οἰκουμενικές Συνόδους. Τέταρτο καί τελευταῖο, τό νά συμφωνήσουν καί νά ἀποδεχθοῦν τά διορισθέντα καί κανονισθέντα ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχες καί Ἀρχιερεῖς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, εἴτε μέ τῆς αὐτοπροσώπου παρουσίας τους, εἴτε μέ τοποτηρητές τους ἢ μέ γράμματά τους. Αὐτή ἡ συμφωνία τῶν Πατριαρχῶν καί Ἀρχιερέων τῆς Οἰκουμένης εἶναι ὁ συστατικός καί διακριτικός χαρακτήρας τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων. Ἡ συμφωνία καί ἡ ἀποδοχή ὅλων τῶν Πατριαρχῶν συνιστᾷ τίς Οἰκουμενικές συνόδους καί ὄχι μόνο ἡ αὐτοπρόσωπη παρουσία τους ἢ ἡ διά τοποτηρητῶν. Γιατί, σέ ὅλες τίς ἑπτὰ Οἰκουμενικές συνόδους, κανένας Πάπας δέν ἦταν παρών αὐτοπροσώπως. Στήν δέ Β' καί Ε' οἱ Πάπες Δάμασος καί Βιγίλιος δέν ἦταν παρόντες οὔτε αὐτοπροσώπως οὔτε διά τοποτηρητῶν, ἀλλά οἱ Οἰκουμενικές παρέμειναν Οἰκουμενικές, διότι οἱ Πάπες συμφώνησαν μέ αὐτά, πού εἶχαν ὀριστεῖ, καί τά ἀποδέχθηκαν μέ γράμματα καί ὑπογραφές.

Κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος ἀνακηρύττεται ὁ ἐσχάτος κριτῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, κατά τόν στ' Κανόνα τῆς Β', καί ὄχι ἡ θεία Γραφή, καθὼς λένε οἱ **Λουθηροκαλβῖνοι**, ἢ ὁ Πάπας, καθὼς λένε οἱ **Λατῖνοι**. Ἐπειδή ἡ ἀγία Γραφή σέ πολλά μέρη μιᾷ ἀσαφῶς καί καθένας αἰρετικός μπορεῖ νά διαστρεβλώσει τό ἀσαφές νόημα τῶν Γραφῶν πρὸς τήν αἵρεσίν του, γι' αὐτό χρειάζεται ἐρμηνεία γιά νά ἐξηγήσει τό ἀληθές νόημά της, ὁ ὁποῖος δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τήν Οἰκουμενική σύνοδο. Ἐπίσης, ἐπειδή οἱ αἰρετικοί μαζί μέ τά γνήσια καί καθολικά βιβλία τῆς Γραφῆς τόλμησαν νά ἐπιγράψουν ὡς Κανονικά καί τά νόθα καί αἰρετικά βιβλία τους, γι' αὐτό ἡ Οἰκουμενική σύνοδος ἐγκρίνει μέν τά γνήσια, ἀποβάλλει δέ τά νόθα καί ἀπόκρυφα, ὅπως ἔκανε ἡ ΣΤ' γιά τίς Ἀποστολικές διαταγές καί ἡ Α'. Γι' αὐτό καί ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος, γνωρίζοντας αὐτό, κομπῶς γνωμάτευσε: «Εἰς τό *Εὐαγγέλιον* δέν ἤθελα πιστεύω, ἄν δέν μέ ἔπειθεν ἡ ἀξιοπιστία τῆς *Ἐκκλησίας*»². Ἄρα συμπεραίνεται ἀπό αὐτά, πού εἰπώθηκαν, ὅτι κανείς δέν μπορεῖ νά ἐναντιωθεῖ στίς Οἰκουμενικές συνόδους,

¹ Σχ.βλ. Μ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Ἐπιστολή...*, σ. 302⁷⁻¹⁴ καί ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 109-110.

² Σχ.βλ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, *Ἐπιστολή 154^η*, PL 32-47.

μένοντας εὐσεβῆς καὶ ὀρθόδοξος, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἀδιορίστως ὁ καθένας χρωστᾶ νά πείθεται σ'αὐτές. Γιατί, αὐτός, πού ἀντιφέρεται καὶ ἀντιπίπτει σ'αὐτές, ἀντιφέρεται καὶ ἀντιπίπτει στό ἴδιο τό ἅγιο Πνεῦμα, πού λαλεῖ μέσφ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ γίνεται αἰρετικός καὶ ἀναθεματισμένος, καθῶς καὶ ὁ Πάπας Δάμασος ἀναθεματίζει ἐκείνους, πού δέν πείθονται στίς Οἰκουμενικές συνόδους. Ἀλλά καὶ αὐτές οἱ ἴδιες οἱ σύνοδοι ἀναθεματίζουν αὐτούς, πού δέν πείθονται σ'αὐτές. Ὅχι μόνο ὡς αἰρετικός, ἀλλά ὡς ἐθνικός καὶ ἀσεβῆς λογίζεται αὐτός, πού παρακούει τῆς Ἐκκλησίας, τό πρόσωπο τῆς ὁποίας ἐπέχει ἡ Οἰκουμενική σύνοδος. Κατά τόν ἱερό Αὐγουστῖνο, ὁ Κύριος λέει «ἐάν καί τῆς Ἐκκλησίας παρακούση, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικός καί ὁ τελώνης»¹, ἐπειδή ἡ ὕστατη ψῆφος καὶ κρίση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Οἰκουμενική σύνοδος. Αὐτό τό ἴδιο εἶναι καὶ ἐκεῖνο, πού πρόσταξε ὁ Θεός νά φυλάττεται καὶ στή σύνοδο τῶν ἱερέων τοῦ παλαιοῦ Νόμου².

Στά προλεγόμενα τῆς ἐν Καρθαγένῃ τοπικῆς ἁγίας Συνόδου, ὁ Ὅσιος Νικόδημος παρατηρεῖ ὅτι παρ' ὅλο πού στήν Σύνοδο αὐτή ἦταν παρόντες οἱ τοποτηρητές τοῦ Πάπα, ἐντούτοις πάλι ἡ τοπική ἔμεινε τοπική καὶ δέν ἔγινε Οἰκουμενική, ἐπειδή δέν ἦταν παρόντες ἡ αὐτοὶ ἢ οἱ τοποτηρητές τους καὶ οἱ Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς. Ὡστε καὶ ὁ Πάπας εἶναι μόνο μέρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι Πατριάρχες καὶ ὄχι πάνω ἀπό τίς Συνόδους, ὅπως φαντάζονται οἱ σημερινοὶ ποντίφηκες τῆς Ῥώμης³.

2.9. Περί αὐθεντίας Παπῶν

Στά προλεγόμενα τῆς Β' ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Ὅσιος Νικόδημος σημειώνει τό ἐξῆς ἀξιόλογο, πού ἀκολούθησε σ'αὐτή τῆ Σύνοδο, ἐπειδή εἶναι ἀναιρετικό τοῦ φανταστικοῦ προνομίου τῶν σημερινῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης, ὅτι δηλαδή οἱ Πάπες ἀθροίζουν αὐθεντικῶς τίς οἰκουμενικές Συνόδους. Τὴν παροῦσα Β' Οἰκουμενική Σύνοδο ὄχι μόνο δέν ἤθροισε ὁ Πάπας Δάμασος, ἀλλὰ ἦταν τελείως ἀπών καὶ δέν ἐκπροσωποῦταν οὔτε αὐτοπροσώπως, οὔτε μέ τοποτηρητές, οὔτε μέ τὴν συνήθη συνοδική ἐπιστολή, παρ' ὅλο πού ὅλοι οἱ Δυτικοὶ καὶ τότε συνομολόγησαν καὶ τώρα συνομολογοῦν αὐτή ὡς ἀληθῶς οἰκουμενική⁴.

¹ Ματθ. 18, 17.

² Δευτερ. 17, 2-8. Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 118-120, 193.

³ Ὁ. π., σ. 462.

⁴ Ὁ. π., σ. 153.

2.10. Περί μοναρχικοῦ ἀξιώματος, ἐκκλητίου καί ἀναμαρτησίας Πάπα

Ἀναφερόμενος ὁ Ὅσιος Νικόδημος στήν Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο καί συγκεκριμένα στόν **Τόμο τοῦ Λέοντος**, λέει ὅτι τήν ἐπιστολή αὐτή ἔστειλε ὁ ἅγιος Λέων (τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία εορτάζει τήν μνήμη του στίς 18 Φεβρουαρίου) πρὸς τόν ἅγιο Φλαυιανό Κωνσταντινουπόλεως κατά τῶν Μονοφυσιτῶν. Λένε ὅτι, ἀφοῦ τήν ἔγραψε, τήν ἔβαλε στόν τάφο τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου καί μέ νηστεία, ἀγρυπνία καί προσευχή τόν παρακαλοῦσε, ἄν ἔχει κάποιο λάθος, νά τήν διορθώσει. Ἡ περικοπή, πού ἀκριβῶς καί ὑψηλῶς θεολογεῖ γιά τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ καί τήν μία ὑπόσταση, ἔχει ἐπί λέξει ὡς ἐξῆς: «*Ἐνεργεῖ γάρ ἐκατέρα μορφή μετά τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μέν Λόγου, τοῦ δέ σώματος ἐκτελοῦντος, ὅπερ ἐστί τοῦ σώματος. Καί τό μέν αὐτῶν, διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τό δέ, ταῖς ὕβρεσι ὑποπέπτωκε. Καί καθάπερ ὁ Λόγος ἀπό τῆς Πατρὸς δόξης ἐστίν ἀχώριστος, οὕτω τό σῶμα τήν φύσιν τοῦ ἡμετέρου γένους οὐκ ἀπολέλοιπεν. Εἰς γάρ καί ὁ αὐτός ἀληθῶς τε Υἱὸς Θεοῦ καί ἀληθῶς υἱὸς ἀνθρώπου τυγχάνει. Θεός μέν κατά τοῦτο, καθ' ὅ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί ὁ Λόγος ἦν πρὸς τόν Θεόν, καί Θεός ἦν ὁ Λόγος, ἄνθρωπος δέ κατά τοῦτο, καθ' ὅ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*». Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀναγνώσθηκε ἡ ἐπιστολή στήν παρούσα σύνοδο, οἱ Πατέρες βόησαν: «*Αὕτη ἡ Πίστις τῶν Πατέρων. Αὕτη ἡ Πίστις τῶν Ἀποστόλων. Πέτρος διά Λέοντος ταῦτα ἐφώνησε*». Γι' αὐτό καί ὀνομάσθηκε αὐτή ἡ ἐπιστολή Στήλη τῆς ὀρθοδοξίας.¹ Ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων¹ γράφει γι' αὐτή τήν ἐπιστολή ὅτι ὁ Θεόδωρος Ἐπίσκοπος Λιβύης, πού ἦταν Κουβικουλάριος τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιου, εἶδε στόν ὕπνο του ἓνα ψηλό ἄνθρωπο, ἄξιο πολλῆς τιμῆς καί εὐλαβείας, καί τοῦ εἶπε νά μνηύσει στόν Πατριάρχη Εὐλόγιο ὅτι ἦλθε ὁ Πάπας τῆς Ῥώμης Λέων γιά νά τόν ἀνταμώσει. Ὁ Θεόδωρος ἔδραμε παρευθύς στόν Πατριάρχη καί τοῦ εἶπε τά ῥηθέντα. Καί, λοιπόν, ἀφοῦ ἀνταμώθηκαν, χαιρέτισαν ὁ ἓνας τόν ἄλλο καί μετά ἀπό λίγο εἶπε ὁ Λέων στόν Εὐλόγιο: «Ξέρεις γιατί ἦλθα; Ἦλθα γιά νά σέ εὐχαριστήσω, ἐπειδή ἐννόησες πολύ καλά τήν ἐπιστολή μου. Νά ξέρεις ὅτι ἔκανες μεγάλη χάρη, ὄχι μόνο σ' ἐμένα, ἀλλά καί στόν κορυφαῖο Πέτρο». Ἀφοῦ εἶπε αὐτά, ἔγινε ἄφαντος. Τό πρωῖ ὁ Θεόδωρος τό διηγήθηκε στόν Εὐλόγιο κι ἐκεῖνος, κλαίγοντας, εὐχαρίστησε τόν Θεό, πού τόν ἔκανε κήρυκα τῆς ἀληθείας. Αὐτός ὁ Εὐλόγιος ἦταν ἐπί Μαυρικίου βασιλείως.

Ἐπειδή οἱ **Παπιστές** κακῶς συμπεραίνουν ἀπό αὐτή τήν ἐπιστολή ὅτι ὁ **Πάπας** εἶναι **μονάρχης** τῆς **οἰκουμένης** καί πάνω ἀπό τίς Συνόδους, ἀποκρίνεται ὁ Ὅσιος Νικόδημος, λέγοντας: πρῶτον, ὅτι, ἄν καί ἡ ἐπιστολή αὐτή εἶναι στ' ἀλήθεια ὀρθοδοξότατη, δέν ἔγινε δεκτὴ ἀπό τήν Σύνοδο ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχε, ἀλλά ἐξετάσθηκε πρῶτον ἄν εἶναι σύμφωνη μέ τό Σύμβολο τῆς Α΄ καί Β΄ Συνόδου καί μέ τά πραχθέντα ἐπί ἁγίου Κυρίλλου ἀπό τήν Γ΄ Σύνοδο, καί ἔτσι, ἀφοῦ βρέθηκε σύμφωνη, ὑπογράφηκε ἀπό τούς Ἀρχιερεῖς στήν δ΄ πράξη τῆς Δ΄ Συνόδου. Δεύτερον, ὅτι, καθὼς ἡ ἐπιστολή αὐτή ὀνομάσθηκε Στήλη τῆς

¹ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σ. 527.

ὀρθοδοξίας στήν Δ΄ Σύνοδο, ἔτσι καί στήν Ζ΄ Σύνοδο τά μέν γράμματα, πού στάλθηκαν ἀπό τούς Ἱεραρεῖς τῆς Ἱεροσολύμων πρὸς τόν ἅγιον Ταράσιο, ὀνομάσθηκαν Στύλος εὐσεβείας, ἡ δέ ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Ταρασίου πρὸς τούς ἀνατολικούς ὀνομάσθηκε Ὁρος ὀρθοδοξίας· στήλη δέ ὀρθοδοξίας, στύλος εὐσεβείας καί ὄρος ὀρθοδοξίας τά ἴδια εἶναι. Ἡ μὲν ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Λέοντος δέν ὀνομάσθηκε στήλη ἀπλῶς, ἀλλὰ κάποια στήλη τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπειδὴ εἶναι κι ἄλλες στήλες τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ δέ ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Ταρασίου ἀπλῶς ὄρος τῆς ὀρθοδοξίας καί τά γράμματα τῶν ἀνατολικῶν ἀπλῶς στύλος τῆς εὐσεβείας ὀνομάσθηκαν. Τρίτον, ὅτι, καθὼς, μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος, ἡ Σύνοδος εἶπε· «*Αὕτη ἡ Πίστις τῶν Πατέρων*», ἔτσι καί μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τῶν πρακτικῶν τῆς Α΄ καί Β΄ βόησε· «*Αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων, οὕτω πιστεύομεν πάντες*». Καί ὅταν ἀναγνώσθηκε ἡ ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἡ Σύνοδος εἶπε· «*Λέων καὶ Ἱεροσόλιμος οὕτω πιστεύουσι καὶ ἡμεῖς οὕτω πιστεύομεν. Κύριλλος οὕτω πιστεύει, αἰώνια ἡ μνήμη Κυρίλλου*». Προσθέτει ὁ Ὁσιος Νικόδημος ὅτι, μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος, ἡ Σύνοδος πρόσθεσε καί τά ἐξῆς· «*Κύριλλος οὕτω ἐπίστευσεν. Ὁ Πάπας οὕτως ἠρμήνευσε*». Καί πάλι· «*Λέων ἐδίδαξε. Κύριλλος οὕτως ἐδίδαξε. Λέων καὶ Κύριλλος ὁμοῖα ἐδίδαξαν*». Τέταρτον καὶ τελευταῖο, ὅτι ἡ μὲν Γ΄ Σύνοδος ἔκανε τὴν ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Κυρίλλου πρὸς τόν Νεστόριο ἴδιο ὄρο. Ἡ δέ Δ΄ Σύνοδος δέν ἔκανε ἴδιο ὄρο τὴν ἐπιστολή τοῦ Λέοντος, παρ' ὅλο πού πάσχισαν πολὺ γι' αὐτό οἱ τοποτηρητὲς τοῦ Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ εἶπε ὅτι ἄλλος ὄρος δέν γίνεται. Ὁ ὄρος βεβαίωσε τὴν ἐπιστολή. Ἀπὸ τὴν ἐπιστολή μόνον αὐτό τέθηκε στὸν ὄρο, ὅτι δηλαδὴ οἱ δύο φύσεις εἶναι ἐνωμέναι ἀμερίστως καὶ ἀσυγγύτως στὸν Χριστό. Γι' αὐτό ἀπ' ὅλ' αὐτὰ κατακρημνίζεται τὸ **φανταστικὸ μοναρχικὸ ἀξίωμα** τοῦ Πάπα καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ὁ Πάπας, καὶ ὅταν φρονεῖ ὀρθόδοξα, κρίνεται καὶ ἐξετάζεται ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἔσχατος Κριτὴς στήν Ἱεραρχία¹.

Σύμφωνα μὲ τὸν λστ' Κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου, οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ Διάκονοι καὶ ὅλοι οἱ κατώτεροι Κληρικοί νὰ θεωροῦν τίς κρίσεις τους στὸν ἴδιο τους Ἱεπίσκοπο. Ἐὰν καὶ μέμφονται τὴν κρίσι καὶ ἀπόφασιν τοῦ Ἱεπισκόπου τους, πρέπει νὰ προσκαλοῦν τοὺς πλησιοχώρους καὶ γείτονες Ἱεπισκόπους, ὥστε αὐτοὶ καὶ ὁ Ἱεπίσκοπος, πού τοὺς ἔκρινε, νὰ θεωρήσουν τίς διαφορὰς τους. Ἐὰν δέν στέρξουν οὔτε στήν κρίσι τῶν πλησιοχώρων καὶ προσκαλεσθέντων Ἱεπισκόπων, νὰ ἀναβιβάζουν καὶ νὰ ἐκκαλοῦν τὴν κρίσι τους στὸν Μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας τους. Ὅσοι ἐκκαλέσουν τὴν κρίσι στὰ κριτήρια, πού βρίσκονται πέρα ἀπὸ τὴν θάλασσα, δηλαδὴ στὰ κριτήρια τῆς Ἱταλίας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ γενικά σὲ μακρυνὰ καὶ ὑπερόρια κριτήρια, αὐτοὶ νὰ γίνονται ἀκοινωνῆτοι ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἱεπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς.

Σύμφωνα μὲ τὸν Ὁσιο Νικόδημο, ἀπὸ τὸν παρόντα Κανόνα α'. μὲν καταβάλλεται ἀπὸ τὰ θεμέλια ἡ ὀφρὺς καὶ τὸ **γαυρίαμα** τῆς **μοναρχίας** τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος καυχᾶται καὶ φαντάζεται ὅτι δόθηκαν σ' αὐτόν ὅλες οἱ ἐκκλητεῖς τῶν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 182-183.

Ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης. Διότι, ἀνίσως ὁ παρῶν Κανόνας ἐμποδίζει τό νά ἐκκαλοῦνται οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀφρικῆς στά ἀντίπερα τῆς θαλάσσης καί σχεδόν γειτονικά τῆς Ἰταλίας καί τοῦ Ῥώμης κριτήρια, πόσο μᾶλλον ἐμποδίζει νά ἐκκαλοῦνται στόν Ῥώμης αὐτοί, πού βρίσκονται σέ μακρυνότερους τόπους; β'. Ἀποδεικνύεται φανερώς ὅτι οἱ γ', δ', καί ε' Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ, πού διαλαμβάνουν **περί τῆς ἐκκλήτου τοῦ Ῥώμης**, δέν ἐνοοῦνται γιά τούς Ἐπισκόπους, πού δέν ὑπόκεινται στόν Ῥώμης, ἀλλά μόνο γι'αὐτούς, πού ὑπόκεινται σ'αὐτόν. Καί γ'. ὅτι ὁ Κανόνας, πού διαλαμβάνει γιά τήν ἐκκλητο τοῦ Ῥώμης, τόν ὁποῖο προέβαλαν στίς ἀρχές τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου οἱ λεγάτοι τοῦ Πάπα, ἦταν ψευδεπίπλαστος καί ὄχι τῆς Α' ἐν Νικαία Συνόδου, καθώς ἐκεῖνοι ψεύδονταν, ὅπως ἀπέδειξαν καί τά αὐθεντικά ἴσα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καί Ἀλεξανδρείας. Γιατί, ἂν ἦταν τῆς Α' Συνόδου, ἀναγκαίως ἔπρεπε νά τόν φυλάξει καί ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος, καθώς ὑπόσχεται στόν α' Κανόνα τῆς¹.

Ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος ἔστειλε δύο ἐπιστολές, μία πρός τόν Βονιφάτιο τόν Ἐπίσκοπο τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων καί μία πρός τόν Πάπα Κελεστίνο. Αἰτία καί τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστολῶν στάθηκε ὁ Πρεσβύτερος Σίκκης Ἀπιάριος. Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο, ἡ ὑπόθεση τοῦ Ἀπιαρίου οἰκονομικῶς ἀκολούθησε, ὥστε νά στηλιτευθοῦν ἀπό τήν παρούσα Σύνοδο τά ὑπερήφανα νεωτερίσματα, πού ἐπρόκειτο νά ἐπινοήσουν οἱ Πάπες τῆς Ῥώμης. Δηλαδή ἡ **ἀναμαρτησία**, ἡ **μοναρχία**, ἡ θρυλουμένη **ἐκκλητος** καί ἡ **νοθεία** καί **διαφθορά** μέν, τήν ὁποία ἀπό τότε ἐπιχείρησαν νά κάνουν οἱ Δυτικοί **στά βιβλία τῶν ἱερῶν Συνόδων καί τῶν κατά μέρος Πατέρων**, ἐκ τοῦ ἐναντίου δέ, ἡ ἀνόθευτη φύλαξη ἀπό τούς Γραικούς καί τούς Ἀνατολικούς αὐτῶν τῶν βιβλίων, τά ὁποία ἀποδεικνύονται ἀπό τίς δύο αὐτές ἐπιστολές τῆς παρουσίας Συνόδου.

Σχολιάζοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τήν πρώτη ἐπιστολή, λέει ὅτι αὐτός ὁ Πρεσβύτερος Ἀπιάριος, ὁ ὁποῖος ἀνήκε στήν Ἐπισκοπή τῆς Σίκκης τῆς Ἀφρικῆς, ἀφοῦ ἐλέγχθηκε συνοδικῶς γιά κανονικά ἐγκλήματα, πού ἔκανε, χωρίσθηκε ἀπό τήν κοινωνία τῶν συμπρεσβυτέρων του καί τῶν Ἐπισκόπων καί Κληρικῶν. Ἀφοῦ πῆγε δύο φορές στή Ῥώμη, καί στόν καιρό τοῦ Ζωσίμου καί στόν καιρό τοῦ Κελεστίνου, ὄχι μόνο ἔγινε δεκτός σέ κοινωνία ἀπ'αὐτούς, ἀλλά καί, ἀφοῦ ἐφοδιάσθηκε μέ συστατικά γράμματα ἀπ'αὐτούς, ἐπέστρεψε στήν Ἀφρική μέ τόν Ἐπίσκοπο Φαυστίνο, τόν τοποτηρητή αὐτῶν τῶν Παπῶν, ὁ ὁποῖος, παρ'ὄλο πού ἔβαλε ὅλες του τίς δυνάμεις γιά ν'ἀθώωσει τόν Ἀπιάριο ἀπό τά κανονικά ἐγκλήματά του, γενόμενος προστάτης μᾶλλον παρά κριτής καί ἐκδικος παρά διαγνώστης, εἰς μάτην ἐκοπίασε. Διότι, ὁ Ἀπιάριος, ἐλεγχόμενος ἀπό τήν συνείδησή του, ὁμολόγησε φανερά ὅτι ἀληθῶς ἦταν ὑπόδικος στά ἐγκλήματα, γιά τά ὁποία κατηγοροῦνταν, ὅπως αὐτό ἀποδεικνύεται ἀπό τήν δεύτερη ἐπιστολή πρός τόν Κελεστίνο, ἡ ὁποία φαίνεται νά στηλιτεύει τήν **ἀναμαρτησία** τοῦ Πάπα. Γιατί, δύο Πάπες καί ὁ τοποτηρητής τους τρεῖς, φάνηκαν νά συγκοινωνοῦν παρανόμως μέ τόν ἀκοινώνητο καί ἀκολούθως νά ἀμαρτάνουν. Ἡ Σύνοδος ἐλέγχει τόν Κελεστίνο, λέγοντας ὅτι κανεῖς δέν πιστεύει ὅτι ὁ Θεός

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 482.

μπορεῖ νά δώσει ὅλη τήν δικαιοκρισία σέ ἕνα μόνο Ἐπίσκοπο, τόν Ῥώμης δηλαδή καί ὄχι σέ τόσους Ἐπισκόπους, πού συναθροίζονται σέ Σύνοδο. *«Οὐδείς ἐστίν, ὅστις πιστεύσει ἐνί ᾧ τινι δήποτε δύνασθαι τόν Θεόν ἡμῶν ἐμπνεῦσαι τήν δικαιοσύνην, τοῖς δέ ἀναριθμήτοις εἰς Σύνοδον συνηθροισμένοις Ἱερεῦσιν, ἀρνεῖσθαι»*. Νά πού ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα κατακριμνίζεται. Ὁ Πάπας Ζώσιμος δίνει κομμονιτώριο γράμμα, δηλαδή ἐνταλτήριο καί προστακτήριο, στόν Φαυστῖνο τόν τοποτηρητή, μέσα στό ὁποῖο γράφει τόν ε΄ Κανόνα τῆς Σαρδικῆς, ὁ ὁποῖος διορίζει ὅτι, ἐάν κατηγορηθεῖ ἕνας Ἐπίσκοπος καί τόν κρίνουν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας, αὐτός νά ἐγκαλεῖ τήν κρίση του στόν Ῥώμης, ὁ ὁποῖος νά στέλνει κριτές ἀπό τό μέρος του γιά νά κρίνουν τόν Ἐπίσκοπο. Ὁμοίως γράφει καί τόν ιδ΄ τῆς Σαρδικῆς, ὁ ὁποῖος διορίζει ὅτι οἱ Πρεσβύτεροι καί οἱ Διάκονοι, πού θά ἀφορισθοῦν ἀπό ὄργιλο Ἐπίσκοπο, νά ἔχουν τήν ἐξουσία νά πηγαίνουν στούς πλησιοχώρους γιά νά κρίνονται. Καί τούς δύο αὐτούς Κανόνες ἐπιγράφει ψευδῶς ὅτι εἶναι τῆς ἐν Νικαία Συνόδου. Ἀλλά αὐτή ἡ Σύνοδος, καί μέ τά ἀντίγραφα ἴσα τῶν Κανόνων, τά ὁποῖα ἔφερε πρῶτον ὁ Καικιλιανός, καί μέ τά αὐθεντικά καί ἀληθέστατα ἴσα τῶν αὐτῶν Κανόνων τῆς ἐν Νικαία, πού στάλθηκαν ὕστερα τόσο ἀπό τόν Ἀττικό Κωνσταντινουπόλεως, ὅσο καί ἀπό τόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, μέ τόν Πρεσβύτερο Ἰννοκέντιο καί τόν Ὑποδιάκονο Μάρκελλο (διά μέσου τῶν ὁποίων στάλησαν τά αὐτά καί στόν Βονιφάτιο Ῥώμης ἀπό αὐτή τήν Σύνοδο), παραβάλλοντας αὐτούς τούς δύο Κανόνες καί μή βρίσκοντας κάτι τέτοιο νά διορίζουν οἱ Κανόνες τῆς ἐν Νικαία, ἀπέδειξε ψευδόμενο τόν Ζώσιμο καί ἀκολούθως **ψευδεπίπλαστη** τήν **ἐκκλητο**, πού ζητοῦσε, τῶν Ἐπισκόπων, Πρεσβυτέρων καί Διακόνων, πού δέν ὑπόκεινταν σ' αὐτόν. Γι' αὐτό, γιά νά ἀποβάλλει κατά κράτος εἰς τό ἐξῆς αὐτή τήν ἐκκλητο στόν Ῥώμης, ὄχι μόνο ἐπίτηδες ἐξέδωσε τούς δύο Κανόνες, τόν λστ΄ καί τό ρλδ΄, ἀλλά καί στόν Κελεστῖνο γράφει προστακτικῶς *«Ἐκβιαστάς τοίνυν Κληρικούς ὑμῶν, τινῶν αἰτούντων μή θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μή τόν καπνώδη τύπον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις τό φῶς τῆς ἀπλότητος καί τῆς ταπεινοφροσύνης τήν ἡμέραν, τοῖς τόν Θεόν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει»*. Καί πάλι *«Τούς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μή προσδέχεσθε, μηδέ τούς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσετε δεξασθαι»*. Περὶ τοῦ Ἀπιαρίου γράφει ὅτι, ἂν καί θέλει ὁ Πάπας νά τόν ἀθώωσει, ὅμως ἡ Ἀφρική δέν τόν ὑπομένει στό ἐξῆς, ἀλλά θά τόν καταφρονήσει ὡς παράνομο. Ἐπίσης, ἡ παρούσα Σύνοδος ἀπέδειξε τούς **Δυτικούς** καί **διαφθορεῖς** τῶν **βιβλίων**, τούς δέ Ἀνατολικούς ἀληθεῖς. Γιατί, στήν ἐπιστολή πρὸς τόν Βονιφάτιο λέει *«Τίς γάρ ἀμφιβάλλει τά ἴσα ἀληθέστατα εἶναι ἐν Γραικοῖς, τῆς ἐν Νικαία συναθροισθείσης Συνόδου; ἅτινα ἀπό οὕτω διαφόρων τόπων καί ἐπισήμων Γραικῶν προσενεχθέντα καί συγκριθέντα, ὁμονοοῦσιν»*¹.

Ἐπίσης, ἀπό τήν κανονική καί ἐγκύλιο ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως καί τῆς σὺν αὐτῷ Συνόδου πρὸς ἅπαντας τούς Ὄσιωτάτους Μητροπολίτες καί πρὸς τόν Πάπα Ῥώμης, ἀποδεικνύεται πῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 541-542.

Κωνσταντινουπόλεως διορθώνει και βοηθά την Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, πού ἐνεργοῦσε τήν σιμωνία. Ἡ μία ἀδελφή διορθώνει και βοηθά τήν ἄλλη ὁμοία ἀδελφή τῆς. Ποῦ εἶναι, λοιπόν, ἡ τωρινή φανταζομένη μοναρχία τοῦ Ῥώμης ἐπί τῶν Συνόδων; ρωτάει ὁ Ὅσιος Νικόδημος¹.

Ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος, ἃν και ὀνομάσθηκε τόσο ἀπό τόν Σωκράτη² ὅσο και ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο³ Οἰκουμενική, ὀνομάσθηκε ἔτσι μόνο κατά τό κάλεσμα, κατά τήν ἄθροιση και κατά τήν ἀρχή. Κατά δέ τήν ἀπόβαση και τό τέλος τῆς, μόνο τοπική εἶναι τῇ ἀληθείᾳ. Διότι, οἱ ἀνατολικοί και δυτικοί Ἐπίσκοποι, πού συνήλθαν, σχίσθηκαν σέ δύο μέρη και ἀφορίζαν ἀλλήλους. Ὁ Σωζόμενος λέει: «Μετά δέ ταύτην τήν Σύνοδον οὐκ ἔτι ἀλλήλοις ὡς ὀρθοδόξοις ἐπεμίγνυντο οὐδέ ἐκοινώνουν». Και πάλι: «Τά δέ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς εἰκός, διχονοίαις συγκέχυτο και ἐν διαβολαῖς ἦν»⁴. (Γιατί, ἡ συμφωνία τῶν ἀπανταχοῦ Ἐπισκόπων εἶναι ὁ χαρακτήρας και ἡ συστατική διαφορά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων). Ἐπειδή, λοιπόν, οἱ ἀνατολικοί δέν συμφώνησαν μέ τούς δυτικούς, γι'αὐτό ἡ Β' Οἰκουμενική στόν ε' Κανόνα τῆς τήν περί πίστεως βεβαίωση αὐτῆ τῆς Συνόδου ὀνόμασε τόμο μόνο τῶν δυτικῶν. Γι'αὐτό και ὁ Μάξιμος ὁ Μαργούνιος στόν Ἀντιρρητικό περί τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἐφέσου λέει γι'αὐτήν: «Τοπική ἐστὶ και οὐκ Οἰκουμενική, ἢ ἐν Σαρδικῇ ἁγία Σύνοδος· διότι, ἃν ἦτο Οἰκουμενική, πῶς ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτη Σύνοδος ὀνομάσθη και εἶναι Δευτέρα Οἰκουμενική, εἰς καιρόν ὁποῦ ἢ ἐν Σαρδικῇ αὐτῇ ἔπρεπεν ἔτσι νά ὀνομασθῆ;»⁵. Ὡς τοπική τήν δέχθηκαν και ὅλοι οἱ ἐξηγητές τῶν Κανόνων και ὅλη ἡ καθολική Ἐκκλησία. Ἀλλά οὔτε αὐτῆ ἡ Σύνοδος εἶναι ἕνα μέ τήν ἐν Νικαία πρώτη, οὔτε συναριθμεῖται μέ τήν ἐν Νικαία, ὅπως φλυαροῦν οἱ Ἰησοῦίτες, θέλοντας νά ἀποδείξουν ὅτι ἡ παρούσα Σύνοδος εἶναι ἴση μέ τήν ἐν Νικαία και ἀκολουθῶς ὅτι ἡ ἔκκλητος, πού δίνει στόν Πάπα, κατά τόν γ', δ' και ε' Κανόνα τῆς, εἶναι καθολική και Οἰκουμενική κατά πάσης Ἐκκλησίας. α'. Ἡ παρούσα σύνοδος δέν εἶναι ἡ ἴδια μέ τήν ἐν Νικαία, γιατί και ὁ χρόνος και ὁ τόπος και οἱ Ἐπίσκοποι, πού συνάχθηκαν, και ἡ ὑπόθεση και ὁ σκοπός και ὅλα τά περιστατικά, πού συνέβησαν σ'αὐτή και τήν ἐν Νικαία εἶναι τελείως διαφορετικά και ὄχι τά ἴδια. β'. Ὅτι ἡ παρούσα Σύνοδος δέν εἶναι ἡ ἴδια μέ τήν ἐν Νικαία ἀποδεικνύει ἡ φιλονεικία, πού ἀκολούθησε μεταξύ τῶν Πατέρων τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου και τῶν παπῶν τῆς Ῥώμης Ζωσίμου, Βονιφατίου και Κελεστίνου σχετικά μέ τούς Κανόνες αὐτῆς τῆς Συνόδου. Και γ'. γιατί, ἃν ἡ παρούσα ἦταν ἡ ἴδια μέ τήν ἐν Νικαία, ἔπρεπε νά τήν θυμηθοῦν οἱ μετέπειτα Οἰκουμενικές Σύνοδοι στούς ἰδίους ὄρους τους, καθώς ἀναφέρουν και τήν ἐν Νικαία, και οἱ ἐξηγητές τῶν Κανόνων και οἱ ἱστορικοί ἔπρεπε νά τήν ἀναφέρουν σέ κάποιο μέρος. Ἐπειδή, λοιπόν, ὄλ'αὐτά ἀντίκεινται

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 693.

² Σχ.βλ. ΣΩΚΡΑΤΗΣ, *Ἐκκλησιαστική...*, βιβλίο 2^ο, κεφ. 20^ο, PG 67, 236 A.

³ Σχ.βλ. Μ.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, *Ἀπολογητικός...*, σσ. 32²², 126¹².

⁴ Σχ.βλ. ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, *Ἐκκλησιαστική...*, βιβλίο 3^ο, κεφ. 13^ο, PG 67, 1065 C.

⁵ Σχ.βλ. ΜΑΞΙΜΟΣ ΜΑΡΓΟΥΝΙΟΣ, *Ἀντιρρητικός...*

στήν γνώμη τῶν Ἰησουϊτῶν, ἄρα εἶναι ψεῦδος ὅτι ἡ Σύνοδος αὐτή εἶναι ἴδια μέτην ἐν Νικαία¹.

Οἱ Πάπες τῆς Ῥώμης καί παλαιά καί τώρα σπουδάζουν νά ἀποδείξουν ἀπό τούς γ', δ', ε' καί ιδ' Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ ὅτι σ' αὐτούς δόθηκε ἡ καθ' ὅλου ἔκκλητος ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή ὅσοι Ἐπίσκοποι, Πρεσβύτεροι καί Διάκονοι ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς οἰκουμένης ἔχουν κρίση νά ἀναβιβάζουν αὐτή τήν κρίση στόν Πάπα. Γιά νά κερδίσουν αὐτή τήν πολυθρύλλητη ἔκκλητο, τί δέν μεταχειρίσθηκαν καί ποιά ψεύδη δέν ἔπλασαν; Ὅσα ἔκαναν στήν ἐν Καρθαγένῃ τά διηγηθήκαμε παραπάνω. Ἀλλά καί μέχρι σήμερα δέν παύουν οἱ Παπιστές νά προβάλλουν ὅτι ὁ γ', δ' καί μάλιστα ὁ ε' Κανόνας τῆς ἐν Σαρδικῇ διορίζουν γιά τήν καθόλου ἔκκλητο τοῦ Πάπα. Ὅτι δέ οἱ ἀνωτέρω Κανόνες διορίζουν γιά τήν ἔκκλητο μόνο αὐτῶν, πού ὑπόκεινται στόν Ῥώμη, εἶναι φανερό ἀπό τά ἀκόλουθα ἐπιχειρήματα. α'. Ἐπειδή ὁ ὑπερφυῆς Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς, ἐξηγώντας τόν ε' Κανόνα, λέει ὅτι αὐτόν τόν Κανόνα προβάλλουν οἱ Ῥωμάνοι γιά τήν ἔκκλητο τους, ἐλέγχθηκε ὁμως στήν ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδο ὅτι δέν εἶναι τῆς ἐν Νικαία, ἀλλά οὔτε ἀναθέτει στόν Ῥώμη ὅλες τίς ἐκκλήτους τῶν Ἐπισκόπων, ἀλλά μόνο αὐτῶν, πού ὑπόκεινται σ' αὐτόν. Αὐτό τό ἴδιο λέει καί ὁ Βαλσαμών. β'. Ἐπειδή τό παλαιό σχόλιο, πού βρίσκεται σ' αὐτούς τούς Κανόνες, λέει «*Βλέπε πῶς ὅλοι σχεδόν οἱ Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ ταύτης Συνόδου μερικᾶς καί ὄχι καθολικᾶς κανονίζουσι πράξεις καί μόνως ἐκεῖνας ὅπου ἀνήκουσιν εἰς τήν ἐνορίαν τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης. Ὡστε ὅποιος θέλει νά σώζωνται καί νά τιμῶνται οἱ Κανόνες οὗτοι, δέν θέλει τούς βιάσει νά τούς κάμη καθολικούς καί οἰκουμενικούς, διά τί οὐδέ αὐτά τά πράγματα συγχωροῦσι τοῦτο νά γένη. Ἀλλά καθὼς περί τοῦ Ῥώμης οἱ Κανόνες οὗτοι διορίζουσιν, ἔτσι παρομοίως καί περί τῶν ἄλλων τεσσάρων Πατριαρχῶν καί ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἠμπορεῖ νά τούς μεταχειρισθῇ διά τά ἀνήκοντα πράγματα καί τὰς ἐκκλήτους τῶν ὑποκειμένων εἰς τήν ἐδικήν του Πατριαρχίαν, ἐπειδή οἱ Κανόνες οὗτοι δέν ἀναφέρουσιν ὅλας τὰς ἐκκλήτους καί διοικήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τόν Ῥωμαϊκόν θρόνον· τοῦτο γάρ εἶναι πρᾶγμα καί ἀδύνατον καί ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας*». γ'. Διότι καί ἡ ἐν Βενεθαλία τοπική Σύνοδος ἀπαραλλάκτως κατά τό ἀνωτέρω σχόλιο ἐνόησε αὐτόν τόν Κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ, ὥστε δηλαδή οἱ μὲν Ἐπίσκοποι, Πρεσβύτεροι καί Διάκονοι, πού ὑπόκεινται στόν Ῥώμη, νά ὑποτάσσονται στίς ψήφους καί τήν κρίση τοῦ Ῥώμης, αὐτοί δέ, πού ὑπόκεινται στόν Ἀλεξανδρείας καί στούς ἄλλους Πατριάρχες, νά ὑποτάσσονται στίς κρίσεις καί ἀποφάσεις ἐκείνων, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἄεων Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας περί τῆς ἐν Βενεθαλία Συνόδου, στούς Κανόνες τῆς ὁποίας βρίσκεται καί τό ῥηθέν σχόλιο. δ'. Ἐπειδή, ἂν οἱ Κανόνες αὐτοί ἐννοηθοῦν ὅτι δίδουν στόν Ῥώμη τίς ἐκκλήτους ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, φανερῶς βρίσκονται ἐναντιοὶ ὄχι μόνο μέ τούς ιβ', ιστ' καί λβ' Ἀποστολικούς, ἀλλά καί μέ τόν ε' Κανόνα τῆς ἐν Νικαία, μέ τήν ὁποία σπουδάζουν οἱ παπιστές νά ἀποδείξουν ἴση τήν ἐν Σαρδικῇ καί στό ὄνομα τῆς ὁποίας ψευδῶς ἐπιγράφουν τούς Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ. Πῶς, λοιπόν, κατ' αὐτούς μπορεῖ ἡ ἐν Σαρδικῇ νά εἶναι μία καί ἡ αὐτή

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 443.

μέ την ἐν Νικαία, ἀφοῦ οἱ Κανόνες τῆς, ὅπως ἐννοοῦνται κατ'αὐτούς, εἶναι ἐναντιώτατοι μέ τούς Κανόνες τῆς ἐν Νικαία; ε'. Ἐπειδή ἡ φιλονεικία, πού ἀκολούθησε μεταξύ τῶν Πατέρων τῆς ἐν Καρθαγένῃ καί τῶν παπῶν, ἀπέδειξε βεβαιότατα ὅτι οἱ παρόντες Κανόνες δίδουν στόν Ῥώμης τήν ἔκκλητο μόνο στήν ἐνορία καί ἐπαρχία του. Οἱ θεῖοι ἐκεῖνοι Πατέρες λένε στήν πρός Κελεστίνον ἐπιστολή ὅτι δέν ἀπαγορεύεται στήν Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς μέ κάποιον ὄρο τῶν Πατέρων νά ζητᾶ κανεῖς νά μεταθεωρεῖ τίς κρίσεις τῶν ἐν Ἀφρικῇ, δηλαδή παρ'ἐνορίαν. Καί πάλι, «περί γάρ τοῦ τινάς ὡσανεὶ ἐκ τοῦ πλευροῦ τῆς σῆς ἀγιοσύνης πέμπεσθαι ἐν οὐδεμιᾷ τῶν Πατέρων Συνόδῳ ὀρισθέν εὐρίσκομεν». Οἱ ἐν Καρθαγένῃ Πατέρες εἶπαν αὐτά τά λόγια, ὅχι ἐπειδή δέν ἤξεραν τελείως τήν ἐν Σαρδικῇ Σύνοδο (γιατί πῶς ἦταν δυνατόν νά μήν τήν ξέρουν, ἀφοῦ 36 Ἐπίσκοποι, κατά τόν Δοσίθεο, ἀπό τήν Ἀφρικῇ ἦταν παρόντες στήν ἐν Σαρδικῇ;), ὅχι ἐπειδή δέν ἤξεραν ὅτι τό νά ἀποστέλλονται κριτές ἀπό τήν πλευρά τοῦ Ῥώμης εἶναι λόγια τοῦ ε' Κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ (γιατί εἶναι ἀπίθανο οἱ Ἀφρικανοί Ἐπίσκοποι νά μήν πῆραν μαζί τους τούς Κανόνες τῆς στήν Ἀφρικῇ), ἀλλά τά εἶπαν αὐτά, γιατί αὐτοί οἱ Κανόνες δέν ἐννοοῦνται γι'αὐτούς, πού δέν ὑπόκεινται στόν Ῥώμης, καθώς τούς ἐννοοῦν οἱ Πάπες, ἀλλά μόνο γι'αὐτούς, πού ὑπόκεινται σ'αὐτόν. Ἡ Σύνοδος λέει ὅτι αὐτό κανένας ὄρος ἢ Κανόνας τῶν Πατέρων δέν διορίζει, οὔτε βρίσκεται σέ καμμιά Σύνοδο τῶν Πατέρων (ἄλλοι δέ εἶπαν ὅτι τό «ἐν οὐδεμιᾷ τῶν Πατέρων Συνόδῳ ὀρισθέν εὐρίσκομεν» ἐννοεῖται ἀντί τοῦ σέ καμμιά συνέλευση τῶν Πατέρων τῆς Α' Συνόδου δέν βρίσκεται. Γιατί, ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος συνηθίζει νά ὀνομάζει Συνόδους τίς συνελεύσεις καί τίς πράξεις τῶν Πατέρων τῶν Συνόδων. Ἡ ἐννοεῖται ὅτι σέ καμμιά Οἰκουμενική Σύνοδο δέν βρίσκεται. Ὁ δέ Δοσίθεος λέει ὅτι μέ τό νά ἦταν οἱ Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ μερικοί καί τοπικοί, δέν τούς γνώριζαν οἱ ἐν Καρθαγένῃ, ἐπειδή δέν ἦταν εὐθύς παραδεδομένοι σέ ὅλη τήν Ἐκκλησία).

Αὐτό εἶναι τό ἀληθές νόημα τῶν Κανόνων αὐτῶν καί ψευδῆς, λοιπόν, εἶναι ἡ ζητούμενη ἔκκλητος τοῦ Πάπα καί ἐδῶ φάνηκε τελείως ἀνίσχυρη. Ἄν καί οἱ Λατῖνοι προβάλλουν τόν Ἀρμενόπουλο, ἐπειδή δέχεται τήν καθολική ἔκκλητο τοῦ Πάπα, πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἀρμενόπουλου καί ἄλλων ὁμοίων λογίζεται σάν ἓνα τίποτα μπροστά σέ τόσο καί τέτοιο νέφος μαρτύρων, πού ἀνέφερε ὁ Ὅσιος Νικόδημος. Οὔτε πάλι οἱ ἀνωτέρω Κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ ἀνανεώνουν καί βεβαιώνουν τήν ἔκκλητο, πού δόθηκε στόν Πάπα ἀπό τήν ἐν Νικαία Σύνοδο. Γιατί, γίνεται φανερό ὅτι δέν ἀνανεώνουν, ἀλλά δίνουν στόν Ῥώμης αὐτή τήν ἔκκλητο, ἡ ὁποία δέν ὑπῆρχε ἐξ ἀρχῆς, ἀπό ἀγάπη καί σχέση, πού εἶχε ὁ Ὅσιος πρός τόν Ῥώμης, ὡς τοποτηρητής του. Γι'αὐτό καί ἡ Σύνοδος δέν ἀποκρίθηκε τίποτα πρός μέν τόν γ' καί δ' Κανόνα, μόνο δέ στόν ε' εἶπε ὅτι ἀρέσκεται¹.

¹ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σσ. 146-159 καί ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 445-446.

2.11. Περί Πάπα ὡς ἄκρου Ἀρχιερέως

Πρός ἀναίρεση τῆς ἀλαζονίας καί τοῦ τύφου διορίζει ὁ μστ' Κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὅτι ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος τῆς καθέδρας νά μὴν ὀνομάζεται Ἐξάρχος τῶν Ἱερέων ἢ ἄκρος Ἱερέυς ἢ μέ κάποιο ἄλλο παρόμοιο ὑψηλό καί ὑπερήφανο ὄνομα, γιατί αὐτό εἶναι ἀλλότριον τῶν Ἐπισκόπων, πού εἶναι μαθητές τοῦ ταπεινοῦ στήν καρδιά Ἰησοῦ. Ἀλλά νά ὀνομάζεται μόνο Ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας. Ἄς αἰσχυνηθεῖ ἀπό τόν παρόντα Κανόνα, ἐπισημαίνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ὁ Ποντίφηξ τῆς Ῥώμης, ὁ ὁποῖος θέλει νά ὀνομάζεται ἄκρος Ἀρχιερέυς καί ἄλλα ὑπερήφανα καί ἰσόθεα ὀνόματα, καί ἄς γνωρίζει ὅτι ἐναντιώνεται σ' αὐτή τήν Σύνοδο, στήν ὁποία ἦταν παρόντες καί οἱ τοποτηρητές του. Δηλαδή ἄς γνωρίζει ὅτι αὐτός ἐναντιώνεται στόν ἑαυτό του¹.

2.12. Περί τιτουλαρίων Ἐπισκόπων

Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὑποστηρίζει ὅτι ἐκεῖνοι οἱ Ἐπίσκοποι, πού χειροτονοῦνται στό ὄνομα κάποιων πόλεων, οἱ ὁποῖες εἶναι ἔρημες ἀπό Χριστιανούς καί Κληρικούς, αὐτοί, ἐπειδή δέν εἶναι προϊστάμενοι κανενός πληρώματος πιστῶν καί Κληρικῶν, εἶναι ἀπό τούς ἀπολύτως χειροτονουμένους, κατά τήν **παπιστική εἰδωλοποιΐα** τῶν Πατριαρχῶν τῆς ἀνατολῆς, τό ὁποῖο εἶναι παρά Κανόνα, κατά τόν στ' τῆς Δ'. Γι' αὐτό αὐτοί δέν πρέπει νά τιμῶνται μέ τήν προεδρία τοῦ Ἐπισκόπου. Γιατί, σκοπός τους δέν εἶναι ἡ προστασία τοῦ λαοῦ, ἀλλά ἡ φιλοτιμία καί ἡ φιλοκέρδεια. Ἄν καί ὁ Βαλσαμών λέει ὅτι ἔγινε προσταγή τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου νά ψηφίζονται Ἀρχιερεῖς στίς ἀνατολικές Ἐκκλησίες, παρ' ὅλο πού δέν μποροῦν νά πᾶνε ἐκεῖ, ἐξαιτίας τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐθνικῶν, πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι δέν λέει νά χειροτονοῦνται στούς τόπους ἐκείνους, πού εἶναι ἔρημοι πιστῶν καί κληρικῶν, ἀλλά σ' ἐκείνους, πού ἔχουν μέν καί Χριστιανούς καί Κληρικούς, κατέχονται δέ ἀπό βαρβάρους καί ἐθνικούς, ὅπως διορίζει ὁ λζ' Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Γιατί, εἶναι ἀνακόλουθο ὁ ποιμὴν νά εἶναι χωρὶς ποίμνιο καί ὁ Ἐπίσκοπος χωρὶς Ἐπισκοπή².

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 487.

² Ὁ. π., σ. 253.

2.13. Περί αγαμίας κλήρου

Ὁ ε΄ Κανόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέει: «*Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Ἐάν δέ ἐκβάλῃ, ἀφοριζέσθω ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω*». Οἱ Λατῖνοι προφέρουν τὸν θεῖο Ἐπιφάνιο¹, πού λέει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέν δέχεται στήν ἱερωσύνη τὸν ἄνδρα μιᾶς γυναικός, ἂν δέν ἐγκρατευθεῖ ἀπὸ αὐτήν, μέ τὸν ὁποῖο συμφωνεῖ καί Ἰννοκέντιος καί ὁ Διάλογος. Πρέπει, ὅμως, νά λεχθεῖ ὅτι ἐμᾶς δέν μᾶς ἐνδιαφέρει τί εἶπαν ἢ τί φρόνησαν μερικοὶ Πατέρες, ἀλλά τί λέει ἡ Γραφή, οἱ οἰκουμενικές σύνοδοι καί ἡ κοινὴ δόξα τῶν Πατέρων. Γιατί, ἡ γνώμη κάποιων δέν συνιστᾶ δόγμα στήν Ἐκκλησία. Λέει ὁ Σωζόμενος: «*ὁ ὁμολογητὴς Παφνούτιος εἰς τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ σύνοδον δέν ἀφῆκε νά ἐμποδισθῇ ὁ γάμος τῶν ἱερέων, τοῦτο θελώντων τινῶν, ἀλλ'εἶπεν ὅτι ὁ τῶν ἱερέων γάμος, σωφροσύνη ἐστὶ καί πρέπει νά ἀφεθῇ ἕκαστος εἰς τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν*»². Γράφει καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὸν Ἀπόστολο Τιμόθεο: «*διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικός ἄνδρες*»³ καί στὸν Ἀπόστολο Τίτο: «*εἷτις ἐστὶν ἀνέγκλητος μιᾶς γυναικός ἀνήρ*»⁴. Ἡ ἐν Γάγγρα σύνοδος μέ τὸν δ΄ Κανόνα τῆς ἀναθεματίζει αὐτούς, πού δέν μεταλαμβάνουν ἀπὸ νυμφευμένο ἱερέα, διότι τό νά ἐμποδίζεται ὁ γάμος τῶν ἱερέων εἶναι φρόνημα τῶν αἰρετικῶν καί μάλιστα τῶν Μανιχαίων, ὅπως λέει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος⁵. Ἀλλά καί πολλὰ παραδείγματα μαρτυροῦν. Ὁ Ῥώμης Φίληξ ἦταν υἱὸς τοῦ ἱερέως Φίληκος. Ὁ Πάπας Ἀγαπητός ἦταν υἱὸς τοῦ πρεσβυτέρου Γορδιανοῦ. Ὁ Πάπας Γελάσιος ἦταν υἱὸς τοῦ ἐπισκόπου Βαλλερίου. Καί ἄλλοι πολλοὶ ἦταν υἱοὶ ἱερέων. Μαρτυρεῖ καί ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος ὅτι αὐτό, πού εἶπε παραπάνω ἐπικρατεῖ μόνο σέ μερικούς καί ὄχι σέ ὅλους καί ἴσως τό λέει μέ συμβουλευτικὸ τρόπο καί ὄχι βίαιο⁶.

Ὁ ιγ΄ Κανόνας τῆς ΣΤ΄ Οἰκ. Συνόδου διορίζει τά ἐξῆς: ἐπειδὴ οἱ Πατέρες τῆς συνόδου ἔμαθαν ὅτι στήν Ῥώμη φυλάττεται σάν κανόνας ἀπαράβατος τό νά ὁμολογοῦν στὸν καιρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοί, πού ἐπρόκειτο νά γίνουν Διάκονοι καί Πρεσβύτεροι, ὅτι μετὰ τὴν χειροτονία πλέον νά μὴν σμίγουν μέ τίς γυναῖκες τους, οἱ Πατέρες, ἀκολουθώντας τὸν παλαιὸ Κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, δηλαδή τὸν ε΄, θέλουν καί διορίζουν νά μένουν στερεὰ καί ἀχώριστα τά συνοικέσια τῶν ἱερωμένων, χωρὶς νά τοὺς χωρίζουμε μετὰ τὴν χειροτονία ἀπὸ τὴν μίξη τῶν γυναικῶν τους, ἢ ὁποῖα γίνεται στὸν πρέποντα καιρὸ, δηλαδή ὅταν δέν εἶναι νηστεία καί ὅταν δέν ἱεουργοῦν τά θεῖα μυστήρια. Ὡστε ὁποῖος εἶναι νυμφευμένος μέ νόμιμη γυναῖκα καί εἶναι ἄξιος νά γίνει Ὑποδιάκονος, Διάκονος καί Πρεσβύτερος, ἄς γίνεται καί ἄς μὴ χρωστᾶ νά ὁμολογεῖ ἀναγκαίως ὅτι θά

¹ Σχ.βλ. ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΚΥΠΡΟΥ, *Πανάριον*, αἴρεσις 50^η, PG 41.

² Σχ.βλ. ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, *Ἐκκλησιαστική...*, βιβλίο 1^ο, κεφ. 23^ο, PG 67, 925 D.

³ Α΄ Τιμ. 3, 12.

⁴ Τιτ. 1, 6.

⁵ Σχ.βλ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, *Περί αἱρέσεων*, αἴρεσις 40^η, 46^η, PL 32-47.

⁶ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 7.

χωρισθεί από την γυναίκα του, για να μη βιαζόμαστε από αυτό να ατιμάσουμε τον γάμο, ο οποίος νομοθετήθηκε από τον Θεό και εὐλογήθηκε με την παρουσία Του, κατά τον ἐν Κανῶ γάμο, διότι και ἡ φωνή τοῦ Κυρίου στό Εὐαγγέλιο βοᾷ Ἐκείνους, πού ὁ Θεός ἔνωσε μέ νόμιμο γάμο, ἄς μὴν τοὺς χωρίζει ἄνθρωπος¹. Καί ὁ Ἄποστολος διδάσκει ὁ γάμος εἶναι τίμιος καί ἡ κοίτη ἀμίαντος², καί πάλι δέθηκες μέ γυναίκα; μὴ ζητᾶς νά χωρισθεῖς ἀπό αὐτήν³. Καθώς καί οἱ Πατέρες τῆς ἐν Καρθαγένῃ, προνοώντας γιά τήν σεμνότητα τῶν ἱερωμένων, ὄρισαν ὅτι οἱ Ὑποδιάκονοι, οἱ Διάκονοι καί οἱ Πρεσβύτεροι, πού ψηλαφοῦν τά ἱερά μυστήρια, νά ἐγκρατεύονται ἀπό τίς συμβίους τους, κατά τοὺς ἴδιους τους ὅρους κατά τόν λγ' Κανόνα, γιά νά φυλάξουμε ὁμοίως καί ἐμεῖς τήν παράδοση τῶν Ἀποστόλων, πού ἐπεκράτησε ἐξαιτίας τῆς ἀρχαιότητας, κατά τόν γ' Κανόνα τῆς (δηλαδή καί τίς ἔγγραφες καί τίς ἄγραφες παρδόσεις, κατά τόν Ζωναρᾶ καί Βαλσαμῶνα), ἔτσι καί αὐτοί, λέγοντας τά ἴδια μέ τοὺς Πατέρες, διορίζουν ὅτι οἱ παραπάνω τρεῖς τάξεις τῶν ἱερωμένων νά ἐγκρατεύονται ἀπό τίς γυναῖκες τους σέ καιρό νηστείας καί προσευχῆς, κατά τόν Ἄποστολο Παῦλο. Γιατί, αὐτοί, πού προσεδρεύουν στό θυσιαστήριο, πρέπει νά εἶναι ἐγκρατεῖς ἀπό ὅλα, ὅταν ἱεουργοῦν, γιά νά μποροῦν μέ τό μέσο αὐτό τῆς ἐγκρατείας αὐτῆς νά λαμβάνουν ἀπό τόν Θεό ἐκεῖνο, πού ζητοῦν ἀπλῶς ἢ ἀδιακρίτως, κατά τόν Ζωναρᾶ, ἢ γιά τό κοινό συμφέρον τοῦ λαοῦ. Ὅποιος, λοιπόν, τολμήσει ἔξω ἀπό τοὺς Ἀποστολικούς Κανόνες νά κωλύσει τοὺς Ὑποδιακόνους, τοὺς Διακόνους καί τοὺς Πρεσβυτέρους ἀπό τήν νόμιμη μίξη τῶν γυναικῶν τους, ἄς καθαιρεῖται.

Οἱ Λατῖνοι βλασφημοῦν, λέγοντας ὅτι ἡ παροῦσα Σύνοδος ἀμάρτησε μέ τό νά νομοθετεῖ στήν Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης γιά τόν γάμο τῶν ἱερέων, καί φανερώς ἀντιπίπτουν στό Ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο λάλησε μέσφ αὐτῆς. Ἐπειδή αὐτή εἶναι Οἰκουμενική, νομοθετεῖ μετ'ἀξιώματος σέ ὅλη τήν οἰκουμένη, χωρίς καμμία ἐξαίρεση. Γιατί, καί οἱ Πάπες πείθονται στίς Συνόδους, ὅπως καί κάθε Ἀρχιερέας, ὅπως λέει ὁ Πελάγιος ὁ Β'. Δέν ἀμάρτησε αὐτή ἡ Σύνοδος, διορίζοντας περί τοῦ γάμου τῶν ἱερέων, ἐπειδή ἔπεται καί τῆς Γραφῆς, ἡ ὁποία θέλει νά μένει ὁ γάμος ἄλυτος, καί τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ἡ ὁποία ἀπέφυγε τό νά μὴ γίνεται διαζύγιο μέ τή βία στόν γάμο τῶν ἱερέων. Ἐπειδή, ὅμως, στή Ῥώμη αὐτή ἡ ἀπαράβατη συνήθεια ἢ καλύτερα ὁ Κανόνας, ἀνάγκαζε πολλούς χωρισμένους βιαίως (βιαίως λέει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἐπειδή πολλοί μέ τό νά ἀγαποῦν τήν ἀξία τῆς ἱερωσύνης, ὅμως δέν πετύχαιναν, ἐπειδή εἶχαν γυναῖκες, ἀναγκάζονταν γιά τήν δόξα τοῦ ἀξιώματος νά χωρίζουν ἀπό τίς γυναῖκες τους καί χωρίς νά θέλουν) νά πορνεύουν καί νά ἀσελοῦν μετά ἀπό αὐτά καί νά ἔχουν συνεισάκτους (ὅπως καί τώρα οἱ Λατῖνοι ἀνυποστόλως καί κατ'ἐπιτροπήν μάλιστα τίς ἔχουν), γι'αὐτό, σύμφωνα πάντα μέ τόν Ὅσιο, ἡ Σύνοδος τό ἐμπόδισε. Τοὺς μέν Ἀρχιερεῖς ἦταν ἀνάγκη νά ἐμπόδισι ἀπό τόν γάμο, α) γιατί αὐτοί, μέ τό νά προέρχονται ἀπό τήν τελειωτική τάξη καί ἀνώτατη ὄλων τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν τάξεων, πρέπει νά

¹ Ματθ. 19, 6.

² Εβρ. 13, 4.

³ Α' Κορ. 7, 27.

είναι τέλειοι καί στίς ἀρετές καί μάλιστα στήν παρθενία καί τήν καθαρότητα. Γι'αυτό καί πρέπει νά διευθύνουν τήν ζωή τους πρός ἀκριβῆ σωφροσύνη. β) Ἐπειδή ἡ μέριμνα τῆς γυναικός, τῶν τέκνων καί ὅλου τοῦ οἴκου, τούς ἐμπόδιζε ἀπό τήν μέριμνα τοῦ ποιμνίου τους, ἐπειδή, κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο, «ὁ ἐν γάμῳ, μεριμνᾷ τά τοῦ κόσμου πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί»¹. Καί γ) ἐπειδή οἱ Ἀρχιερεῖς, πού εἶχαν γυναῖκα καί παιδιά, χάριζαν μετά τόν θάνατό τους στά τέκνα τους τήν ἐπισκοπή ὡς κληρονομιά καί πολλά πράγματα τῆς Ἐκκλησίας διαρπάζονταν κακῶς. Γιά τούς ἱερεῖς, ὅμως, δέν εἶναι τόση ἀνάγκη, ἐπειδή ὁ ἱερεὺς διορίσθηκε νά εἶναι οἰκουρὸς μικρῆς παροικίας, χωριοῦ καί γειτονιάς. Ἄλλωστε, κι ἂν κάποιος ἱερεὺς διαζευχθεῖ μέ τήν σύμφωνη γνώμη τῆς συζύγου ἢ ἀπέχει πρός καιρόν, αὐτό τό ἔργο εἶναι δεκτό. Ὅμως, τό νά χωρισθεῖ βιαίως, τό ὁποῖο προξενοῦσε ὁ Κανόνας ὁμολογίας τῶν ἱερέων τῆς Ῥώμης, εἶναι παράνομο καί ἀντινομοθεσία κατά τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄν καί κατηγοροῦν οἱ Λατῖνοι αὐτή τήν Σύνοδο, γιατί ἐνεργοῦν αὐτό, πού θεσπίσθηκε ἀπ'αὐτή; Ἐπειδή συγχωροῦν στοὺς ἱερεῖς τοῦ ἔθνους τῶν Μαρωνιτῶν, τό ὁποῖο βρίσκεται στό ὄρος τοῦ Λιβάνου καί τήν Φοινίκη, καί τό ὁποῖο λατινοφρονεῖ, νά ἔχουν τίς γυναῖκες τους. Ἄς κατηγοροῦν, λοιπόν, τόν ἑαυτό τους οἱ δύστηνοι, διότι συγχωροῦν τούς ἱερεῖς τῶν Μαρωνιτῶν νά σμίγουν μέ τίς γυναῖκες τους καί τήν ἴδια ἡμέρα νά λειτουργοῦν, ἀντιπίπτοντας στόν Ἀπόστολο Παῦλο καί στοὺς Κανόνες, τόσο στόν παρόντα ἰγ' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅσο καί στόν γ' τοῦ ἁγίου Διονυσίου, στόν ε' καί ἰγ' τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, οἱ ὁποῖοι τό ἐμποδίζουν. Ἐπίσης, ἐπειδή συγχωροῦν στοὺς διγαμήσαντες ὀρθοδόξους στή Λεχία νά ἔχουν τήν ἱερωσύνη, μόνο ἂν δεχθοῦν τόν παπισμό, τό ὁποῖο εἶναι ἐνάντιο καί στοὺς Κανόνες καί σέ ὅλη τήν ἀρχαιότητα, ἐπειδή ὁ δίγαμος δέν μπορεῖ νά εἶναι Κληρικός².

2. 14. Περί ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως κληρικῶν

Ὁ 96^{ος} Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σύμφωνα μέ τήν προτροπή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ὄσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε»³, ὀρίζει ὅτι ὄσοι ἐνεδύθηκαν τόν Χριστό, πρέπει νά πολιτεύονται καί κατ'ἐκείνον καί νά μεταχειρίζονται κάθε ἀγνότητα καί καθαρότητα καί νά μὴν κοσμοῦν τό σῶμα περιττῶς καί περιέργως. Γι'αυτό καί ἀφορίζει ἐκείνους τούς Χριστιανούς, πού πλέκουν τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς τους, χτενίζοντας, ἰσιάζοντας καί προβάλλοντές τις σάν ἓνα δόλωμα στίς ψυχές τόσο τῶν ἀνδρῶν ὅσο καί τῶν γυναικῶν, πού εἶναι ἀστήρικτες καί εὐκολοκρήμιστες στήν ἀμαρτία. Ἀφοῦ τούς παιδαγωγεῖ μέ τό ἐπιτίμιο τοῦ ἀφορισμοῦ, τούς διδάσκει νά ἀφήσουν κάθε ἀπάτη, ματαιότητα καί καλλωπισμό τῆς ὕλης καί αὐτοῦ τοῦ φθαρτοῦ σώματος καί νά ἀναβιβάσουν τό νοῦ τους πρός τήν μακαρία καί ἄφθαρτη ἐκείνη ζωή,

¹ Α' Κορ. 7, 33.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 227-231.

³ Γαλ. 3, 27.

πλησιάζοντας τόν Θεό μέ τήν κατά τό δυνατόν καθαρότητα τῆς ζωῆς καί στολίζοντας προτιμότερα τόν ἔσω ἄνθρωπο, δηλαδή τήν ψυχή, μέ ἀρετές καί χρηστά ἦθη, παρά τόν ἔξω ἄνθρωπο, δηλαδή τό σῶμα, μέ τέτοια ἀπατηλά καί μάταια καλλωπίσματα, ἔτσι ὥστε νά μήν φέρουν πλέον στόν ἑαυτό τους κανένα σημάδι τῆς κακίας τοῦ διαβόλου, τόν ὁποῖο ἀποτάχθηκαν μέσφ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος.

Σχολιάζει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι, ἂν αὐτά εἶναι ἐμποδισμένα νά γίνονται ἀπό τοὺς λαϊκοὺς ἀπλῶς, πόσο μᾶλλον εἶναι ἐμποδισμένα ἀπό τοὺς Κληρικούς καί Ἱερωμένους, οἱ ὁποῖοι πρέπει μέ τόν λόγο, μέ τό ἔργο, μέ τήν ἐξωτερική σεμνότητα, μέ τό ἀκαλλώπιστο τῶν ἱματίων, τῶν μαλλίων καί τῶν γενειῶν, νά διδάσκουν τοὺς λαϊκοὺς νά μήν εἶναι φιλοσώματοι καί καλλωπιστές, ἀλλά φιλόψυχοι καί φιλάρετοι; Σημειώνει ὁ Ὅσιος ὅτι ἀπό τόν παρόντα Κανόνα ἐλέγχονται οἱ ἱερεῖς τῶν Λατίνων, οἱ ὁποῖοι ξυρίζουν τά μουστάκια καί τά γένεια καί φαίνονται σάν νεανίσκοι καί ὠραῖοι νυμφῖοι καί γυναικοπρόσωποι. Ὁ Θεός ἐμποδίζει μέν κοινῶς ἀπό τοὺς λαϊκοὺς νά ξυρίζουν τά γένεια, λέγοντας στό Λευιτικό: «*Οὐ φθαρεῖτε τήν ὄψιν τοῦ πάγωνος ὑμῶν*»¹. Ἐμποδίζει δέ καί ξεχωριστά νά ξυρίζουν τά γένεια οἱ ἱερωμένοι, λέγοντας στόν Μωϋσῆ νά πεῖ στοὺς υἱοὺς Ἀαρών, δηλαδή στοὺς ἱερεῖς, νά μήν ξυρίζουν τήν ὄψη τοῦ πάγωνός τους². Δέν τό ἐμπόδισε μόνο μέ τόν λόγο, ἀλλά φάνηκε μέ γένεια ὡς παλαιός τῶν ἡμερῶν στόν προφήτη Δανιήλ³, καί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ μέ γένεια πολιτεύθηκε κατά τήν ἐν σαρκί παρουσία Του. Ἀλλά καί οἱ Προπάτορες καί οἱ Πατριάρχες καί οἱ Προφῆτες καί οἱ Ἀπόστολοι, πολιτεύθηκαν μέ γένεια, ὅπως αὐτό δηλώνεται ἀπό τίς παλαιότητες εἰκόνες, στίς ὁποῖες ζωγραφίζονται μέ γένεια. Ἀλλά καί οἱ ἅγιοι στήν Ἱταλία, ὅπως ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος, ὁ ὅσιος Βενέδικτος, ὁ πατήρ τῶν μοναχῶν, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος κ. ἄ. ἦταν μέ γένεια, ὅπως φαίνονται ζωγραφισμένοι στήν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Μάρκου στή Βενετία. Ἀλλά καί ἡ κρίση τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἄτοπη ἀποφασίζει τήν κουρά τῶν γενειῶν. Γιατί, τά γένεια εἶναι ἡ διαφορά, πού, κατά τό φαινόμενο, διακρίνουν τήν γυναῖκα ἀπό τόν ἄνδρα. Γι'αὐτό καί ἕνας φιλόσοφος, ἀφοῦ ρωτήθηκε γιατί τρέφει γενειάδα, ἀποκρίθηκε ὅτι ὅσες φορές πιάνει τήν γενειάδα του, αἰσθάνεται ὅτι εἶναι ἄνδρας καί ὄχι γυναῖκα. Αὐτοί, πού ξυρίζουν τά γένεια δέν εἶναι ἀνδροπρόσωποι, ἀλλά γυναικοπρόσωποι. Γι'αὐτό ὁ μέν ἅγιος Ἐπιφάνιος κατηγορεῖ τοὺς Μασσαλιανούς, ἐπειδή κόβουν τά γένεια, ἡ ὁποία εἶναι μορφή ἀνδρός, οἱ δέ ἅγιοι Ἀπόστολοι στίς Διαταγές⁴ τοὺς προστάζουν κανεῖς νά μήν διαφθεῖρει τίς τρίχες τοῦ γενειοῦ του καί νά ἀλλάξει τήν κατά φύσιν μορφή τοῦ ἀνδρός εἰς τό παρά φύσιν. Γιατί, ὁ Θεός τό ἔκανε αὐτό εὐπρεπές γιά τίς γυναῖκες καί ἀνάρμοστο γιά τοὺς ἄνδρες.

Ἡ καινοτομία αὐτή τῆς κουράς τῶν γενειῶν ἀκολούθησε στή Ρωμαϊκή Ἐκκλησία λίγο πρὶν τόν Λέοντα τόν Θ'. Ὁ δέ Γρηγόριος ὁ Ζ' ἐπήγαγε καί βία στοὺς Ἐπισκόπους καί Κληρικούς νά τά ξυρίζουν. Ὡ, ἀναφωνεῖ ὁ Ὅσιος, καί τί

¹ Λευιτ. 19, 27.

² Λευιτ. 21, 5.

³ Δαν. 7, 9-12.

⁴ Σχ.βλ...*Διαταγαί...*, 1^ο βιβλίο, κεφ. 3^ο, σ. 7⁴⁰⁻⁴¹.

αίσχροτατο καί συγκαμερώτατο θέαμα εἶναι νά βλέπει κανεῖς τόν Διάδοχο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐν χρῶ κυρίαν, ὅπως λένε μερικοί Ἕλληνες, σάν ἓνα καλό γαμβρό, μέ τήν διαφορά ὅτι φορᾷ πετραχήλιο καί ὠμόφορο καί προκάθεται στή Σύνοδο πολλῶν ὁμοίων του καί λέγεται Πάπας! Δέν ἔλειψαν, ὅμως, καί μετά τόν παράφρονα Γρηγόριο οἱ πωγωνάτοι πάπες, ὅπως ὁ Γελάσιος ὁ Β΄, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε γένειο, ὅπως γράφει ὁ βίος του¹. Λέει καί ὁ ὁμολογητής Μελέτιος² ὅτι κάποιος πάπας Πέτρος, ἐξαιτίας τῶν αἰσχροσυργιῶν του, πιάσθηκε ἀπό τόν ῥῆγα καί ξυρίσθηκε τό μισό μέρος τῆς γενειάδος του γιά ἀτιμία. Ἀλλά καί σέ ἄλλους ναοῦς βρίσκονταν ἠγεμόνες καί ἀπό τόν ἱερατικό κατάλογο μέ γενεῖα, ὅπως φαίνονται ζωγραφισμένοι στήν Λειψία μετά τόν Μαρτῖνο Λούθηρο στόν ναό τόν λεγόμενο τοῦ Παύλου καί στόν λεγόμενο τοῦ Θωμᾶ. Τέλος, σημειώνει ὁ Ὅσιος, ὅτι τά ἴδια εἶδε καί στήν Βαρτισλαβία³.

2.15. Περί παπαλήθρας

Σύμφωνα μέ τόν κα΄ Κανόνα τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ Κληρικοί, πού τελείως καί παντοτεινά καθαιρέθηκαν γιά κανονικά ἐγκλήματα, ὅπως π.χ. μοιχεία κ.ἄ. παρόμοια ἁμαρτήματα, καί ἔλαβαν σχῆμα λαϊκοῦ καί στέκονται μαζί μέ τούς λαϊκοῦς, ἂν μὲν αὐτοί μετανοήσουν θεληματικῶς καί κάνουν τελεία ἀποχή τῆς ἁμαρτίας, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ἔχασαν τήν Χάρη τῆς Ἱερωσύνης, ἄς κουρεύουν τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς, δηλαδή ἄς ἔχουν τήν λεγομένη **παπαλήθρα** στήν κορυφή, ἢ ὁποία ἦταν σχῆμα καί σημεῖο τῶν Κληρικῶν. Ἄν, ὅμως, δέν μετανοήσουν θεληματικῶς, ἄς τρέφουν τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς καθώς καί οἱ κοσμικοί, ὥστε αἰσχυρόμενοι ἀπό τό λαϊκό σχῆμα, νά ἔλθουν κάποτε σέ αἴσθηση τῆς κακίας τους καί νά μετανοήσουν.

Ἡ παπαλήθρα, ἢ ὁποία λέγεται καί γάρβαρα, κατά τόν Πέτρο Ἀντιοχείας⁴, εἶναι μιά στρογγυλοειδῆς κουρά τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, πού βρίσκονται στήν κορυφή, παρομοία μέ στέφανο, καί εἶναι ἔθιμο ὄχι λατινικό, ἀλλά ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀνατολικῆς καί δυτικῆς, καθώς βεβαιώνεται ἀπό τόν παρόντα Κανόνα καί ἀπό τούς ἁγίους Πατέρες. Ὁ Ἱερώνυμος γράφοντας πρὸς τόν ἱερό Αὐγουστῖνο, λέει «*παρακαλῶ τήν Στεφάνην σου*»⁵. Ὁμοίως καί ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ἔγραφε πρὸς τόν Ἐπίσκοπο Προκουλλιανό «*μά, τήν ἡμετέραν Στεφάνην*»⁶. Γίνεται δέ, ὄχι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὅπως λένε οἱ δυτικοί, ἀλλά πρωτοτύπως μὲν καί κυρίως, εἰς σημεῖον τοῦ σχήματος τῶν Κληρικῶν, μέ τό ὁποῖο αὐτοί διέφεραν ἀπό αὐτούς, πού δέν ἦταν Κληρικοί, κατά τόν παρόντα Κανόνα. Κατά ἀλληγορικώτερο τρόπο, ἦταν τύπος τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου τοῦ Κυρίου, καθώς

¹ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σσ. 776-778.

² Σχ.βλ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Περί ἀζύμων*, ὑπόθεσις 7^η.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 306-307.

⁴ Σχ.βλ. ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή...*, PG 120, 755-782.

⁵ Σχ.βλ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, *Ἐπιστολή...*, PL 32-47.

⁶ Σχ.βλ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, *Ἐπιστολή...*, PL 32-47.

ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Γερμανός¹. Οἱ μὲν Κληρικοί τῶν ἀνατολικῶν ἀνεπιτηδεύτως κείροντας ἄνωθεν καί κάτωθεν λίγο τήν κόμη, σταυροειδῶς δηλαδή καί στό μέσο ἀφήνοντας ἀκούρευτο καί δι' ὄλου ἀδιάφθορο, ἔτσι καί σήμερα ἀφιλοπραγμόνως καί ἀκαλλωπίστως κάνουν τήν παπαλήθρα αὐτή. Οἱ δέ δυτικοί, ἐπειδή τήν κάνουν πρὸς καλλωπισμό, ξυρίζοντας τήν κόμη ἄνωθεν καί κάτωθεν, κατατέμνοντας συνεχῶς τό μέσον καί κάνοντάς την ἀνόμοια μέ τήν στεφάνη τῶν ἀγίων, γι' αὐτό ὁ Μάξιμος ὁ Μαργούνιος στήν λε' σημειώσή του στούς Κανόνες τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὀνόμασε τήν **παπαλήθρα τῶν Λατίνων πορνικό στέφανο**². Ὅτι δέ πρέπει νά κάνουν αὐτή τήν στεφάνη στήν κορυφή καί οἱ καθ' ἡμᾶς Κληρικοί, ἄς τό μάθουν ἀπό τόν παρόντα Κανόνα. Γιατί, δέν εἶναι δίκαιο νά μεταίρουμε ὄρια αἰῶνια, πού ἔθεσαν οἱ Πατέρες μας³.

2. 16. Περί ἀγιογραφίας, εἰκόνων καί ἀγαλμάτων

Ἐναφερόμενος ὁ Ὅσιος Νικόδημος στήν εἰκονολογία τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρεῖ ὅτι, ἐπειδή μερικοί ζωγραφίζουν τόν μὲν Χριστό ὡς πρόβατο καί Ἄμνόν, τόν δέ Πρόδρομο νά Τόν δείχνει μέ τό δάκτυλό του, λέγοντας «*Ἴδε ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*»⁴, γι' αὐτό ὁ πβ' Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου προστάζει νά μήν γίνεται στό ἐξῆς αὐτό, ἀλλά νά ζωγραφίζεται ὁ Χριστός, ὡς ἄνθρωπος τέλειος, κατά τόν ἀνθρώπινο χαρακτήρα, ὥστε μέ τό ἀνθρώπινο εἶδος νά ἐρχόμασθε σέ ἐνθύμηση τῆς ἐν σαρκί πολιτείας Του, τοῦ πάθους, τοῦ θανάτου καί τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου, πού ἔγινε μέ αὐτά. Διότι, τιμοῦμε μὲν τούς παλαιούς ἐκείνους τύπους τοῦ νόμου, καθ' ὃ προεικόνιζαν τήν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς Χάριτος, ἕνας ἀπό τούς ὁποίους ἦταν καί ὁ Ἄμνός, πού σφαγιαζόταν τό Πάσχα, παραλαμβανόμενος ὡς εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἄμνου, τοῦ αἴροντος τήν ἁμαρτία τοῦ κόσμου. Τώρα δέ πού ἦλθε αὐτή ἡ ἀλήθεια, αὐτή προτιμᾶμε καί ὑποδεχόμασθε περισσότερο ἀπό τόν τύπο.

Παρατηρεῖ ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι αὐτόν τόν Κανόνα ἀναφέρει ὁ Γεώργιος ὁ Κερδηνός καί ὁ Πάπας Ἀδριανός γράφοντας πρὸς τόν ἅγιο Ταράσιο. Γι' αὐτό ἐπιστομίζονται καί ἐδῶ οἱ Παπιστές, πού διαβάλλουν τούς Κανόνες τῆς παροῦσης Συνόδου καί λένε ὅτι δέν τούς μνημονεύει κανένας ἱστορικός⁵.

Σύμφωνα μέ τόν Ὅσιο Νικόδημο οἱ ἅγιες εἰκόνες δέν χρειάζονται νά μυρώνονται μέ ἅγιο Μῦρο ἢ νά ἀγιάζονται μέ εὐχές ἀπό τόν Ἀρχιερέα' α'. γιατί ἐμεῖς δέν προσκυνοῦμε τίς ἅγιες εἰκόνες, ἐπειδή εἶναι μυρωμένες ἢ εὐχολογημένες, ἀλλά εὐθύς πού θά δοῦμε εἰκόνα, χωρίς νά ἐξετάσουμε τελείως περί μύρου ἢ εὐχῆς, τήν προσκυνοῦμε, γιά τό ὄνομα τοῦ Ἁγίου καί γιά τήν ὁμοιότητα, πού ἔχει στό πρωτότυπο. Γι' αὐτό στήν στ' πράξη τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς

¹ Σχ.βλ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Περί μυστικῆς...*, PG 98, 392D.

² Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σ. 778.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 237.

⁴ Ιω. 1, 29.

⁵ Ο. π., σ. 292.

Συνόδου ἢ Σύνοδος τῶν εἰκονομάχων ἐπὶ Κοπρωνύμου κατηγόρησε τίς ἅγιες εἰκόνες, λέγοντας ὅτι ἡ ὀνομασία τῶν εἰκόνων δέν ἔχει ἱερά εὐχή, γιά νά τήν ἀγιάσει, ὥστε μέ αὐτή νά μετενεχθεῖ ἀπό τό κοινό στό ἅγιο, ἀλλά μένει κοινή καί ἄτιμη, ὅπως τήν ἔκανε ὁ ζωγράφος. Ἀποκρινόμενη σ'αὐτά ἡ ἅγια Ζ' Σύνοδος μέ τόν Διάκονο Ἐπιφάνιο, δέν εἶπε ὅτι γίνεται εὐχή στίς εἰκόνες, ἀλλά εἶπε ὅτι, καθώς πολλά ἱερά δέν δέχονται εὐχή, ἀλλά ἀπό αὐτό τό ὄνομά τους εἶναι γεμάτα Χάρη καί ἀγιασμό, ὅπως ὁ τύπος τοῦ ζωποιοῦ Σταυροῦ καί πολλά ἱερά σκεῦη, ἔτσι καί τήν ἅγια εἰκόνα, πού δέν ἔχει εὐχή, ἀφοῦ τήν ἀσπασθοῦμε καί τήν προσκυνήσουμε τιμητικῶς, μεταλαμβάνουμε ἀγιασμό, ἀναγόμενοι στήν τιμή τοῦ πρωτοτύπου μέ τό ὄνομα τῆς εἰκόνος. Ἄν καί οἱ εἰκονομάχοι δέν μποροῦν νά ποῦν πώς τά ἱερά σκεῦη εἶναι ἄτιμα καί κοινά, ἐπειδή δέν ἔχουν ἱερά εὐχή, πού νά τά ἀγιάζει, ἀλλά εἶναι καθώς τά τελείωσε ὁ ὑφαντής, ὁ ζωγράφος καί ὁ χρυσοχόος, τά ἔχουν ὅμως ὡς ἅγια καί τίμια, ἔτσι πρέπει νά ἔχουν καί τίς σεπτές εἰκόνες ὡς ἅγιες, τίμιες καί ἱερές, ἄν καί δέν ἔχουν εὐχή, πού νά τίς ἀγιάζει. β'. Οἱ ἅγιες εἰκόνες δέν χρειάζονται εὐχή καί μύρωμα, γιατί, κατά τόν Δοσίθεο¹, αὐτό εἶναι ἀνόμημα μόνο τῶν Παπιστῶν, τό νά κάνουν δηλαδή εἰκόνες μέ εὐχές καί κάποια συνθέματα. Αὐτοί καυχῶνται ὅτι ὁ Πάπας κατασκευάζει εἰκόνες ἀπό καθαρό κερί, ἅγιο μῦρο καί νερό ἀγιασμοῦ καί ὅτι ἀναγινώσκει σ'αὐτές θαυμαστές εὐχές καί ὅτι γι'αὐτό οἱ εἰκόνες κάνουν θαύματα (καθώς ψευδολογοῦν ὅτι ὁ Λέων ὁ Γ' ἔστειλε μιά τέτοια εἰκόνα στόν Κάρολο Ῥῆγα τῆς Φραγγίας καί ἐκεῖνος τήν εὐλαβήθηκε καί ὁ Πάπας Οὐρβανός ἔστειλε ἄλλη μιά στόν Ἰωάννη τόν Παλαιολόγο καί αὐτή τιμήθηκε μέ λιτανεῖες στήν Ἐκκλησία). Ἡ εὐχή, λοιπόν, πού ἀναγινώσκεται στίς ἅγιες εἰκόνες, κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, εἶναι **παπική** καί ὄχι ὀρθόδοξη, **νεωτερική** καί ὄχι παλαιά. Γι'αὐτό αὐτή ἡ εὐχή δέν βρίσκεται πουθενά στά παλαιά χειρόγραφα Εὐχολόγια, ἀλλά οὔτε καί στά Εὐχολόγια, πού τυπώθηκαν πρὶν ἀπό ἑκατό (100) χρόνια. Γίνεται φανερό ὅτι οἱ ἅγιες εἰκόνες δέν χρειάζονται εὐχή καί μύρωμα, γιατί καί οἱ εἰκόνες, πού ζωγραφίζονται στούς τοίχους τῶν Ἐκκλησιῶν, στούς νάρθηκες, στίς αὐλές, στούς δρόμους, στίς πόρτες καί στά ἱερά σκεῦη, οὔτε μυρώνονται ποτέ, οὔτε λαμβάνουν εὐχή καί παρ'ὄλ'αὐτά προσκυνοῦνται σχετικῶς καί τιμητικῶς ἀπό ὄλους ἐξαιτίας τῆς ὁμοιώσεως, πού ἔχουν πρὸς τά ἀρχέτυπα. Γι'αὐτό καί ὁ ἐλλόγιμος Ἀρχιερεὺς ἅγιος Καμπανίας κύριος Θεόφιλος δέν ἔκρυψε αὐτή τήν ἀλήθεια, ἀλλά τήν ἔγραψε στό βιβλίο του, ὅτι οἱ ἅγιες εἰκόνες δέν χρειάζονται μύρωμα οὔτε εὐχή ἀπό Ἀρχιερέα.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Ὅσιος Νικόδημος παρατηρεῖ ὅτι οἱ Λατῖνοι κακῶς κάνουν μὴ ἐπιγράφοντας τά ὀνόματα ὄλων τῶν Ἁγίων πάνω στίς εἰκόνες τους, ἐπειδή, σύμφωνα μέ τήν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο, ἡ εἰκόνα μοιάζει μέ τό πρωτότυπο, ἀλλά καί ἀγιάζεται τόσο ἀπό τόν χαρακτῆρα, ὅσο καί ἀπό τό ὄνομα τοῦ εἰκονιζομένου. Ὁ δέ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος λέει ὅτι πρέπει νά ἐπιγράφεται τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀκόμη καί πάνω στούς ἀνιστόρητους Σταυρούς, πού μπήγονται στούς δρόμους ἢ στίς πόρτες ἢ καί σέ ἄλλα μέρη, γιά νά γνωρίζονται

¹ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, σ. 658.

από τό ὄνομα ὅτι εἶναι τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι τῶν ληστῶν, πού συσταυρώθηκαν μέ τόν Χριστό.

Ἡ καθολική Ἐκκλησία ὄχι μόνο δέν προσκυνεῖ, ἀλλά οὔτε κατασκευάζει **ἀγάλματα** γιά πολλούς λόγους· α) γιατί ἡ Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος στόν ὄρο της λέει νά κατασκευάζονται οἱ εἰκόνες ἀπό χρώματα, ἀπό ψηφί καί ἀπό ἄλλη ἐπιτήδεια ὕλη (δηλαδή ἀπό χρυσάφι, ἀσήμι καί ἄλλα μέταλα, ὅπως εἶπε ὁ Ἄμοριου Θεοδόσιος στήν δ΄ πράξη της) ἐπάνω στά ἱερά σκεῦη καί στίς ἐσθῆτες, δηλαδή σινδόνες καί πανιά, ἐπάνω στούς τοίχους καί στά σανίδια, στά σπίτια καί στίς στράτες. Καθόλου δέν ἀνέφερε περί κατασκευῆς ἀγάλματος ἢ ἀνδριάντος, ἀλλά περισσότερο ὁ ὄρος της αὐτός εἶναι ἀναιρετικός τῶν ἀγαλμάτων. β) Γιατί, οὔτε οἱ ἐπιστολές, πού ἔγραψαν οἱ Πατριάρχες μεταξύ τους καί στούς βασιλεῖς, οὔτε οἱ ἐπιστολές τῶν Παπῶν Γρηγορίου πρὸς Γερμανό καί Ἀδριανοῦ πρὸς τήν Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, οὔτε οἱ διαλαλιές καί διαλέξεις, πού εἶπαν οἱ Ἐπίσκοποι καί οἱ Μοναχοί στίς ὁκτώ πράξεις τῆς Συνόδου καθόλου δέν ἀναφέρουν περί ἀνδριάντων καί ἀγαλμάτων. Ἀλλά καί οἱ Σύνοδοι, πού ἔγιναν ἀπό τοὺς εἰκονομάχους καί μάλιστα ἡ ἐπί Κοπρωνύμου στή Βλαχέρνα, γράφοντας κατά τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀναφέρουν χρωματουργίες καί ζωγραφιές καί ὄχι ἀγάλματα καί ἀνδριάντες, τά ὁποῖα, ἂν ὑπῆρχαν, δέν θά τά σιωποῦσαν οἱ εἰκονομάχοι, ἀλλά θά ἔγραφαν ἐναντίον τους γιά μεγαλύτερη κατηγορία τῶν ὀρθοδόξων. γ) Ἄν καί ἡ αἰμορροῦσα ἔφτιαξε χάλκινο ἀνδριάντα τοῦ Χριστοῦ πρὸς εὐχαριστία καί μνήμη τοῦ θαύματος καί τῆς εὐεργεσίας, πού ἔκανε σ'αὐτή, καί τόν ἔστησε στήν Πανεάδα, στά πόδια τοῦ ὁποίου βλάστησε κᾶποια βοτάνη, πού θεράπευε διάφορες ἀσθένειες καί τόν ὁποῖο συνέτριψε ἢ ὁ βασιλιάς Μαξιμῖνος, ὁ ὁποῖος πῆρε τό χάλκωμα, κατά μερικούς, ἢ ὁ Ἰουλιανός ὁ Παραβάτης, ὁ ὁποῖος ἔβαλε στήν θέση του τόν ἀνδριάντα τοῦ Διός, κατά τόν ἀνώνυμο (τόν ὁποῖο ἀνδριάντα τοῦ Χριστοῦ πῆραν οἱ Χριστιανοί στήν Ἐκκλησία καί τόν τιμοῦσαν καί πῆγαιναν νά τόν βλέπουν ἐξαιτίας τοῦ πόθου πρὸς τό ἀρχέτυπο, καθώς ἱστορεῖ ὁ Φιλοστόργιος ὁ Ἄρειανός), τό ἔργο αὐτό τῆς αἰμορροῦσας ἦταν συγκατάβαση Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπό ἀγαθότητα τό δέχθηκε, συγκαταβαίνοντας στήν ἀτελῆ γνώση τῆς γυναικός, καθόσον αὐτό ἦταν ἀναστήλωση καί παρατήρηση ὄχι τῆς Χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλά τοῦ παλαιοῦ Νόμου, ὅπως λέει ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Β΄, γράφοντας πρὸς τόν ἅγιο Γερμανό. (Ὁ παλαιός Νόμος εἶχε τά δύο Χερουβεῖμ, τά ὁποῖα ἦταν ἀγάλματα καί ἀνδριάντες χρυσοί καί περιεῖχαν ὄλο τό σῶμα τῶν εἰκονιζομένων ἀγγελικῶν δυνάμεων, κατά τό λη΄ κεφάλαιο τῆς Ἐξόδου, οἱ ὁποῖες, κατά τόν ἄδηλο ἐρμηνευτή, εἶχαν πρόσωπο μόσχου, προσκυνώντας τήν κιβωτό τοῦ μαρτυρίου καί χωρίζοντας μέ τήν προσκύνηση αὐτή τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπό τήν εἰδωλολατρεία τῶν Αἰγυπτίων, οἱ ὁποῖοι προσκυνοῦσαν τόν μόσχο. Ἀπό αὐτό μάθαιναν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι, ἂν ὁ μόσχος προσκυνεῖ τήν κιβωτό, ἄρα κακῶς τόν προσκυνοῦν οἱ Αἰγύπτιοι σάν θεό). Ἡ ἀναστήλωση τῶν ἀνδριάντων καί τῶν ἀγαλμάτων δέν ἦταν συνήθεια μόνο τοῦ παλαιοῦ Νόμου, ἀλλά καί τῶν Ἑλλήνων, καθώς γράφει ὁ ἅγιος Γερμανός στήν ἐπιστολή του πρὸς τόν Θωμᾶ Κλαυδιουπόλεως, ἡ ὁποία βρίσκεται στήν δ΄ πράξη τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου· *«Προδήλωσ τοῦ Σωτῆρος τά τῆς οἰκείας χάριτος ἐν συγκαταβάσει*

ποιούμενου πρὸς τὴν πίστιν τοῦ γυναιίου καὶ δεικνύοντος ὅπερ ἡμῖν ἀνωτέρω δεδήλωται, ὅτι οὐχ ἀπλῶς τὰ τελούμενα σκοπεῖται, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ πράττοντος δοκιμάζεται...». Καὶ πάλι: «Οὐ τοῦτο δέ λέγομεν ἡμεῖς, ὥστε τὰς ἐκ χαλκοῦ στήλας ἐπιτηδεύειν ἡμᾶς, ἀλλ' ἢ μόνον, δηλῶσαι ὅτι καὶ τό κατ' ἔθνηκὴν συνήθειαν μὴ ἀποποιησαμένου τοῦ Κυρίου, ἀλλ' εὐδοκήσαντος ἐν αὐτῷ ἐπιδείκνυσθαι ἐφ' ἱκανόν χρόνον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος τὴν θαυματουργίαν, τό παρ' ἡμῖν εὐαγέστερόν πως κρατήσαν ἔθος κακίζειν οὐχ' ὅσιον».

Ἐπ' ὅλ' αὐτὰ μαθαίνουμε τρία πράγματα: α) ὅτι ἡ ἀναστήλωση τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἐθνική καὶ κατὰ συγκατάβαση τὴν δέχθηκε ὁ Κύριος πρὸς καιρόν· β) ὅτι δέν πρέπει νά κατασκευάζονται ἀνδριάντες, καὶ γ) ὅτι εἶναι εὐαγέστερο καὶ σεμνότερο τό νά εἰκονίζονται οἱ σεπτές εἰκόνες ὄχι μέ ἀνδριάντες, ἀλλά μέ χρώματα. Ὡστε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἀποδεικνύεται ὅτι παρά τόν ὄρο τῆς ἀγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Ζ' Συνόδου καὶ παρά τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας κάνουν οἱ **Δυτικοί**, πού κατασκευάζουν ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντες καὶ τὰ ἀναστηλώνουν στίς Ἐκκλησίες τους¹.

Ἐπί τῆς Ἐκκλήσιας ἀπὸ τὴν ἄλωση καὶ ἔπειτα δυστυχῶς ἡ ὀρθόδοξη εἰκονογραφία ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴν δυτικότερο τεχνολογία. Δεῖγμα αὐτῆς τῆς εἰσβολῆς τῆς δυτικῆς τεχνολογίας εἶναι καὶ ἡ ἀπεικόνιση τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ὀρθὸς τρόπος ἀπεικόνισης τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατὰ τὴν ὀρθόδοξη εἰκονογραφία, εἶναι ἡ ἀναφορά στὴν θεοφάνεια μέ τὴν φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ τύπος, πού ἀπεικονίζει τὸν Πατέρα σάν γέροντα, τὸν Υἱό σάν ὄριμο ἄνδρα καὶ δίπλα τό Ἅγιο Πνεῦμα υἱοθετήθηκε μετὰ τὴν ἄλωση ἀπὸ ἐπίδραση τῆς δυτικῆς τεχνολογίας. Σχετικὰ μέ αὐτόν τὸν δυτικότερο τύπο ἀπεικόνισης τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχουμε νά παρατηρήσουμε τὰ ἑξῆς: Κατ' ἀρχὴν σφάλει ὅταν ἀπεικονίζει τὸν Θεὸ Πατέρα. Ὁ Θεὸς Πατὴρ δέν εἰκονίζεται, γιατί ποτέ δέν ὑπῆρξε ὡς ἱστορικό πρόσωπο μέσα στὴν ἀνθρωπότητα, ποτέ δέν πῆρε κάποιο σχῆμα ἢ κάποια μορφή καὶ ποτέ δέν ἐνηθρώπησε, ὅπως ὁ Υἱός. Γιατί, πρέπει νά γνωρίζουμε ὅτι μία ἀπὸ τίς προϋποθέσεις τῆς ὀρθοδόξου εἰκονογραφίας εἶναι καὶ ἡ ἱστορικότητα τοῦ προσώπου. Ἐπομένως, ἐφ' ὅσον κανεὶς δέν εἶδε τὸν Θεὸ Πατέρα, ἄρα δέν μπορεῖ νά τὸν εἰκονογραφήσει. Κατὰ δεύτερον, ὅταν ἀπεικονίζει τὸν Πατέρα σάν γέροντα, τὸν Υἱό σάν ὄριμο ἄνδρα, ἀντιτίθεται στὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, πού λέει ὅτι ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱός καὶ τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι συνάναρχοι, ἔχουν τὴν ἴδια ἀρχή, ἀλλά καὶ στὴν ὑμολογία, πού ἐπισημαίνει «*Τὸν συνάναρχον Λόγον Πατρί καὶ Πνεύματι...*». Μποροῦμε μάλιστα νά μιλήσουμε καὶ γιὰ εἰσαγωγή τοῦ Ἀρειανισμοῦ, σύμφωνα μέ τὸν ὅποιο ὁ Υἱός «*ἦν ποτέ ὅτε οὐκ ἦν*». Ἡ ὀρθόδοξη εἰκονογραφία, ὁμως, ἐκφράζοντας ἄριστα τὴν δογματικὴν διδασκαλία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μέ τὸν παραπάνω τύπο διδάσκει ὅτι ἡ Τριάδα εἶναι ἡ θεότητα, πού φανερώνεται στίς ἱστορικές σχέσεις καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας. Στὴν προκειμένη περίπτωσι τῆς φιλοξενίας τῶν

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 315-316, 319-321.

τριῶν ἀνδρῶν ἀπό τόν Ἄβραάμ στίς βελανιδιές τοῦ Μαμβρῆ, ὁ Χριστός φανερώνεται ὡς ὁ ἄσαρκος Λόγος¹.

2.17. Περί Σταυροῦ

Κατά τόν ἅγιο Μελέτιο τόν Ὁμολογητή στόν λόγο του περί τῶν Ἠθῶν² τῶν Ἰταλῶν, οἱ Λατῖνοι εἶχαν συνήθεια νά χαράττουν στό ἔδαφος Σταυρό, νά τόν ἀσπάζονται καί μετά νά τόν πατοῦν. Ἐμεῖς, ὅμως, ὄχι μόνο αὐτό δέν πρέπει τελείως νά κάνουμε, ἀλλά καί τόν Σταυρό, πού εἶναι τυπωμένος σέ βιβλία ἢ ἐπιστολές ἢ γράμματα πρέπει νά τόν τιμᾶμε³.

Σύμφωνα μέ τόν οἰκονομικόν Κανόνα τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμενικῆς, ἐπειδή μέσω τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ σωθήκαμε καί ἀπελευθερωθήκαμε ἀπό τήν δουλεία τῆς ἁμαρτίας, γι' αὐτό πρέπει νά σπουδάζουμε νά ἀποδίδουμε σ' αὐτόν τήν πρέπουσα τιμή καί προσκύνηση καί μέ τόν νοῦ καί μέ τόν λόγο καί μέ τήν αἴσθηση. Ἐπειδή μερικοί ἀπλούστεροι σημαδεύουν παντοῦ τόν τύπο τοῦ τιμίου Σταυροῦ, μέχρι καί στό ἔδαφος τῆς γῆς, τάχα γιά εὐλάβεια καί γιά νά δώσουν περισσότερη τιμή σ' αὐτόν, γι' αὐτό ἡ Σύνοδος προστάζει, ὅπου βρεθεῖ τύπος Σταυροῦ τυπωμένος στή γῆ, νά ἐξαλείφεται καί νά χαλάται, γιά νά μήν καταπατάται καί ἀκολούθως ἀτιμάζεται ἀπό ὅσους πατοῦν τό νικητικό τρόπαιο τῆς σωτηρίας. Ὅσοι στό ἐξῆς κατασκευάσουν τόν τύπο τοῦ Σταυροῦ στό ἔδαφος, ἄς ἀφορίζονται.

Ἀπό τόν διορισμό αὐτό τοῦ Κανόνος, σημειώνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος, ἄς μάθει ὁ **Δίκερως πάπας τῆς Ῥώμης πόσο ἀντίχριστα** κάνει, ὅταν τυπώνει κάτω στό πόδι του τόν Ζωοποιό Σταυρό καί τόν δίνει στούς προσερχομένους νά τόν ἀσπάζονται. Γιατί, μ' αὐτόν τόν τρόπο, καταπατεῖ τό νικητικό τρόπαιο τῆς σωτηρίας μας, τό ὁποῖο ὄχι μόνο οἱ ὀρθόδοξοι βασιλεῖς φοροῦσαν πάνω στό κεφάλι τους καί σεμνύνονταν σ' αὐτό περισσότερο ἀπό τά βασιλικά διαδήματα, ἀλλά καί οἱ **Καλβῖνοι**, πού ἔχουν ἀποβάλλει κάθε προσκύνηση τῶν Ἁγίων, τό ἔχουν στούς ναούς τους σέ ψηλό τόπο καί τό προσκυνοῦν μέ σεβασμό. Ἀκόμη καί οἱ Τοῦρκοι, πού αἰχμαλωτίσθηκαν ἐπί Μαυρικίου, εἶχαν χαραγμένο στό μέτωπό τους Σταυρό, καθώς διηγοῦνται ὁ Θεοφάνης καί ὁ Σιμοκράτης. Ὅταν τούς ρώτησαν γιατί τόν εἶχαν, ἀποκρίθηκαν ὅτι, ἐπειδή κάποτε ἀκολούθησε θανατικό στήν χώρα τους, οἱ Χριστιανοί τούς συμβούλευσαν νά χαραθοῦν μέ τόν Σταυρό, τόν ὁποῖο, ἀφοῦ ἔκαναν, ἔτυχαν τῆς υἱείας, καί ἀπό τότε συνείθησαν νά σταυρώνονται. Γιά τόν Σταυρό λέει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος κατά Ἰουλιανῶν « *Ἐπί τόν Σταυρόν καταφεύγει καί τό παλαιόν φάρμακον καί τούτῳ σημειοῦται κατά τῶν φόβων καί βοηθόν ποιεῖται τόν διωκόμενον (καί τά ἐξῆς φρικωδέστερα) ἰσχυσεν ἢ σφραγίς ἠττωνται οἱ δαίμονες, λύνονται οἱ φόβοι* »⁴. Αὐτά τά λέει γιά τόν Ἰουλιανό, ὁ ὁποῖος, ὅταν βρισκόταν μέ τούς μάγους καί συνάχθηκαν οἱ

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΣ ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Δογματική...Β'*, σ. 60.

² Σχ.βλ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Περί ἠθῶν...*

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 283.

⁴ Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος δ'...*, σ. 78¹⁻⁵.

δαίμονες, ἔκανε τόν Σταυρό του καί παρευθύς οἱ δαίμονες σκορπίσθηκαν καί αὐτός ἐλευθερώθηκε ἀπό τόν φόβο. Ὁ δέ ἱερός Χρυσόστομος λέει· «ὡς στέφανον, οὕτω περιφέρομεν τόν Σταυρόν τοῦ Χριστοῦ· καί γάρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται τά καθ' ἡμᾶς, κἄν τραφήναι τήν μυστικήν ἐκείνην τροφήν, κἄν χειροτονηθῆναι, κἄν ὀτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τοῦτο τό τῆς νίκης ἡμῖν παρίσταται σύμβολον»¹.

Τόν τύπο τοῦ τιμίου Σταυροῦ οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ κατ' ἄλλον σχηματισμό τῆς χειρός ἔκαναν, δηλαδή μόνο μέ τά δύο δάκτυλα τοῦ χεριοῦ, τόν μέσο καί τόν λιχανό, καθώς λέει ὁ ὄσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός², ὁ ὁποῖος λέει ὅτι ὄλο τό χέρι σημαίνει τήν μία ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ καί τά δύο δάκτυλα τίς δύο φύσεις Του. Ἡ δέ ἤδη ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῶν Χριστιανῶν εἶναι νά σμίγουν τά δύο δάκτυλα τοῦ χεριοῦ μαζί μέ τόν μεγάλο καί μέ τά τρία αὐτά, πού σημαίνουν τήν ἅγια Τριάδα, νά σχηματίζουν τόν Σταυρό, βάζοντας τό χέρι, πρῶτον στό μέτωπο, δεύτερο στόν ὀμφαλό, μέ τό ὁποῖο παριστάνεται τό ὄρθιο μέρος τοῦ σταυροῦ, τρίτον βάζοντας τό χέρι στόν δεξιό ὦμο καί τέταρτον βάζοντάς το στόν ἀριστερό, μέ τό ὁποῖο παριστάνεται τό πλάγιο μέρος τοῦ Σταυροῦ. Οἱ Λατῖνοι κατηγοροῦν ἐμᾶς τούς Γραικοὺς, ἐπειδή δέν βάζουμε τό χέρι πρῶτον στόν ἀριστερό ὦμο κι ἔπειτα στόν δεξιό, καθώς κάνουν ἐκεῖνοι. Ἄραγε νοοῦν τί λένε; ρωτάει ὁ Ὅσιος Νικόδημος. Ἐμεῖς τό κάνουμε αὐτό, γιατί μέ αὐτό τό σχῆμα τοῦ Σταυροῦ ζητοῦμε νά ἐντυπώσουμε τόν σταυρωθέντα Χριστό στόν ἑαυτό μας, ὁ ὁποῖος, ἐπειδή ἔβλεπε κατά δυσμάς, ὅταν σταυρώθηκε, ἐμεῖς δέ βλέπουμε κατά ἀνατολάς, ὅταν προσκυνοῦμε, ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖ ὅτι ὁ μέν ἀριστερός ὦμος τοῦ Χριστοῦ νά πίπτει στόν δικό μας δεξιό, ὁ δέ δεξιός ἐκείνου, νά πίπτει στόν δικό μας ἀριστερό. Γι' αὐτό, ὅταν ἐμεῖς βάζουμε τό χέρι μας στό δεξιό μας ὦμο, τό βάζουμε στόν ἀριστερό τοῦ Χριστοῦ καί ὅταν τό βάζουμε στόν ἀριστερό, τό βάζουμε ἐξεναντίας στό δεξιό ὦμο τοῦ Χριστοῦ³. Οἱ Παπικοί τώρα κάνουν τόν «Σταυρό» τους μέ τά τέσσερα δάκτυλα (ἐκτός τοῦ ἀντίχειρος) βάζοντάς τα, πρῶτον στό μέτωπο, δεύτερον στόν ὀμφαλό, τρίτον στόν ἀριστερό ὦμο καί τέταρτον στόν δεξιό. Τά τέσσερα δάκτυλα συμβολίζουν τόν Θεό Πατέρα, τόν Υἱό, τήν Θεά Παναγία, καί τόν βικάριο (ἀντιπρόσωπο) τοῦ Θεοῦ στήν γῆ Πάπα.

2.18. Περί νηστείας Σαββάτου

Σύμφωνα μέ τόν ξδ' Κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων «εἴ τις Κληρικός εὔρεθῆ τήν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τό Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνός μόνον, καθαιρεῖσθω. Εἰ δέ Λαϊκός, ἀφοριζέσθω». Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ Λατῖνοι δέν μποροῦν νά προφασισθοῦν ὅτι νηστεύουν γιά ἄσκηση τό Σάββατο. Διότι, καθώς γράφει ὁ Πλάτινας, ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ἀνέτρεψε μέν τήν νηστεία τῆς Τετάρτης, ἀντί δέ αὐτῆς εἰσήγαγε τήν νηστεία τοῦ Σαββάτου. Πῶς, λοιπόν, ἢ

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 44^η...* καί ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 283-284.

² Σχ.βλ. *Φιλοκαλία...*, σ. 182.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *ἐνθ' ἀνωτ.*, σ. 645.

νηστεία τοῦ Σαββάτου μπορεῖ νά νηστεύεται γιά ἄσκηση ἀπό τοὺς Λατίνους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν τό καλό μέ τό κακό καί καταλύουν τήν νόμιμη νηστεία τῆς Τετάρτης μέ τήν παράνομη νηστεία τοῦ Σαββάτου; Ὅτι δέν πρέπει νά νηστεύουμε τό Σάββατο καί τήν Κυριακή μάρτυρες, ἔκτος ἀπό τόν παραπάνω Κανόνα, εἶναι ὁ Μέγας Βασίλειος καί ὁ Θεῖος Χρυσόστομος. Ὁ Μέγας Βασίλειος στήν ἡ' ὁμιλία του στήν Ἑξαήμερο λέει «*Ἦδη σεαυτόν ἄξιον παρασκεύασον τῆς σεμνοτάτης νηστείας, ἐπειδή πέντε ἡμερῶν νηστεία ἡμῖν προκεκήρυκται*»¹. Πέντε ἡμέρες νησιτίσιμες τῆς ἐβδομάδος λέει, χωρίς τό Σάββατο καί τήν Κυριακή. Ὁ δέ ἱερός Χρυσόστομος λέει «*Τοῖς τόν δρόμον τῆς νηστείας δεξαμένοις, καθάπερ σταθμούς καί καταγῶγια καί ἀκτάς καί αἰγιαλούς καί λιμένας τάς δύο ταύτας ἡμέρας, ἦτοι τό Σάββατον καί τήν Κυριακήν, βραχύ τι διαναπαύσασθαι κεχάρισται ὑμῖν ὁ Δεσπότης*»². Γράφει δέ καί ὁ Θεῖος Ἰγνάτιος στήν πρός Φιλιππησίους ἐπιστολή «*Εἴ τις Κυριακήν καί Σάββατον νηστεύει, πλήν τοῦ ἐνός Σαββάτου τοῦ Πάσχα, οὗτος Χριστοκτόνος ἐστίν*»³. Ὁ δέ Θεῖος Ἐπιφάνιος λέει «*Τάς Κυριακάς ἀπάσας τροφιμαίας ἡγεῖται ἡ ἀγία αὕτη καθολική Ἐκκλησία καί συναΐεις ἀφ' ἑωθεν ἐπιτελεῖ, οὐ νηστεύει. Ἀνακόλουθον γάρ ἐστίν ἐν Κυριακῇ νηστεύειν*». Ὁ δέ Θεῖος Αὐγουστῖνος μέ τό παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, πού ἔτιλλαν τό Σάββατο καί ἔτριβαν τοὺς στάχους καί ἔτρωγαν, ἀποδεικνύει ὅτι δέν πρέπει κανεῖς νά νηστεύει τό Σάββατο, καθώς δέν νήστευαν καί οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλά ἔτρωγαν τοὺς στάχους, καί ὅτι δέν πρέπει νά ἀργεῖ, ἀλλά νά ἐργάζεται, καθώς καί οἱ Ἀπόστολοι ἔτριβαν τοὺς στάχους μέ τά χέρια τους⁴.

Ὁ νε' Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐμποδίζει νά νηστεύουν οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι (ἢ μέ τελεία ἀσιτεία ἢ μέ ξηροφαγία τήν ἐννάτη) τά Σάββατα τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς (γιατί γίνεται κατάλυση σ' αὐτά οἴνου, ἐλαίου καί ὄστρακοδέρμων) καί διορίζει ὅτι πρέπει νά φυλάττεται ἀπαρασάλευτος καί στήν Ῥώμῃ ὁ ξδ' Ἀποστολικός Κανόνας. Σημειώνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι, ἐπειδή ὁ παρῶν Κανόνας ὡς δίστομος μάχαιρα διαπερνᾷ τίς καρδιές τῶν Παπιστῶν, γι' αὐτό οἱ πάντολμοι κατηγοροῦν τήν παροῦσα οἰκουμενική Σύνοδο, ἐπειδή δέν τό διόρισε καλῶς. Ἡ κατηγορία τους, ὅμως, αὐτή ἀναφέρεται στοὺς ἴδιους τοὺς Ἀποστόλους, τόν κανόνα τῶν ὁποίων, ἀκολουθώντας ἡ ΣΤ' σύνοδος, διόρισε τήν κατάλυση τῆς νηστείας⁵.

Κατά τόν ξγ' Ἀποστολικό Κανόνα, ὁ Θεός δίδοντας τόν νόμο περί βρωμάτων στόν Νῶε, τοῦ εἶπε «*Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τά πάντα, πλήν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε*»⁶. Γι' αὐτό στόν παρόντα Κανόνα οἱ Θεῖοι Ἀπόστολοι διορίζουν ὅτι ὁποῖος Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος ἢ κάποιος, πού ἀνήκει στό κατάλογο τῶν Ἱερέων καί Κληρικῶν, φάει κρέας μέ

¹ Σχ.βλ. Μ.ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Ὁμιλία η'...*, σσ. 334-337.

² Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία ΙΓ'...*, σ. 278¹³⁻¹⁷.

³ Σχ.βλ. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρός Φιλιππησίους*, κεφ. 12^ο, σ. 336³⁷⁻³⁸.

⁴ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 84.

⁵ Ὁ. π., σ. 270.

⁶ Γέν. 9, 3-4.

αἷμα, τό ὁποῖο εἶναι ψυχή τοῦ ζώου, δηλαδή πνικτό, κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο, ἢ φάει θηριάλωτο, δηλαδή ζῶο πιασμένο καί σκοτωμένο ἀπό λύκο ἢ ἀπό ἀρκούδα ἢ ἀπό ὄρνιο, ἢ φάει θνησιμαῖο, δηλαδή νεκρό καί ψόφιο, ἅς καθαίρεται, ἐπειδή ὁ νόμος, πού δόθηκε τόσο στόν Νῶε ὅσο καί στόν Μωυσῆ¹, ἐμπόδισε νά τρώγονται. Ἄν εἶναι λαϊκός, ἅς ἀφορίζεται.

Σημειώνει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι διάφορες εἶναι οἱ αἰτίες, πού ἐμπόδισε ὁ Θεός νά μὴν τρώει κανεῖς αἷμα. Ὁ Θεοδώρητος λέει ὅτι δέν πρέπει νά τρώγεται τό αἷμα, ἐπειδή αὐτό εἶναι ἡ ψυχή τοῦ ζώου. Γι'αὐτό, αὐτός, πού τρώει κρέας χωρίς αἷμα, εἶναι τό ἴδιο, σά νά τρώει ἄψυχο λάχανο. Αὐτός, πού τρώει κρέας μέ αἷμα, εἶναι φανερό ὅτι τρώει ψυχή ζώου. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει ὅτι δέν πρέπει νά τρώγεται τό αἷμα, ἐπειδή αὐτό ἦταν ἀφιερωμένο νά προσφέρεται μόνο στόν Θεό. Ἡ ἐπειδή θέλοντας ὁ Θεός νά ἐμποδίσει τούς ἀνθρώπους ἀπό τό νά χύνουν ἀνθρώπινα αἷματα, γι'αὐτό προστάζει νά μὴν τρῶνε οὔτε τό αἷμα τῶν ζώων, γιά νά μὴν συνειθίσουν ἀπό αὐτό λίγο-λίγο τίς ἀνδροφονίες. Ὁ ἄδελφος ἐρμηνευτής λέει ὅτι ὁ Θεός προστάζει νά τρῶνε οἱ ἀνθρωποι τά κρέατα καθαρά ἀπό αἷμα, γιά νά τούς διδάξει μ'αὐτό νά μὴν εἶναι ἀπάνθρωποι καί αἰμοβόροι σάν τά θηρία, τά ὁποῖα ὅσα ζῶα θηρεύουν, τά τρῶνε ὠμοσπάρακτα μέ τό αἷμα, ἀλλά νά διαφέρουν ἀπό τά θηρία καί ὡς ἀνθρωποι λογικοί νά θυσιάζουν πρῶτον τά ζῶα, νά χύνουν τό αἷμα τους καί ἔτσι μέ διάφορους τρόπους νά μαγειρεύουν τά κρέατά τους καί νά τά τρῶνε. Φθάνει πού γίνονται τόσο σκληροί καί ἄσπλαγχνοι, ὥστε νά τά σφάζουν, ἀλλά ὄχι νά φθάνουν σέ τόση ὑπερβολή ἀσπλαγχνίας, ὥστε νά τά τρῶνε μέ τό αἷμα τους. Ἡ κυριώτερη, ὅμως, καί ἐγγύτερη στήν ἀλήθεια αἰτία, γιά τήν ὁποία πρόσταξε ὁ Θεός νά μὴν τρῶνε τό αἷμα εἶναι ἡ ἐξῆς· τό αἷμα εἶναι τύπος τῆς ἀϋλου, ἀβρώτου καί ἀθανάτου ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου γιά δύο αἰτίες· πρῶτον, γιατί καθῶς τό αἷμα τῶν ζώων, ὡς θερμότερο, πνευματωδέστερο καί εὐκινήτοτερο ἀπό τά ἄλλα ὑγρά, εἶναι ἡ ἄλογος καί ὑλική ψυχή τους, ἔτσι ἡ ἄυλη καί λογική ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ἂν καί δέν εἶναι αἷμα, ὡς ἀσώματη καί ἄυλη, μεταχειρίζεται, ὅμως σάν ἓνα ὄχημα καί ὄργανο τῶν ἐνεργειῶν της τό ἀνθρώπινο αἷμα γιά τίς ἴδιες αἰτίες. Καί δεύτερον, γιατί τό αἷμα τῶν ζώων χυνόταν πρὸς ἐξίλασμό τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως λέει ὁ Θεός· «*Ἡ ψυχή πάσης σαρκός, αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ ἐγὼ ἔδωκα αὐτό ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου μου ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Τό γάρ αἷμα αὐτοῦ ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται*»². Ὅποιος, λοιπόν, τρώει αἷμα, τρώει λογική ψυχή, ἐπειδή εἶναι τύπος της. Ἄν τήν τρώει, εἶναι φανερό ὅτι καί σωματική καί ὑλική καί ἀκολούθως θνητή τήν ἀπεργάζεται. Λέει ὁ Θεοδώρητος, ἐρμηνεύοντας τό παραπάνω ῥητό· «*Ἐάν γάρ τοῦτο φάγῃς, ψυχὴν ἐσθίεις. Λογικῆς γάρ ψυχῆς τοῦτο τάξιν πληροῖ διότι φόνον τὴν βρῶσιν ἐκάλεσεν*»³. Ὡστε οἱ **Λατῖνοι** καί ὅσοι ἄλλοι **τρῶνε πνικτά ἢ θηριάλωτα ἢ θνησιμαῖα καί κρέας μέ αἷμα καί τό χεῖριστο, μόνο αἷμα**, αὐτοὶ σφάλλουν σέ μεγάλο δόγμα. Γιατί, μέ αὐτό, πού κάνουν, δογματίζουν ὅτι ἡ λογική ψυχή εἶναι

¹ Λευιτ. 17.

² Λευιτ. 17, 11.

³ Σχ.βλ. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ ΚΥΡΟΥ, *Εἰς τὰ ἄπορα...*, PG 80.

θνητή, υλική και παθητή, όπως τα σώματα. Έπειδή όσα γίνονται στον τύπο, αναφέρονται σ' αυτό τό τυπούμενο. Δηλαδή όσα γίνονται στην βρωση του αίματος, αυτά ακολουθούν και διαβαίνουν στην λογική ψυχή. Γι' αυτό και ό Θεός απείλησε θάνατο έναντίον εκείνων, πού τρώνε αίμα· «Πᾶς ό εσθίων αυτό, έξολοθρευθήσεται»¹. Κατά μυστικότερο νόημα, ίσως ή βρωση του αίματος απαγορεύθηκε, για να δηλωθεϊ ότι, καθώς τό αίμα δέν τρώγονταν άδιαφόρως και παρομοίως μέ τό κρέας, έτσι και τό πανακήρατο αίμα του Θεανθρώπου Ιησού δέν πρέπει να τρώγεται άδιαφόρως και παρομοίως μέ τά άλλα βρώματα, αλλά μέ ξεχωριστή και έξαίρετη ευλάβεια και άδίστακτη πίστη. Ότι δέ τά αίματα των θυσιών ήταν τύπος του αίματος του Χριστού, μάρτυς είναι ό Θεϊός Άπόστολος, βεβαιώνοντάς το σε όλη την προς Έβραίους Έπιστολή, και μαζί μέ τον Άπόστολο, ό χορός των Θεϊών Πατέρων. Έκείνο δέ, πού λέει ό Ώριγένης στό κατά Κέλσου², ότι δέν τρώμε αίμα, για να μην τρεφόμεσθε μέ την τροφή των δαιμόνων (έπειδή ήταν μερικοί πού έλεγαν ότι οι δαίμονες τρέφονταν από τις αναθυμιάσεις του αίματος), αλλά και αυτό, πού λέει ό Κλήμης ό Άλεξανδρεύς, ό διδάσκαλος του Ώριγένους, ότι δέν πρέπει να τρώμε αίμα οι άνθρωποι, για να μη γεωργείται και οικονομείται ή σάρκα μας μέ τό αίμα, αυτά βάλθηκαν τελευταία, έπειδή δέν έχουν τόση δύναμη και ισχύ³.

Σύμφωνα μέ τον να' Άποστολικό Κανόνα οι άρχιερείς και οι μοναχοί πρέπει να μην κρεωφαγούν για λόγους άσκήσεως. Η άποχή της κρεωφαγίας στηρίζεται σε τρεις λόγους.

Πρώτον, ό σκοπός και τό τέλος του μοναχικού επαγγέλματος είναι ή σωφροσύνη, ή παρθενία, ή χαλιναγωγία και ό ύποπιασμός του σώματος. Όμως, ή βρωση του κρέατος, έπειδή είναι ή λιπαρώτατη όλων των φαγητών, έναντιώνεται στην σωφροσύνη και την παρθενία, στον ίδιο δηλαδή τον σκοπό και τό τέλος, μέ τό να γαργαλίζει την σάρκα και να σηκώνει πόλεμο άτόπων όρέξεων και επιθυμιών κατά της ψυχής. Αν οι μοναχοί, κατά τον Μέγα Βασίλειο, πρέπει να μεταχειρίζονται όχι την παχειά διαίτα, αλλά αυτή, πού έχει λιγότερη τροφή, και αν δέν πρέπει να τρώνε τά άπολαυστικότερα φαγητά, έπειδή αυτά είναι φιληδονία, κατά τον ίδιο άγιο, πώς είναι πρόπον να τρώνε κρέας, τό όποιο είναι τό παχύτερο, τροφιμώτατο και ήδύτατο από όλα τά φαγητά;

Δεύτερον, οι μοναχοί δέν πρέπει να κρεωφαγούν, γιατί παραβαίνουν αυτήν την άρχαιότατη συνήθεια των μοναχών, δηλαδή την άποχή του κρέατος. Ότι αυτή ή χαριτωμένη συνήθεια είναι παλαιοτάτη, είναι φανερό από την μαρτυρία του Κεδρινού, ό όποιος κατηγορεϊ τον Έπίσκοπο Κωνσταντινοπο του Κοπρώνουμου, τον Πατριάρχη, έπειδή από μοναχός έγινε στεφανίτης, δηλαδή κληρικός, και κρεωφαγοῦσε. Ο Κοπρώνυμος ήταν εκατόν πενήντα (150) χρόνια πριν την Βασίλισσα Θεοφανώ. Διηγείται και ό θεϊός Χρυσόστομος⁴ ότι ένας μοναχός, πού

¹ Λευιτ. 17, 13.

² Σχ.βλ. ΩΡΙΓΕΝΗΣ, *Κατά Κέλσου*.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 81-82.

⁴ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος παραινεντικός...*, PG 47, 304³⁰.

βρισκόταν στην ἔρημο, παρακαλοῦσε τόν συγκάτοικό του νά πάει νά τοῦ φέρει κρέας νά φάει, καί ἂν δέν πῆγαινε (ἐξαιτίας τοῦ ἀτόπου καί ἐμποδισμένου τοῦ ζητήματός του), φοβέριζε ὅτι θά κατέβαινε αὐτός μόνος του στήν ἀγορά. Καί ἀλλοῦ διηγούμενος ὁ ἱερός Χρυσόστομος τίς συνήθειες τῶν τότε Μοναστηριῶν, λέει: «*Πάντα ἐκεῖ καθαρά κνίσσης, αἱμάτων*»¹. Ἱστορεῖ καί ὁ Νικηφόρος Γρηγοῦρᾶς στή Ῥωμαϊκή ἱστορία ὅτι ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Γλυκέως καί λογοθέτου ἔγινε μοναχή καί ζητοῦσε νά γίνει καί ὁ ἄνδρας της μοναχός. Ὁ βασιλιάς, ὅμως, ἐπειδή τόν ἀγαποῦσε πάρα πολύ, τόν ἐμπόδισε, διότι εἶχε κακοχυμίες στά ἄρθρα καί βασανίζοταν κατά καιρούς καί ἦταν ἀνάγκη νά τρώει κρέας, κατά τήν γνώμη τῶν ἰατρῶν. Ἀφοῦ, ὅμως, ἔγινε μοναχός, δέν ἦταν πλέον ἐπαινετό καί ἔννομο νά τό κάνει. Καί ὁ Θεσσαλονίκης θεῖος Γρηγόριος² φανεῶς λέει ὅτι ἡ κρεωφαγία εἶναι ἐμποδισμένη ἀπό τούς μοναχούς. Ὁ δέ βασιλιάς Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης, ἀφοῦ ἔγινε μοναχός, ἐπειδή ἔχασε τήν Βασιλεία, ρωτήθηκε, ἂν ὑποφέρει μεγαλοψύχως τήν καλογερική ζωή, καί ἀπάντησε: «*Μόνη ἢ ἀποχή τοῦ κρέατος πικραίνει με, περί δέ τῶν ἄλλων μικρά μοι φροντίς*»³. Καί ὁ βίος τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος αὐτό βεβαιώνει, λέγοντας ὅτι ὁ ὁσιος ἔτρωγε ὅλα, ὅσα ἐπιτρέπονται ἀμέμπτως στό (μοναχικό) ἐπάγγελμα⁴. Ἀλλά καί αὐτή ἡ Κυρία Θεοτόκος μαρτύρησε μόνη της πόσο ἀρχαία καί ψυχοφελεστάτη εἶναι ἡ ἀποχή τοῦ κρέατος, παραγγέλλοντας μέ θαυματουργία πρὸς τόν ἅγιο Δοσίθεο, ὅταν ἦταν ἀκόμη παιδί, μεταξύ τῶν ἄλλων νά μή τρώει κρέας, καθώς τό διηγεῖται ὁ σοφός Ἀββᾶς Δωρόθεος⁵. Σφραγίδα ὅλων τῶν εἰρημένων εἶναι ὁ λδ' Κανόνας τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, λέγοντας φανεῶς τά ἐξῆς: «*Ἀνίσως μοναχός ρίψη τό ἅγιον σχῆμα, κρεωφαγία καί λάβη γυναῖκα, ὁ τοιοῦτος ἐάν δέν μετανοῇ, πρέπει νά ἀναθεματισθῇ ἢ στανικῶς ἐνδυνόμενος τό σχῆμα, νά κλείηται μέσα εἰς Μοναστήριον*»⁶. Γράφει δέ καί ὁ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος κατά τῶν **μοναχῶν τῶν Λατίνων** καί τούς κατηγορεῖ, ἐπειδή ἔτρωγαν τό ζουμί τοῦ κρέατος καί ἀκολουθῶς ἀποβάλλει τήν κρεωφαγία τῶν μοναχῶν, ἐπειδή δέν γίνεται προσηκόντως⁷. Λέει καί ὁ ἅγιος Μελέτιος ὁ Ὁμολογητής στήν ἀλφαβηταλόγητο ὅτι ὅλοι μὲν καί λαϊκοί καί μοναχοί ἔχουν χρέος νά φυλάττουν τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, οἱ δέ μοναχοί ἐξαιρέτως πρέπει νά ἔχουν τήν παρθενία, τήν φυγή τοῦ κόσμου καί τήν ἀποχή τοῦ κρέατος, λέγοντας: «*Πάντες τηρεῖν τάς προσταγὰς ὀφείλομεν τοῦ κτίστου. Τοῦτο καί μόνον μοναχοῖς πρόσσεστιν ἐξαιρέτως· τοῦτο καί μόνον ἔχουσι προσφέρειν τῷ Δεσπότη, τήν*

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 14^η...*, σ. 372⁵.

² Σχ.βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Α' λόγος...*

³ Σχ.βλ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΠΗΓΑΣ, *Ἐκκλησιαστική...*, σ. 414.

⁴ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ*, σ. 19.

⁵ Σχ.βλ. ΑΒΒΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ, *Ἔργα...*, σσ. 54-55.

⁶ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 731.

⁷ Σχ.βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Προσλαλιά...*, PG 126, 224 C.

παρθενίαν, τήν φυγήν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τήν ἀποχήν τοῦ κρέατος, τήν στένωσιν καί θλίβιν»¹.

Τρίτο δέ καί τελευταῖο, οἱ μοναχοί δέν πρέπει νά κρεωφαγοῦν, ἄν ὄχι τόσο γιατί εἶναι ἐμπόδιο πρὸς τόν σκοπό καί τό τέλος τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἄν ὄχι γιατί εἶναι ἐναντίον τῆς ἀρχαιοτάτης παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν Πατέρων, ἀλλά περισσότερο γιά τό κοινό σκάνδαλο, πού προξενεῖ στίς καρδιές τῶν πολλῶν. Οἱ μοναχοί τρῶνε κρέας. Αὐτή εἶναι μιὰ πρόταση, πού καί μόνο ἀπό τήν ἀκοή γίνεται πρόσκομμα στούς πολλούς. Διότι, τόσο ὁ Ἀπόστολος ἀπό τό ἕνα μέρος ἔλεγε «οὐ μή φάγω κρέας εἰς τόν αἰῶνα, ἵνα μή τόν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω»² καί «καλόν τό μή φαγεῖν κρέας, μηδέ πιεῖν οἶνον, μηδέ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ»³, ὅσο καί ὁ Ἀββάς Ποιμῆν ἀπό τό ἄλλο, βρισκόμενος κάποτε σέ τράπεζα, πού εἶχε κρέας, δέν θέλησε νά φάει, λέγοντας ὅτι αὐτό τό κάνει, γιά νά μήν προξενήσει σκάνδαλο στούς ἐκεῖ Χριστιανούς.

Ἄν καί οἱ δικοί μας μοναχοί, πού κρεωφαγοῦν, γιά νά ἐλευθερωθοῦν ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως, προτείνουν ὅτι καί ὁ Μέγας Βασίλειος⁴ λέει πώς συγχωρέθηκε ἀπό τούς Πατέρες νά μπαίνει στά λάχανα ἢ στά ὄσπρια προσέψημα, ταριχευτό, δηλαδή ξύδι ἀλατισμένο ὕειο, ἀλλά καί ὁ ὁσιος Παχώμιος ἔτρεφε χοίρους στό Μοναστήρι καί ὁ ἅγιος Συμεών ὁ νέος Θεολόγος ἔτρεφε περιστέρια, ἄς μάθουν ὅτι αὐτές τίς προφασιολογίες τίς προτείνουν παρομοίως καί οἱ **μοναχοί τῶν Λατίνων**. Ὅσον ἀφορᾷ τόν Μεγάλο Βασίλειο, πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι ναί συγχωρήθηκε ἀπό αὐτούς, πού ἀσκούνταν στόν Πόντο, νά μπαίνει στά ὄσπρια τέτοιο ξύδι, πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδή δέν βρισκόταν στά μέρη ἐκεῖνα λάδι, κατὰ τόν Δοσίθεο· δεύτερον, ὅπως λένε μερικοί, ἀκολούθησε ἀσθένεια στούς ἀδελφούς ἀπό τό τελείως ἀνάρτυτο φαγητό· τρίτον, ἐπειδή τόσο λίγο ἔμπαινε, πού δέν προξενοῦσε τελείως κἀμμία ἡδονή, οὔτε ψηνόταν τελείως, κατὰ τά λόγια τοῦ ἁγίου «*Τό γάρ ἐλάχιστον ἐκεῖνο τμημα εἰς τοσοῦτον πλῆθος ὕδατος ἢ σπερματόδους, εἰ τύχοι βρώματος ἐμβληθέν, οὐ τρυφῆς ἐστὶ κατηγορημα, ἀλλά ἀκριβεστάτη τῶν ἀσκητῶν καί ταλαίπωρος ὄντως ἐγκράτεια*». Καί τέταρτον, ἐπειδή, ἄν καί τό λέει αὐτό ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀλλ' ὅμως δέν συγχωρεῖ μαζί μ' αὐτό καί τήν κρεωφαγία. Μάλιστα δέ ὅλον τό ἐναντίον, ἀποβάλλει μὲν τήν παχεῖα διαίτα καί τά παραρτύματα καί καλεῖ τά ἡδύτερα φαγητά φιληδονία, ἐπαινεῖ δέ τήν βρῶση, πού ἔχει λίγο τρόφιμο, καί τά εὐτελέστατα καί εὐπόριστα φαγητά, ὅπως εἶναι τό ἔλαιον, ὁ οἶνος, τά ὄσπρια καί τά παρόμοια. Ὅσον ἀφορᾷ τόν ἅγιο Παχώμιο καί τόν ἅγιο Συμεών, πρέπει νά λεχθεῖ ὅτι τά ἔτρεφαν πρῶτον μὲν γιά τούς ξένους καί δεύτερον γιά τούς ἀσθενεῖς μοναχοί, κατὰ τόν Δοσίθεο, καθὼς γιά τούς ἀσθενεῖς εἶχαν καί λουτρά στά μοναστήρια τους. Ἀλλά καί τώρα ἄν κάποιος μοναχός ἀσθενεῖ μέχρι θανάτου καί λάβει παραγγελία ἀπό τόν ἰατρό

¹ Σχ.βλ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Ἀλφαβηταλόγητος*.

² Α' Κορ. 8, 12.

³ Ρωμ. 14, 21.

⁴ Σχ.βλ. Μ.ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *2^η ἀσκητική...*, σ. 524¹³⁻¹⁴.

νά φάει κρέας, δέν κατακρίνεται, ἄν φάει, ἐπειδή τό μεταχειρίζεται γιά ἰατρεία καί ὄχι γιά ἡδονή καί γαστριμαργία¹.

Στό σημειῶ αὐτό καθίσταται ἀναγκαῖο νά τονισθεῖ ὅτι τόσο ὁ μοναχισμός ὅσο καί ὁ ἐρημιτισμός στήν Δύση δέν ἔχουν καμμία σχέση μέ τόν ὀρθόδοξο ἀνατολικό μοναχισμό καί ἐρημιτισμό. Ὁ Παπισμός εὐνόησε τήν διαμόρφωση τῶν μοναχικῶν ταγμάτων (Δομινικανῶν, Φραγκισκανῶν κ.ἄ.), τά ὁποία εἶναι σκορπισμένα σέ διάφορες περιοχές, ἀλλά ἔχουν ἐνιαία ὀργάνωση καί ὑπάγονται στήν κεντρική ἐξουσία. Ἀκόμη, χαρακτηρίζονται συνήθως γιά τήν ἐξειδίκευσή τους σέ κάποια ἰδιαίτερη ἀποστολή (καταπολέμηση αἱρέσεων, φιλανθρωπική δράση κτλ) καί διακρίνονται ἐξωτερικά ἀπό τήν διαφορετική ἐνδυμασία τους. Τά μοναχικά τάγματα ἦταν καί παραμένουν ἄγνωστα στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, γιατί ἡ ὅλη δομή τους προϋποθέτει κάποια διαφορετική θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας. Γενικά ὁ μοναχισμός στή Δύση τοποθετεῖται στήν ὑπηρεσία κάποιου κοινωνικοῦ σκοποῦ, δηλαδή εἶναι κυρίως ὀργανωτικός, ἐνῶ στήν Ἀνατολή εἶναι κυρίως ἐκφραστικός. Στό ἴδιο πλαίσιο κινεῖται καί ὁ ἐρημιτισμός, ὁ ὁποῖος ἔχει μεταλλαθεῖ σέ κάποιο εἶδος κοινωνικοῦ ἐρημιτισμοῦ. Οὐσιαστικά ὁ ἐρημιτισμός στή Δύση ἄν δέν ἔχει ἐκλείψει, ἔχει ἐξασθενήσει².

2.19. Περί γάμου Ὁρθοδόξου – Λατίνου

Ὁ οβ' Κανόνας τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς διορίζει ὅτι δέν εἶναι συγχωρημένο νά παίρνει ὀρθόδοξος ἄνδρας αἱρετική γυναῖκα ἢ ὀρθόδοξη γυναῖκα αἱρετικό ἄνδρα. Ἄν κάποιος τό κάνει αὐτό, νά εἶναι ὁ γάμος ἄκυρος καί τό παράνομο αὐτό συνοικέσιο νά χωρίζεται, διότι δέν πρέπει νά ἐνώνεται ποτέ ὁ λύκος μέ τό πρόβατο καί ὁ κληρὸς τῶν ἁμαρτωλῶν καί αἱρετικῶν μέ τήν μερίδα τοῦ Χριστοῦ καί τῶν ὀρθοδόξων. Ὅποιος παραβεῖ τόν παρόντα κανόνα, νά ἀφορίζεται. Ἐάν, ὅμως, καί τά δύο μέρη, ἐνῶ εἶναι ἄπιστα καί συζεύχθηκαν στήν ἀπιστία καί ὁμοθησκεία, ἔπειτα τό ἓνα μέρος πίστευσε στόν Χριστό, τό ἄλλο ἔμεινε στό σκότος τῆς ἀπιστίας, ἄν τό ἄπιστο μέρος εὐχαριστεῖται νά συγκατοικεῖ μέ τό πιστό, ἄς μή χωρίζεται, καθὼς λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καί ὁ θ' τοῦ Μεγάλου Βασιλείου³, πρῶτον γιατί ἀγιάσθηκε ὁ ἄπιστος ἄνδρας συγκατοικώντας μέ τήν πιστή γυναῖκα καί ἀγιάσθηκε ἢ ἄπιστη γυναῖκα συγκατοικώντας μέ τόν πιστό ἄνδρα καί δεύτερον γιατί ἴσως ἀπό αὐτή τήν συγκατοίκηση ὀδηγηθεῖ καί τό ἄλλο μέρος πρὸς τήν εὐσέβεια. Γιατί, ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπιφέρει: «*Τί γάρ οἶδας, γύναι, εἰ τόν ἄνδρα σώσεις; Καί τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τήν γυναῖκα σώσεις;*»⁴.

Στό σημειῶ αὐτό σημειῶναι ὁ Ὅσιος Νικόδημος ἄς φοβηθοῦν τό ἐπιτίμιο τῆς παρουσίας Συνόδου οἱ Ἀρχιερεῖς, πού βρίσκονται στίς ἐπαρχίες τῶν νησιῶν καί ὄλων ἐκείνων τῶν τόπων, στούς ὁποίους βρίσκονται Λατῖνοι, καί μέ κανένα

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 67-68.

² Σχ.βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, *Κοινωνιολογία...*, σσ. 128-132.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 596.

⁴ Α' Κορ. 7, 16.

τρόπο ἃς μή συγχωροῦν νά παίρνει Λατῖνο ὀρθόδοξη γυναῖκα ἢ Λατίνα γυναῖκα ὀρθόδοξο ἄνδρα. Γιατί, ποιά κοινωνία μπορεί νά γίνει τοῦ ὀρθοδόξου μέρους μέ τό αἰρετικό; Ἐάν καθ' ὅποιονδήποτε τρόπο χωρίς νά τό γνωρίζουν συζευχθοῦν τέτοιοι παράνομοι γάμοι, ἃς τούς χωρίζουν παρευθύς, κατ' αὐτόν τόν Κανόνα, ἐκτός μόνο ἂν τό λατινοφρονοῦν πρόσωπο βαπτισθεῖ ὀρθοδόξως. Ἐάν καί τά δύο μέρη ἀπό τήν ἀρχή βρέθηκαν στήν αἴρεση τῶν Λατίνων, καί μετά ὀρθοδοξήσει τό ἕνα μέρος, τά παιδιά τους πρέπει νά γίνονται ὅλα ὀρθόδοξα, κατὰ τούς πολιτικούς Νόμους¹.

2.20. Περί γονυκλισίας καί συχνῆς θείας Κοινωνίας

Κατά τόν Ὅσιο Νικοδήμο, δέν γνωρίζουμε νά ποῦμε μέ ἀκρίβεια πότε καί ἀπό ποιούς σηκώθηκε ἀπό τήν καθ' ἡμᾶς ἀνατολική Ἐκκλησία ἢ Εὐαγγελική, Ἀποστολική καί Πατρική συνήθεια τῆς γονυκλισίας. Γονυκλισία ἐννοεῖ ὁ Ὅσιος ὄχι τίς μετάνοιες, ἀλλά τήν προσευχή πάνω στά γόνατα. Συμπεραίνει, ὁμως, στοχαστικῶς ὁ Ὅσιος ὅτι πρέπει νά σηκώθηκε μετά τό σχίσμα ἀπό μερικούς δικούς μας μέ ὑπερβολή ζηλωτές, πού ἀντιφέρονταν μέ ἄλογο καί μή κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλο στά ἔθιμα τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀκολουθῶς δέ καί στό κανονικό αὐτό ἔθος. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἀπέβαλαν κακῶς καί ἀδιακρίτως τά καλά καί κανονικά ἔθιμα καί νόμιμα, πού εἶχαν οἱ Λατῖνοι. Ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ τοῦ συμπεράσματος βεβαιώνεται καί ἀπό τόν Μελέτιο Πηγᾶ², ὁ ὁποῖος στό γ' βιβλίο του περί χριστιανισμοῦ ἀναφέρει περί τῶν γονυκλισιῶν. Διότι, καί ἡ ἀπό τούς Δυτικούς λεγομένη Παπαλήθρα, δηλαδή ὁ ἐπί τῆς κεφαλῆς στέφανος τῶν κληρικῶν, ἂν καί ἦταν κανονικό ἔθος, σηκώθηκε ἀπό τούς δικούς μας. Καί ἡ συνεχῆς κοινωνία τῶν μυστηρίων ἀπό τούς Λατίνους, ἂν καί εἶναι κανονική, σηκώθηκε ἀπο' μᾶς³.

Ἡ θέση τοῦ Ὀσίου Νικοδήμου ἀπέναντι στόν παραπάνω ἄλογο καί μή κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλο εἶναι ἡ ἐξῆς· τά κακόδοξα φρονήματα καί τά παράνομα ἔθιμα τῶν Λατίνων καί τῶν ἄλλων αἰρετικῶν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε· ἂν, ὁμως, βρίσκεται κάτι σ' αὐτούς, πού ὀρθῶς ἔχει καί βεβαιώνεται ἀπό τούς Κανόνες τῶν Ἱερῶν Συνόδων, αὐτό δέν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε, γιά νά μήν λανθᾶσουμε καί αὐτούς τούς Κανόνες. Γι' αὐτό, ὅποιος θέλει νά ἀκολουθεῖ τούς Κανόνες, βλέπει ὅτι αὐτοί συγχωροῦν νά μεταχειρίζονται καί τά δύο, καί ἡ γονυκλισία καί ἡ συνέχεια τῆς Κοινωνίας. Κακῶς, λοιπόν, καί ἀνοήτως κάνουν κάποιοι, θέλοντας νά ἐμποδίσουν αὐτούς, πού θέλουν νά κοινωνοῦν συνεχῶς. Γιατί, βρίσκοντας τήν ὑποσημείωση, πού ἔχει ὁ Ὅσιος στόν 90^ο Κανόνα τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί ἀναγινώσκοντάς την μέ τυφλό νοῦ, λένε ὅτι νά, ἐδῶ γράφεται ὅτι σηκώθηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία ἡ γονυκλισία καί ἡ συνέχεια τῆς Κοινωνίας· ἄρα, δέν πρέπει κανεῖς νά

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 283.

² Σχ.βλ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΠΗΓΑΣ, *Γ' βιβλίο...*, σ. 240.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *ἐνθ' ἀνωτ.*, σ. 299.

μεταλαμβάνει συνεχῶς. Ὡ τῆς ἀνοίας αὐτῶν πού τά λένε αὐτά! ἀναφωνεῖ ὁ Ὅσιος καί τούς συμβουλεύει νά στοχασθοῦν ὅτι ναι μέν λέγεται ἐκεῖ ὅτι σηκώθηκαν αὐτά ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ἀπό τούς δικούς μας, πού ἀντιφέρονταν μέ θερμό ζῆλο στά ἔθιμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· δηλαδή αὐτά σηκώθηκαν κακῶς, ἀκανονίστως, μέ ἄλογο καί ἀδιάκριτο ζῆλο. Τέλος, τούς νουθετεῖ νά παύσουν εἰς τό ἐξῆς νά λαλοῦν τέτοια ἀσύνητα λόγια¹.

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Ὅσιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ὀνομάζει τόν τρίτο γάμο παρανομία καί ὁ Μέγας Βασίλειος πολυγαμία, μᾶλλον δέ πορνεία συνεσταλμένη. Κατά τό ἔτος 992 ἐπί Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καί Ρωμανοῦ τοῦ πεθεροῦ του, ὁ ὁποῖος τότε ἦταν Βασιλοπάτωρ, ἐκδόθηκε Τόμος συνοδικός καλούμενος ὁ τῆς ἐνώσεως, ὁ ὁποῖος διώριζε ὅτι οἱ δίγαμοι, πού ἦταν 40 χρονῶν καί δέν εἶχαν παιδιά, συγχωροῦνται νά λαμβάνουν καί τρίτη γυναῖκα γιά τήν θεραπεία τῆς ἀτεκνίας τους, νά κανονίζονται, ὅμως, νά μή μεταλάβουν γιά πέντε χρόνια, χωρίς τελείως νά μή λιγοστεύσουν τά χρόνια, καί μετά ἀπό αὐτούς νά μεταλαμβάνουν μόνο μία φορά τόν χρόνο κατά τήν ἁγία Ἀνάσταση. Ἐάν, ὅμως, ἔχουν παιδιά, ποτέ δέν συγχωροῦνται νά τριγαμήσουν. Ὅσοι ἦταν 30 χρονῶν καί δέν εἶχαν παιδιά, συγχωρήθηκαν κι αὐτοί γιά τό νεαρό καί εὐόλιστο τῆς ἡλικίας νά λαμβάνουν καί τρίτη γυναῖκα, ὅμως νά κανονίζονται νά μή μεταλάβουν γιά τέσσερα χρόνια, καί μετά ἀπό αὐτά τά χρόνια νά μεταλαμβάνουν μόνο τρεῖς φορές τόν χρόνο, κατά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τήν Γέννησή Του καί τήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου. Ἄν, ὅμως, ἔχουν παιδιά, νά ἐπιτιμῶνται πέντε χρόνια κατά τό σύνηθες. Ὅσοι εἶναι πάνω ἀπό 45 χρονῶν, αὐτοί δέν συγχωροῦνται ποτέ νά λάβουν τρίτη γυναῖκα, παρ' ὅλο πού δέν ἔχουν παιδιά. Καί αὐτό, δηλαδή ὁ διορισμός κατ' αὐτῶν τῶν τριγάμων, εἶναι σχεδόν τό κυρίως αἶτιο, πού σήμερα γέννησε μέγα διωγμό σ' ἐκείνους, πού θέλουν νά μεταλαμβάνουν συχνότερα τά θεῖα Μυστήρια. Γι' αὐτό καί μερικοί μέμφονται ἐκεῖνον, πού ἔβαλε αὐτόν τόν διορισμό μέσα στό Ὁρολόγιο, σάν ἕνα νόμο καί καθολικό Κανόνα γιά ὅλους τούς Χριστιανούς, στόν καιρό πού μπῆκε σάν μία ποινή ἐναντίον μόνο τῆς ἀκρασίας τῶν τριγάμων. Ὅμως, κατά τόν Ὅσιο, ἄδικα μέμφονται τόν πτωχό ἐκεῖνο, ἐπειδή ὁ σκοπός του ἐκεῖ δέν εἶναι ὅτι τάχα ὅλοι οἱ Χριστιανοί πρέπει νά κοινοῦν τρεῖς φορές τόν χρόνο, καθώς ἀστόχαστα πολλοί καί σπουδαῖοι καί ἀμαθεῖς ἔτσι πέρνουν τό νόημα, καί γι' αὐτό ἀκόμη καί ὀρθόδοξοι ζηλωτές τόν κατηγοροῦν. Ὁχι, δέν εἶναι ἔτσι, ἀλλά, καθώς φαίνεται, ἀντιφερόμενος στούς κοιλιόδουλους καί μάλιστα σ' ἐκείνους, πού συγκατοικοῦν μέ τούς Λατίνους, καί μαθαίνουν ἀπ' αὐτούς νά ἀθετοῦν τίς πατροπαράδοτες νηστεῖες, λέγοντας ὅτι μία μόνο εἶναι ἡ νηστεία, ἡ μεγάλη Τεσσαρακοστή, οἱ δέ ἄλλες εἶναι χθεσινά καί προχθεσινά ἐφευρήματα, σ' αὐτές τίς φλυαρίες ἀντιφερόμενος ἐκεῖνος ὁ ἀνατολικός ζηλωτής, βάλθηκε ν' ἀποδείξει ὅτι καί ἡ νηστεία τοῦ Σαρανταήμερου καί ἡ νηστεία τοῦ Αὐγούστου εἶναι παλαιές καί ὄχι ὑστερινά ἐφευρήματα. Γι' αὐτό, φέρνοντας σ' αὐτό κι ἄλλες ἀποδείξεις, στοχαστικώτατα ἔφερε καί τόν τόμο τῆς Ἐνώσεως, πού ἔγινε τό 992 μ.Χ., στόν ὁποῖο βλέπουμε ὅτι οἱ Πατέρες

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐορτοδρόμιον... Γ'*, σ. 220.

ἐκείνης τῆς Συνόδου ἀναφέρουν μαζί μέ τήν ἁγία Τεσσαρακοστή καί τίς ἄλλες δύο, καί ἄρα συμπεραίνεται καί ἐκεῖ ἡ ἀρχαιότητά τους. Καί ἀληθινά πρέπει νά ἔχουν καί αὐτές τό αἰδέσιμο, γιατί, ὅταν τό 992 μ.Χ. σημειώνονται κι ἐμεῖς βρισκόμασθε στό 1790 μ.Χ. (ἐποχή ἁγίου Νικοδήμου), πῶς μπορούμε νά τίς λέμε νεωτερίσματα; Ἐπειτα, τότε σημειώνονται, μά δέν ἄρχισαν ἀπό τότε, ἀλλά ἦταν καί νωρίτερα, δηλαδή συνειθίζονταν στήν Ἐκκλησία ἀπό ἀρχαίων χρόνων καί τίς ἀναφέρουν ὡς κοινές καί φυλαττόμενες ἀπό ὅλους καί ἀποφασίζουν γιά τούς τριγᾶμους ὅτι τότε καί τότε μόνο νά κοινωνοῦν. Γιατί; Ὅχι ἀλόγως βέβαια ἀλλά γιατί πάντοτε βρίσκονται κατεγνωσμένοι ἀπό τήν ἀκρασία τους. Γι'αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία δέν τούς ξέκοψε νά τούς ρίξει ἔξω τελείως, ὅμως ὑπομένει καί τούς βλέπει μέσα στούς περιβόλους της σάν ρύπασμα. Γι'αὐτό καί ἀφοῦ τούς παιδεύσει μέ τήν πολυχρόνια ἀκοινωνησία, συγκαταβαίνει νά τούς κοινωνᾷ μόνο τρεῖς φορές τόν χρόνο ἀλλά ὄχι καί συχνότερα, καθώς οἱ ἄλλοι Χριστιανοί, ἐπειδή πάντοτε ἔχουν πάνω τους τήν αἰτία, πού τούς κάνει ἀναξίους γιά νά παρῆρσιάζονται συχνότερα στήν λαμπρότητα τῶν Ἁγίων. Αὐτό εἶναι τό κυρίως καί ἀληθές αἴτιο, πού παρακίνησε ἐκεῖνον τόν Χριστιανό καί ἀνέφερε ἐκεῖ τόν τόμο τῆς Ἐνώσεως, καθώς εἶναι φανερό ἀπό τήν ἐπιγραφή τῆς ὑποθέσεως περί νηστειῶν. Οἱ δέ ἀνόητοι, χωρίς νά στοχασθοῦν τόν σκοπό καί τήν πρώτη αἰτία αὐτοῦ, πού τό λέει, αὐτό μόνο ἀρπάζουν ἀπό'κεῖ ὅτι μόνο τρεῖς φορές γράφει τό Ὁρολόγι νά κοινωνοῦν οἱ Χριστιανοί. Εὐχεται ὁ Ὁσιος, ὁ Κύριος νά τούς δώσει ἐπίγνωση, γιά νά αἰσθανθοῦν τό συμφέρον τῆς ψυχῆς τους καί νά διορθωθοῦν¹.

2.21. Περὶ διπλῆς Θείας Λειτουργίας

Ἀναφερόμενος ὁ Ὁσιος Νικόδημος στήν θεία λατρεία καί στά λειτουργικά θέματα, σημειώνει ὅτι ἡ ἐν Ἀντισιοδώρῳ τοπική σύνοδος, πού συνήχθη κατά τό χιγ' (613 μ.Χ.) ἐπὶ Ἡρακλείου διόρισε νά μὴν γίνονται δύο λειτουργίες τήν ἴδια ἡμέρα στήν ἴδια τράπεζα, γιά νά μὴν διπλασιάζεται ὁ μοναδικός θάνατος τοῦ Χριστοῦ. *«Οὐκ ἔξεστιν ἐν μιᾷ τραπέζῃ κατὰ τήν αὐτήν δύο λειτουργίας εἰπεῖν, οὐδέ ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, ἐν ἧ ὁ Ἐπίσκοπος ἐλειτούργησε, τόν Πρεσβύτερον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ λειτουργῆσαι»* τό ὁποῖο παραβαίνουν οἱ παπιστές. Ἀλλά καί οἱ δικοί μας ἱερεῖς, πού λειτουργοῦν δύο φορές, τάχα γιά παρρησία, βαρέως ἀμαρτάνουν καί ἄς παύσουν στό ἐξῆς αὐτό τό ἄτοπο².

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 387-388.

² Ὁ. π., σ. 90.

2.22. Περί άζύμων

Κατά τόν ο΄ Ἀποστολικό Κανόνα, ὅποιος Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος ἢ ὅποιος ἀνήκει στούς καταλόγους τῶν Κληρικῶν, νηστεύει μαζί μέ τούς Ἰουδαίους ἢ ἐορτάζει μ΄ αὐτούς τό Πάσχα ἢ ἄλλες ἐορτές ἢ δέχεται ἀπ΄ αὐτούς τά ξένα δῶρα τῆς ἐορτῆς τους, ὅπως τά ἄζυμα (τά ὅποια κι αὐτοί τρῶνε κατά τίς ἡμέρες τοῦ φάσκα τους καί σέ κάθε ἐορτή τους καί σέ κάθε θυσία προσέφεραν ἄζυμα) ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἅς καθαίρεται, ἂν εἶναι λαϊκός, ἅς ἀφορίζεται. Γιατί, ἂν καί αὐτοί, πού τά δέχθηκαν καί συννηστεύοντας καί συνεορτάζοντας, δέν εἶναι ὁμόφρονες μέ τούς Ἰουδαίους (γιατί ἂν ἦταν τέτοιοι, δέν ἔπρεπε νά καθαιρεθοῦν ἢ νά ἀφορισθοῦν, ἀλλά νά παραδοθοῦν στό ἀνάθεμα, κατά τόν κθ΄ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ), ἀλλ΄ ὅμως δίδουν ἀφορμή σκανδάλου καί ὑποψία ὅτι τιμοῦν τίς ἐορτές τῶν Ἰουδαίων, τό ὅποιο εἶναι ἀλλότριον τῶν ὀρθοδόξων, καί μολύνονται οἱ ἴδιοι μέ τήν συνναστροφή τῶν Χριστοκτόνων, πρὸς τούς ὁποίους λέει ὁ Θεός «νηστείαν καί ἀργίαν καί τάς ἐορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου».

Ἀπό τόν παρόντα Κανόνα γίνεται φανερό πόσο ἀξιοκατάκριτοι εἶναι οἱ Λατῖνοι, πού καινοτόμησαν τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας καί εἰσήγαγαν σ΄ αὐτό τά Ἰουδαϊκά ἄζυμα. Ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ μέχρι τό 1053 μ.Χ. ἡ Ἐκκλησία τῶν Δυτικῶν λειτουργοῦσε μέ ἔνζυμο ἄρτο. Κατ΄ αὐτό τό ἔτος ὁ Λέων ὁ Θ΄ ἐγίνε ὁ πρῶτος ἐφευρετής τῶν ἄζύμων. Ψευδέστατο, ὅμως, ἀποδείχθηκε αὐτό, πού πρότειναν οἱ Λατῖνοι, ὅτι ὁ Κύριος τέλεσε τόν μυστικό Δεῖπνο μέ ἄζυμα ἄρτο, ἀ΄. ἀφοῦ βρέθηκε ἔνζυμος ἄρτος, πού παραδόθηκε ἀπό τόν Κύριο. Γιατί, διηγεῖται ὁ Νικόλαος ὁ Ὑδροῦντος στό «Κατά ἄζύμων»¹ ὅτι, ὅταν οἱ Φράγγοι κατέλαβαν τήν Κωνσταντινούπολη, βρῆκαν στό Βασιλικό σκευοφυλάκιο τά τίμια ξύλα, τό ἀκάνθινο στεφάνι, τά σανδάλια τοῦ Σωτῆρος καί ἓνα καρφί. Βρῆκαν, ὅμως, καί σ΄ ἓνα χρυσό λιθομαργαρητοκόλλητο σκεῦος ἄρτο, ἀπό τόν ὅποιο ἔδωσε ὁ Κύριος στούς Ἀποστόλους. Γι΄ αὐτό εἶχε καί αὐτή τήν ἐπιγραφή· «*Ἐνθάδε κεῖται ὁ θεῖος ἄρτος, ὃν ὁ Χριστός τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ Δείπνου διένειμεν, εἰπὼν Ἄβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τό σῶμα μου*». Ἐπειδή, ὅμως, ἦταν ἔνζυμος, οἱ δυτικοί, πού τόν βρῆκαν, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλβεστάνιας καί ὁ ὑποψήφιος Βηθλεέμ, θέλησαν νά τόν κρύψουν. Τήν ἀλήθεια τῆς ἱστορίας αὐτῆς μαρτυρεῖ καί ὁ Γεώργιος ὁ Κερκύρας, πού ἤκμασε κατά τό 1146^ο ἔτος. Καί β΄. ἀποδείχθηκε, ἀφοῦ πρῶτος ὁ Ἰωάννης ὁ Ἱεροσολύμων καί ὕστερα ὁ πολυμαθῆς Εὐστράτιος ὁ Ἀργέντης, πού ἔλαβε τήν ἀφορμή ἀπό τόν προρηθέντα Ἰωάννη, συνέγραψαν κατά ἄζύμων καί ἀπέδειξαν μέ γραφικούς καί ἀναντιρρήτους λόγους ὅτι ὁ Κύριος δέν ἔφαγε τό νομικό φάσκα καί ἀκολούθως δέν τέλεσε τόν μυστικό Δεῖπνο μέ ἄζυμα².

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ὙΔΡΟΥΝΤΟΣ, *Κατά ἄζύμων*.

² Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβιβλος*, βιβλίον 8^ο, κεφ. 12^ο, §δ΄, σσ. 396-397 καί ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, *Ἱερά Κατήχησις* καί ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σσ. 96-97.

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τὸ δεύτερο τροπάριο τῆς θ' ὥδης τοῦ κανόνος τῆς Μεγάλης Πέμπτης, «*Ἄπιτε τοῖς μαθηταῖς, ὁ Λόγος ἔφη, τὸ Πάσχα, ἐν ὑπερώῳ τόπῳ, ᾧ νοῦς ἐνίδρυσται, οἷς μυσταγωγῶ σκευάσατε, ἀζύμῳ ἀληθείας λόγῳ· τὸ στερρόν δέ τῆς χάριτος μεγαλύνετε*», ἀναφέρει ὅτι ὁ Κύριος προτρέπει τοὺς Μαθητὲς Του νὰ ἐτοιμάσουν τὸ Πάσχα μὲ ἄζυμο μὲν λόγο τῆς ἀληθείας καὶ ἀπλότητος, ὄχι ὅμως καὶ χωρὶς τὸν ἔνζυμο καὶ ἄρτώδη καὶ στερεό· διότι, τὸν ἔνζυμο ἄρτο αἰνιγματωδῶς φανέρωσε ὁ Μελωδὸς ὁσιος Κοσμᾶς Μαΐουμᾶ μὲ τὴν προσθήκη τοῦ «*τὸ στερρόν δέ τῆς χάριτος μεγαλύνετε*». Τῆς χάριτος εἶναι τὸ ἔνζυμο, ἐπειδὴ μὲ ἔνζυμο ἄρτο καὶ ὁ Κύριος τότε παρέδωσε τὸ Μυστήριον, γιὰτὴν ἀκόμη δὲν ἦταν καιρὸς τῶν ἀζύμων, καθότι αὐτὰ τρώγονταν μὲ τὸν ἀμνὸν καὶ τίς πικρίδες τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καὶ ὅλη ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μὲ ἔνζυμο ἄρτο ἐκτελεῖ τὸ Μυστήριον. Ἐπειδὴ εἶναι τῆς χάριτος, γι' αὐτὸ ἀκολούθως εἶπε ὁ Μελωδὸς νὰ μεγαλύνουν τὸ ἔνζυμο. Μὲ τὸ νὰ μεταχειρίζοταν ὁ παλαιὸς Νόμος σὲ ὅλες σχεδὸν τίς ἱεροπραξίες τὰ ἄζυμα, γι' αὐτὸ ὁ Μελωδὸς δὲν τὰ ὀνομάζει τῆς χάριτος, οὔτε λέει νὰ τὰ μεγαλύνουν οἱ πιστοί. Γιατί, ὅμως, ἀναφέρει ὁ Μελωδὸς ἐδῶ ἄζυμα; Γιὰ νὰ δεῖξει μυστικῶς ὅτι ὁ Κύριος ἔφαγε τότε τὸ παλαιὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖο ἔγινε μὲ ἄζυμα, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοὶ Πατέρες ἔτσι ὑπέλαβαν. Ὅτι δὲν τὸ ἔφαγε κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, μᾶς παραπέμπει ὁ Ὅσιος στὸν λόγο τοῦ Ἰωάννου Ἱεροσολύμων «*Κατὰ ἀζύμων*»¹ καὶ στό «*Περὶ Μυστηρίων Βιβλιᾶριον*» τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντου².

Ὅτι μὲν τὰ ἄζυμα εἶναι ἀποβεβλημένα ἀπὸ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ ἔνζυμα μόνον εἶναι δεκτὰ σ' αὐτὴν καὶ τί αὐτὰ δηλώνουν, μᾶς φανερώνει ὁ Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος. Στὴν πρώτη διάλεξη, πού ἔκανε, τοῦ λατίνου Σκαράνου λέει «*Πρῶτον ὑμῶν ἀποσχίζομεθα, ὅτι ἀντὶ ἐνζύμων ἐν ταῖς ὑμῶν λειτουργίαις προσφέρετε ἄζυμα· περὶ αὐτοῦ γὰρ οὕτως ἡ ἐβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος τίθησιν· Εἴ τις οὐ τίθησιν εἰς τὴν προσφορὰν προζύμην καὶ ἄλας καὶ εἴ τις προσφέρει ἄζυμα, ἀνάθεμα ἔστω*»³. Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος στὴν ἐρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας λέει «*Διὰ τῶν ἐνταῦθα τελουμένων σημαίνομεν τὴν τελείαν ἀνθρωπότητα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δείκνυμεν τοῦτο τέλειον Θεὸν εἶναι καὶ τέλειον ἄνθρωπον· ἄλευρον ἢ σὰρξ, πρόζυμον ἢ ψυχή, ἄλας ὁ νοῦς· καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν. Ἀλλὰ καὶ τὰς πέντε αἰσθήσεις ἀποπληροῦμεν ἐν ταῖς ἱεραῖς προσφοραῖς· ὄρασις τὸ ἄλευρον, ὄσφρησις τὸ πρόζυμον, ἀκοή τὸ πῦρ, γεῦσις τὸ ἄλας καὶ ἀφή τὸ ὕδωρ*»⁴.

Στό σημεῖο αὐτὸ ὠφέλιμο εἶναι νὰ θυμηθοῦμε καὶ τοὺς δεκατρεῖς ἁγίους ἐνδόξους Ὅσιομάρτυρες καὶ Ὁμολογητὲς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Καντάρας τῆς Κύπρου, Ἰωάννη, Κόνονα, Ἱερεμία, Μᾶρκο, Κύριλλο, Θεόκτιστο, Βαρνάβα, Μάξιμο, Θεόγνωστο, Ἰωσήφ, Γεννάδιο, Γεράσιμο καὶ

¹ Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατὰ ἀζύμων*.

² Σχ.βλ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *Περὶ μυστηρίων...*

³ Σχ.βλ. ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Κατὰ λατίνου...*

⁴ Σχ.βλ. Μ.ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, *Λειτουργία...*, PG 31 καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐορτοδρόμιον... Β'*, σσ. 168-169.

Γερμανό, οί όποίοι, έπειδή δέν δέχθηκαν τά άζυμα και τήν νοθευμένη όμολογία τών Λατίνων, τούς έκαψαν οί Λατίνοι στίς 19 Μαΐου 1231¹.

2.23. Περί ζέοντος

Σύμφωνα μέ τόν Όσιο Νικόδημο, διπλό στάθηκε τό θαῦμα τής άκηράτου πλευράς τοῦ Κυρίου, όχι μόνο γιατί εξέβλυσε αίμα και ὕδωρ, τό μέν αίμα ως άνθρώπου, τό δέ ὕδωρ, ως ὑπέρ άνθρωπον, κατά τόν Θεολόγο Γρηγόριο, αλλά και γιατί αυτά εξέβλυσαν ζεστά και ζωντανά, σά νά ἦταν ζωντανή εκείνη ή πλευρά και ζωοποιός, έξαιτίας τής καθ'ύπόστασιν ένώσεως τής ζωοποιού Θεότητας, κατά τόν άγιο Συμεών Θεσσαλονίκης. Για νά παρασταίνεται μέν τό α΄ θαῦμα, νομοθετήθηκε νά βάλλεται αίμα και ὕδωρ στό άγιο Ποτήριο. Για νά παρασταίνεται δέ τό β΄, διατάχθηκε άνωθεν και έξ άρχής, όπως λέει ό Βαλσαμών και ό Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, νά βάλλεται αυτό τό ὕδωρ ζεστό και κοχλάζον στόν καιρό τοῦ Κοινωνικού, όχι ψυχρό ή χλιαρό, ώστε και αυτός ό ιερεύς και οί ὑπόλοιποι, πού τά μεταλαμβάνουν έτσι ζεστά, νά διατίθενται ότι τά μεταλαμβάνουν, καθώς τότε έξήλθαν από τήν ζωοποιό πλευρά τοῦ Σωτήρος. Σφάλλουν, λοιπόν, πολύ οί ιερείς εκείνοι, πού άμελοῦν σ'αυτό, και δέν ζεσταίνουν καλά τό άγιο ζέον, αλλά τό βάζουν χλιαρό στό Θειο Ποτήριο. Γιατί, πρέπει νά εἶναι βραστό και κοχλάζον, όταν βάλλεται (ώστε νά ζεσταίνεται και τό άγιο Ποτήριο άπ'αυτό), καθώς και αυτό τό όνομα δηλώνει· γιατί ζέον θά πει βραστό νερό. Γι'αυτό και ό θεϊός Νικηφόρος στόν ιγ΄ Κανόνα² του λέει ότι, χωρίς τό ζέον και θερμό ὕδωρ, δέν πρέπει νά λειτουργήσει Πρεσβύτερος. Οί δέ Λατίνοι, μή λειτουργώντας μέ θερμό ὕδωρ, παριστάνουν μ'αυτό νεκρή τήν ζῶσα θεότητα και τήν από αυτήν ζωοποιουμένη θεία πλευρά τοῦ Σωτήρος. Πρέπει δέ οί ιερείς νά προσέχουν και στήν μέν πρώτη έγχυση τοῦ ὕδατος στό Ποτήριο στήν πρόθεση νά βάζουν λιγότερο ὕδωρ, ὕστερα δέ νά βάλλουν περισσότερο τό θερμό για δύο αίτια, και για νά θερμανθει ή προτέρα ένωση στό Ποτήριο και για νά γίνει μετρία ή κράση τοῦ οἴνου και τοῦ ὕδατος και όχι νά γίνεται τό έναντίον και νά δίνουμε άφορμή στους Λατίνους νά μάς κατηγοροῦν ότι φθείρουμε τήν κράση τοῦ Ποτηρίου μέ τό ὑπερβολικό νερό³.

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής... Ε΄*, σ. 480 και ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ - ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΧΙΟΥ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ - ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΡΙΟΣ, *Συναξαριστής...*, σ. 534.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 727.

³ Ό. π., σσ. 248-249.

2.24. Περί τρόπου κοινωνίας

Ἐναφερόμενος ὁ Ὅσιος στήν προηγιασμένη θεία Λειτουργία, μεταξύ τῶν ἄλλων λέει καί ὅτι αὐτοί, πού δέν χρίουν τόν ἅγιο Ἄρτο μέ τό πανακήρατο Αἷμα, ὅπως διατάσσεται στά Εὐχολόγια, καί τόν φυλάττουν χωρίς νά εἶναι χρισμένος, γιά νά γίνει μ'αὐτόν ἡ προηγιασμένη, προφανῶς λατινοφρονοῦν. Γιατί, αὐτό εἶναι χαρακτηριστικό τῆς δυσσέβειας τῶν Λατίνων, τό νά μεταδίδουν στούς λαϊκοῦς ἀπό ἓνα εἶδος, δηλαδή μόνο ἀπό τόν ἄρτο, τό Μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας, ὅπως παρανόμως νομοθέτησε ἡ δυτική σύνοδος, πού συγκροτήθηκε στήν Κωνσταντία τῆς Γερμανίας τό 1414 μ.Χ.¹. Στήν δυτική Ἐκκλησία οἱ γυναῖκες δέν λάμβαναν τόν ἅγιο ἄρτο μέ γυμνά χέρια, ἀλλά, ἀφοῦ ἄπλωναν στά χέρια τους κάποια λευκά ὀράρια, δηλαδή ἄσπρα μανδηλάκια, ἔτσι δέχονταν τόν ἅγιο ἄρτο, καθώς τό διορίζει αὐτό ἡ ἐν Ἀντισιοδώρῳ τοπική Σύνοδος στόν λστ' Κανόνα της καί ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος στόν 252^ο λόγο του. Αὐτό τό μανδηλάκι ὀνομαζόταν *Δομενικάλε*, πού στά Λατινικά σημαίνει Κυριακό, ἐπειδή τό ἔφερναν κατά τίς Κυριακές στήν Ἐκκλησία γιά νά λάβουν τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ².

2.25. Περί Κυριακῶν λόγων

Σχολιάζοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τόν 91^ο Κανόνα τοῦ Μ.Βασιλείου, ἐπισημαίνει ὅτι, ἄς αἰσχυνοῦν οἱ παπιστές βλέποντας ἐδῶ τόν Μεγάλο Βασίλειο, τόν 13^ο Ἀπόστολο, νά λέει ὅτι δέν εἶναι ἀρκετά τά Κυριακά λόγια, δηλαδή τό «*Λάβετε, φάγετε...*» καί τό «*Πίετε...*»³, στήν τελείωση τῶν θείων Μυστηρίων, ὅπως ἀντιθέτως κακῶς καί σφαλερῶς λένε αὐτοί, ἀλλά μαζί μ'αὐτά εἶναι ἀναγκαῖες καί οἱ εὐχές καί οἱ ἐπικλήσεις, πού λέγονται μυστικῶς ἀπό τόν Ἱερέα. Ὅτι δέ αὐτό εἶναι πανάληθες καί τοῦ Ἥλιου φαεινότερο, τό ἀποδεικνύει μέ ἀναντίρρητες καί γενναιότατες ἀποδείξεις ὁ πολυμαθέστατος ἀνὴρ Εὐστράτιος ὁ Ἀργέντης στό βιβλίον του «περί Μυστηρίων»⁴. Μέ ἄλλα λόγια, ὁ Παπισμός ὑποστηρίζει ὅτι ὁ καθαγιασμός τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου γίνεται κατά τήν ἐκφώνηση τῶν ἰδρυτικῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ «*Λάβετε, φάγετε...*» καί «*Πίετε...*». Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέχεται ὅτι ὁ καθαγιασμός γίνεται μέ τήν ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος «*κατάπεμψον τό Πνεῦμα σου τό ἅγιον ἐφ'ἡμᾶς καί ἐπί τά προκείμενα δώρα ταῦτα καί ποιήσον...*». Ἡ διαφωνία μεταξύ Παπισμοῦ καί Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀρχίζει ἐπίσημα ἀπό τήν σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας, ἐνῶ εἶναι γνωστή ἀπό τόν 9^ο αἰῶνα. Ὁ Ζιγαβηνός (12^ος αἰῶ.) καί ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας (14^ος αἰῶ.) ἀντιπαραθέτουν μέ ἔμφαση τήν ὀρθόδοξη θεώρηση στήν παπική αὐτή διδασκαλία. Ἡ παπική ἀντίληψη γιά τόν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων ἀποτελεῖ ἄμεση συνέπεια τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος μέ τό

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 268.

² Ὁ. π., σ. 311.

³ Ματθ. 26, 26-28.

⁴ Ὁ. π., σσ. 645-646 καί ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *Περί μυστηρίων...*, σσ. 92-250.

Filioque. Προβάλλεται μέ ἔμφαση ὁ Χριστός καί ἀτονεῖ ὁ ρόλος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Παράλληλα ἡ διδασκαλία αὐτή ὀφείλεται σέ μιὰ χριστοκεντρική ἀντίληψη τῆς θείας ἀποκαλύψεως καί τῆς θείας εὐχαριστίας.¹ Ὅλα αὐτά ἐξυπηρετοῦν ἄριστα τήν προβολή τοῦ παπικοῦ πρωτείου καί διευκολύνουν πολύ τήν ἀπαίτηση τῶν παπῶν γιά διοικητική ὑπεροχή στήν ὅλη Ἐκκλησία. Ἀντιθέτως ἡ ὀρθόδοξη θεώρηση τονίζει τόν τριαδοκεντρικό χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας καί φανερώνει τήν πνευματολογική βάση τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας. Ἐπίσης, ἡ ὀρθόδοξη θεώρηση θεμελιώνεται σέ μαρτυρίες τῶν πατέρων, στίς ἀρχαῖες λειτουργίες, πού περιέχουν τήν ἐπίκληση καί γενικότερα στήν ὅλη ἱερά παράδοση¹.

2.26. Περί ἀκροβυστίας Κυρίου

Σχετικά μέ τήν ἀκροβυστία, δηλαδή τό περιτμηθέν ἐκεῖνο μέρος τῆς Θεανδρικής σαρκός τοῦ Κυρίου, ὁ μέν Ἐναναστάσιος ὁ Σιναΐτης² καί ἄλλοι Ἐνατολικοί ὑποστηρίζουν ὅτι τό μέρος ἐκεῖνο τό φύλαξε ἡ Παρθένος μετά τήν περιτομή, ὡς ἱερό κειμήλιο, ἀνώτερο κάθε διαφθορᾶς, ἕως ὅτου ὁ Κύριος ἀναστήθηκε καί τό προσέλαβε πάλι. Καί ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας³ στήν ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου λέει ὅτι τό τμήμα ἐκεῖνο τό προσέλαβε ὁ Κύριος στήν Ἐνάσταση.

Κάποιοι Δυτικοί ματαίως ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου σώζονταν σέ μιὰ ἐκκλησία τῆς πόλεως Καβίλλινο τῆς κάτω Βουργουνδίας, ἀλλά ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Γκάστος, ἀφοῦ ἄνοιξε στίς 19 Ἀπριλίου 1707 μ.Χ. τό κιβώτιο ἐκεῖνο, στό ὁποῖο θεωροῦνταν ὅτι περιεχόταν ἡ θεία ἀκροβυστία, δέν βρῆκαν τίποτε ἄλλο, παρά μόνο λίγη λεπτή ἄμμο καί ἓνα μικρό χαλίκι. Γι'αὐτό, ἔπαυσε τήν δεισιδαιμονία, ἡ ὁποία κυρίευσεν τήν πόλη ἐκείνη ἤδη τετρακόσια (400) χρόνια. Ἀπό αὐτό, λοιπόν, συνάγει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὅτι εἶναι ψευδές καί ἀπίστευτο καί ἐκεῖνο τό ἄλλο, πού λένε οἱ ἴδιοι οἱ Δυτικοί, ὅτι δηλαδή ἡ ἀκροβυστία τοῦ Κυρίου σώζεται μέχρι σήμερα στή Ῥώμη στό ναό τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ, ὅπως σημειώνει ὁ Καλμέτης στό ὑπόμνημα στόν Λουκά⁴.

¹ Σχ.βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, *Δυτική...*, σσ. 54-55.

² Σχ.βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Ἀνάκρισις...*, σσ. 282-283.

³ Σχ.βλ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Ἐρμηνεία...*, PG 123, 725 D.

⁴ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής... Γ'*, σ. 10 καί ΚΑΛΜΕΤΗΣ, *Ἐπόμνημα...*

2.27. Περί τῆς ἤδη γενομένης ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὅσιος Νικόδημος τό χωρίο «εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλικιότες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν»¹, παρατηρεῖ ὅτι, ἀνίσως ἡ χριστιανική πίστη μας τελειώνει στήν παρούσα πρόσκαιρη ζωὴ καί ἂν μόνο σ'αὐτὴ τῇ ζωῇ ἀποβλέπουμε ἐμεῖς, πού ἐλπίζουμε στόν Χριστό, καί δέν ὑπάρχει ἄλλη αἰώνιος ζωὴ, βέβαια εἴμασθε ἀθλιώτεροι καί δυστυχέστεροι ἀπό ὄλους τούς ἀνθρώπους, τούς ἀπίστους καί ἀσεβεῖς, γιατί οὔτε ἐδῶ ἀπολαμβάνουμε τά παρόντα ἀγαθά, ὅπως οἱ ἀσεβεῖς, οὔτε θά ἀπολαύσουμε ἐκεῖ τά μέλλοντα, ἐπειδή δέν θά ἀναστηθοῦμε, καθὼς λένε μερικοὶ Κορίνθιοι. Ἀλλά θά ἔλεγε κάποιος ὅτι, ἂν καί τό σῶμα δέν ἀνασταίνεται, ὅμως ἡ ψυχὴ μέ τό νά εἶναι ἀθάνατη, θά ἀπολαύσει μόνη τῆς τά αἰώνια ἀγαθά. Ὁ Ὅσιος, ὅμως, ἀποκρίνεται ὅτι αὐτός ὁ λόγος δέν ἔχει κανένα λογαριασμό καί ἀλήθεια, γιατί δέν κοπίασε μόνη τῆς ἡ ψυχῆ, ἀλλά καί τό σῶμα. Ἄρα, λοιπόν, τί λογῆς δικαιοσύνη εἶναι αὐτή, ὅπου τό σῶμα, πού ἔκανε τόν περισσότερο κόπο, νά πηγαίνει στό μῆ ὄν καί νά μὴν ἀνασταίνεται, οὔτε νά ἀπολαμβάνει κανένα ἀγαθό, μόνη δέ ἡ ψυχὴ νά στεφανώνεται καί νά ἀπολαμβάνει; Αὐτὴ εἶναι μιὰ φανερὴ ἀδικία.

Συμφώνως λέει καί ὁ θεῖος Χρυσόστομος: «Τί λέγεις ὦ Παῦλε; Πῶς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον ἡλικιότες ἐσμέν, εἰ σώματα οὐκ ἐγείρεται, τῆς ψυχῆς μενούσης καί θανάτου οὔσης, ὅτι κἂν μένη φησιν ἡ ψυχὴ, κἂν μυριάκις ἀθάνατος ἦ, ὥσπερ οὖν οὐδέ κολασθήσεται. Πάντα γάρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τά διά τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθά εἴτε κακά. Διά τοῦτο φησιν, εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλικιότες ἐσμέν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. Εἰ γάρ οὐκ ἀνίσταται τό σῶμα, ἀστεφάνωτος ἡ ψυχὴ μένει, ἐξω τῆς μακαριότητος ἐκείνης τῆς ἐν οὐρανοῖς. Εἰ δέ τοῦτο, οὐδενός ἀπολαυσόμεθα τότε καθόλου, εἰ δέ τότε οὐδενός, ἐν τῷ παρόντι τά τῶν ἀμοιβῶν»². Σημειώνει ὁ Ὅσιος ὅτι ἀπό αὐτά τά λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καί τοῦ ἁγίου Θεοφυλάκτου, ἀναιρεῖται ἡ γνώμη τῶν Δυτικῶν περί τῆς ἤδη γενομένης ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν³.

2.28. Περί τοῦ ἱεροῦ λειψάνου Ἀποστόλου Πέτρου

Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρία τοῦ σοφοῦ Θεοδώρου τοῦ πτωχοπροδρόμου, ὁ ὁποῖος διηγεῖται ὅτι τό πανσεβάσμιο καί ἀποστολικό λείψανο τοῦ μεγάλου Πέτρου πρότερον ἦταν σῶο καί ὀλόκληρο ἀποτεθησαυρισμένο στήν μεγαλόπολη καί λαμπρᾶ Ῥώμη καί ἐνθρονισμένο σέ πολυτελῆ καί πολύτιμο θρόνο, μέσα στό ἅγιο βῆμα τοῦ περιωνύμου ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, φορώντας μέν διάλιθα καί διάχρυσα ἱμάτια, ἔχοντας δέ στά πόδια λιθομαργαριτοκόλλητα σανδάλια, ἄξια πολλῆς τιμῆς, καί ἔκανε πολλά θαύματα.

¹ Α' Κορ. 15, 19.

² Σχ.βλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 39^η...*, σσ. 598²⁴ – 600⁸.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ΙΔ'... Α'*, σσ. 650-651.

Περνώντας, ὁμως, ὁ καιρός καί ἀφοῦ ὁ Θεός προεῖδε τίς καινοτομίες τῶν Δυτικῶν, συνεχώρησε νά διαλυθεῖ τό λείψανο τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀποστόλου σέ γυμνά λείψανα. Γι'αὐτό σηκώθηκε ἀπό τό μέσον ὁ πολύτιμος ἐκεῖνος θρόνος. Τά δέ ἀποστολικά ὄστα τοῦ κορυφαίου τοποθετήθηκαν μέσα σέ κιβώτιο καί προσκυνοῦνταν ἀπό τοὺς χριστιανούς¹.

2.29. Περὶ ἁγίων

Ἐπεὶ ὑπερδεδοξασμένος ἄς εἶσαι Χριστέ ὁ Θεός μας, ἐπειδὴ ἀναδεικνύεις νέους Μάρτυρες, νέους φωστῆρες στό στερέωμα τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, στοὺς ἐσχάτους αὐτοὺς καιροὺς, πού ἡ εὐσέβεια ἀποκαλεῖται μωρία ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς ἀθέους καὶ τοὺς βλασφήμους καὶ ἀθλίους αἵρετικούς. Ἐπιπροσθέτως καὶ στοὺς καιροὺς μας ὀνειδίζεται ἡ Ἁγία Ἐκκλησία μας ἀπὸ τοὺς κακοδόξους αἵρετικούς Λατίνους, πού ἐλεεινῶς ἀποσπᾶσθαι καὶ οἱ ὅποιοι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων δυσφήμων κατηγοριῶν, τίς ὁποῖες ἐξέμεσαν κατὰ τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μας, πρόσθεσαν ἀκόμη καὶ αὐτό, φλυαρώντας καὶ λέγοντας ὅτι δῆθεν, ἀφοῦ ἀποχωρίσθηκε ἀπὸ τὴν δυτική, δηλαδή τὴν Φράγγικη Ἐκκλησία, δὲν ἔβγαλε κανένα νέο Ἅγιο, οὔτε πλέον ἔχει θαύματα, ἐνῶ αὐτοὶ οἱ πανάθλιοι, μὴ ἔχοντας νά παρουσιάσουν νέους Ἁγίους, κατασκευάζουν γλυπτὸς λεγομένους Ἁγίους ἀπὸ λίθους, ξύλα καὶ μέταλλα. Ἀλλὰ ἄς αἰσχυνθοῦν μέ αἰώνια αἰσχύνη, βλέποντας τὴν Ἁγία μας Ἐκκλησία, τὴν ἄμωμη νύμφη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, κοσμημένη καὶ στεφανωμένη σάν μέ πολύτιμους λίθους καὶ μαργαριτάρια, μέ τοὺς νέους Μάρτυρες, τοὺς Ὁσίους, τοὺς Ἱεράρχες καὶ τοὺς Ἀσκητές, τὴν ἀγιότητα τῶν ὁποίων ἐπιβεβαιώνει ἡ ἀφθαρσία, ἡ ἄρρητη εὐωδία, πού ἐκπέμπεται ἀπὸ τὰ ἅγια Λείψανά τους καὶ τὰ ἄπειρα θαύματα, πού ἐπιτελοῦν. Ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ σχισματικοὶ Λατῖνοι μαζί μέ τοὺς αἵρετικούς, λέγοντας γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους ὅτι εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, γι'αὐτό καὶ ἐπειδὴ ἐπήρθησαν ἀπὸ τὴν ἑωσφορική ὑπερηφάνεια, σκοτίσθηκαν στὸν νοῦ καὶ τυφλώθηκαν. Διότι, ἐνῶ βλέπουν, δὲν βλέπουν, καὶ ἐνῶ ἀκοῦν, δὲν ἀκοῦν οὔτε νοοῦν ὅτι, κατὰ τὴν φωνὴ τοῦ Κυρίου, πού λέει: «*Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς (ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσὼν Ἐωσφόρος) καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστραφῶσι καὶ ἴασονται αὐτούς*»² καὶ ἔτσι πλανῶντες καὶ πλανόμενοι διαπορεύονται στό σκότος³. Γι'αὐτό ὁ ἱερός Νεκτᾶριος, ὁ ὁποῖος ἦταν Πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλήμ τό 1660 μ.Χ., ὁ διάπυρος αὐτός ζηλωτής τῆς ἀληθείας, θέλοντας νά φράξει τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν Λατίνων καὶ νά τοὺς ἀποδείξει ψεῦστες καὶ συκοφάντες, ἀπαριθμεῖ πολλοὺς νέους Ἁγίους τῆς

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ἐπτὰ...*, σ. 177 καὶ *Νέον...*, σ. 378.

² Ἰω. 12, 40 καὶ Ἦσ. 6, 10.

³ Τοῦ ἰδίου, *Συναξαριστής...Ε'*, σσ. 485-486 καὶ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ - ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΧΙΟΥ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ - ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΡΙΟΣ, *Συναξαριστής...*, σσ. 539-540.

ανατολικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι στάθηκαν μετὰ τὸ σχίσμα καὶ διηγεῖται πολλὰ καὶ παράδοξα νέα θαύματα· λέει, λοιπόν, καὶ γιὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ ὅτι στὸ νησί Σαντορίνη, τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, δηλαδή τὴν Β΄ Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, μερικοὶ Φράγγοι ἔπλεαν μέσα σ' ἓνα καϊκι, γιὰ νὰ λάβουν ἄνεση· ἢ καθὼς ἀναφέρει αὐτὸ τὸ ἴδιο θαῦμα καθαρώτερα ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων¹, οἱ Φράγγοι ἔβαλαν ἐπὶ ταυτοῦ μερικά παιδιὰ μέσα σὲ μιά βάρκα καὶ ἔπλεαν καὶ χτυπώντας τὰ χέρια τους, ἔλεγαν· «ἀνάθεμα τὸν Παλαμᾶ· ἂν εἶναι ὁ Παλαμᾶς Ἅγιος, ἅς κάνει νὰ πνιγοῦμε». Αὐτὰ βλασφημοῦσαν τὰ Φραγγόπουλα καί, ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος! ὡ τῆς Ἀγιότητος καὶ τῆς πρὸς Θεὸν παρῆρησίας τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου! τὴν ἴδια ὥρα πού βλασφημοῦσαν, χωρὶς φουρτουῖνα, σὲ καιρὸ μάλιστα γαλήνης, καταποντίσθηκε τὸ καϊκι μὲ ὅλους ἐκείνους πού ἦταν μέσα, κατὰ τὴν βλασφημίαν πού ἔλεγαν, «ἂν εἶναι Ἅγιος, ἅς μᾶς πνίξει». Τὰ μὲν σώματα τῶν βλασφημῶν ἐκείνων βυθίσθηκαν στὴ θάλασσα, οἱ δὲ μιὰρες ψυχές τους στὸ αἰώνιο πῦρ τῆς κολάσεως. Καὶ ἔτσι βεβαιώθηκε ἡ Ἐπιείκεια τοῦ Θεοῦ Γρηγορίου².

Θά ἦταν μεγάλη παράλειψη ἂν δὲν ἀναφερόμασταν στὸ γεγονός ὅτι ὁ Παπισμὸς «ἀγιοποιεῖ» τοὺς φονιάδες. Αὐτὸ καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν «ἀγιοποίηση» τοῦ καρδινάλιου Στέπανιτς ἀπὸ τὸν προηγούμενο πάπα-Ἰωάννη Παῦλο, ὁ ὁποῖος Στέπανιτς στάλθηκε ἀπὸ τὸν πάπα στὴν Γιουγκοσλαβία καὶ Σερβία κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1942-1944) γιὰ νὰ προσυλητίσει μὲ τὴ βία τοὺς ὀρθόδοξους λαοὺς στὸν Παπισμὸ. Ὁ Στέπανιτς, ἀφοῦ σκότωσε 800.000 ὀρθόδοξους, πού ἀρνήθηκαν τὸν ἐκλατινισμό τους, γύρισε στὴ Ῥώμη, ὅπου βραβεύθηκε γιὰ τὸ ἔργο του καὶ «ἀγιοποιήθηκε»³!

2.30. Περὶ τοῦ Ὁσίου Μελετίου τοῦ Γαλησιώτου

Ὁ ἅγιος πατὴρ Νικόδημος γράφει στὸ προοίμιον τοῦ βιβλίου του *Νέον Ἐκλόγιον*· «... οἱ Ὀρθόδοξοι ἐκεῖνοι ὅπου συναναστρέφονται μὲ τοὺς Λατίνους καὶ ἀκούουν τὰς ψευδολογίας των καὶ τὰ ἄλλα ἀπατηλά τους λόγια, δύνανται νὰ ὠφεληθοῦν μεγάλως εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν, τὸ κεφάλαιον τῶν καλῶν, ἀπὸ τὸν ἐνταῦθα βίον τοῦ Θεοῦ Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ (13^{οῦ} αἰῶ.), διατί θέλουν καταλάβει ἐξ αὐτοῦ, πόσον μισητὴ καὶ βλάσφημος εἶναι ἡ τούτων αἵρεσις, ὥστε ὅπου ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔδειξεν εἰς ἔλεγχον αὐτῶν καὶ κατηγορίαν μεγάλα καὶ ἀναντίρρητα θαύματα, τὰ ὁποῖα ὁ φιλευσεβῆς ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἀναγινώσκει, διὰ νὰ γνωρίζῃ τὸ φῶς τῆς ἐδικῆς μας Ὀρθοδοξίας καὶ τὸ σκότος τῆς ἐκείνων κακοδόξου αἵρέσεως...»⁴.

Ἐπακούοντας σ' αὐτὴ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Ὁσίου, παραθέτουμε μερικά ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ὁσίου Μελετίου.

¹ Σχ.βλ. ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Τόμος...*

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέον...*, σ. 332.

³ Σχ.βλ. ΑΡΧΙΜ. ΧΑΡΑΛ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ὁ Οἰκουμενισμὸς...*, σσ. 235-251.

⁴ Σχ.βλ. ΜΟΝΑΧΟΣ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, *Ἅγιος Νικόδημος...*, σ. 234.

«... Τά δέ επίλοιπα τῆς διηγήσεως πῶς νά τά διηγηθῶ χωρίς δάκρυα; διά τί ὡσάν ἓνα νέφαλον γεμάτον ἀπό χάλαζαν καί φοβερίζον νά κάμη πολλά κακά, ἔτσι ἦλθε τότε ὁ Λατινισμός ἐναντίον εἰς τήν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδή ὁ ἀρχηγός τῆς κακίας διάβολος, ὕστερα ἀπό πολλούς πολέμους ὅπου ἀσύκωσαν ἐναντίον εἰς τήν ποιμνην τοῦ Χριστοῦ, ἐκίνησε καί τοῦτον τόν ὀλοῦστερινόν πόλεμον· ἦγουν τήν **μεταβολήν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως** καί αἰχμαλώτισε τήν πρώτην Ἐκκλησίαν τῆς Οἰκουμένης, δηλαδή τήν παλαιάν Ῥώμην· διά τοῦτο ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Κόσμου κλαίουσι καί ὀδύρονται, ὡσάν ὅπου ἐστερήθησαν τήν Ῥώμην τήν πρώτην τους ἀδελφή· θρηνοῦσι πρός τούτοις καί οἱ ἄγγελοι οἱ φύλακες τῶν Ἐκκλησιῶν· καί γίνεται πένθος εἰς τήν Ῥαμᾶ, ὡς λέγει ἡ γραφή· ὁ δέ κοινός ἐχθρός χαίρεται καί εὐφραίνεται διά ταύτην τήν διαίρεσιν καί χωρισμόν τῶν Χριστιανῶν.

Διδάσκει δέ τοῦτο τό δόγμα τῶν Λατίνων καί ἄλλα πολλότατα κακόδοξα φρονήματα καί ἐξόχως τοῦτο τό χειρότερον, ὅτι τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐκπορευέται ἐκ τοῦ Πατρός καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καί εἰς τήν Λειτουργίαν τους ἐκφωνοῦν «Δόξαν ἀναπέμφωμεν τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ καί τό ἐξ ἀμφοῖν ἐκπορευομένῳ Ἅγίῳ Πνεύματι»· καί τό Πιστεύω ἀκόμη τό ἀλλάζον καί προσθέτουν τοῦτο «τό ἐκ τοῦ Πατρός, Υἱοῦ τε ἐκπορευόμενον». Τοῦτο δέ τό καινούριον δόγμα ἄρχισε μέν παλαιά καί ἐκυρίευσε τήν παλαιάν Ῥώμην καί τά μέρη τῆς Δύσεως· ἔφθασε δέ καί ἕως ἡμᾶς τούς Ἀνατολικούς, ὄχι πρό πολλῶν χρόνων, εἰς τόν καιρόν δηλαδή τοῦ **βασιλέως Μιχαήλ** τοῦ καί **ἄζυμίτου** καλουμένου καί ἐκατατυράνησε τήν Ἀνατολικήν Ἐκκλησίαν χρόνον πολύν. Δέν ἔλειψαν ὁμως στρατιῶται Χριστοῦ ὑπέρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιζόμενοι· διότι τοῦτο τό κακόδοξον δόγμα ἐπολέμησαν διά λόγων καί ἄλλοι Πατέρες καί Θεολόγοι, ἔχοντες ποιμένα καί Διδάσκαλον τόν Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἐστάθη ἓνας στύλος τῆς Ὁρθοδοξίας, καί ὅσον ἦταν τό δυνατόν τους ἐστερέωσαν τήν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καί ἕως θανάτου ἐπαρέδωκαν τόν ἑαυτόν τους εἰς τούς διώκτας Λατίνους καί Λατινόφρονας καί ἐφάνησαν φύλακες ἀκριβεῖς τῶν θείων δογμάτων, ἓνας ἀπό τούς ὁποίους ἦταν καί ὁ μέγας Μελέτιος. Ὁ ὁποῖος ἀποφασίζοντας νά μήν ζητῆ μόνον τό ἐδικόν του συμφέρον, ἄφησε τήν ἡσυχίαν καί ἐπεριπατοῦσεν εἰς ὅλην τήν Βιθυνίαν, στερεόνωντας τούς Χριστιανούς εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν, καί παραγγέλοντας νά φυλάττουν τήν εὐσέβειαν καί νά ἀπέχουν μέ ὅλην τους τήν ἐπιμέλειαν ἀπό τό νέον ἐκεῖνο καί στρεβλόν δόγμα· διότι ἔτσι ὠνόμαζε τόν Λατινισμόν...».

«... Ὅποτεν ὁ βασιλεύς Μιχαήλ ὁ ἄζυμίτης ἐπαρρήσιασε τά δόγματα τῶν Λατίνων εἰς τήν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καί ἐζητοῦσε νά ἐνώσῃ τήν Ἀνατολικήν Ἐκκλησίαν μέ τήν Δυτικήν, καί ὁ μέν τότε ὀρθόδοξος Πατριάρχης ἐδιώχθη ἀπό τόν θρόνον, ἐμβῆκε δέ ἄλλος Πατριάρχης ὑπερασπιστής τοῦ ψεύδους καί ὄχι τῆς ἀληθείας, ὁ Ἰωάννης δηλαδή ὁ Βέκκος, καί ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι ἐφυλακόνοντο, ἐκακοποιοῦντο, καί μέ διαφόρους θλίψεις καί παιδείας ἐβασανίζοντο· τότε καί ὁ Ἅγιος Μελέτιος συμβουλευθεῖς περί τούτου μέ τόν θεῖο Γαλακτίωνα, ἔρχεται μαζί μέ αὐτόν εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν· ἦτον δέ ὁ Γαλακτίων Ἱερομόναχος καί ἀσκήτευεν ὁμοῦ μέ τόν Ὅσιον εἰς τό Γαλλήσιον ὄρος, προκομμένος εἰς τόν λόγον, ἄκρος εἰς τήν ἀρετήν καί ἄξιος εὐλαβείας καί διά τά δύο. Πηγαίνοντες

λοιπόν και οι δύο εις την Κωνσταντινούπολιν, ἐπαραστάθησαν ἔμπροσθεν τοῦ λατινόφρονος βασιλέως Μιχαήλ και ὁμολογοῦν παρρησίᾳ ὅτι αὐτοί εἶναι διαφεντευταί τῆς Ὁρθοδοξίας και ὅτι δέν συγκοινωνοῦν μέ τήν αἵρεσιν τοῦ Λατινισμοῦ, ἡ ὁποία και πρό τοῦ νά γένη, ἐλέγχθη ἀπό τούς θείους Πατέρας· διότι αἱ οἰκουμενικαί Σύνοδοι ὁμολογοῦν εις τό σύμβολον τῆς πίστεως πῶς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός και ἀφορίζουν ἐκείνους ὁποῦ τολμήσουν νά κάμουν κάμμίαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν και τήν παραμικράν εις αὐτό· διά τί λοιπόν ἐσύ βασιλεῦ ἐπαράβλεψας τά ἴδια τά λόγια τοῦ Χριστοῦ ὁποῦ λέγει εις τό ἱερόν Εὐαγγέλιον και τῶν Ἀποστόλων του και τās μαρτυρίας τῶν θείων Πατέρων και τούς ἱερούς Κανόνας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας και ἐπαρέδωκας τόν ἑαυτόν σου εις αὐτήν τήν πλάνην; Και πρός τούτοις θέλεις νά ἀκολουθήσωμεν και ἡμεῖς εις τήν αὐτήν πλάνην και νά ἀθετήσωμεν τās Ἀποστολικās παραδόσεις; ἀδύνατον εἶναι νά γένη τούτο και μήν ἐπιχειρίζεσαι νά κινής τά ἀκίνητα· διά τί καλλίτερα προτιμῶμεν νά χάσωμεν τās φρένας μας, παρά νά χάσωμεν τήν Ὁρθοδοξίαν μας.

Ταύτην τήν παρρησίαν τῶν Ὁσίων νομίζοντας ὁ βασιλεῦς ἐδικήν του ὕβριν, παραδίδει εις τήν φυλακήν και τούς δύο και μαζύ μέ τήν φυλακήν ἀκολουθοῦσε και ἄλλη πολλή κακοπάθεια, τήν ὁποία ὑπέμειναν μετά χαρᾶς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ· μετά δέ ὀλίγας ἡμέρας προστάζει ὁ βασιλεῦς νά τούς εὐγάλουν ἀπό τήν φυλακήν και νά τούς παραστήσουν ἔμπροσθέν του, ἐλπίζοντας ὅτι ὕστερα ἀπό τήν κακοπάθειαν τῆς φυλακῆς ἔχει νά εὖρη μαλακότερους τούς Ἁγίους· ἀλλά οἱ Ἅγιοι δέν ἐμαλακώθησαν ἀπό τό πῦρ τῶν πειρασμῶν, σάν τό κηρί, ἀλλά περισσότερο ἐστομώθησαν ὡσάν τό σίδηρον, μέ τήν ζέστην τῆς πίστεως και ἔγιναν πλέον κοπτερότεροι ἐναντίον τῆς κακοδοξίας· ὅθεν μέ τό νά ἔδειξαν μεγαλιτέραν παρρησίαν ἀπό τήν πρώτην, ἄναψαν τόν θυμόν τοῦ βασιλέως και προστάζει νά ἐξορισθοῦν εις τήν Σκύρον, ἡ ὁποία εἶναι νησί ὑποκείμενον εις τήν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν· και ἀπό τήν Σκύρον στέλλεται εις τήν Ρώμην ὁ θεῖος Μελέτιος, διά νά διαλεχθῇ περί πίστεως μέ τούς σοφούς τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος τόν ἔβαλεν εις φυλακήν και τόν εἶχεν εις τά δεσμά ἐπτά χρόνους· ὕστερον δέ στέλλεται πάλιν εις τήν Σκύρον μέ προσταγήν τοῦ βασιλέως και κλείεται εις μίαν φυλακήν μαζύ μέ τόν καλόν Γαλακίωνα...».

«...Και οἱ μέν Ἅγιοι εὐρισκόμενοι εις τās τοιαύτας κακουχίας ἐχαίροντο και ἐδόξαζαν κάθε ὥραν τόν Θεόν· ὁ δέ βασιλεῦς εἶχε πολλήν ἐπιμέλειαν εις τό νά πλατύνη τόν λατινισμόν· ὅθεν και ὄλους τούς ἐτράβιζεν εις αὐτόν, ἄλλους μέ φοβερισμούς και παιδείας και ἄλλους μέ ταξίματα και ἀξίας και μέ ὅσα ἄλλα κλέπτεται τό δίκαιον και ἡ ἀλήθεια· διά τί ἦσαν πολλοί ὁποῦ ἔγιναν φίλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου και ἐδέχθησαν τόν λατινισμόν· ὅσους δέ ὀρθοδόξους δέν ἐδύνατο νά τούς φέρη εις τήν γνώμην του ὁ βασιλεῦς, τούς ἄρπαζε τά ὑπάρχοντά τους, τούς ἐξώριζε και τούς ἐθανάτωνεν· ὅθεν μέ τούτους τούς τυραννικούς τρόπους εὐγάνωντας ἀπό τό μέσον, ὅσους δέν εὕρισκε συμφώνους εις τόν λατινισμόν, ἐνόμιζε πῶς τούς ἐνίκησεν ὄλους· και συνομιλῶντας μίαν φοράν μέ τούς ἄρχοντάς τους, τοῦ ἤλθε νά γελάσῃ πολλά χαροποιά και νά εἰπῇ· ὡς μοί φαίνεται μεγάλην εἰρήνην ἔχει τώρα ἡ Ἐκκλησία και πρέπει νά μου χρεωστῇ ὁ Πατριάρχης, διά τί τώρα δέν εὕρισκεται κανένας ὁποῦ νά ταρατῆ τόν Κόσμον. Εἰς ταῦτα τά λόγια

τοῦ βασιλέως, ἄλλοι μὲν ἀπὸ τούς παρόντας εἶπαν ἄλλα λόγια κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ βασιλέως. Ἐνας δὲ ἀπὸ τούς ἐκείνους εἶπεν· ἀλλὰ οἱ ἐξόριστοι ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν Σκύρον φιλονεικοῦν πῶς εἶναι γνωστικότεροι ἀπὸ ὅλους· καὶ διὰ τοῦτο ἀντιστέκονται εἰς τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐρωτῶντας, ποιοῖ εἶναι; ὁ ἄρχων τοῦ ἀπεκρίθη· ὁ Μελέτιος εἶναι καὶ ὁ Γαλακτίων οἱ Γαλλησιῶται· οὗτος ὁ λόγος ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως· διὰ τι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἦσαν ἀπὸ τούς ὀνομαστούς καὶ περιφήμους εἰς τὴν ἀρετὴν.

Καὶ λοιπὸν εὐθύς ἐτοιμάζεται κάτεργον καὶ στέλλονται βασιλικά γράμματα· καὶ οἱ Ἅγιοι ἔρχονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀποκλείονται εἰς τὴν φυλακὴν τὴν καλουμένην τῶν Νουμέρων. Ἐν τῷ μεταξύ ἀπέρασαν ἡμέραι πολλαί καὶ ὁ βασιλεὺς σχηματιζόμενος ἐπὶ τούτου, πῶς καταγίνεται εἰς ἄλλας ὑποθέσεις ἀναγκαίας, δὲν ἐθεωροῦσε κἀνένα Ἐκκλησιαστικόν καὶ ἀκολούθως ἀνέβαλε καὶ τὴν περί τῶν Ἁγίων ὑπόθεσιν· ἀλλ' οἱ καλοὶ ἀρχιερεῖς καὶ μάλιστα ὁ Πατριάρχης· ὃ δίκη καὶ μακροθυμία Θεοῦ! διαβάλλουν ἐπιπόνως τούς Ἅγίους εἰς τὸν βασιλέα, σπουδάζοντες κατὰ πάντα τρόπον ἢ νά καταπέισουν καὶ αὐτούς καὶ νά τούς ἔχουν ὁμόφρονας εἰς τὸν λατινισμόν ἢ νά μὴν τούς βλέπουν ζωντανούς· εὐγῆκαν λοιπὸν οἱ καρτερόψυχοι ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ ἐπαραστάθησαν πάλιν ἐμπρός εἰς τὸν βασιλέα καὶ μέ τὸ νά ἐμεταχειρίσθησαν μεγαλλιτέραν καὶ γενναιοτέραν παρῤῥησίαν ἀπὸ τὴν πρώτην, ἔλαβον καὶ μεγαλλιτέρας παιδείας καὶ παρευθύς ἐρῤῥαδίσθησαν πολλὰς ὥρας, ἕως ὅπου τὰ σώματά τους ἐμειναν κατὰ γῆς ὡσάν ἄψυχα καὶ ἀνέπνεαν ὀλίγον· καὶ καθὼς ἀνέφεραν ὀλίγον καὶ ἦλθαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους, ὁ μὲν ἱερός Γαλακτίων ἐβάλλη εἰς τὴν φυλακὴν, ὁ δὲ θεῖος Μελέτιος ἐκρεμάσθη μέ σχοινίον ἐπάνω εἰς ἓνα ξύλον ὑψηλόν· καὶ, ὃ τοῦ θαύματος! παρευθύς ἐβλάστησε τὸ ξηρόν ἐκεῖνο ξύλον καὶ ἐσκεπάσθη μέ τὰ φύλλα.

Τοῦτο τὸ θαῦμα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἄλλαξε λογισμόν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μέ μεσιτείας ἄλλων ἐσυνωμιλοῦσε μέ τὸν Ὅσιον καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσε νά συγκοινωνήσῃ μέ τὸν λατινισμόν. Ἀμὴ ὁ Ἅγιος καταφρονῶντας τὴν παρακάλεσιν τοῦ βασιλέως, ἦτον ὡσάν ἀετός εἰς τὰς νεφέλας, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀπίαστος καὶ ἀνίκητος ἀπὸ κάθε τέχνην καὶ μηχανὴν τῶν ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο ἀπορῶντας ὁ βασιλεὺς καὶ μὴν ἠξεύρωντας τί νά κάμη, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἠμπόρεσε νά νικήσῃ τὴν γνώμην τῶν Ἁγίων, ἐσπούδαζε νά νικήσῃ τὰ σώματά τους μέ τὰ βάσανα, καὶ τοῦ μὲν ἱεροῦ Γαλακτίωνος ἐτύφλωσε μέ μεγάλους πόνους καὶ σκληρότητα τούς ὀφθαλμούς· τοῦ δὲ Ἁγίου Μελετίου ἔκοψε τὴν γλῶσσαν, διὰ νά μὴν ἠμπορῇ οὔτε ὁ θεῖος Γαλακτίων νά ἱερουργήσῃ πλέον οὔτε ὁ θεῖος Μελέτιος νά θεολογῇ πλέον τὴν Ἁγίαν Τριάδα· ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ δύο ταῦτα εὐγῆκαν εἰς τὸ ἐναντίον καὶ ὄχι καθὼς ἠθελεν ὁ βασιλεὺς· διότι ὁ μὲν θεῖος Μελέτιος, τὸ ἠξεύρουν ὅλοι, ὅτι ἐλαλοῦσε καθαρά καὶ ὕστερα ἀφ' οὗ ἐκκόπη ἡ γλῶσσά του· ὁ δὲ καλὸς Γαλακτίων ἐλειτούργησε τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἀφ' οὗ ὁ θεοσεβέστατος Ἀνδρόνικος ἔγινε βασιλεὺς Ῥωμαίων καὶ ἐπαρῤῥησίασε πάλιν τὴν εὐσέβειαν.

Διότι οὗτος ὁ βασιλεὺς εὐθύς ὅπου ἐβασίλευσεν ἐστερέωσε τὴν Ὀρθοδοξίαν· ἐπειδὴ καὶ ἐστοχάσθη πῶς δὲν εἶνε ἄλλο πρᾶγμα πλέον ἀναγκαιότερον ἀπὸ αὐτὴν· οὐδέ ἄλλην κοινήν ὑπόθεσιν τῆς βασιλείας

ἐπεχειρίσθη, ἕως ὅπου ἀνεκάλεσε πάλιν εἰς τόν Πατριαρχικόν θρόνον τόν ἀληθινόν ποιμένα Ἰωσήφ, τόν στύλον τόν ἄσειστον καί πύργον ἀκλόνητον τῆς Ὁρθοδοξίας, καί ἐδίωξε τόν μοιχόν καί ἐπιβάτην Βέκκον, τόν φθορέα τῶν λογικῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων· ὕστερον δέ ἀνεκάλεσε μέ τιμὴν μεγάλην τούς ἐξωρισμένους καί φυλακωμένους Ἀγίους. Τότε λοιπόν πολλοί ἀπό ἐκείνους ὅπου δέν ἐδέχθησαν τόν λατινισμόν, ἀνεβιβάσθησαν εἰς θρόνους καί ἀξιώματα· τόν δέ Ὅσιον Μελέτιον οὔτε ὁ τῆς εὐσεβείας διάπυρος ἐραστής βασιλεύς, οὔτε οἱ ἄρχοντες ἐδυνήθησαν νά τόν καταπέισουν εἰς τό νά λάβῃ ἱερωσύνην· διά τί αὐτός ἐπροφυλάττετο ἀπό τήν δόξα τῶν ἀνθρώπων, ὡς πολλά βλαβεράν...»¹.

Ὁ Ὅσιος Μελέτιος συνέγραψε πολλά ἔργα, τό σπουδαιότερο τῶν ὁποίων εἶναι ἡ «Ἀλφαβηταλφάβητος». Ἀταλάντευτη θέση τοῦ Ὀσίου εἶναι ὅτι οἱ Λατίνοι εἶναι αἰρετικοί καί ὅτι ὅσοι ἔχουν κοινωνία μαζί τους κολάζονται. Λέει χαρακτηριστικά·

«Νῦν δέ τῆς ὑποθέσεως ἄρχομαι τῆς ὁγδόης,
ἐν ἧ καθυποδείξω σοι, Θεοῦ τῆ συνεργεία,
ὅτι, κἄν λέγωσι τινές τῶν καθ' ἡμᾶς ποιμένων
ἐξ ἀμαθείας τῶν Γραφῶν ἢ καθ' ἑτέρους τρόπους
ὡς Ἰταλῶν τά σφάλματα βραχύτατα τυγχάνει,
ὡς οὐκ εἰσὶν αἰρετικοί μηδ' ἀποκεκομμένοι
τοῦ τῶν πιστῶν συστήματος ἐκ τινος τῶν ἁγίων,
οὐδέ τό τούτοις κοινωνεῖν σφάλμα ψυχῆς καί βλάβη,
ψευδῶς φασι, κακῶς φασι, μακράν τῆς ἀληθείας.
Μέγιστα γάρ ἐσφάλησαν καί πάμπλειστα Λατῖνοι·
πᾶς τῶν Πατέρων ὁ χορός αὐτούς καταδικάζει,
αἰρετικοῖς συντάττεται καί σύμπας ὁ Λατῖνοις
συκοινωνῶν μεμέρισται Χριστοῦ καί τῶν ἁγίων...
... Ἐγnows, ἐξ ὧν εἰρήκαμεν ὀλίγων παρανόμων
ἐν δόγμασι βλασφημιῶν, παρατροπῶν ἐν ἔθει,
τούς Ἰταλούς αἰρετικούς; Πῶς γοῦν ἡ κοινωνία
ἡμῖν τούτων ἀβλαβῆς τοῖς ἐκτελοῦσι ταύτην;
Ἡ πῶς οὐκ ἄν αἰρετικοί κληθεῖεν οἱ Λατῖνοι,
τοσαῦτα παραβαίνοντες, καινίζοντες τοιαῦτα;...
... Τί λέγεις; Οὐκ αἰρετικούς καί Ἰταλούς προδήλως
ἅπαντα ταῦτα παριστᾶ καί φανερῶς ἐλέγχει,
καί σύν αὐτοῖς ἀθετητάς τῶν ὄρων τῆς ἀληθείας
ἅπαντας ἀποδείκνυσι τούς καθ' ἡμᾶς ποιμένας,
τούς ἀξιούντας Ἰταλοῖς συκοινωνεῖν ἀφόβως,
ὡς σφαλλομένοις μηδαμῶς εἰς τήν ὀρθοδοξίαν;»²

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΠΕΙΤΗΣ, *Νέον...*, σσ. 284-287.

² Σχ.βλ. V. LAURENT-J. DARROUZES, *Dossier...*, σσ. 554, 558-559.

Ἐναφερόμενος στό ψευδοβάπτισμα τῶν Λατίνων (δέν εἶχε καινοτομηθεῖ ἀκόμη τό ῥάντισμα) ὁ Ὅσιος Μελέτιος λέει τά ἑξῆς:

«Εἰς μίαν δέ κατάδυσιν βαπτίζουσιν τά βρέφη,
ἀντί δ' ἐλαίου κέχρηται σιέλῳ παρανόμως,
καί σὺν αὐτῷ προσφέρουσι ἄλας ἐν τῇ βαπτίσει,
καί διά ταῦτα Σύνοδος, ὡς οἶδας, ἡ δευτέρα,
καί μετ' αὐτῆς ἡ μετ' αὐτήν, ὡς ἀκριβῶς γινώσκεις,
ποιοῦσιν ὑπανάθεμα τούτους, ὡς παραβάτας·
πάλιν ὁ αὐτός·
καθάρσεις, λατίνων ἱερεῖς, καί ῥαντισμούς ποιοῦσι,
τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσιν ἐμμένοντες διόλου»¹.

Ἄλλοῦ πάλι γράφει:

«Ἐάνοι παντάπασιν εἰσί Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας,
οἱ τοῖς ἀζύμοις χρώμενοι, καί μεθ' ἑτερίζοντων
ὀφείλουσι λογίζεσθαι καί τούτοις συντετάχθαι»².

Σέ ἀνάλογους ἀγῶνες κατά τῶν Λατίνων καί τῶν Λατινοφρόνων καί ὑπέρ τῆς ἀγίας Ὁρθοδοξίας ἐπιδόθηκαν καί οἱ ἅγιοι Ἰωσήφ, Νικόλαος, Ἡσαΐας, οἱ μαθητές Ὁσίου Γρηγορίου Σιναΐτου³ κ. ἄ. Ἀλλά καί ὁ βίος τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου διασώζει ἓνα περιστατικό σχετικά μέ τούς ἀγῶνες τοῦ Ὁσίου κατά τῶν Παπικῶν. Σύμφωνα, λοιπόν, μέ τόν βίο τοῦ θεοφόρου Πατρός, καλέσθηκε κάποτε ὁ Ὅσιος ἀπό τήν Ἱερά Κοινότητα γιά νά συζητήσει δογματικά θέματα μέ παπικούς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔλθει γι' αὐτόν τόν σκοπό στό Ἅγιον Ὅρος. Ὅπως πάντοτε, ὁ Ὅσιος ἐμφανίσθηκε ρακένδυτος καί φορώντας τσαρούχια. Οἱ παπικοί προσεβλήθησαν καί διαμαρτυρήθηκαν. Ἀφοῦ δόθηκαν οἱ κατάλληλες ἐξηγήσεις, ἄρχισε ἡ συζήτηση. Οἱ παπικοί, κλονισθέντες ἀπό τόν πλοῦτο καί τήν δύναμη τῶν λόγων τοῦ Ὁσίου, ρώτησαν ἐάν ὑπάρχουν κι ἄλλοι στόν Ἄθω ὅμοιοι μέ τόν συνομιλητή τους. Καί ὁ Ὅσιος Πατήρ τούς ἀποκρίθηκε: «Εἶναι πλῆθος κι ἐγώ εἶμαι ὁ τελευταῖος»⁴.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά τονίσουμε ὅτι οἱ αἵρέσεις τοῦ Παπισμοῦ δέν ἐξαντλοῦνται μόνο σέ αὐτές, πού προαναφέρθηκαν. Ὑπάρχουν κι ἄλλες, ὅπως τό ἀλάθητο, τό χρισμα, ἡ μαριολατρεία, ἡ ἄσπιλος σύλληψη τῆς Θεοτόκου, ἡ ἀστήρικτη θέση ὅτι ὁ τάφος τῆς Θεοτόκου βρίσκεται στήν Ἔφεσο, τό καθαρτήριο πῦρ, ἡ περίσσεια τῶν ἔργων τῶν ἁγίων, ἡ ἐπάρατη οὐνία, κ.ἄ.⁵ Ἀλλά καί οἱ

¹ Σχ.βλ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *Ραντισμοῦ...*, σ. 19.

² Σχ.βλ. Θ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ, *Μελέτιος...*, σ. 109 καί *Οἱ ἀγῶνες...*, σσ. 240-242.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέον...*, σσ. 297-298, 301.

⁴ Σχ.βλ. *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος...*, σσ. 19-20.

⁵ Σχ.βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΚΟΡΗΣ, *Παπικές...*, ΑΡΧΙΜ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΨΑΝΗΣ, *Ὁρθοδοξία...*, ΑΡΧΙΜ. ΧΑΡΑΛ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ὁ Οἰκουμενισμός...*, καί *Ὁ Βίος...*, σσ. 102-108, ΑΡΧΙΜ. ΣΠΥΡ. ΜΠΙΛΛΗΣ, *Ὁρθοδοξία...*, ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, *Οὐνία*, ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ, *Οὐνία...*, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, *Δυτική θεολογία...* καί *Ἡ ἱκανοποίηση...*, ΝΙΚΟΣ ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Δογματική...Β'*. ΑΧΙΛΛΕ-

διαφορές στήν θεία αποκάλυψη, τήν θεολογία, τήν ἀνθρωπολογία, τήν Χριστολογία, τήν Ἐκκλησιολογία, τήν εἰκονολογία, τήν θεία λατρεία, τήν μυστηριολογία, τήν σωτηριολογία καί τήν ἐσχατολογία εἶναι τεράστιες καί χαώδεις. Ὁ Ὅσιος Νικόδημος δέν γράφει ἐπιστημονική ἐργασία κατά τῶν αἱρέσεων τοῦ Παπισμοῦ, ἀπλῶς, ὅπου τοῦ δίνεται ἡ δυνατότητα, δράττεται τῆς ἐδκαιρίας καί παρουσίαζει τίς πλάνες του.

ΑΣ ΠΙΤΣΙΛΚΑΣ, *Ἡ ἀληθινή «πέτρα»...*, ΜΗΤΡ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ, «Διακοπή...», ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΗΜΑΤΗΣ, «Περί παραχωρήσεως...», ΠΡΩΤΟΠΡ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, *Κείμενα... Β΄*, σσ. 533-545, ΜΑΡΚΟΣ ΕΦΕΣΟΥ Ο ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ, *Ἀντίρρησις...*, σσ. 39-43, 45-48, 55-56, 60 καί *Ἀπολογία...*, σσ. 109-110, 117, 130-133 καί *Θεοδρομία* Γ₁₋₄ (2001).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ αἵρεση, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀναίρεση καὶ καθαίρεση τῆς ἀληθείας καὶ τὴν παρευθὺ καὶ ἄμεση διαφορὰ καὶ νοθεΐα τῆς πίστεως καὶ τῶν δογμάτων, χωρίζει καὶ ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ ἐπομένως ἀκυρώνει τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχει δηλαδὴ σωτηριολογικὲς συνέπειες. Μὲ τὴν αἵρεση ὁ ἄνθρωπος δὲν σώζεται, δὲν μετέχει τοῦ Παραδείσου καὶ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Ἡ σωτηρία, ὡς δῶρο Θεοῦ, ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ὀρθὴ πίστη, τὴν Ὁρθοδοξία, καὶ τὴν ὀρθὴ ζωὴ, τὴν ὀρθοπραξία. Ὁ Ὅσιος Νικόδημος εἶναι τόσο σκληρὸς ἀπέναντι στίς αἱρέσεις, γιατί γνωρίζει ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ σωτηριολογία συνδέονται ἄρρηκτα. Δέν εἶναι «φανατικός». Γιά τὸν Ὅσιο ἡ ἀγάπη δέν μπορεῖ νά ἐκδηλώνεται ἐρήμην τῆς ἀληθείας. Θέλει τὴν ἔνωση ὡς μετάνοια, ἐπιστροφή καὶ ἐγκεντρισμὸ τῶν αἵρετικῶν στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Συγκεκριμένα ὁ Παπισμὸς, κατὰ τὸν Ὅσιο Νικόδημο, εἶναι κακόδοξος, βλάσφημος καὶ μισητός· τὸ βάπτισμα τῶν Παπικῶν εἶναι ψευδώνυμο καὶ μόλυσμα καὶ ὅσοι βαπτίσθηκαν σ' αὐτὸ εἶναι μολυσμένοι. Ἐπομένως, οὔτε κάποια «ἀδελφὴ» ἐκκλησία ἐκπροσωποῦν, οὔτε ἱερωσύνη ἔχουν, οὔτε ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ἡ ἱερωσύνη τους λογίζεται ὡς μαιροσύνη καὶ τὰ μυστήριά τους εἶναι κοινὰ καὶ ἄμοιρα ἀγιαστικῆς Χάριτος, ἄρα ἄκυρα. Ἡ προσθήκη τῆς αἱρέσεως τοῦ Filioque, δηλαδὴ ἡ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι παράνομη καὶ ὑπὸ ἀνάθεμα, καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο καὶ ἔσχατο τῶν κακῶν καὶ τὸ προκαταρκτικότερο αἷτιο τοῦ σχίσματος. Ὅσον ἀφορὰ τὸ Πάσχα οἱ Λατίνοι εἶναι σχισματικοί. Τὰ πρωτεῖα καὶ πρεσβεῖα τοῦ Ῥώμης καὶ τὸ εἰδικὸ προνόμιο ἐξουσίας στὴν καθόλου Ἐκκλησία, δηλαδὴ τὸ μοναρχικὸ καὶ ἀναμάρτητο ἀξίωμα, δέν στηρίζονται πουθενά, παρά μόνο σέ μύθους καὶ θρύλλους, ὅπως τὸ θρυλούμενο θέσπισμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Σίλβεστρο Ῥώμης. Ἀποκαλεῖ τὸν Πάπα Δίκερο Γίγα τῆς Ῥώμης, καὶ μίξη ἄμικτη καὶ τέρας ἀλλόκοτο τὴν συγκέντρωση στὸ πρόσωπό του τόσο τῆς κοσμικῆς ὅσο καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας. Οἱ ιδιότητες τοῦ Πάπα ὡς ἐσχάτου κριτῆ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐθεντίας, ὡς μονάρχης, ὡς ἐκκλήτου ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὡς ἀναμαρτήτου καὶ ὡς ἄκρου ἀρχιερέως εἶναι ψευδεπίπλαστες φαντασιοπληξίες καὶ ἐδράζονται μόνο στὴν ὄφρυ καὶ τὸ γαυρίαμα τοῦ Πάπα. Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου ἀντιβαίνει στὴν ἴδια τὴν πράξη τοῦ Χριστοῦ, πού εὐλόγησε τὸν γάμο, ὅσο καὶ στὰ λεγόμενα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν ἱερῶν Κανόνων. Ἡ κατάντια τῶν Παπικῶν καὶ τοῦ Πάπα φτάνει μέχρι καὶ τὴν ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνιση, οἱ ὁποῖοι κουρεμένοι καὶ ξυρισμένοι μοιάζουν σάν καλοὶ γαμβροί, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι φοροῦν πετραχήλιο καὶ ὠμόφορο, ἐνῶ ἡ παπαλήθρα, δηλαδὴ ἡ στρογγυλοειδῆς κουρά τῶν τριχῶν τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τους, παρομοιάζεται μὲ πορνικὸ στέφανο. Ἡ κατασκευὴ ἀγαλμάτων ἀντίκειται στὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καὶ ἡ εὐχή ἀγιασμοῦ, πού διαβάζεται στίς εἰκόνες εἶναι νεωτερικῆς παπικῆς προελεύσεως καὶ ὄχι ὀρθοδόξου. Ὁ Δίκερος πάπας τῆς Ῥώμης πράττει ἀντίχριστα, ὅταν τυπώνει κάτω στὸ πόδι του τὸν Ζωοποιὸ Σταυρὸ καὶ τὸν δίνει στοὺς προσερχομένους νά τὸν

ἀσπάζονται. Οἱ Λατῖνοι τρῶνε πνικτά ἢ θηριάλωτα ἢ θνησιμαῖα καί κρέας μέ αἷμα καί τό χεῖριστο, μόνο αἷμα, ἐνῶ οἱ μοναχοί τους κρεωφαγοῦν. Οἱ Παπιστές, ἐπίσης, σφάλλουν καί σέ λειτουργικά θέματα, ὅταν λειτουργοῦν δύο φορές τήν ἴδια ἡμέρα, ὅταν χρησιμοποιοῦν ἄζυμα, ὅταν δέν θερμαίνουν τό ζέον, ὅταν κοινωνοῦν τούς πιστούς μόνο ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι τά τίμια δώρα μεταβάλλονται σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ μέ τά ἰδρυτικά λόγια τοῦ Χριστοῦ. Σφάλλουν, ἀκόμη, ὑποστηρίζοντας τήν ἤδη γενομένη ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν καί κακῶν καί ἀδίκως κατηγοροῦν τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὅτι εἶναι στεῖρα ἀγίων μετά τό σχίσμα. Τέλος, σαφῆς θέση τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου εἶναι καί ἡ ἐξῆς· ὅτι τά κακόδοξα φρονήματα καί τά παράνομα ἔθη τῶν Λατίνων καί τῶν ἄλλων αἰρετικῶν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε· ἄν, ὅμως, βρίσκεται κάτι σ'αὐτούς, πού ὀρθῶς ἔχει καί βεβαιώνεται ἀπό τούς Κανόνες τῶν Ἱερῶν Συνόδων, αὐτό δέν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε, γιά νά μήν λανθάσουμε καί αὐτούς τούς Κανόνες.

Πολύ εὐστοχα ὁ Παπισμός ἔχει χαρακτηριθεῖ ὄχι μόνο ὡς αἵρεση, ἀλλά ὡς παναίρεση. Καί αὐτό γιατί ὁ Παπισμός δέν ἔχει μόνο μία αἵρεση, μόνο μία πλάνη, δέν χωλαίνει μόνο σέ ἓνα σημεῖο, ὅπως οἱ παλαιοί αἰρετικοί (Ἄρειος, Μακεδόσιος, Νεστόριος, Εὐτυχής, Διόσκορος, Σεβήρος κ.ἄ.), ἀλλά, ὅπως καταδείχθηκε ἀπό τήν παρούσα μελέτη καί τήν διδασκαλία τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου καί τῶν Θεοφόρων Πατέρων ἔχει ἀμέτρητες αἱρέσεις, δέν ἔχει ἀφήσει τίποτε ὀρθιο ἀπό τήν Ὁρθόδοξη διδασκαλία, τήν ἔχει διαστρέψει καί ἀλλοιώσει παντελῶς. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά ποῦμε ὅτι οἱ παλαιοί αἰρετικοί μπροστά στήν παναίρεση τοῦ Παπισμοῦ εἶναι «ἀγιοι». Παραλλήλως, πολύ ἀρμόδια εἶναι καί ἡ γνῶμη, πού ἐπικρατεῖ ὅτι μετά τίς δύο πτώσεις τοῦ Ἐωσφόρου καί τοῦ Ἀδάμ, ἔχουμε κι ἄλλη, τρίτη πτώση· αὐτή τοῦ Πάπα καί τοῦ Παπισμοῦ¹. Ἐπομένως, ἡ ἔνωση τῶν Παπικῶν μέ τήν Ὁρθόδοξη Καθολική Ἐκκλησία ἀναγκαίως προϋποθέτει τήν ἀποκήρυξη ὅλων αὐτῶν τῶν αἱρέσεων καί τήν ὁμολογία καθ'ὄλοκληρίαν τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας.

Ἐρμηνεύοντας ὁ Ὁσιος τό παύλειο χωρίο «μέχρι κατανήσωμεν οἱ πάντες εἰς τήν ἐνότητα τῆς πίστεως καί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»², μᾶς δίνει τήν ὀρθή ἔννοια τῆς ἐνώσεως, γιά τήν ὁποία τόν τελευταῖο αἰῶνα πολλοί ἐνδιαφέρονται. Λέει, λοιπόν, ὁ Ὁσιος ὅτι οἱ ἀπόστολοι, οἱ προφῆτες, οἱ εὐαγγελιστές, οἱ ποιμένες καί οἱ διδάσκαλοι πρέπει νά ἐργάζονται, νά κοπιάζουν καί νά οἰκοδομοῦν τούς χριστιανούς, ἕως ὅτου νά φθάσουμε ὅλοι στήν ἐνότητα τῆς πίστεως, δηλαδή ἕως ὅτου νά ἀποδειχθοῦμε ὅλοι ὅτι ἔχουμε μία καί τήν αὐτή πίστη. Καί οὔτε κατά τά δόγματα νά διαφέρουμε, οὔτε κατά τήν ζωή καί τά ἔργα νά ἔχουμε σχίσματα μεταξύ μας. Γιατί, τότε θά γίνει ἡ ἀληθινή ἔνωση τῆς πίστεως καί τότε θά γνωρίσουμε τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, ὅταν καί στά δόγματα εἴμασθε ὀρθόδοξοι καί φυλάττουμε τόν σύνδεσμο τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀγάπη εἶναι ὁ Χριστός.

¹ Σχ.βλ. ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΠΟΠΟΒΙΤΣ, *Ἄνθρωπος...*, σσ. 152, 159.

² Ἐφεσ. 4, 13.

Κατά τόν Οίκουμένιο «*ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐστίν τό μή διαφωνεῖν περὶ αὐτοῦ*». Οἱ θεῖοι Πατέρες, πού ἔγραψαν τίς ἱερές λειτουργίες, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ἀφοῦ δανείσθηκαν ἀπό αὐτό τό ρητό τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ζητοῦν ἀπό τόν Θεό τήν ἐνότητα τῆς πίστεως, τό ὁποῖο ἐρμηνεύοντας ὁ σοφός ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας, λέει· «*Τί δέ ἐστίν ἡ τῆς πίστεως ἐνότης; Ἀνὴρ φησί δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ¹. Δίψυχον λέγων τόν ἀμφίβολον, τόν οὐδαμῶς βέβαιον. Ὁ γάρ τοιοῦτος ἐφ' ἐκάτερα κλίνων, οὐδετέρωθι βαίνει βεβαίως. Τοῦτου τό ἐναντίον δηλοῦται διὰ τῆς ἐνώσεως, τό πάγιον, τό βέβαιον, τό ἐστός. Ὁ μὲν γάρ πιστεύων βεβαίως, ἐν τε γινώσκει περὶ τοῦ πράγματος, ἢ τό εἶναι ἢ τό μή εἶναι. Ὁ δέ ἀμφίβολος πρὸς ἄμφω ρέπον καί ἀπό τῆς προσηγορίας γίνεται δῆλος*»².

«*Ἄνδρα τέλειον καί μέτρον ἡλικίας*» ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τήν τελειότερη γνώση τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, καθώς καί «*πλήρωμα Χριστοῦ*» ὀνομάζει τήν παντελεῆ καί ὀλόκληρη γνώση του καί πίστη. Ὅτι δηλαδή Αὐτός, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος καί ἴσος μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἔγινε ἄνθρωπος, ἔχοντας μία ὑπόσταση μέ δύο φύσεις, ἐνέργειες καί θελήματα. Καί ὅτι συγκάθεται μέ τόν Πατέρα μέ τό σῶμα καί μέ αὐτό τό σῶμα θά ἔλθει νά κρίνει ζῶντες καί νεκρούς, καί ὅσα ἄλλα δόγματα νοοῦνται ὀρθῶς καί λέγονται ἀπό τίς ἱερές Συνόδους, τούς διδασκάλους καί τούς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας περὶ Χριστοῦ³.

Μιά τέτοια ἔνωση ἔγινε κατά τόν καιρό τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ἡ ὁποία τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν μπορεῖ νά ἀποτελέσει παράδειγμα γιά σήμερα. Μέγα κατόρθωμα τῆς συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας, πού συνεκλήθη τό 362 μ.Χ. μέ τήν πρόνοια τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, στάθηκε τό νά ἐνώσει τούς Ἀνατολικούς μέ τούς Δυτικούς, οἱ ὁποῖοι ἄκρως διαφοροποιοῦνταν καί εἶχαν μέγα σχίσμα μεταξύ τους, ἐπειδή οἱ μὲν Ἀνατολικοί, λέγοντας εὐσεβῶς ἐπί Θεοῦ μία οὐσία καί τρεῖς ὑποστάσεις καί ὄχι μία ὑπόσταση ἢ τρία πρόσωπα, κατηγοροῦνταν ἀπό τούς Ἰταλούς ὅτι εἶναι Ἀρειανοί (ἐπειδή ὁ Ἄρειος ὁμολογοῦσε μὲν τρεῖς ὑποστάσεις ἐπί Θεοῦ, ἕτεροφυεῖς ὁμως καί ἕτερουσίους, ἀλλά δέν δεχόταν τρία πρόσωπα μιᾶς φύσεως). Οἱ δέ Ἰταλοί, ἐξαιτίας τῆς στενότητος τῆς γλώσσας τους, ἔχοντας μία λέξη, τήν ὑπόσταση, πού δήλωνε καί τήν οὐσία καί τήν ὑπόσταση, δέν ἔλεγαν τρεῖς ὑποστάσεις ἐπί Θεοῦ, γιά νά μήν φανοῦν ὅτι δοξάζουν καί τρεῖς οὐσίες στήν ἁγία Τριάδα, ἀλλά ἀντί τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἔλεγαν τρία πρόσωπα καί ἀντί τῆς μιᾶς οὐσίας, ἔλεγαν μία ὑπόσταση. Γι' αὐτό καί κατηγοροῦνταν ἀπό τούς Ἀνατολικούς ὅτι εἶναι Σαβελλιανοί (γιατί ὁ Σαβέλλιος ἔλεγε μία τριώνυμη ὑπόσταση ἐπί Θεοῦ). Γι' αὐτό αὕτη ἡ Σύνοδος, ἀφοῦ συνεκάλεσε τούς Ἀνατολικούς καί τούς Δυτικούς καί ἔμαθε ἀπ' αὐτούς ὅτι τά τρία πρόσωπα καί οἱ τρεῖς ὑποστάσεις διαφέρουν μόνο κατά τήν λέξη καί τήν προφορά, ἀλλά ἔχουν μία

¹ Ἰάκ. 1, 8.

² Σχ.βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, *Εἰς τήν θείαν...*, κεφ. 15^ο, §3, σ. 90.

³ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὰς ΙΔ'... Β'*, σσ. 433-434.

καί τήν αὐτή σημασία καί ἔννοια· παρομοίως καί ἡ οὐσία καί ἡ ὑπόσταση, ὄντας διαφορετικές κατά τόν ἦχο, ἀλλά ἐπί μιᾶς καί τῆς αὐτῆς ἐννοίας καί πράγματος λέγονται, συγχώρησε καί στούς μέν καί στούς δέ νά λένε αὐτές τίς διάφορες λέξεις ὡς ἐνωμένες κατά τήν σημασία καί τό πρᾶγμα, ἀφοῦ πρῶτον ἀναθεμάτισαν τόν Ἄρειο καί τόν Σαβέλλιο καί ἔτσι τοῦς ἔνωσε. Γιατί, ἡ ἀλήθεια δέν βρίσκεται στά ὀνόματα, ἀλλά στά πράγματα¹.

Ὁ Ὅσιος Νικόδημος δέν εἶχε μίσος πρός τά πρόσωπα, ἀλλά πρός τίς ἀντορθόδοξες καί βλάσφημες πράξεις, ἐνέργειες καί δηλώσεις τους. Ἀγαποῦσε πολύ τοῦς αἰρετικούς, ὡς πρόσωπα, μισοῦσε, ὅμως, πολύ τίς αἰρέσεις τους. Μᾶς καλεῖ ὅλους μας νά εἴμαστε πλήρεις γνώστες τῶν Ὁρθοδόξων δογμάτων καί ἀσυμβίβαστοι σέ κάθε νόθευση καί παραχάραξή τους. Τάσσεται ὑπέρ τοῦ διαλόγου μέ τοῦς αἰρετικούς – ἄλλωστε καί ὁ ἴδιος διαλέχθηκε μέ τοῦς Παπικούς – μέ τήν προϋπόθεση αὐτός νά στηρίζεται στήν πλούσια ἐκκλησιαστική, ποιμαντική, δογματική, λειτουργική, ἀσκητική, ἡσυχαστική, νηπτική, φιλοκαλική, παραδοσιακή, χριστοκεντρική, ἀποστολική, πατερική καί ἱεροκανονική θεολογία καί παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Ὅταν δέν στηρίζεται πάνω σ'αὐτές τίς ἀρχές, πρέπει νά διακόπτεται. Δυστυχῶς σήμερα ὁ θεολογικός διάλογος Ὁρθοδόξων καί αἰρετικῶν διεξάγεται ὄχι μόνο ἐρήμην αὐτῶν τῶν ἀρχῶν, ἀλλά καί μέ δογματικές ὑποχωρήσεις ἐκ μέρους τῶν Ὁρθοδόξων, ἐνῶ οἱ αἰρετικοί μένουν οὐσιαστικά ἀνυποχώρητοι². Ἡ θεολογία μπορεῖ νά ἀσκεῖται ὀρθοδόξως, πατερικῶς καί ἀνατολικῶς, πρῶτον, ἀπό αὐτούς, πού ἔχουν φθάσει στή νηπτική θεωρία-θεοπτία τοῦ ἀκτίστου Θείου Φωτός, δεύτερον, ἀπό αὐτούς, πού ἔχουν τόν φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τρίτον, ἀπό αὐτούς, πού βρίσκονται στό στάδιο τῆς καθάρσεως τῆς καρδίας τό μετριώτατον. Ὁ θεολόγος πρέπει νά ἀκολουθεῖ τά στάδια τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς ἐλλάμψεως-θεωρίας-θεοπτίας. Διαφορετικά ἡ θεολογία γίνεται δαιμονική.

Μᾶς προκαλεῖ ἐντύπωση ὅτι, ἐνῶ ἔγιναν καί γίνονται ἐπί ἑκατό χρόνια περίπου οἱ διάλογοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τοῦς αἰρετικούς, χωρίς κανένα ἀποτέλεσμα, καμμία καρποφορία καί καμμία μεταστροφή αἰρετικοῦ σέ Ὁρθόδοξο, δέν ἔγινε καί δέν γίνεται κανένας ἐνδοορθόδοξος διάλογος. Γιατί ἄραγε; Μήπως πρέπει νά κάνουμε αὐτοκριτική, αὐτογνωσία, αὐτομεμψία, αὐτοκατηγορία καί νά μετανοήσουμε πρῶτα ὅλοι μας καί Ὁρθόδοξοι καί αἰρετικοί καί νά ἐπαναπροσδιορίσουμε τίς θεολογικές καί ποιμαντικές μας ἀρχές, στηριζόμενοι στήν Ἀποστολική, μαρτυρική, προφητική καί πατερική μας παράδοση;

Μέ τήν ἐμπειρική του θεολογία ὁ ἁγιορείτης ἅγιος, πρωταγωνιστής τοῦ κινήματος τῶν Κολλυβάδων, ἀνανέωσε τήν θεολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μαζί μέ τοῦς ἄλλους Ἁγίους Κολλυβάδες τόν 18^ο αἰῶνα, μόνο καί μόνο γιά νά μὴν περάσει ὁ εἰσαγόμενος τότε δυτικός Διαφωτισμός ἢ μᾶλλον

¹ Σχ.βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, σ. 582.

² Σχ.βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, «Οἱ διάλογοι...», ΚΩΝ/ΝΟΣ ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, *Ἡ ἀλήθεια... καί Ὁ Οἰκουμενισμός*, σσ. 12-16.

σκοταδισμός και ἐργάσθηκε γιά νά ἀποτραποῦν ἐξ ἴσου τόσο οἱ ἐξισλαμισμοί ὅσο καί οἱ ἐκλατινισμοί.

Ἡ ὀρθοδοξώτατη θεολογία τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου βρῆκε καί βρίσκει μεγάλο ἀντίκρουσμα σέ πολλούς συγχρόνους ὀρθοδόξους καί παραδοσιακούς θεολόγους. Ἐμεῖς, γιά νά συνδέσουμε τήν θεολογία τοῦ Ὁσίου μέ τήν ἐποχή μας, θά ἀναφερθοῦμε σέ ἕνα μόνον σύγχρονο θεολόγο, τόν πατέρα Γεώργιο Φλωρόφσκυ. Γράφει ὁ ἴδιος· «Σάν μέλος καί ἱερεὺς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πιστεύω ὅτι ἡ Ἐκκλησία, μέσα στήν ὁποία βαπτίσθηκα καί ἀνατρέφθηκα, εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἀληθινή Ἐκκλησία, ἡ μόνη ἀληθινή Ἐκκλησία. Καί τό πιστεύω γιά πολλούς λόγους: Ἐνεκα τῆς προσωπικῆς πεποιθήσεως καί ἔνεκα τῆς ἐσωτάτης βεβαιώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού πνέει στά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καί ἔνεκα τῶν ὅσων εἶναι δυνατόν νά γνωρίζω ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί ἀπό τήν καθολική (ὀρθόδοξο) παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Εἶμαι ὑποχρεωμένος, λοιπόν, νά θεωρῶ ὅλες τίς ὑπόλοιπες χριστιανικές Ἐκκλησίες ὡς ἐλαττωματικές καί σέ πολλές περιπτώσεις μπορῶ νά προσδιορίσω αὐτές τίς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Γι'αὐτό, λοιπόν, ἡ ἔνωσις τῶν Χριστιανῶν, γιά'μένα, σημαίνει ἀκριβῶς τήν παγκόσμια ἐπιστροφή στήν Ὁρθοδοξία. Δέν ἔχω καμμία ἀπολύτως ὁμολογιακή πεποίθησις ἢ πεποιθήσις μου ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν *Una Sancta* (πιστεύω στήν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικήν, Ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν, τήν Ὁρθοδοξίαν)¹. Μέ τό αὐτό Πνεῦμα τῆς πίστεως ὁμολογεῖ τήν πιστότητά του στήν Ὁρθοδοξία καί ὁ ἕτερος σύγχρονος ὁμολογητής, ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰουστίνος Πόποβιτς².

Ἀλλά, στίς ἀποκαλυπτικές καί ἔσχατες ἡμέρες, πού ζοῦμε, ἡ ἀνά τόν κόσμον Ἁγία Ὁρθοδοξία δέχεται καίρια πλήγματα ἀπό τήν αἵρεση τοῦ διαχριστιανικοῦ καί διαθρησκειακοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ὁ ὁποῖος προωθείται ἀπό Ὁρθοδόξους λαϊκούς θεολόγους καί ἀπό Ὁρθοδόξους κληρικούς, ἱερεῖς, ἀρχιμανδρίτες, ἐπίσκοπους, ἀρχιεπισκόπους καί πατριάρχες, οἱ ὁποῖοι κανονικά πρέπει νά ὀνομάζονται Ὁρθόδοξοι οἰκουμενιστές καί οἱ ὁποῖοι θέλουν νά ὑποτάξουν καί νά παραδώσουν ἀλυσσοδεμένη καί ἀτιμωμένη τήν Ὁρθοδοξία στήν παναίρεση τοῦ Παπισμοῦ. Γι'αὐτό καί τελευταῖα γίνεται πολὺς λόγος γιά τήν «ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν», χωρὶς ὅμως νά λαμβάνονται ὑπόψιν οἱ τεράστιες καί ἀνυπέρβλητες δογματικές διαφορές. Τό κυριώτερο πρόβλημα τῆς Ὁρθοδοξίας δέν εἶναι αὐτές καθ'ἑαυτές οἱ αἱρέσεις καί οἱ αἰρετικοί, ἀλλά οἱ Ὁρθόδοξοι οἰκουμενιστές, οἱ ἐσωτερικοί ἐχθροί της. Πρὸς ἀντιμετώπιση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος τόν πρῶτο λόγο κατέχει ἡ ἐνημέρωση τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος περί τῶν αἱρέσεων τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Παραλλήλως, ἐπικροτοῦμε καί ἐμεῖς προσωπικά τήν πρόταση, πού ἔχει ἤδη διατυπωθεῖ ἀπό ἀγιορείτες μοναχοὺς³, δηλαδή νά συγκληθεῖ πανορθόδοξη σύνοδος, ἀποτελουμένη ἀπό παραδοσιακούς ὀρθοδόξους λαϊκούς θεολόγους, κληρικούς, μοναχοὺς, ἱερεῖς,

¹ Σχ.βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, *Θέματα...*, σ. 219.

² Σχ.βλ. ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΠΟΠΟΒΙΤΣ, *Ὁρθόδοξος...*

³ Σχ.βλ. «Ἀνοικτή ἐπιστολή...».

ἀρχιμανδρίτες, ἐπισκόπους καί ἀρχιεπισκόπους, ἢ ὅποια νά ἀποφασίσει τήν διακοπή τοῦ μνημοσύνου τῶν οἰκουμενιστῶν ἀρχιεπισκόπων καί πατριαρχῶν, σύμφωνα ἄλλωστε μέ τόν λα΄ Ἀποστολικό Κανόνα καί τόν ιε΄ Κανόνα τῆς ΑΒ΄ Συνόδου ἐπί Μεγάλου Φωτίου. Ταπεινά, φρονοῦμε ὅτι αὐτή θά ἦταν καί ἡ θέση τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου μπροστά στόν κίνδυνο αὐτό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ὁ Παπισμός, κατά τόν Ὅσιο Νικόδημο, εἶναι κακόδοξος, βλάσφημος καί μισητός. Τό βάπτισμα τῶν Παπικῶν εἶναι ψευδώνυμο καί μόλυσμα καί ὅσοι βαπτίσθηκαν σ' αὐτό εἶναι μολυσμένοι. Ἡ ἱερωσύνη τους λογίζεται ὡς μιαιροσύνη καί τά μυστήριά τους εἶναι κοινά καί ἄμοιρα ἁγιαστικῆς Χάριτος, ἄρα ἄκυρα. Ἡ προσθήκη τῆς αἰρέσεως τοῦ Filioque, δηλαδή ἢ καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι παράνομη καί ὑπό ἀνάθεμα, καί ἀποτελεῖ τό πρῶτο καί ἔσχατο τῶν κακῶν καί τό προκαταρτικώτατο αἷτιο τοῦ σχίσματος. Ὅσον ἀφορᾷ τό Πάσχα οἱ Λατίνοι εἶναι σχισματικοί, ἐπειδή ἐκαινοτόμησαν τό πασχάλιο καί τό καλαντάριο καί γι' αὐτό χωρίσθηκαν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Τά πρωτεῖα καί πρεσβεῖα τοῦ Ῥώμης καί τό εἰδικό προνόμιο ἐξουσίας στήν καθόλου Ἐκκλησία, δηλαδή τό μοναρχικό καί ἀναμάρτητο ἀξίωμα, δέν στηρίζονται πουθενά, παρά μόνο σέ μύθους καί θρύλλους, ὅπως τό θρυλούμενο θέσπισμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τόν Σίλβεστρο Ῥώμης. Ὁ Ὅσιος ἀποκαλεῖ τόν Πάπα Δίκερο Γίγα τῆς Ῥώμης, καί μίξη ἄμικτη καί τέρας ἀλλόκοτο τήν συγκέντρωση στό πρόσωπό του τόσο τῆς κοσμικῆς ὅσο καί τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας. Οἱ ιδιότητες τοῦ Πάπα ὡς ἐσχάτου κριτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐθεντίας, ὡς μονάρχου, ὡς ἐκκλήτου ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὡς ἀναμαρτήτου καί ὡς ἄκρου ἀρχιερέως εἶναι ψευδεπίπλαστες φαντασιοπληξίες καί ἐδράζονται μόνο στήν ὀφρῦ καί τό γαυρίαμα τοῦ Πάπα. Ἡ ὑποχρεωτική ἀγαμία τοῦ κλήρου ἀντιβαίνει στήν ἴδια τήν πράξη τοῦ Χριστοῦ, πού εὐλόγησε τόν γάμο, ὅσο καί στά λεγόμενα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καί τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Ἡ κατάντια τῶν Παπικῶν καί τοῦ Πάπα φτάνει μέχρι καί τήν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση, οἱ ὅποιοι, κουρεμένοι καί ξυρισμένοι, μοιάζουν μέ καλούς γαμπρούς μέ τήν διαφορά ὅτι φοροῦν πετραχήλι καί ὠμόφορο, ἐνῶ ἡ παπαλήθρα, δηλαδή ἡ στρογγυλοειδῆς κουρά τῶν τριχῶν τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τους, παρομοιάζεται μέ πορνικό στέφανο. Ἡ κατασκευή ἀγαλμάτων ἀντίκειται στήν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο καί ἡ εὐχή ἁγιασμοῦ, πού διαβάζεται στίς εἰκόνες εἶναι νεωτερικῆς παπικῆς καί ὄχι ὀρθοδόξου προελεύσεως. Ὁ δίκερρος Πάπας τῆς Ῥώμης πράττει ἀντίχριστα, ὅταν τυπώνει κάτω στό πόδι του τόν Ζωοποιό Σταυρό καί τόν δίνει στους προσερχομένους νά τόν ἀσπάζονται. Οἱ Λατίνοι τρῶνε πνικτά ἢ θηριάλωτα ἢ θνησιμαῖα καί κρέας μέ αἷμα καί τό χερίστο, μόνο αἷμα, ἐνῶ οἱ μοναχοί τους κρεωφαγοῦν. Οἱ Παπιστές σφάλλουν, ἐπίσης, καί σέ λειτουργικά θέματα, ὅταν λειτουργοῦν δύο φορές τήν ἴδια ἡμέρα, ὅταν χρησιμοποιοῦν ἄζυμα, ὅταν δέν θερμαίνουν τό ζέον, ὅταν κοινωνοῦν τούς πιστούς μόνο ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι τά Τίμια Δώρα μεταβάλλονται σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ μέ τά ἰδρυτικά λόγια τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σφάλλουν, ἀκόμη, ὑποστηρίζοντας τήν ἤδη γενομένη ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν καί κακῶν καί ἀδίκως κατηγοροῦν τήν Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία ὅτι εἶναι στεῖρα ἀγίων μετά τό σχίσμα. Τέλος, σαφῆς θέση τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου εἶναι καί ἡ ἐξῆς· ὅτι τά κακόδοξα φρονήματα καί τά παράνομα ἔθη τῶν Λατίνων καί τῶν ἄλλων αἰρετικῶν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε· ἄν, ὅμως, βρίσκεται κάτι

σ'αυτούς, πού ὀρθῶς ἔχει καί βεβαιώνεται ἀπό τούς Κανόνες τῶν Ἱερῶν Συνόδων, αὐτό δέν πρέπει νά μισοῦμε καί νά ἀποστρεφόμεσθε, γιά νά μήν λανθᾶσουμε καί αὐτούς τούς Κανόνες.

SUMMARY

The Papacy, according to Saint Nicodemos the Hagiorite, is disreputable, blasphemous and detestable. The baptism of the Papists is fictitious and a contamination, and they, who have been baptised in this baptism, are contaminated. Their priesthood is impure' their sacraments are without meaning and deprived of the Grace of God, so invalid. The addition of the heresy of the Filioque, that is the emanation of the Holy Spirit also from the Son, is a violation of the Church canons and so an excommunication, and constitutes the first and utmost of the damages and the primary cause of the schism. As for the Easter, the Latins are schismatical, because they innovated the Easter Canon and the Calendar and for this reason they seperated from the Orthodox Church. The Pope's precedence and priority and the specific privilege of authority in the entire Church, that is the monarchical and sinless axiom, are based on nothing, but legends and rumors, like the legendary decree of Constantine the Great to Silvestre, bishop of Rome. Saint Nicodemos calls the Pope a two Horned Giant of Rome and unmixed

mixing and an odd monster, who concentrates the secular and spiritual authorities in his person. The Pope's capacities, as the supreme judge of the Church, sole authority, monarch, summoned of the entire world, sinless human being and supreme prelate, are false fantasies and they are based only on the Pope's pride and arrogance. The clergy's obligatory celibacy goes against Christ's action, who blessed the marriage and what the Apostle Paul and the Holy Canons say. The Papists' and the Pope's plight reaches even their appearance, by having short hair and being clean shaven, who look like handsome grooms, with the difference that they wear a stole and a pallium, while the papalithra, that is the round haircut at the top of their head, resembles a prostitute's crown. The structure of statues is opposed to the seventh (7th) Ecumenical Synod and the sanctifying prayer, which is read to the icons, is of later-day pontifical and not Orthodox origin. The two Horned Pope of Rome acts in an antichristian way, when he places the Live-giving Cross on his foot and he asks the faithful to kiss it. The Latins eat freshly killed strangled or hunted or dead animals and meat with blood and, what is worst, drink only blood, while their monks eat meat. The Papists also make a mistake in liturgical matters, when they have mass twice a day, when they use unleavened bread, when they don't boil the water for the Holy Communion, when the faithful receive Communion only with the Body of Christ, but also when they claim that the Holy Gifts are changed into Christ's Body and Blood with the founding words of Christ and not with the invocation of the Holy Spirit. Also, they commit an error, when they support that the pleasure of what is considered bad and good has already passed and they unfairly accuse the Orthodox Church that she is sterile of Saints after the schism. Finally, Saint Nicodemus' clear position is that we should hate and detest the Latins' and other heretics' disreputable opinions and unlawful customs' but, if there is something in them, which is right and confirmed by the Canons of the Holy Synods, we shouldn't hate and detest it, so as not to mistake the Canons.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Α'. ΠΗΓΕΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Άπολογητικός...

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, *Άπολογητικός κατά
Άρειανῶν ἢ ἀπολογητικός δεύτερος*, ἐκδ.
Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.8, Θεσσαλο-
νίκη 1976, σσ. 32-261.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Ἐπιστολή...

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, *Ἐπιστολή πρὸς ἄ-
πανταχοῦ μοναχοὺς περὶ τῶν γεγενημένων
παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ Κωνσταντίου*,
ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.9, Θεσ-
σαλονίκη 1976, σσ. 220-381.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Περὶ σαββάτων...

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, *Περὶ σαββάτων καὶ
περιτομῆς ἐκ τῆς Ἐξόδου*, ἐκδ. Γρηγόριος
ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.12, Θεσσαλονίκη
1977, σσ. 120-135.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ,

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Ἀνάκρισις ἤτοι*

Ἀνάκρισις...

συζητήσεις καὶ γυμνασία Ὀρθοδόξου καὶ Ἀκεφάλου περὶ τινῶν χρήσεων, ὧν προφέρουσιν ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων πᾶσαι αἱρέσεις, αἱ ἀθετεῖν βουλόμεναι τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ, λέγω δὴ, αἱ ἀπὸ Οὐάλεντος καὶ Μάνεντος καὶ Μαρκίωνος καὶ καθεξῆς, ἕως Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου καὶ Σευήρου καὶ Θεοδοσίου καὶ Γαϊανοῦ, τῶν μίαν λεγόντων φύσιν τῆς σαρκός καὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἑμμανουήλ, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν, κεφ. Π', ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.13^Α, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 242-295.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, 101^η Ἐπιστολή

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, 101^η Ἐπιστολή, PL 32-47

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Ἐπιστολή 154^η

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Ἐπιστολή 154^η, PL 32-47

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Ἐπιστολή...

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Ἐπιστολή πρὸς Προκουλιανό, PL 32-47

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Περὶ αἱρέσεων

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ, Περὶ αἱρέσεων, αἵρεσις 40^η, 46^η, PL 32-47

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Γιοῦρις

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, Γιοῦρις,
PG 138.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
25^η ἀσκητική...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, 25^η ἀσκητική διάταξη, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.9, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 394-547.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Θ' ὁμιλία προτρεπτική...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, Θ' ὁμιλία προτρεπτική εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.6, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 246-281.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Λειτουργία...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, Λειτουργία Ἁγίου Βασιλείου, PG 31, 1629-1658.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Ὁμιλία η'...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, Ὁμιλία η' εἰς τὴν Ἑξαήμερον, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.4, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 298-337.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ,
Περὶ Ἁγίου...

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΜΕΓΑΣ, Περὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.10, Θεσσαλονίκη 1974, σσ. 278-503.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ,
Ἱερά...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Ἐπιστολή...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Κατά λατίνου...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Λόγος περί θείας...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Λόγος Η'...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Λόγος Θ'...

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ,
Τά εύρεθέντα...

ΓΕΡΜΑΝΟΣ, ΚΩΝ/ΛΕΩΣ,
Περί μυστικῆς...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Δίστιχες...

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Ἱερά Κατήχη-*
σις

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Ἐπιστολή τῶ εύλα-*
βεστάτῳ καί λογιωτάτῳ ἐν ἱερεῦσι κυρῶ
Νικήτῃ τῶ Μυρσινιώτῃ ἐν Ῥόδῳ, Τά πα-
ραλειπόμενα, τ. γ', ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος,
Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 136-138

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Κατά λατίνου Σκα-*
ράνου, Τά εύρεθέντα, τ. α'-γ', ἐκδ. Β. Ρηγό-
πουλος, Θεσσαλονίκη 1990-1.

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Λόγος περί θείας*
ἐνεργείας, Τά εύρεθέντα, τ. α', ἐκδ. Β. Ρη-
γόπουλος, Θεσσαλονίκη 1991.

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Λόγος Η' περί τῆς*
θείας Τριάδος ἐν τῶ αὐτῶ ῥηθείς παλατίῳ,
παριστῶν ἐναργῶς ὅτι τοὺς τήν προσθήκην
τολμήσαντας καί συνοδικῶς καί ἰδίως οἱ
θεῖοι πατέρες τῶ ἀναθέματι καθυποβάλ-
λουσι, Τά εύρεθέντα, τ. α', ἐκδ. Β. Ρηγό-
πουλος, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 134-148.

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Λόγος Θ' περί τῆς*
θείας Τριάδος λαληθείς ἐν τῶ βασιλικῶ
κοιτῶνι ἀποδεικνύων σαφέστατα ὅτι, τό
ἐκ Πατρός δι' Υἱοῦ Πνεῦμα τό ἅγιον λέγε-
σθαι, οὐχί τήν τῆς ὑποστάσεως πρόδον,
ἀλλά τήν πρός ἡμᾶς χορηγίαν σημαίνει
τοῦ Πνεύματος, Τά εύρεθέντα, τ. α', ἐκδ.
Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1991, σσ.
149-163.

ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, ΙΩΣΗΦ, *Τά εύρεθέντα, τ. α'-*
γ', ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη
1990-1.

ΓΕΡΜΑΝΟΣ, ΚΩΝ/ΛΕΩΣ, *Περί μυστικῆς*
θεωρίας, PG 98, 383-454.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Δίστιχες ἥρωε-*
λεγείες γνώμες, ἐκδ. Γρηγόριος Παλαμᾶς,
ΕΠΕ, τ. 9 ἢ 10, Θεσσαλονίκη 1985 ἢ 1986.

- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Ἐπιστολή...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Λόγος Γ΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Λόγος δ΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Λόγος κα΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Λόγος λα΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ,
Λόγος μα΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΝΥΣΣΗΣ,
Λόγος...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ,
Α΄ λόγος...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ,
Λόγοι...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ,
Ὁμιλία ξ΄...
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Ἐπιστολή ρβ΄ πρὸς Κληδόνιον κατὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου Β΄*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.7, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 194-204.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος Γ΄ περὶ ἀρχῶν*, ἐκδ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ. 9 ἢ 10, Θεσσαλονίκη 1985 ἢ 1986.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος δ΄ κατὰ Ἰουλιανοῦ Βασιλέως ἱσσηλιτευτικός πρῶτος*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.3, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 18-181.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος κα΄ εἰς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.6, Θεσσαλονίκη 1980, σσ. 40-95.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος λα΄ Θεολογικός περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.4, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 196-255.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ, *Λόγος μα΄ εἰς τὴν Πεντηκοστήν*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.5, Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 114-151.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΝΥΣΣΗΣ, *Λόγος κατηχητικός ὁ Μέγας*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.1, Θεσσαλονίκη 1979, σσ. 386-543.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ, *Α΄ λόγος ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.2, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 60-259.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ, *Λόγοι ἀποδεικτικοί δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, ἐκδ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.1, Θεσσαλονίκη 1981, σσ. 68-337.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΠΑΛΑΜΑΣ, *Ὁμιλία ξ΄ ρηθεῖσα ἐν τῇ ἀγίᾳ ἑορτῇ τῶν φώτων, ἐν ἧ καὶ κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἔκφανσις τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ βαπτισθέντος*, ἐκδ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.11, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 506-535.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ,
Κεφάλαια...

Διαταγαί...

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ,
Περί θείων...

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ,
Περί θείων...

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ,
Περί μυστικής...

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Δωδεκάβιβλος

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Δωδεκάβιβλος

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Δωδεκάβιβλος' περί τῶν ἐν...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κεφάλαια δι' ἄκρο
στιχίδος ρκγ', PG 150, 1288 AC.*

Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων, ἐκδ. Ἀποστολική
Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
ΒΕΠΕΣ 2, Ἀθήναι 1955, σσ. 118-138.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περί θείων
ὀνομάτων Περί ἀγαθοῦ, φωτός καλοῦ, ἔρω-
τος, ἐκστάσεως, ζήλου καί ὅτι τό κακόν
οὔτε ὄν οὔτε ἐξ οὐκ ὄντος οὔτε ἐν τοῖς
οὔσι, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκη-
τικῶν*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ,
τ.3, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 44-229,
σσ. 120-148.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περί θείων
ὀνομάτων' Περί ἠνωμένης καί διακεκρι-
μένης θεολογίας καί τίς ἡ θεία ἔνωσις καί
διάκρισις, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί
ἀσκητικῶν*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς,
ΕΠΕ, τ.3, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 44-229,
σσ. 62-83.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗΣ, *Περί μυστι-
κῆς θεολογίας' Τίνες αἱ καταφατικαί θεο-
λογίαι, τίνες αἱ ἀποφατικαί, Φιλοκαλία
τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν*, ἐκδ. Γρηγό-
ριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.3, Θεσσαλονίκη
1986, σσ. 476-489, σσ. 482-487.

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβι-
βλος, τ.α' -στ',* ἐκδ. Β.Ρηγόπουλος, Θεσ-
σαλονίκη 1982-3.

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβι-
βλος, βιβλίον 8^ο, κεφ. 12^ο, §δ' περί Συμεῶν
καί Ἰωάννου Ἱεροσολύμων τῶν κατά Ἀζύ-
μων γραψάντων καί μαρτυριῶν Λατινικῶν
τῆς δι' ἐνζύμου λειτουργίας αὐτῶν καί περί
τοῦ διά τούς Ἐβιονίτας ῥητοῦ τοῦ ἁγίου
Ἐπιφανίου, οὗ οἱ Λατίνοι ὡς ἰσχυροῦ ἐπι-
χειρήματος ἐπιλαμβάνονται, τ.δ',* ἐκδ. Β.Ρη-
γόπουλος, Θεσσαλονίκη 1983.

ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Δωδεκάβι-
βλος' περί τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρ-
χευσάντων, βιβλίον 12^ο, κεφ. 2^ο, §β' περί τοῦ
γεγονότος θαύματος ἐν Βελεγραδίῳ κατά
τῆς προσθήκης τῶν δέκα ἡμερῶν παρά τῶν
Λατίνων, παρόντος τοῦ Ἱεροσολύμων Παί-*

- ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Τόμος...
- ΔΩΡΟΘΕΟΣ, ΑΒΒΑΣ, *Έργα...*
- ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ, ΚΥΠΡΟΥ,
Πανάριον...
- ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟΣ
- ΕΥΣΕΒΙΟΣ, ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ,
Έκκλησιαστική...
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, ΚΥΡΟΥ,
Εἰς τὰ ἄπορα...
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, ΚΥΡΟΥ,
Έπιστολή πρὸς Ἰωάννην...
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ,
Έπιστολή πρὸς διάκονον...
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ,
Τοῦ ἁγίου Παύλου...
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ,
Έρμηνεία...
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ,
Προσλαλιά...
- ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
Πρὸς Σμυρναίους
- ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
Πρὸς Φιλιππησίους
- σίου, τ.στ', ἐκδ.Β.Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1983.
- ΔΟΣΙΘΕΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Τόμος ἀγάπης*, φύλο 31^ο.
- ΔΩΡΟΘΕΟΣ, ΑΒΒΑΣ, *Έργα ἀσκητικά*, ἐκδ. Έτοιμασία, Έερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1993.
- ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ, ΚΥΠΡΟΥ, *Πανάριον*, αἵρεσις 50ή, PG 41
- ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗ, ἐκδ. Έαντ. Γεωργίου, Έθήναι 1901.
- ΕΥΣΕΒΙΟΣ, ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Έκκλησιαστική Έστορία Έπερὶ τοῦ τῶν αἵρετικῶν ἀθέου βαπτίσματος*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.3, Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 20-23.
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, ΚΥΡΟΥ, *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογήν εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις*, PG 80, 76-856.
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, ΚΥΡΟΥ, *Έπιστολή πρὸς Ἰωάννην Έντιοχείας*, PG 83, 1484 AC.
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Έπιστολή πρὸς διάκονον Νικόλαο*, PG 123-126...
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Τοῦ ἁγίου Παύλου πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς ἐξήγησις*, PG 124, 951-1032.
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Έρμηνεία εἰς τό κατά Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 681-1126.
- ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, *Προσλαλιά τινι τῶν αὐτοῦ ὁμιλητῶν περὶ ὧν ἐγκαλοῦνται Λατίνοι*, PG 126, 221-250.
- ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Σμυρναίους*, PG 5, 643 έ.
- ΙΓΝΑΤΙΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Φιλιππησίους*, ἐκδ. Έποστολική Διακονία τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος, ΒΕΠΕΣ 2, Έθήναι 1955, σσ. 332-337.

- ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, *Ἐπιστολή...*
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ,
Ἐκδοσις...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Κατά ἀζύμων
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ,
Κλίμαξ...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Λόγος παραινετικός...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Λόγος...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Λόγος δ'...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Λόγος Μ'...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία εἰς τόν μδ'...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 5^η...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 11^η...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 14^η...
- ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, *Ἐπιστολή πρὸς Αὐγουστῖνον,*
PL 32-47.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως,* κείμενο - μετάφραση- εἰσαγωγή - σχόλια Νίκου Ματσουκά, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2002.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατά ἀζύμων*
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΣΙΝΑΪΤΗΣ, *Κλίμαξ,* ἐκδ. Ἱ. Μ. Παρακλήτου, Ὁρωπός Ἀττικῆς 1999.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος παραινετικός εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα,* PG 47, 277-308.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντα,* PG 47-64.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος δ' εἰς τόν Ὁζίαν,* σ. 149, τ. Ε', PG 47-64.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Λόγος Μ' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν,* ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.18Α, Θεσσαλονίκη 1980, σσ.642-649.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία εἰς τόν μδ' ψαλμόν,* ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.6, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 6-85.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 5^η εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν,* ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.23, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 198-211.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 11^η εἰς τὴν Γένεσιν,* ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.2, Θεσσαλονίκη 1981, σσ. 272-299.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 14^η εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν,* ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.23, Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 352-379.

- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 25^η...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 39^η...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ,
Ὁμιλία 44^η...
- ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, ΝΕΙΛΟΣ,
Περί τῆς διαστάσεως...
- ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ,
Εἰς τὴν θείαν...
- ΚΑΛΜΕΤΗΣ, *Ἐπόμνημα...*
- ΚΟΡΔΕΡΙΟΣ, *Λόγος...*
- ΚΟΡΕΣΙΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Ἐν ταῖς ἀπορίαις...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἀπολογητικός...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἐπιστολή XVII (1^η)...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἐπιστολή XXXIV (3^η)...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἐπιστολή XXXVII (3^η)...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἐπιστολή XL (4^η)...
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 25^η
εἰς τὸν Ἰωάννην*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλα-
μᾶς, ΕΠΕ, τ.13, Θεσσαλονίκη 1978, σσ.
110-129.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 39^η
εἰς τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν*,
ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ.18Α,
Θεσσαλονίκη 1980, σσ.588-641.
- ΙΩΑΝΝΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, *Ὁμιλία 44^η
εἰς τὸν Ματθαῖον*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλα-
μᾶς, ΕΠΕ, τ.10, Θεσσαλονίκη 1978, σσ.
756-787.
- ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, ΝΕΙΛΟΣ, *Περί τῆς διαστά-
σεως τῆς Λατίνων Ἐκκλησίας*· *περί τῆς
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως κατὰ
Λατίνων*, PG 149, 683-700.
- ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Εἰς τὴν θείαν
Λειτουργίαν*· *Περί τῆς παραθέσεως, Φιλο-
καλία τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν*, ἐκδ.
Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ. 22, Θεσ-
σαλονίκη 1979, σσ. 88-93.
- ΚΑΛΜΕΤΗΣ, *Ἐπόμνημα εἰς τὸν Λουκᾶ.*
- ΚΟΡΔΕΡΙΟΣ, *Λόγος περὶ βαπτίσματος.*
- ΚΟΡΕΣΙΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ἐν ταῖς ἀπορίαις
περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας.*
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἀπολογη-
τικός κατὰ Θεοδώρητον*, PG 76, 385-452.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή
XVII (1^η) πρὸς Νεστόριον*, PG 77, 105-
122.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή
XXXIV (3^η) πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*,
PG 77, 173-182.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή
XXXVII (3^η) πρὸς Εὐλόγιον*, PG 77, 223-
228.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή
XL (4^η) πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Μελι-
τινῆς*, ἐξήγηση συμβόλου, PG 77, 181-202.

- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Ἑρμηνεία...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Πρός Ἑρμείαν
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
Συνοδική...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Κατηχήσεις
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΟΥΜΩΝ,
Κατήχησις
- ΜΑΚΑΡΙΟΣ, ΚΟΡΙΝΘΟΥ -
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, ΧΙΟΥ -
ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ -
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΠΑΡΙΟΣ,
Συναξαριστής...
- ΜΑΞΙΜΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ,
Κεφάλαια περί αγάπης...
- ΜΑΞΙΜΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ,
Κεφάλαια περί θεολογίας...
- ΜΑΡΓΟΥΝΙΟΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ,
Ἀντιρρητικός...
- ΜΑΡΚΟΣ, ΕΦΕΣΟΥ,
Ἀντίρρησις...
- ΜΑΡΚΟΣ, ΕΦΕΣΟΥ,
Ἀπολογία...
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἑρμηνεία
συμβόλου*, ΡΓ 77, 289-320.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρός Ἑρ-
μείαν*, ΡΓ 68-77
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Συνοδική
ἐπιστολή πρὸς Νεστόριον*, ΡΓ 84, 565-573.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατηχή-
σεις*, ἐκδ. Ἑτοιμασία, Ἰ. Μ. Τιμίου Προδ-
ρόμου Καρέα 1999.
- ΚΥΡΙΛΛΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΟΥΜΩΝ, *Κατήχη-
σις*, ΡΓ 33.
- ΜΑΚΑΡΙΟΣ, ΚΟΡΙΝΘΟΥ -
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, ΧΙΟΥ -
ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ -
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΠΑΡΙΟΣ,
Συναξαριστής Νεομαρτύρων, ἐκδ.
Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1996.
- ΜΑΞΙΜΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια
περί αγάπης, Β' ἑκατοντάδα, Φιλοκαλία
τῶν νηπτικῶν καὶ ἀσκητικῶν*, ἐκδ. Γρηγό-
ριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ. 14, Θεσσαλονί-
κη 1985, σσ. 168-351, σσ. 210-261.
- ΜΑΞΙΜΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Κεφάλαια
περί θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονο-
μίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ β' ἑκατοντάδα
τῶν θεολογικῶν, Φιλοκαλία τῶν νηπι-
κῶν καὶ ἀσκητικῶν*, ἐκδ. Γρηγόριος Πα-
λαμᾶς, ΕΠΕ, τ. 14, Θεσσαλονίκη 1985,
σσ. 446-565, σσ. 500-565.
- ΜΑΡΓΟΥΝΙΟΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ, *Ἀντιρρητι-
κός περί ἁγίου Μάρκου Ἐφέσου*
- ΜΑΡΚΟΣ, ΕΦΕΣΟΥ, *Ἀντίρρησις τῶν λατι-
νικῶν κεφαλαίων, ἅπερ αὐτοὶ προέτεινον,
περί τοῦ περκατορίου πυρός*, ΡΟ, τ. 15,
Παρίσι 1903.
- ΜΑΡΚΟΣ, ΕΦΕΣΟΥ, *Ἀπολογία πρὸς τοὺς
λατίνους δευτέρα, ἐν ἧ' ἐκτίθησι καὶ τῆς
τῶν γραικῶν ἐκκλησίας τὴν ἀληθὴ δόξαν*,
ΡΟ, τ. 15, Παρίσι 1903.

Μαρτύριον...

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ,
Ἀλφαβηταλφάβητος

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ,
Περί ἀζύμων

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ,
Περί ἡθῶν...

ΜΗΝΙΑΤΗΣ, ΗΛΙΑΣ, *Πέτρα...*

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ,
Ἀραβικός...

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἀόρατος...

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Βίβλος...

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἑορτοδρόμιον... Β´

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἑορτοδρόμιον... Γ´

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ...

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ´... Α´

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ,
Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ´... Β´

Μαρτύριον Πολυκάρπου, ΡΓ 5, 1005 ἔ.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Ἀλφαβηταλφάβητος*, Ἅγιον Ὅρος 1928.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Περί ἀζύμων*, ὑπόθεσις 7^η.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ, ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ, *Περί ἡθῶν τῶν Ἰταλῶν*.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ, ΗΛΙΑΣ, *Πέτρα σκανδάλου*, Ἀθήνα 1840.

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Ἀραβικός χρονογράφος*.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἀόρατος πόλεμος*, ἐκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 2003.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Βίβλος Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου*, ἐκδ. Β.Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1997.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑορτοδρόμιον ἥτοι ἐρμηνεία εἰς τοὺς ἀσματικούς κανόνας τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν*, τ. Β´, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1995.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑορτοδρόμιον ἥτοι ἐρμηνεία εἰς τοὺς ἀσματικούς κανόνας τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν*, τ. Γ´, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1987.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ καθολικὰς ἐπιστολάς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1986.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ´ ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τ. Α´, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1989.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ´ ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τ. Β´, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη,

- λη, Θεσσαλονίκη 1990.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ΄... Γ΄*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ΄ ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τ. Γ΄, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1990.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέα... Νέα...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέα Κλίμαξ*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1976.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέον... Νέον...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Νέον Ἐκλόγιον*, ἐκδ. Ἀστήρ – Ἄλ. καί Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1974.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον... Πηδάλιον...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηός τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησίας, ἦτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καί θεῖοι κανόνες*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πνευματικά... Πνευματικά...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πνευματικά Γυμνάσματα*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 2004.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συμβουλευτικόν... Συμβουλευτικόν...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συμβουλευτικόν ἐγχειρίδιον*, ἐκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήναι 2001.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής...Γ΄*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, τ. Γ΄, Θεσσαλονίκη 2002.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής...Ε΄*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, τ. Ε΄, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής...ΣΤ΄*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, τ. ΣΤ΄, Θεσσαλονίκη 2003.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Χρηστοθήθεια... Χρηστοθήθεια...*
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Χρηστοθήθεια τῶν Χριστιανῶν*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1999.
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΥΔΡΟΥΝΤΟΣ, *Κατά ἀζύμων*
- ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΥΔΡΟΥΝΤΟΣ, *Κατά ἀζύμων*

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ,
Περί φαντασίας...

ΠΕΤΡΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
Ἐπιστολή...

ΠΗΓΑΣ, ΜΕΛΕΤΙΟΣ,
Ἐκκλησιαστική...

ΠΗΓΑΣ, ΜΕΛΕΤΙΟΣ,
Γ' βιβλίο...

ΣΥΜΕΩΝ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
Περί ἀναδόχου...

ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, Ἐκκλησιαστική...

ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, Ἐκκλησιαστική...

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ἐκκλησιαστική...

ΦΙΡΜΙΛΙΑΝΟΣ, Ἐπιστολή...

ΩΡΙΓΕΝΗΣ, *Κατά Κέλσου.*

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, *Περί φαντασίας ἀπρεπούς τε καί εὐπρεπούς καί ὅπως χρή μετιέναι αὐτάς, Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν*, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΕΠΕ, τ. 21, Θεσσαλονίκη 1977.

ΠΕΤΡΟΣ, ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Ἐπιστολή πρὸς Κυρουλάριον*, PG 120, 755-782.

ΠΗΓΑΣ, ΜΕΛΕΤΙΟΣ, *Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, τ.β', Βιέννη 1783.

ΠΗΓΑΣ, ΜΕΛΕΤΙΟΣ, *Γ' βιβλίο περὶ Χριστιανισμοῦ*, περὶ γονυκλισίων, ἐκδ. Βουκουρεστίου.

ΣΥΜΕΩΝ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περί ἀναδόχου τοῦ ἐν τῷ γάμῳ*, κεφ. 280^ο, PG 155, 509 D.

ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, *Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, βιβλίο 3^ο, κεφ. 13^ο, *Ὅτι μετὰ τὴν σύνοδον ἡ Ἔως καὶ ἡ Ἑσπέρα διέστη καὶ ἡ μὲν Ἑσπέρα καλῶς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως εἶχετο ἡ δὲ Ἔως διὰ τὴν ἔριν περὶ τὸ δόγμα, ἐν τισιν ἐστασίαζε*, PG 67, 844-1630.

ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, *Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, βιβλίο 1^ο, κεφ. 23^ο, *Περί τῶν κανόνων οὓς ἡ σύνοδος ἔθετο καὶ ὡς Παφνούτιος τις ὁμολογητὴς διεκώλυσε τὴν σύνοδον, βουλομένην θεῖναι κανόνα, παρθενίαν ἀσκεῖν πάντας τοὺς ἱερωσύνη τιμᾶσθαι μέλλοντας*, PG 67, 844-1630.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ, *Ἐκκλησιαστική ἱστορία*, βιβλίο 2^ο, κεφ. 20^ο, *Περί τῆς ἐν Σάρδη συνόδου*, PG 67, 29-872.

ΦΙΡΜΙΛΙΑΝΟΣ, *Ἐπιστολή πρὸς Κυπριανὸν Καρχηδόνας*, CSEL 3, 2 (1871), 810-827.

ΩΡΙΓΕΝΗΣ, *Κατά Κέλσου*, ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ΒΕΠΕΣ 9 ἢ 10, Ἀθῆναι 1956 ἢ 1957.

Β'. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ,
«Διακοπή...»

«Άνοικτη ἐπιστολή...»

ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ,
Περί μυστηρίων...

ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ,
Ραντισμοῦ...

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ,
Ὁ Οἰκουμενισμός...

ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ,
«Διακοπή μνημοσύνου ἁπάντησις εἰς τόν
κ. Ἰω. Παναγόπουλον. Αἱ αἵρετικά διδα-
σκαλία τῆς Δύσεως εἶναι κατεγνωσμένα
παρά Συνόδων καί Πατέρων», *Θεοδορομία*
H₃ (2006) 362-370.

«Άνοικτη ἐπιστολή ἀγιορειτῶν μοναχῶν»,
Θεοδορομία H₄ (2006) 565-572.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ, *Περί μυστηρί-
ων βιβλιάριον.*

ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ, *Ραντισμοῦ*
Στηλίτευσις, Κωνσταντινούπολις 1756.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, *Ὁ*
Οἰκουμενισμός χωρίς μάσκα, ἐκδ. Ὁρθό-

- δοξος Τύπος, Ἀθήναι 1988.
- ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, *Ὁ βίος...*
- ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, *Ὁ βίος τῆς Παναγίας* στή σειρά Βίοι ἁγίων, ἐκδ. Ὁρθόδοξος Τύπος, Ἀθήναι 2004.
- ΒΛΑΧΟΣ, ΙΕΡΟΘΕΟΣ, «Ἡ ἀλλοίωσις...»
- ΒΛΑΧΟΣ, ΙΕΡΟΘΕΟΣ, «Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ καθιερωμένου Συμβόλου τῆς Πίστεώς μας», *Ὁρθόδοξος Τύπος* 1/8-12-2006, σσ. 1, 5.
- ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος...*
- ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγορεύτης ὁ βίος καί τά ἔργα του*, ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1990.
- ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγορεύτης καί ἡ Νικολαΐτικὴ Σχολή*, ἐκδ. Ἰ. Κοινόβιον Ὁσίου Νικοδήμου, Γουμένισσα 2002.
- ΖΗΣΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, *Κολλυβαδικά...*
- ΖΗΣΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, *Κολλυβαδικὰ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγορεύτης, Ἅγιος Ἀθανάσιος Πάριος*, ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 2004.
- ΖΗΣΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, «Ὅτε αἵρεση οὔτε σχίσμα ὁ Παπισμός· (πιό τολμηροὶ οἱ νέοι λατινόφρονες) *Θεοδρομία* Η₃ (2006) 459-471.
- ΖΗΣΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, *Ὀνία· ἡ καταδίκη καί ἡ ἀθώωση (στό Freising καί στό Balamand)*, ἐκδ. Φίλη Ὁρθοδοξία, Θεσσαλονίκη 2002.
- ΖΗΣΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, «Τό κίνημα τῶν κολλυβάδων καί ἡ προσφορά του», *Θεοδρομία* 7 (2000) 13-18.
- Θεοδρομία*
- Θεοδρομία*, τριμηνιαία ἐκδοση ὀρθοδόξου διδαχῆς, ἐκδ. Ἐταιρεία Ὁρθοδόξων Σπουδῶν.
- ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ἡ ἐκπόρευσις...*
- ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος*, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1976.
- ΚΑΡΑΪΣΑΡΙΔΗΣ, ΚΩΝ/ΝΟΣ, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος...*
- ΚΑΡΑΪΣΑΡΙΔΗΣ, ΚΩΝ/ΝΟΣ, *Ὁ Ἅγιος Νικόδημος καί τό λειτουργικὸ του ἔργο*, ἐκδ. Ἀκρίτα, Ἀθήνα 1998.

ΚΑΨΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Ὄρθοδοξία...

ΚΑΨΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ὄρθοδοξία καί
Ρωμαιοκαθολικισμός (Παπισμός)*, ἐκδ.
Ἱ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὅρος
2006.

ΚΑΨΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Ὄρθοδοξία...

ΚΑΨΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ὄρθοδοξία καί
οὐμανισμός· ὀρθοδοξία καί παπισμός*,
ἐκδ. Ἱ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον
Ὅρος 1998.

ΚΟΚΟΡΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ,
Παπικές...

ΚΟΚΟΡΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Παπικές
πλάνες· σύντομος ἔλεγχος καί ἀνασκευή*,
Ἄθήνα 1996.

LAURENT, V., - DARROUZES, J.,
Dossier...

LAURENT, V., - DARROUZES, J., *Dos-
sier Grec de l'union de Lyon*, Paris,
1976.

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Κοινωνιολογία...

ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Κοινωνιο-
λογία τοῦ Χριστιανισμοῦ*, ἐκδ. Πουρνα-
ρᾶ, Θεσσαλονίκη 1999.

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, ΝΙΚΟΣ,
Δογματική...Β'

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, ΝΙΚΟΣ, *Δογματική καί
συμβολική θεολογία Β'*· ἔκθεση τῆς
ὀρθόδοξης πίστεως σέ ἀντιπαράθεση μέ
τήν δυτική χριστιανοσύνη, ἐκδ. Πουρνα-
ρᾶ, Θεσσαλονίκη 2001.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
«Οἱ διάλογοι...»

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *«Οἱ διά-
λογοι χωρίς προσωπεῖον»*, *Παρακατα-
θήκη 25* (Ἰούλιος-Αὐγουστος 2002).

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Ὁμολογῶ...

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ὁμολογῶ
ἐν βάπτισμα. Ἑρμηνεία καί ἐφαρμογή
τοῦ Ζ' κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συ-
νόδο ἀπό τούς Κολλυβάδες καί τόν Κων-
/νο Οἰκονόμο (συμβολή στήν ἱστορικο-
κανονική θεώρηση τοῦ προβλήματος
περί τοῦ κῦρους τοῦ δυτικοῦ βαπτίσμα-
τος)*, ἐκδ. Τήνος, Ἄθήνα 1996.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Οὐνία

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Οὐνία*,
ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἄθήνα
1992.

ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,
Ἡ ἀλήθεια...

ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,
*Ἡ ἀλήθεια διά τόν διάλογον μεταξύ
Ὄρθοδοξίας καί παπισμοῦ*, ἐκδ. Ὄρθό-
δοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2007.

ΜΠΙΛΛΑΛΗΣ, ΣΠΥΡΙΔΩΝ,
Ὁρθοδοξία...

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος...

Οἱ ἀγῶνες...

Ὁ Οἰκουμενισμός

ΠΙΤΣΙΛΚΑΣ, ΑΧΙΛΛΕΑΣ,
Ἡ ἀληθινή...

ΠΟΠΟΒΙΤΣ, ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ,
Ἄνθρωπος...

ΠΟΠΟΒΙΤΣ, ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ,
Ὁρθόδοξος...

Πρακτικά Α' ἐπιστημονικοῦ...

Πρακτικά ἐπιστημονικοῦ...

Πρακτικά συμποσίου...

ΜΠΙΛΛΑΛΗΣ, ΣΠΥΡΙΔΩΝ, *Ὁρθοδοξία
καί παπισμός*, ἐκδ. Ἄδελφ. «Εὐνίκη»,
Ἄθηναι 1988.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, ἐκδ.
Ὁρθόδοξου Τύπου στή σειρά Βίοι
Ἁγίων, Ἄθηναι 1993.

*Οἱ ἀγῶνες τῶν μοναχῶν ὑπέρ τῆς Ὁρθο-
δοξίας*, ἐκδ. Ἰ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου,
Ἅγιον Ὄρος 2003.

Ὁ Οἰκουμενισμός, ἐκδ. Ἰ. Μ. Παρακλή-
του, Ὠρωπος Ἀττικῆς 2004.

ΠΙΤΣΙΛΚΑΣ, ΑΧΙΛΛΕΑΣ, *Ἡ ἀληθινή
«πέτρα» τῆς πίστεως καί τῆς ζωῆς (ἡ
πίστις στή θεία φύση τοῦ Κυρίου)*, ἐκδ.
Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη.

ΠΟΠΟΒΙΤΣ, ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ, *Ἄνθρωπος
καί Θεάνθρωπος*, Ἄθηναι 1969.

ΠΟΠΟΒΙΤΣ, ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ, *Ὁρθόδοξος
Ἐκκλησία καί Οἰκουμενισμός*, Θεσ-
σαλονίκη 1974.

*Πρακτικά Α' ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου
Γουμένισσα 21-23 Σεπτεμβρίου 1999*
μέ θέμα: *Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορεί-
της: ἡ ζωή καί ἡ διδασκαλία του ἄπο
250 χρόνια ἀπό τήν γέννησή του ἄπο
190 χρόνια ἀπό τήν κοίμησή του*, τ. Α', Β', ἐκδ.
Ἱερόν Κοινόβιον Ὁσίου Νικοδήμου,
Γουμένισσα 2006.

*Πρακτικά ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου, Νά-
ξος 14-17 Ἰουλίου 2000* μέ θέμα: *Ἅγι-
ος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης ὁ Νάξιος ἄπο
250 χρόνια ἀπό τήν γέννησή του*, Ἐπε-
τηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελε-
τῶν, τ. ΙΘ' 2004-2005, ἐκδ. Ἑταιρεία
Κυκλαδικῶν Μελετῶν, Ἄθηναι 2005.

*Πρακτικά συμποσίου, Νάξος 8-11 Ἰουλί-
ου 1993* μέ θέμα: *Νικοδήμου Ἄγιο-
ρείτου τοῦ Νάξιου πνευματική μαρτυ-
ρία*, Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν

- Μελετῶν, τ. ΙΣΤ΄ 1996-2000, ἐκδ. Ἑταιρεία Κυκλαδικῶν Μελετῶν, Ἀθήνα 2000.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ,
Δογματική... Α΄
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ, *Δογματική καὶ συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Α΄*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2004.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ,
Κείμενα... Β΄
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ, *Κείμενα δογματικῆς καὶ συμβολικῆς Θεολογίας τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Β΄*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2000.
- ΣΗΜΑΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ,
«Εἶναι αἵρεση...»
- ΣΗΜΑΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, «Εἶναι αἵρεση ὁ Παπισμός; Τί λένε Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ Πατέρες», *Θεοδρομία Θ₂* (2007) 233-284.
- ΣΗΜΑΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ,
«Περὶ παραχωρήσεως...»
- ΣΗΜΑΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, «Περὶ παραχωρήσεως ναοῦ εἰς ἑτεροδόξους· σιγά-σιγά τό πάζλ ὀλοκληρώνεται», *Θεοδρομία Η₁* (2006) 108-121.
- ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ, Θ.,
Μελέτιος...
- ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ, Θ., *Μελέτιος ὁ Γαλησιώτης*, Ἀθήναι 1978.
- «Συνεορτασμόν...»
- «Συνεορτασμόν τοῦ Πάσχα μέ τοὺς ἑτεροδόξους ἀνακινεῖ τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον», *Ὁρθόδοξος Τύπος* 9-2-1996.
- ΤΡΙΚΑΜΗΝΑΣ, ΕΥΘΥΜΙΟΣ,
«Περὶ τοῦ Παπισμοῦ...»
- ΤΡΙΚΑΜΗΝΑΣ, ΕΥΘΥΜΙΟΣ, «Περὶ τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῶν μυστηρίων του», *Θεοδρομία Η₃* (2006) 389-397.
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ,
Ἡ ἱκανοποίηση...
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Ἡ ἱκανοποίηση τῆς θείας δικαιοσύνης κατὰ τόν Ἄνσελμο Καντερβουρίας*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1995.
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ,
Δυτικὴ...
- ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Δυτικὴ θεολογία καὶ πνευματικότητα· σημειώσεις ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς παραδόσεως*, ἐκδ. Ἑταιρεία Δημοσιευμάτων Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.

Φιλοκαλία...

ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ,
Θέματα...

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν, ἐκδ.
Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας, τ. γ',
Θεσσαλονίκη 1997.

ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Θέματα*
ὀρθοδόξου θεολογίας, ἐκδ. Ἄρτος
Ζωῆς, Ἀθήνα 1989.